

13 maj.

Debatter m. m.

Onsdagen den 13 maj.

	Sid.
Anförande av talmannen ang. riksdagsarbetets ordnande	6
Protokollföringen i utrikesnämnden	6
Forskarstipendium för docenten O. H. Olsson	9
Kristendomsämnets ställning på gymnasiet	12
Byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus	25
Statstjänstemännens rörliga pensionstillägg	27
Polisväsendets förstatligande	42
Förstärkning av ordningsstatspolisen	49
Ökad rättvisa i skatteavvägningen	52
Jordbrukares rätt att deklarerera efter brutet räkenskapsår	55
Skatten å viss elektrisk kraft	58
Konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemet	68
Riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.	71
Riktlinjerna för den ekonomiska politiken	115
Främjande av det personliga sparatet	116
Fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.	119
Anslag till statens hingstdepåer och stuteri	121
Särskilda stödåtgärder för hästaveln	123

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 13 maj.

Gemensamma omröstningar:

ang. anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering	3
ang. anslag till byggande av fiskehamnar	3
ang. terminsavgifterna vid tekniska högskolan i Stockholm	4
ang. terminsavgifterna vid Chalmers tekniska högskola	5
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, ang. protokollföringen i utrikesnämnden	6

	Sid.
Utrikesutskottets utlåtande nr 4, om godkännande av överenskommelse ang. tyska utlandsskulder	9
— nr 5, om överenskommelse med Finland rörande tillägg till konventionen ang. fredligt avgörande av tvister	9
Statsutskottets utlåtande nr 107, ang. anslag till avlöningar vid universitetet i Lund	9
— nr 108, ang. anslag till anordnande av skolmåltider m. m.	11
— nr 109, ang. omorganisation av gymnasierna m. m.	12
— nr 110, ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	25
— nr 111, ang. anslag till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen	27
— nr 112, ang. depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare	27
— nr 113, ang. stat för riksgäldsfonden	27
— nr 114, ang. fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik	27
— nr 115, ang. understöd åt inrikes lufttrafik	27
— nr 116, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	27
— nr 117, ang. rörligt tillägg på pensioner för statstjänstemän m. m.	27
— nr 118, ang. ersättning i anledning av olycksfall i arbete m. m.	42
— nr 119, ang. ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.	42
Sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om polisväsendet i riket m. m.	42
— nr 12, ang. vissa anslag till polisväsendet m. m.	48
Bevillningsutskottets betänkande nr 41, ang. ändring i förordningen om varuskatt m. m.	52
— nr 42, ang. ökad rättvisa i skatteavvägningen mellan olika folkgrupper m. m.	52
— nr 43, ang. tillsättande av särskild tjänsteman i prövningsnämnderna med uppgift att tillvarataga de skattskyldigas intressen	55
— nr 44, ang. tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen	55
— nr 46, ang. ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft	58
— nr 52, ang. konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemet	68
Bankoutskottets utlåtande nr 16, ang. verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning	71
— nr 17, ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken m. m.	115
— nr 18, ang. åtgärder för främjande av det enskilda personliga sparandet	116
— nr 19, ang. fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.	119
Första lagutskottets utlåtande nr 35, ang. ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen om inteckning i fartyg m. m.	121
— nr 36, ang. viss lagstiftning rörande pensionsstiftelser	121
Andra lagutskottets utlåtande nr 30, ang. vidgad användning av epidemivårdsanstalter och truppförbands sjukhus	121
Jordbruksutskottets utlåtande nr 25, ang. anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna m. m.	121
— nr 26, ang. anslag till statens hingstdepåer och stuteri	121
— nr 27, ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m.	123

Onsdagen den 13 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 22 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 348 och II: 410 ävensom I: 549, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 500 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 348 och II: 410 samt I: 349, till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 4 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 75.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 400, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 92 ja och 106 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 147 ja och 181 nej, vadan beslut i frågan blivit

av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 94 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 225 samt med bifall till motionerna I: 29 och II: 68, I: 30 och II: 42 samt II: 334, till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 29 och II: 68, I: 30 och I: 42, I: 225 och II: 334, till Byggande av fiskehamnar för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 65.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 401, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 111 ja och 88

nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 179 ja och 153 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 95 punkten 1 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga,

b) godkänna följande avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	1 700 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, förslagsvis	413 148
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar	13 452 426 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	2 150 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	1 613 400
Summa kronor	5 890 000

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande	220 000
Nettoutgift kronor	5 670 000

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 670 000 kronor, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga, beslutat att

b) godkänna följande avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	1 700 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:	
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, förslagsvis	413 148
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar	13 452 426 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	2 150 000
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	1 613 400
Summa kronor	5 890 000

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande	350 000
Nettoutgift kronor	5 540 000

c) till Tekniska högskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 5 540 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 49.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 402, som upplästes

och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 113 ja och 85 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 198 ja och 134 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 95 punkten 2 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga,

c) godkänna följande avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	900 000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, förslagsvis	313 464	
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar	13 136	326 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	1 230 000	
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	937 400	
Summa kronor	3 394 000	

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande	135 000
Bidrag från Göteborgs stad m. fl.	44 000
Summa kronor	179 000
Nettoutgift kronor	3 215 000

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa

ett förslagsanslag av 3 215 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 35 och II: 40 samt I: 36 och II: 39, samtliga dessa motioner såvitt här är i fråga, beslutat att

c) godkänna följande avlöningsstat för Chalmers tekniska högskola, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsvis	900 000	
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t:		
a) Arvoden åt speciallärare och biträdande lärare, förslagsvis	313 464	
b) Övriga arvoden och särskilda ersättningar	13 136	326 600
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	1 230 000	
4. Rörligt tillägg, förslagsvis	937 400	
Summa kronor	3 394 000	

Särskilda uppbördsmedel:

Avgifter från de studerande	210 000
Bidrag från Göteborgs stad m. fl.	44 000
Summa kronor	254 000
Nettoutgift kronor	3 140 000

d) till Chalmers tekniska högskola: Avlöningar för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 3 140 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 39.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 403, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 112 ja och 84 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 206 ja och 123 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg ber undertecknad få anhålla om ytterligare ledighet från riksdagsarbetet till den 25 maj.

Arboga och Köping den 11 maj 1953.

Iwar Anderson.

Att riksdagsman *Iwar Anderson* på grund av operation för ljumskbräck fortfarande är arbetsoförmögen till den 25 dennes intygas härmed.

Köping den 11 mars 1953.

G. Levander.

Lasarettsläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Herr **TALMANNEN** yttrade: Efter samråd med talmannen i andra kammaren och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetets ordnande meddela, att, såvitt nu kan bedömas, arbetsplena med kamrarna kommer att hållas lördagen den 16, onsdagen den 20 och fredagen den 22 maj, men däremot icke lördagen den 23 maj, som är pingstafton. Efter pingsten hålles arbetsplena tisdagen den 26 och onsdagen den 27 maj samt därefter i den mån så erfordras för riksdagsarbetets avslutande. Alla nu angivna arbetsplena börjar klockan 10 förmiddagen.

Ang. protokollföringen i utrikesnämnden.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande över förslag till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden.

Till konstitutionsutskottet hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåtten proposition, nr 120, vari Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden.

I berörda förslag var punkten 2 så lydande:

Vad de vid sammanträdet närvarande vid överläggningarna yttra skall ordagrant upptecknas av för ändamålet anlita stenograf, där ej den som leder förhandlingarna för visst fall annorlunda bestämmer.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet lämnat en redogörelse för vad tidigare i detta ärende förekommit, varefter utskottet yttrat:

»Av det anförda framgår, att riksdagen år 1947 på hemställen av konstitutionsutskottet anhöll om utredning av bl. a. frågan om ändrade regler för protokollföringen i utrikesnämnden. Med anledning därav föreslås i nu förevarande proposition, att yttranden vid nämndens överläggningar ordagrant skola upptecknas av för ändamålet anlita stenograf. I likhet med föredragande departementschefen finner utskottet avgörande skäl tala för att överläggningarna inom utrikesnämnden regelmässigt stenograferas. Intresset av att kunna fastställa vad som yttrats vid överläggningarna och vilka råd nämndens ledamöter därvid givit bör även enligt utskottets uppfattning tillmätas större vikt än risken för att överläggningarna genom det ordagranna upptecknandet förlora något av den förtroliga karaktär som motiverat den hittillsvarande ordningen. Utskottet finner det dock, i likhet med departementschefen, motiverat, att möjlighet gives för diskussion »utanför pro-

tokollet». Ledamot av nämnden bör emellertid enligt utskottets uppfattning ej därigenom berövas sin hittillsvarande rättighet att, då han så önskar, få sin uttalade mening tagen till protokollet. Utskottet finner i övrigt ej anledning till erinran mot det vid propositionen fogade förslaget till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden och hemställer, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört.»

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! Detta ärende presenterar sig för kammaren i form av ett enhälligt utlåtande från konstitutionsutskottet. Man skulle ju då kunna dra den slutsatsen att några meningsskiljaktigheter i denna icke oviktiga fråga inte skulle föreligga. Så är emellertid ingalunda förhållandet, och jag har därför ansett mig böra begära ordet för att deklarerar att i varje fall jag — jämte andra — har företrätt en annan mening.

Prövningen av detta förslag har i första hand skett genom informella överläggningar mellan utrikesministern och utrikesutskottet. Vi har ägnat inte mindre än två sammanträden i utrikesutskottet åt att i detalj diskutera denna fråga. Därvid kom mycket delade meningar fram. Jag dristar mig inte att säga hur ställningen skulle ha blivit vid en omröstning, men jag har närmast ett intryck av att det efter den sista överläggningen förelåg övervikt för den mening som hävdade att vi i det väsentliga om också med någon komplettering borde bibehålla de nuvarande reglerna för protokollföringen i utrikesnämnden.

Det är självklart att just inom utrikesutskottet finns erfarenheten företrädd om hur arbetet i utrikesnämnden lämpligen bör försiggå. Det är ju endast på grund av rent formella bestämmelser som denna fråga har hänförts till konstitutionsutskottet och möjlighet icke beretts för utrikesutskottet att ge ett officiellt utlåtande till kamrarna i detta ärende.

Man ser ju av handlingarna att ända från tiden för utrikesnämndens tillkomst, på förslag av den utredning som

Ang. protokollföringen i utrikesnämnden.

föreslog inrättande av utrikesnämnden, protokollföringen i nämnden varit reglerad på det sättet, att till protokollet skall icke antecknas annat än de närvarande, de överläggningsämnen som förekommer och namnen på dem som yttrar sig i ärendena, så vida icke ordföranden i nämnden eller någon dess ledamot yrkar att för visst fall en protokollföring om diskussion och beslut skall äga rum. Detta har grundat sig därpå, att man ville åt utrikesnämndens förhandlingar bevara, som det heter, en »förtrolig och tvångsfri karaktär». Jag kan inte neka till att den erfarenhet jag har från arbetet i nämnden säger mig, att det var mycket vist och förutseende av utredningen att tillmäta sådan betydelse åt dessa förhandlingars tvångsfria och förtroliga karaktär.

Nu har utrikesministern föreslagit att man alldeles skall kasta om presumtionen. Man skall inte som nu endast ha detaljerad protokollföring i de fall, där så yrkas av ordföranden eller ledamot, utan nu skall stenografiska referat upptas av allt som förekommer vid nämndens överläggningar, såvida inte för visst fall ordföranden eller ledamot av nämnden påkallar att stenografering eller ordagrann upptagning icke skall äga rum. Det är ju en mycket väsentlig skillnad mellan dessa två ting. Jag är inte säker därom, men jag tror inte att det vid något tillfälle under de nuvarande reglernas tid har förekommit att yrkande ställts om en detaljerad protokollföring. I detta borde det ändå kunna ligga något bevis för att man inte har tyckt att behovet av detaljerad protokollföring har varit trängande, och därför borde det kunna räcka med att man även i framtiden hade den anordningen att endast i vissa fall föres ett detaljerat protokoll.

Man skall inte underskatta den psykologiska betydelsen av den förändring som här föreslås. Jag tror att mycket av den förtroliga karaktären kommer att försvinna med denna ändring. Utrikesnämnden ställs ju många gånger inför frågor, där den inte på förhand är på något sätt orienterad, och då förlöper kanske debatten under en del av sam-

Ang. protokollföreläggningen i utrikesnämnden.

manträdet i form av frågor och trevanden för att komma fram till vad det verkligen gäller att ta ställning till. Det kommer att bli en hämsko på hela arbetet, om ledamöterna skall räkna med att allt vad som säges skall tecknas upp i ett stenografiskt referat.

Jag skulle för min del ha tyckt att det i detta läge hade varit en lämplig avvägning om man hade stannat vid att utvidga föreskrifterna om protokollföreläggningen till att gälla innebörden av den rådgivning, i vilken de olika yttrandena i nämnden kan komma att utnyttjas, så att man på det viset kunde av protokollet direkt utläsa, vilken ställning nämndens olika ledamöter intagit i en viss konkret fråga, utan att detta skulle behöva åtföljas av en stenografisk uppteckning av *allt* som förekommit vid nämndens förhandlingar. Naturligtvis skulle möjligheten alltså stå kvar att få en detaljerad protokollföreläggning i de särskilda fall där man ville mera fullständigt bevara vad som förekommit vid nämndens förhandlingar.

Herr talman! I det läge vari ärendet nu befinner sig måste jag med beklagande konstatera, att det inte gärna är möjligt att ställa något yrkande och räkna med att därmed kunna få en annan utgång av denna fråga. Men jag har inte velat underlåta att till kammarens protokoll uttala, att jag betraktar det såsom en icke önskvärd utveckling att man nu slår in på den väg som här föreslås. Jag tror att den avvägning man här har gjort, mellan å ena sidan värdet av den förtroliga karaktären hos dessa överläggningar och å andra sidan värdet av att för framtiden ha fastslagit allt vad som har förekommit vid nämndens förhandlingar, alltså borde ha givit övervikt åt intresset att bevara den förtroliga karaktären på nämndens överläggningar.

Häri instämde herr *Domö* (h).

Herr **HÄLLGREN** (s): Herr talman! Något yrkande är inte av föregående talare framställt, och jag skall därför endast säga några ord.

Beträffande de förtroliga överläggningarna i utrikesnämnden skriver konstitutionsutskottet på sid. 16: »Utskottet finner det dock, i likhet med departementschefen, motiverat, att möjlighet gives för diskussion 'utanför protokollet'.»

Vidare uttalas i förslaget till »stadga» att vederbörande talare skall ha tillfälle att justera de stenografiska referaten av anförandena.

Jag tror att det väsentliga för Kungl. Maj:t och för konstitutionsutskottet är att de anföranden som hålls i viktiga frågor — eftersom det är utrikesfrågor kan ju ärendena bli speciellt viktiga — inom utrikesnämnden är av så stor betydelse inte bara för nuet och landets ställning i det aktuella utrikespolitiska ärendet, utan även för det historiska studiet i framtiden, att det kan vara motiverat att i detta fall gå längre än man gör i de vanliga riksdagens utskott, så att man här får stenografiska referat, godkända av de ledamöter som hållit anförandena.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **SANDLER** (s): Herr talman! Som herr Ewerlöf redan sagt har utrikesutskottet dryftat denna fråga under två långa sammanträden. Då ärendet ju inte har kommit att behandlas av utrikesutskottet är det inte möjligt att officiellt konstatera, vilken ståndpunkt utrikesutskottet skulle ha kommit att inta, men jag är nödsakad att för min del deklarerera, att mitt intryck av förhandlingarna i utrikesutskottet inte sammanfaller med det som herr Ewerlöf nyss har framfört här. Personligen har jag hört till dem inom utrikesutskottet, som har ansett övervägande skäl tala för att införa stenografisk uppteckning av yttrandena i utrikesnämnden. Och det alternativ som förelåg till bedömning inom utskottet var inte den nuvarande ordningen, utan det var, som herr Ewerlöf ju har antytt i sitt anförande, att man skulle få ett något fylligare referat i protokollen. I valet mellan de två

Om forskarstipendium för docenten O. H. Olsson.

möjligheterna tycker jag för min del att de stenografiska referaten innebär alldeles avgörande fördelar. Vore jag tjänsteman i utrikesdepartementet och skulle få i uppdrag att svara för dessa referat, skulle jag för min del begära att få en stenograf vid min sida.

Jag har inte några större bekymmer för konsekvenserna av den ordning som nu införes.

I detta anförande instämde herr *Werner*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående tyska utlandsskulder; samt

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland undertecknad överenskommelse rörande tilllägg till konventionen den 29 januari 1926 angående fredligt avgörande av tvister.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om forskarstipendium för docenten O. H. Olsson.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till avlöningar vid universitetet i Lund jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i punkten 83 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition framlagda förslag ävensom med avslag å motionerna I: 56 och II: 62, I: 232 och II: 263 samt I: 6 och II: 15,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anför;

b) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 395 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 56, av herr *Arrhén* m. fl., och II: 62, av herr *Gustafsson* i Bogla m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att anslag för personligt, icke tidsbegränsat forskarstipendium för docenten Olof Herbert Olsson vid Lunds universitet måtte anvisas i överensstämmelse med ett av universitetskanslern framlagt förslag fr. o. m. budgetåret 1953/54.

I de likalydande motionerna I: 6, av herr *Huss* m. fl., och II: 15, av herr *Netzén* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att innehavaren av preceptoratet vid universitetet i Lund skulle utan ansökan utnännas till professor i ekonomisk historia och att preceptoratet därvid skulle indragas, allt i enlighet med ett förslag, som universitetskanslern framlagt för omvandling av preceptoratet i ekonomisk historia vid Göteborgs högskola till professur.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade fröken *Andersson*, herrar *Arrhén*, *Malmborg* i Skövde, *Rubbestad*, *Svensson* i Ljungskile, *Widén*, *Hoppe* och *Kyling* samt fröken *Vinge* ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 56 och II: 62 angående inrättande av en personlig forskardocentbefattning för docenten i teologisk etik O. H. Olsson samt till följd därav att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 56 och II: 62 ävensom med avslag å motionerna I: 232 och II: 263 samt I: 6 och II: 15,

Om forskarstipendium för docenten O. H. Olsson.

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1953/54, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen och reservanterna anfört;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

c) till *Lunds universitet: Avlöningar* för budgetåret 1953/54 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 416 000 kronor.

Herr ARRHEN (n): Herr talman! Jag har i fråga om anslagen till Lunds universitet väckt en motion som i föreliggande utlåtande återfinnes såsom reservation. Den går ut på att riksdagen måtte besluta ett anslag till ett personligt icke tidsbegränsat forskarstipendium för docenten Olof Herbert Olsson.

Denne docent Olsson är en av Lunds mest eminenta forskarprofiler på det vetenskapliga område, som han företräder. Hans insatser har framför allt gällt renässanstiden. Han är vår för närvarande bästa Lutherkännare. Som sådan har han ytterligare stora arbeten under förberedelse. Docent Olsson har under tiden den 1 januari 1946 till den 31 december 1951 innehaft ett forskarstipendium, som utgick den 31 december 1952 efter erhållen förlängning med ett år, vilket ju är vanligt i dylika fall.

Forskarstipendierna har, som bekant, en speciell karaktär. De är avsedda att vid uppkommande behov tilldelas forskare, som efter docentstipendietidens utgång förblivit obefordrade. Det är den synpunkt, som anlades av 1945 års universitetsberedning på initiativ av naturvetenskapliga forskningskommittén. Vi har här att behandla ett typiskt fall, på vilket denna beredningens allmänna regel är tillämplig.

Nu hör också till saken att teologiska fakulteten i Lund har ingått till större akademiska konsistoriet och begärt ett icke tidsbegränsat forskarstipendium för

docent Olsson, vilket större akademiska konsistoriet har varmt tillstyrkt. Detta ärende går som bekant sedan till universitetskanslern. Universitetskanslern har i sin förteckning över petita till Kungl. Maj:t satt upp en begäran om fortsatt icke tidsbegränsat forskarstipendium för docent Olsson som tredje punkt. Han har också i andra sammanhang betonat sin uppskattning av docent Olssons forskargärning och sin varma förhoppning, att det skall lyckas att på denna väg få honom räddad till fortsatt forskning.

I motionen har också återgivits några synpunkter, som anförts av de teologie studerandena vid Lunds universitet vid en uppvaktning inför undervisningsnämnden i teologiska fakulteten för några månader sedan. Därvid framhölls att klagomålen över den teologiska utbildningen i allmänhet går ut på att studierna är alltför teoretiskt lagda. De studerande blir bokmalar vid skrivbordet, de får ingen kontakt med det praktiska livet. I det avseendet har docent Olsson visat en vilja att ge de studerande en sådan kontakt, inte minst genom att ge de teologiska studerande en orientering om samhället sådant det är, för att förbereda dem på de problem de kommer att ställas inför i ett modernt samhälle, detta samhälle som i så hög grad är präglad av industrialismen och vad därmed sammanhänger. Docent Olsson har under föregående år hållit en serie föreläsningar i denna anda, vilka livligt uppskattats av de studerande. Dessa har nu inför undervisningsnämnden uttryckt den förhoppningen att det skall beredas docent Olsson möjlighet att fullfölja dessa intentioner.

Det förefaller alltså som om fronten står tämligen obruten bakom motionens begäran: den teologiska fakulteten, större akademiska konsistoriet, universitetskanslern och, skymtande i bakgrunden, studenterna. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utlåtandet.

Herr HUSS (fp): Herr talman! Redan vid fjolårets riksdag hade jag tillfälle

Om forskarstipendium för docenten O. H. Olsson.

att motionsledes framföra ett yrkande om ett forskarstipendium för docent Olsson. Till handlingarna i ärendet kunde jag då foga ett utlåtande från teologiska fakulteten i Lund, som innehöll superlativa omdömen om den forskargärning som docent Olsson hade utfört. Det framhölls också, att han vid den in i det sista mycket jämna konkurrensen om professuren i teologisk etik i Lund hade kommit att bli förbigången, men att detta inte berodde på att han kunde anses vetenskapligt mindre kvalificerad än den som utsågs till professuren i fråga. Jag tillåter mig därför att nu, när frågan på nytt framkommit i motionsform, liksom herr Arrhén yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Jag vill också i anledning av motionerna nr 6 i första kammaren och nr 15 i andra kammaren framhålla, att frågan om en professur i ekonomisk historia i Lund numera kanske har kommit i ett nytt läge sedan förslaget om motsvarande professur i Göteborg, som likaledes avsågs bli en personlig professur, har blivit avslaget. Det finns därför inte någon anledning att yrka bifall till motionens framställning på denna punkt. Å andra sidan måste det understrykas, att utskottet nu för andra gången har pekat på att denna fråga länge har varit undanskjuten och att den pockar på sin lösning.

Med understrykande av detta och av vikten av att preceptorsbefattningen ändras till en professur, vill jag alltså säga, att jag på denna punkt inte har något bestämt yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! I utskottet har vi ägnat denna fråga en ingående överläggning, och det har icke rått någon meningsskiljaktighet om docent Olssons kvalifikationer. Samfliga har vi ansett, att han är duktig forskare och en förnämlig representant för sitt ämne, och det är inte därom vi här behöver tvista.

På de olika punkterna har vi emellertid försökt att göra en avvägning, en ekonomisk avvägning framför allt, och

när Kungl. Maj:t, som har bättre möjligheter än utskottet att göra en rättvis fördelning mellan anslagen, inte ansett sig kunna tillstyrka detta förslag, har inte heller utskottet ansett sig kunna göra det. Men vi har skrivit följande: »På grund härav förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område» o. s. v.

Detta har helt enkelt varit en ekonomisk fråga. Hade vi ansett det vara möjligt att bifalla framställningen om detta forskarstipendium, tror jag inte det hade varit någon inom avdelningen som hade haft något emot saken. Och vi hoppas att Kungl. Maj:t så fort det blir möjligt kommer att ordna denna sak.

Herr talman! I det här sammanhanget vill jag tillägga en synpunkt. Vi har i utskottet gemensamt försökt ålägga oss stor återhållsamhet i vad det gäller ekonomiska ting och utgifter över huvud taget. Efter de omröstningar som företagits här i riksdagen, i dag, herr talman, måste jag emellertid tyvärr säga, att jag tycker vårt arbete på det området har varit förgäves. Utskottet har grundligt penetrerat även småanslag på några tusen kronor för att kunna göra besparingar, men sedan kan riksdagen genom en omröstning i ett svep kosta på sig utgifter på miljontals kronor. Det är inte befordrande för den allmänna sparsamhet, som vi måste iakttaga, framför allt med hänsyn till de tider som kan komma.

Herr talman! Jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositio-

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

nen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1953/54 till bidrag till anordnande av skolmältider m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

—————

**Ang. kristendomsämnets ställning
på gymnasiet.**

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av gymnasier vid de högre allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 145, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 februari 1953, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt i propositionen under 12 särskilda, med 1—12 betecknade punkter närmare angivits. I punkterna 1 och 2 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

1. att godkänna av departementschefen förordade grunder för organisationen av de högre allmänna läroverkens gymnasier;

2. att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig anslutning till vad departementschefen förordat fastställa linjeorganisationen för de särskilda läroverkens gymnasier.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft åtskilliga i ämnet väckta motioner.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet avfattat sin hemställan i fem särskilda, med A—E betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Ewerlöf m. fl. (I: 429) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarsson* m. fl. (II: 538), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 145 måtte uttala, att kristendomsämnets ställning i gymnasiet tim- och kursplaner icke borde försvagas.

I en inom andra kammaren av herr *Nelander* m. fl. väckt motion (II: 534) hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att den av skolöverstyrelsen föreslagna reduktionen av antalet lärotimmar i ämnet kristendoms-kunskap icke borde äga rum.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört:

»Kristendomsämnets ställning avhandlas i motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534. Syftet med dessa motioner torde vara att förebygga en ifrågasatt reduktion av ämnets utrymme på reallinjens timplan. Utskottet vill med anledning av vad som förekommit erinra om att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skolkommissionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete. Dess ställning på timplanen är dock, liksom andra ämnens, en avvägningsfråga: intet kan läggas till utan att något annat, som också har värde, går förlostat. Utskottet anser sig kunna förutsätta, att frågan skall bli föremål för noggrann och allsidig prövning från Kungl. Maj:ts sida.»

Reservation hade anförts av fröken *Andersson* samt herrarna *Arrhén*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmberg* i *Skövde*, *Rubbestad*, *Svensson* i *Ljungkils*, *Widén* och *Kyling*, vilka ansett att det nyss återgivna stycket i utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort un-

Ang. kristendomsämnetts ställning på gymnasiet.

der B hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 429 och II: 538 samt II: 534, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i det av reservanternas förordade yttrandet anfört.

I reservanternas förslag till motivering hade de båda sista meningarna i nyssnämnda stycke utbytt mot följande uttalande:

»Med hänsyn härtill finner utskottet de i motionerna framförda synpunkterna synnerligen beaktansvärda. Utskottet anser sig kunna förutsätta, att frågan skall bli föremål för noggrann och allsidig prövning från Kungl. Maj:ts sida.»

Fröken ANDERSSON (h): Herr talman! De motioner som föreligger på denna punkt syftar till att förebygga den reduktion av kristendomsämnet på realinjen, som har ifrågasatts. Det är dels två partimotioner från högern och dels en flerpartimotion i andra kammaren — en massmotion kan man säga.

Det kan synas som om skillnaden mellan utskottets uttalande och vårt önskemål inte är så stor, men i alla händelser anser jag det är av utomordentlig vikt att riksdagen just på denna punkt gör ett klart uttalande.

Utskottet citerar skolkommissionens uttalande, »att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skolkommisionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete.»

Det är bra så långt. Men sedan fortsätter utskottet: »Dess ställning på timplanen är dock, liksom andra ämnens, en avvägningsfråga, intet kan läggas till utan att något annat, som också har värde, går förlorat.»

Det är andeinhållet i denna sista sats, som reservanternas inte har kunnat helt acceptera. Ätminstone jag anser nämligen, att kristendomsämnet inte bör betraktas som vilket ämne som helst.

Mot den bakgrunden vill vi i stället för den sist citerade satsen ha ett uttalande av följande innebörd: »Med hänsyn härtill finner utskottet de i motionerna framförda synpunkterna beaktansvärda.»

Jag kan inte för min del — och jag antar inte heller de andra reservanternas — anse att kristendomsämnet är jämställt med andra ämnen, utan det står i en klass för sig. Vi kan alltså inte heller acceptera departementschefens uttalande, när han säger att ämnet kan hänföras till »tim- och kursplanernas många detaljfrågor». Det är, menar jag, icke någon detaljfråga, utan det är en huvudfråga.

Självfallet skall riksdagen inte i detalj bestämma kursplanerna, det är uppenbart, men jag tycker att det är av utomordentlig vikt, att riksdagen här säger sitt ord och gör det entydigt. Det råder — det vet vi nog alla — runt om i vårt land en stark opinion mot den ständiga beskärningen av just detta ämne. Jag är fullt på det klara med att det är ett pussel, när man skall ordna de olika ämnena, men att ständigt beskära just kristendomsämnet tror jag leder till allvarliga konsekvenser i tidens längd.

I skolöverstyrelsens förslag till timplaner har kristendomsämnet fått behålla sin ställning på latinlinjen och den allmänna linjen, under det att man på reallinjen har minskat det med en timme i näst högsta ringen. Nu kan man ju tycka att en timme är inte mycket att resonera om, men om man tar en timme då och en timme då, blir det ju en ständigt fortgående minskning, som — jag har understrukt det flera gånger — jag tycker är allt annat än önskvärd och, vilket jag också sagt förut, kan leda till allvarliga konsekvenser. Det är dock så att reallinjen för närvarande har det största antalet lärjungar, och av allt att döma kommer det att så förbli också i framtiden. Dessa adepter, som i stor utsträckning skall bli läkare, tekniker och så vidare, behöver i minst lika hög grad som övriga denna undervisning. Det är för övrigt så — det får man klart för sig, när man resonerar med dessa

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

kategorier — att de för sin kommande verksamhet i hög grad behöver den grund, som kristendomsundervisningen dock utgör.

Den svenska ekumeniska nämnden och en reservant inom skolöverstyrelsen har starkt understrukt vikten av att någon beskärning inte kommer till stånd, bland annat med hänvisning till 1946 års skolkommision, som uttalade, att ämnet mer än de flesta andra ämnen är ägnat att vara ett instrument för den personlighetsdaning, som är skolans väsentligaste uppgift. Jag kan också påminna om att både Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare har uttalat sig i samma riktning.

Det är också intressant att följa de diskussioner, som nu föres vid det pågående kyrkliga mötet. Där framhöll t. ex. ärkebiskopen i förrgår risken av att kunskaperna i kristendomsämnet starkt försämrats, och i går uttalade sig den flertusenhövdade församlingen för att en minskning inte skulle få ske. Mötet riktade, enligt ett referat, en vädjan till vederbörande myndighet om hänsynstagande till den starka och växande opinionen mot ett försvagande av kristendomsundervisningen, och man uttalade, att detta främst gällde förslaget just nu om minskning av antalet timmar i det nya gymnasiet.

Jag kan helt instämma i det uttalandet och ber, herr talman, att få yrka bifall till den under B. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Bror Nilsson* (bf), *Arrhén* (h) och *Magnusson* (h) samt fru *Svenson* (bf).

Herr **OHLON** (fp): Herr talman! Såsom den föregående ärade talarinnan sade, är det inte riksdagens sak att fastställa timplanerna. Riksdagen har ju endast blivit presenterad ett förslag angående gymnasiets allmänna organisation och speciellt då om införande av den nya allmänna linje, varom riksdagen fattade beslut redan år 1950.

I de föreliggande akterna finns alltså

inga timplaner. Vi vet dock att enligt riktlinjerna för det förslag, som skolöverstyrelsen har inlämnat till Kungl. Maj:t, skall en minskning av arbetstiden i realskola och gymnasium komma till stånd. En rad ämnen har fått vidkännas reduktion i sitt timal jämfört med vad som nu gäller, särskilt om man tar hänsyn till vissa av de på det nuvarande gymnasiet förefintliga ämneskombinationerna. Jag kan nämna att huvudämnena på de två dominerande linjerna, latin- och reallinjen, även har fått vidkännas denna reduktion på så sätt att på latinlinjen latinet minskas med en timme och på reallinjen matematiken med en timme. Beträffande matematiken gäller detta för dem som har matematik som specialämne, och för de elever, som inte har matematik som specialämne, är reduktionen ännu större.

Den reduktion av timantalet som måste ske har även träffat andra ämnen. I det av skolöverstyrelsen ursprungligen utarbetade förslaget kom kristendomsämnet i farozonen, men detta har nu rättats till. I motsats till huvudämnena på latin- och reallinjerna får kristendomsämnet nu behålla sin ställning både på latinlinjen och den allmänna linjen, medan det får vidkännas en timmes reduktion på reallinjen.

Jag förstår mycket väl fröken Andersson och gillar de synpunkter, som hon här gjort gällande beträffande kristendomsämnets karaktärsdanande roll. Förutsättningen för att kristendomsämnet skall kunna fylla denna uppgift på gymnasiet schema är dock, att vi får lärare som kan bära upp undervisningen. Det torde inte finnas något ämne, där det är så svårt att sköta om undervisningen som just i kristendomsämnet. Därför förvånar det mig att samma personer, som nu yrkar på en ökning av kristendomsämnet på latinlinjen, i ett ärende, som nyss behandlades, avseende Lunds universitet, föreslog en anordning som skulle komma att beröva läroverken en lektor, om förslaget genomfördes. Det är nämligen en stor brist på lektorer, inte minst i ämnet kristendom. Vi har därför fått krångla oss fram med vikarier, ofta

Ang. kristendomsämnetns ställning på gymnasiet.

ganska otillräckligt utbildade. Jag vågar som pedagog säga, att kristendomsämnet inte gör någon nytta, ifall inte den lärare, som skall bära upp ämnet, i alla avseenden fyller kvalifikationerna. Även om man kan instämma med fröken Andersson i hennes principiella inställning, får man därför se till att man i verkligheten förfar på sådant sätt att de principer, som man hävdar, kommer i tillämpning.

Den skrivning, som föreligger från utskottets sida, är resultatet av en kompromiss. Utskottet är positivt inställt gentemot kristendomsämnet. Utskottet anför: »Utskottet vill med anledning av vad som förekommit erinra om att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skolkommisionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete.»

Så långt är majoriteten och reservanterna eniga. Majoriteten försätter med följande mening: »Dess ställning på timplanen är dock, liksom andra ämnens, en avvägningsfråga: intet kan läggas till utan att något annat, som också har värde, går förlorat.» Denna sista mening vill reservanterna ha ersatt med följande: »Med hänsyn härtill finner utskottet de i motionerna framförda synpunkterna synnerligen beaktansvärda.»

Jag frågar mig, vad det skall tjäna till att riva upp en stor debatt i ett spörsmål, där synpunkterna är sammanfallande och där det bara gäller en nyansskillnad, nämligen huruvida man skall ta hänsyn också till de andra ämnens ställning på gymnasiet. Vi ansåg oss inom statsutskottet icke vara kompetenta att ta upp en dylik debatt.

Jag erinrar om att år 1933 genomfördes utan riksdagens hörande efter beslut av Kungl. Maj:t en ny gymnasierreform, där timtalet ändrades ganska väsentligt för vissa ämnen. Svaret från fackhögskolorna blev vid det tillfället att om inte gymnasieorganisationen gö-

res om, måste studietiden förlängas, och tekniska högskolan annonserade, att den i så fall finge förlänga studietiden med en termin. Resultatet var att Kungl. Maj:t fick gå till Canossa och två år efteråt, alltså år 1935, komma med en ny gymnasierreform, som tillfredsställde fackhögskolornas krav.

Jag nämnde nyss att ämnet matematik, huvudämnet på reallinjen, redan har fått vidkännas en minskning på en veckotimme. Matematikundervisningen kan vi alltså inte inskränka till förmån för kristendomsundervisningen, ifall man inte skall komma i kollision med fackhögskolornas berättigade krav eller komma i motsats till önskemålet att studietiden för den, som fortsätter efter studentexamen, inte får förlängas.

Jag har mina privata funderingar om hur man skulle kunna gå reservanterna till mötes, men jag har inte vågat, vare sig i utskottet eller här i dag, ge till känna denna min uppfattning. Jag vet nämligen att vilket ämne jag här än nämnde skulle jag få en mycket stark specialopinion emot mig, och det skulle medföra tråkiga konsekvenser.

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang framhålla, att Kungl. Maj:t med den skrivning, som utskottet har förelagt, har frihet att tillmötesgå reservanternas önskemål, om det finns någon fysisk möjlighet att göra detta. Det tror jag att det finns, men jag vågar inte nämna några detaljer.

Fröken Andersson nämnde förut i dag, och det står i någon av motionerna, att kristendomsämnetns reduktion berör flertalet av gymnasiets lärjungar. Hur vet fröken Andersson eller motionärerna det, när den allmänna linjen ju först i höst skall träda i tillämpning och vi ännu inte har någon erfarenhet av hur linjevallet kommer att gestalta sig? Det sägs i motionen, att den allmänna linjen kommer att rekryteras av de elever, som eljest skulle gå latinlinjen. Det är inte sant. Den allmänna linjen rekryteras i stor utsträckning, enligt de preliminära uppgifter som kommit fram nu i vår, av de elever, som eljest skulle ha gått reallinjen, och det är inte alls säkert

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

att reallinjen kommer att omfatta flertalet av gymnasiets lärjungar.

Med hänsyn till denna frågas mycket ömtåliga och komplicerade innebörd tror jag det vore klokast av kammaren att följa utskottsmajoritetens förslag.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle: Herr talman! Jag kan tyvärr inte på ett par minuter gå in på några detaljer. Jag konstaterar med glädje att herr Ohlons inställning dock i grund och botten är positiv, och det var ju synd att det inte kom till uttryck i utskottet.

Jag begärde emellertid ordet när herr Ohlon tydligen i något slags argumentnöd hänvisade till att vi på en tidigare punkt, såsom herr Ohlon sade, ville beröva läroverken en god lärare. Det är inte riktigt — jag skall inte säga fair play, ty det kanske låter litet illa — att ta på denna fråga på det sättet. Vår inställning kan nämligen sammanhånga med att vi anser, att denne professor in spe på ett än bättre sätt kan tjäna det syfte vi vill nå med vår reservation.

Sedan förstår jag inte herr Ohlons fråga, vad det tjänar till att riva upp en debatt i denna fråga. Varför sitter vi här, om inte för att ställning till sådana för hela vårt folk livsviktiga frågor som jag anser — jag skall bara tala för mig själv — att denna fråga är? Det är, herr Ohlon, ingen nyansskillnad i utskottets och reservanternas inställning. Det är, såvitt jag förstår, en artskillnad.

Det är riktigt, att Kungl. Maj:t kan ordna den här saken på det sätt vi vill, och jag vädjar till herr statsrådet att också göra det, men jag tycker sannerligen inte det är ur vägen att riksdagen i en så viktig fråga gör ett uttalande i den riktning riksdagen önskar. Jag tycker riksdagen har både rätt och skyldighet att ta ställning till en fråga som denna. Det är sannerligen inte så ofta som riksdagen blir i tillfälle att tala om vad den vill, utan den ställs alltför ofta inför fait accompli, och det var det som vi inte ville i detta sammanhang.

Herr OHLON (fp) kort genmäle: Herr talman! Fröken Andersson uttalade sin förvåning över att jag inte, med den principiella inställning som jag här deklarerat, följt reservanterna.

Jag ber att få upprepa vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att utskottets utlåtande är resultatet av en kompromiss. Om denna kompromiss inte hade kommit till stånd, hade det blivit en skrivning från utskottets sida, som hade omöjliggjort för Kungl. Maj:t att gå fröken Andersson och hennes medreservanter till mötes. När ärendet kom från andra avdelningen till statsutskottet, ansåg jag mig vara moraliskt pliktig att stå fast vid den kompromiss, som hade ingåtts på avdelningen.

Herr MOGÅRD (s): Herr talman! Om det i dag just inte kan sägas bo vankelmod under de liljekullar som finns här i salen, så tycks vankelmodet vara så mycket större i det mäktiga folkpartiets ledares bröst; herr Ohlons anförande tyder på att han i denna fråga om kristendomsundervisningen är synnerligen vankelmodig och obeslutsam. Han faller tillbaka på en kompromiss och ber att vi andra skall avkoppla vårt intresse för kristendomsämnets ställning på skolschemat till förmån för denna kompromiss, som i varje fall de flesta av oss ingalunda haft tillfälle att vara med om att ävägbringa.

Herr Ohlon säger också, att det i mycket hög grad beror på lärarna, om kristendomsämnet skall få någon betydelse på skolschemat. Förhållandet är detsamma i fråga om alla andra ämnen. Men hur duktig en lärare än må vara, så förmår han ingenting, om han inte får tid på skolschemat för sin undervisning.

När till och med en så mäktig skolmandarin som herr Ohlon inte vågar uttala någon personlig mening om timplansförändringarna i varje fall beträffande kristendomsämnet, detta av fruktan för att han skall bli uppvakad av representanter för en rad olika ämnen, är det då inte ytterst betydelsefullt att

Ang. kristendomsämnetts ställning på gymnasiet.

riksdagen — vi valda ombud för Sveriges folk och, föreställer jag mig, även för de människor i detta land som har religiösa intressen — vågar för skoldepartementets chef påpeka vår uppfattning i denna fråga?

Kristendomsämnet har under många år genomgått en lidandehistoria, som när det gäller ett så viktigt och betydelsefullt ämne torde vara ganska unik. Timantalet har ständigt minskats. År 1928 genomfördes den ändringen, att kristendom inte längre ens fick vara examensämne, detta till skillnad från alla andra läroämnena på skolschemat. Var gång skolöverstyrelsen skall utarbeta förslag till ny timplan, går ändringarna på något sätt ut över kristendomsämnet.

Det nya förslaget till timplan bär vittne om hur stor rådvillheten inom det förberedande organet är. För en gymnasieperiod på tre år varierar tidsmättet från tre till fem timmar, och när vi betänker hur ringa denna tid är, framstår det som uppenbart att man inom skolöverstyrelsen, under trycket just av dessa skiftande meningar rörande ämneskombinationen, låter kristendomsämnet sitta emellan.

Är det då underligt att motionärer i riksdagen önskar att vi skall skriva till Kungl. Maj:t, som har det slutliga avgörandet i denna fråga om schema och timplan? Det måste vara betydelsefullt för ecklesiastikministern att just i denna fråga veta, var han har oss vanliga, enkla riksdagsrepresentanter.

Jag må säga att man skulle försumma en stor chans, om man inte, när det gäller en så enkel timplansförskjutning som denna, påpekar, att just den nya treåriga reallinjen särskilt väl behöver kristendomsämnet. Den utbildning av teknokrater, som vi överallt ser exempel på, behöver mycket väl kompletteras genom att även kristendomsämnet införes på schemat. Det är de etiska värdena i kristendomen som främst bör framhållas; jag tror inte så mycket på undervisningen i kyrkohistoria, utan fäster mera vikten vid själva livsåskådningsinnehållet i kristendomen. Det är

allmänmänskligt, någonting som pojkarerna och flickorna i gymnasieåldern behöver på allvar konfronteras med. Och om det skall bli någonting av detta, måste kristendomsämnet få ett tillräckligt antal timmar på schemat.

Jag ber därför att på det bestämdaste få ansluta mig till den avgivna reservationen; jag har därvidlag tagit hänsyn i synnerhet till motionen nr 534 i andra kammaren.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag vill understryka vad herr Mogård nyss sade om kristendomsämnetts stora etiska betydelse. I begynnelsen av sitt anförande drog herr Mogård in partipolitiska spekulationer, och jag vill mot den etiska bakgrunden framhålla, att denna fråga enligt min mening är alldeles speciellt otjänlig för partipolitiska piruetter.

Herr Mogård nämnde, att kristendomsämnet sedan år 1928 inte är examensämne i studentexamen. Jag vill framhålla att stora skaror av lärare i modersmålet, historia och de övriga allmänorienterande ämnena anser, att detta innebär en förmån för kristendomsämnet. Frågan kan alltså ses ur olika synpunkter.

Herr statsrådet **PERSSON**: Herr talman! Det hade naturligtvis varit värdefullt för mig att här kunna deklarerat att regeringen kommer att göra så och så i denna viktiga fråga. Det har nu tyvärr inte blivit möjligt för regeringen att behandla frågan före denna debatt. Men jag anser givetvis också att regeringen rimligtvis inte bör binda sig för en viss ståndpunkt förrän riksdagen tagit ställning till frågan, och rent formellt är det naturligtvis omöjligt för regeringen att över huvud taget besluta innan de organisatoriska problem i gymnasiereformen, om vilka riksdagen skall fatta avgörande, har blivit definitivt klarlagda.

Vad sedan beträffar ståndpunktstagandet till denna onekligen synnerligen viktiga fråga torde det inte vara många

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

av kammarens ledamöter, som svävar i okunnighet om min personliga mening i detta avseende. Jag har i flera olika offentliga uttalanden framhållit önskvärdheten av att bereda kristendomen bästa möjliga ställning även på gymnasiet. Jag har med tillfredsställelse hälsat alla de många olika uttalanden om kristendomsämnets betydelse, som jag har fått ta emot under det år denna fråga rätt ingående diskuterats. Jag har överlämnat dessa uttalanden till skolöverstyrelsen, och jag vet inte i vad mån överstyrelsen har tagit intryck av de petitioner, som har inkommit till den, men det har ju i varje fall kunnat konstateras, att skolöverstyrelsens slutliga förslag ur dessa synpunkter är bättre än det preliminära förslag, som utsändes för mer än ett år sedan och som har givit upphov till den offentliga debatten. Jag kan sålunda inte säga annat än att den vakansamhet, som den allmänna opinionen här har visat, är ett hälsotecken, såsom jag ser det, och jag vill naturligtvis inte på något sätt förmena riksdagen att debattera detta spörsmål och göra de uttalanden, som riksdagens ledamöter finner lämpliga. Men jag skulle för min del inte bli särskilt glad, om riksdagen absolut bunde regeringen härvidlag. Jag tyder också de uttalanden, som å ena sidan reservanterna och å andra sidan utskottet har gjort, på sådant sätt, att man inte vill tillstyrka att riksdagen skall binda regeringen. Jag tycker inte att skillnaden mellan utskottsmajoritetens och reservanternas ståndpunkt är så stor.

Med hänsyn till vad jag tidigare sagt kan jag utan tvekan ansluta mig till reservanternas uttalande, att de i motionerna framförda synpunkterna är beaktansvärda. Å andra sidan anser jag att detta inte skiljer sig så mycket från utskottets uppfattning att kristendomens ställning på timplanen är en avvägningsfråga. Detta måste den otvivelaktigt ändå bli. När fröken Andersson säger att hon ej kan instämma i departementschefens uttalande att detta hör till de många detaljfrågorna i timplanerna, är det klart att man i alla fall kan vidhåll-

la detta men tillägga att det är en av de viktigaste detaljfrågorna samt hör till de frågor, beträffande vilka det enligt gammal praxis — herr Ohlon har också berört den saken — inte i propositionen redovisats några ståndpunktstagan- den för riksdagen.

Jag konstaterar sålunda att regeringen enligt båda ståndpunkterna inom utskottet har att pröva denna viktiga fråga jämte andra liknande spörsmål, som här upptagits, och det är givet, att regeringen kommer att pröva dem ur alla synpunkter. Här har påpekats att det är önskvärt att få lika timal i de olika linjerna på gymnasiet. Jag kan hålla med om att detta har praktisk betydelse. Man kommer förmodligen att få ordna samläsning mellan olika linjer i vissa läroverk, om man får halva klasser i olika linjer, och om det då kan ordnas samläsning i rätt många ämnen, uppkommer därigenom kostnadsbesparingar. Det är också klart att många, som står i valet och kvalet mellan olika linjer, finner det mycket enklare och rejälare, om de endast behöver tänka på karaktärsämnen för de olika linjerna och inte på olikheter i andra ämnen — jag skulle föreställa mig att kristendomsämnet enligt mångas bedömning hör till den senare gruppen som kunde göra valet svårare. Rent praktiskt ger ju också undervisningen i ett entimmesämne inte hälften mot undervisningen i ett tvåtimmarsämne.

Nu kan man emellertid genom en viss koncentrationsläsning avhjälpa svårigheterna härvidlag. Men det är klart att entimmesämnen är ett oting. Jag har inte heller glömt den rad av beskrifningar av kristendomsämnet, som gjorts under de senare åren, och även detta bör naturligtvis tas i beaktande, när denna fråga skall avgöras. Jag anser mig emellertid kunna försäkra den ärade kammaren, att regeringen, oavsett vilken av de båda ståndpunkter som här förordats blir kammarens beslut, kommer att synnerligen ingående pröva denna sak.

Herr BERGH (h): Herr talman! Jag tror att alla vi, som livligt önskar att

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

kristendomsämnets ställning på gymnasiet. Tim- och kursplan inte skall försvagas, har anledning att vara ganska tacksamma för det anförande som ecklesiastikministern nu har hållit. Man kan ju inte gärna tolka statsrådet Perssons inlägg på annat sätt än att hans mening är att kristendomsämnets ställning icke bör försvagas. Han nämner vissa svårigheter när det gäller att få plats för ämnet på det belastade schemat, vilka var och en torde vara medveten om. Men jag tror att man kan tolka ecklesiastikministerns anförande på det sättet, att hans grundsyn är att kristendomsämnets ställning på timplanen icke bör försvagas. Det är detta uttalande som jag tror vi har anledning att vara tacksamma för, och när ecklesiastikministern har gjort detta uttalande offentligt i riksdagen, har det uppenbarligen en mycket starkt förpliktande innebörd.

Det glädde mig också, att statsrådet Persson tolkat utskottets förslag till uttalande på samma sätt som jag har gjort, nämligen att detta uttalande egentligen inte innehåller någonting. Det heter i utskottets uttalande: »Utskottet vill med anledning av vad som förekommit erinra om att kristendomsämnet vid sidan av de andra ingår som ett led i den allmänna orientering i kunskapens värld, som skolan skall ge, men därjämte, såsom bland annat skolkommissionen vitsordat, har särskilda uppgifter och erbjuder särskilda möjligheter i skolans personlighetsutvecklande och karaktärsbyggande arbete.» Detta är egentligen intet eget uttalande från utskottets sida utan bara ett konstaterande av vad andra sagt och vad vi väl allesamman är eniga om. Sedan kommer den andra truismen: »Dess ställning på timplanen är dock, liksom andra ämnens, en avvägningsfråga; intet kan läggas till utan att något annat, som också har värde, går förlorat.» Därefter kommer en tredje truism: »Utskottet anser sig kunna förutsätta, att frågan skall bli föremål för noggrann och allsidig prövning från Kungl. Maj:ts sida.» Den sista meningen andas en aning ohövlighet, emedan den kan tydas på det sättet, att ut-

skottet inte generellt anser sig kunna förutsätta en allsidig och noggrann prövning från Kungl. Maj:ts sida.

Utskottets utlåtande innehåller, såvitt jag förstår, icke någonting som binder Kungl. Maj:ten vid prövningen av detta ärende. Ecklesiastikministern har dessutom i likhet med reservanterna ansett att önskemålet om att ämnets ställning icke skall försvagas är beaktansvärt, och då måste jag upprepa vad jag sade i början av mitt anförande, nämligen att man har anledning att vara tacksam för statsrådets uttalande.

Jag skulle så vilja tillägga att något försvagande av kristendomsämnets ställning inte föreslås beträffande latinlinjen eller den allmänna linjen utan endast beträffande reallinjen, där man vill minska timantalet med en timme. Jag skulle i detta sammanhang vilja ge uttryck åt den meningen, att om man i likhet med utskottsmajoriteten anser att kristendomsämnet har en alldeles särskild uppgift då det gäller vad vi här kallar för personlighetsvård och karaktärsutveckling, så måste man dra den slutsatsen, att i fall kristendomsämnet behövs i föreslagen omfattning på latin-gymnasiet och den föreslagna allmänna linjen, så behövs det i alldeles särskilt hög grad på realgymnasiet, där de personlighetsvårdande ämnena — jag tänker särskilt på de humanistiska — har mindre plats än på de övriga linjerna.

Jag vill slutligen dra den slutsatsen, att om — vilket egentligen borde vara rätt överraskande — utskottsmajoriteten skulle vinna i denna kammare, den vädjan, som enligt vad statsrådet Persson själv sade på mångahanda sätt har gjorts till honom, skall leda till resultat. Det förefaller, som om man vid diskussionerna här i riksdagen och kanske inte minst i statsutskottets andra avdelning i dessa ting inte riktigt hade kontakt med de önskemål som faktiskt lever ute bland folket och där lever med mycket starkt liv. Jag vill erinra om att när skolkommissionen på sin tid hade diskuterat kristendomsämnets ställning i våra skolor och man inte riktigt visste vad som skulle komma att stå i den pro-

Ang. kristendomsämnets ställning på gymnasiet.

position som väntades, så uppkom i Luleå stift en rörelse, som kan kallas en folkrörelse och som var fullkomligt spontan tillkommen, och resultatet blev en masspetition, där namnunderskrifterna fyllde flera tjocka band. Den överlämnades till dåvarande ecklesiastikministern och dåvarande kronprinsen. Den opinionsyttringen var som sagt spontan, och när man här refererar uttalanden från det kyrkliga mötet här i Stockholm, skall ingen av oss ett ögonblick tro att denna opinionsyttring är så att säga regisserad, utan dessa uttalanden till förmån för kristendomsämnets bevarande i våra skolor har en djup anklang hos vårt svenska folk. Jag vill därför tro, att den rätt sterila syn på detta problem som lyser igenom det intetsägande uttalandet av statsutskottets majoritet, skall uppfattas som en nullitet, eftersom det i realiteten ändock säger mycket litet och eftersom det otvivelaktigt är ett önskemål bland majoriteten av vårt folk, att kristendomsämnet skall tillbörligen tillgodose, när timplanen en gång skall utfärdas.

Herr ARRHÉN (h): Herr talman! Det största intresset i denna debatt måste utan gensägelse knytas till det anförande, som hölls här av herr statsrådet. Vi har all anledning att med tillfredsställelse notera vad han där uttalade. Han sade bl. a., att han ansåg sin ställning i dessa frågor vara mer eller mindre självklar. Han hade vid olika tillfällen accentuerat sina meningar och meddelade till och med, att han hade skickat över det material, som var ägnat att belysa denna hans inställning, till skolöverstyrelsen. Statsrådet tillade inte precis: »till den kraft och verkan det hava kan». Det skulle vi i varje fall vara ganska litet betjänta av. När vi nu har hört statsrådets uttalande, har vi den kommentaren att göra, att vi hoppas, att herr statsrådet verkligen visar sig ha råg i ryggen, när det gäller att följa denna frågas vidare behandling i underlydande instanser samt i regeringen.

Det var av motsvarande värde att höra

representanten för utskottets andra avdelning, herr Ohlon, när han i början av debatten gjorde sig mödan att understryka, att det för honom inte förelåg så stor skillnad mellan avdelningens uttalande och den reservation, som här föreligger. Likväl är det väl i alla fall någon skillnad, även om skillnaden är att förlägga till nyansernas område.

Fröken Andersson betonade i sitt anförande, att det gällde en mycket stor del av gymnasieungdomen, när vi här talar om kristendomens ställning på realgymnasiet. Fröken Anderson använde uttrycket »flertalet». Herr Ohlon ville opponera mot den formuleringen, och det kan man ju göra, ty i nuvarande stund vet man, som herr Ohlon i en replik framhöll, inte detta exakt. Man tror sig emellertid på grund av stickprovsundersökningar veta så mycket, att i valet mellan de kommande tre linjerna, om vilka vi nu skall besluta, kommer antagligen omkring 27 procent att välja latinlinjen, 32 procent den allmänna linjen och 40 procent reallinjen. Detta är visserligen endels hypotetiska siffror, men man kan dock ha rätt att uppfatta dem som tendenssiffror. De pekar i den riktningen, att vi till större delen får reallare att räkna med.

Jag tror för min del att, såsom tidigare talare här velat understryka, det är av stor vikt, att man på reallinjen får kvar så många allmänbildande, allmänt orienterande ämnen som möjligt.

Det finns vid denna riksdag ett antal motioner, vari man har vänt sig emot den torra i detta avseende, som kan iakttagas på vissa tekniska utbildningslinjer. Vid de tekniska gymnasierna och även i samband med yrkesutbildningen har dylika synpunkter framförts. Denna fråga ligger ungefär i linje med dylika synpunkter. Förminskar man här den allmänna kulturorientering, som till exempel har möjliggjorts genom att läsa kyrkohistoria i näst högsta reallinjen, utarmar man också allmänbildningsmomentet, när det gäller kursläsningen på reallinjen över huvud taget.

Sedan vill jag bara till sist knyta några allmänna reflexioner till detta tema.

Ang. kristendomsämnetns ställning på gymnasiet.

Det är ju så, att hela vårt folk lever liksom fångar i indextänkandets bur, om jag så får uttrycka mig, och vi ägnar vår tillvaros andliga innehåll och vad därmed sammanhänger ett förstrött intresse eller låter det komma liksom vid sidan.

När jag under de senare åren, efter andra världskriget, har tagit kontakt med stämningar och strömningar inom de folk, som bebor vår världsdel, har jag till en början till min överraskning kunnat finna att just frågor av denna natur, som jag nyss antydde, där är centrala på ett annat sätt än för oss. Man kan därvidlag hänvisa till de resolutioner, som vid slutet av 1940-talet antogs vid europarörelsens möten, där man mödade sig om att få fastställt vad som egentligen menades, när det talades om en europeisk gemenskap: Vilka andliga realiteter ligger bakom den rubriken, eller vad kan det annars röra sig om?

Jag minns att man år 1948, i samband med europarörelsens s. k. Haagkonferens, antog en stor resolution, där den nya plattformen preciserades. Man markerade därvid de kristna värdena och den kristna kulturtraditionen på ett tämligen uppseendeväckande sätt. Detta var så till vida uppseendeväckande som bakom denna resolution ställde sig politiskt mycket radikala element, icke minst från Frankrike. Jag minns, att jag tog kontakt med just fransmännen efter denna resolutions antagande och frågade efter deras motiveringar. De svarade då med meningsfyllt eftertryck: »Vi har upplevat en del under det senaste årtiondet.» Det var måhända den mest koncisa förklaring till även vårt ståndpunktstagande här i dag, som härvidlag kan ges.

Man kan också erinra om vissa uttalanden från den tid, då det engelska labour ännu satt i regeringsställning, och som då gjordes av ledaren för Englands arbetarparti, Attlee, samt även av hans finansminister Cripps, vilka bägge gjorde sig stor möda att utåt markera den europeiska kulturens kristna idégrund. Jag minns särskilt, hur Attlee vid ett tillfälle framhöll nödvändighe-

ten av att alla borde samlas kring den *väldiga, inspirerande och civilisatoriska kraft*, som han ansåg kristendomen och de kristna idéerna under historiens gång ha utgjort och fortfarande utgjorde.

Dessa uttalanden är ett utslag av en historisk syn, en redovisning för att man är mäktig ett historiskt perspektiv. Det saknar man mycket ofta i vårt land. Det är om denna historiska syn, om detta historiska perspektiv som även vår ungdom bör orienteras. Det är därför, herr talman, som denna sak ligger oss reservanter varmt om hjärtat, det är därför vi helst skulle se, att kammaren här i dag toge reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s): Herr talman! Som en av företrädarna för utskottets förslag ber jag att få säga några ord.

Herr Mogård anförde, att kristendomsämnet har undan för undan fått vidkännas minskning. Jag vet visserligen inte vilket område av vårt skolväsende som herr Mogård närmast tänkte på. Skulle han tänka på den lägre skolan, är det väl alldeles riktigt, ty om man går ungefär hundra år tillbaka i tiden, finner man, att vi då praktiskt taget hade bara kristendomsundervisning, och därför är det väl naturligt, i den mån man ansåg att även andra ämnen skulle komma fram, att det måste bli en viss undanskjutning av kristendomsämnet.

När vi behandlade detta ärende i utskottet rådde, som herr Ohlon har sagt, olika meningar där, och det är ju ingen hemlighet här heller, att såväl i andra avdelningen av statsutskottet som i riksdagens kamrar finns människor, som tänker något olika i dessa frågor. Man kan inte stöpa alla i en och samma form, utan det förekommer olika uppfattningar på detta område såväl som på andra. Efter en mycket noggrann prövning av ärendet kom vi dock inom utskottet till det resultatet, att vi skulle kunna göra denna kompromiss. Den tillfredsställde ju inte alla, men jag vet inte riktigt, hur man skall kunna göra en kompromiss

Ang. kristendomsämnetts ställning på gymnasiet.

ens i andra avdelningen, som skulle kunna tillfredsställa alla. Denna kompromiss tillfredsställde i alla fall de flesta.

När nu herr Bergh säger, att vad utskottet här har skrivit är egentligen ingenting, blir man litet betänksam. Här är så många som teoretiskt slår vakt om kristendomen, men det blir inte lika många, när man skall försöka omsätta den i praktisk verksamhet. Jag måste säga att jag inte fann någon underton av kristlig kärlek vare sig hos herr Mogård eller hos herr Bergh, och det är väl inte första gången vi gör en sådan erfarenhet.

Det väsentliga här, herr talman, är ju inte fromma önskningsar, utan det väsentliga är att föreslår man att öka timtiden för ett visst ämne, bör man också vara så korrekt att man talar om var den tiden skall tas och vilket ämne som skall få träda tillbaka. Jag har inte hört någon komma med förslag därom. Om man skall kritisera på det sätt man gör, bör man väl också komma med ett bättre förslag, och det har vi ju inte lyckats få fram i avdelningen eller i utskottet.

Det säges här att det har förekommit petitionslistor med namnunderskrifter. Jag vet att så har varit, men när man känner till hur sådana listor kommer till, måste man kanske ändå säga att värdet av dem sjunker en aning. Det är ju ett gammalt känt faktum att sällan så mycket smuts kommer fram som vid ett prästval, och gårdagens tidningar hade ju också en rad artiklar om något sådant som är allt annat än smakligt. Detta är avigsidorna, men det har ingenting att göra med realiteten här, nämligen vilket ämne som skall beskäras. Om de ärade kammarledamöterna läser sidan 44 i utskottsutlåtandet, finner de att vissa motionärer önskar mera tid till franska, andra önskar att samhällsläran skall bli ett fristående ämne o. s. v. Då skall ju skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t försöka få ihop det där pusslet, och då måste det bli svårigheter. Den saken är uppenbar.

Jag vill helt understryka vad herr

Ohlon har sagt på dessa punkter, och jag måste till min partivän Mogård säga att det inte var riktigt ärligt vad han på den punkten sade till herr Ohlon. Vi har försökt att efter bästa förstånd och bästa förmåga nå fram till en skrivning som skulle kunna anses både vara rättvis och ge uttryck för vad avdelningen tänkte och kände, och vi, som står för utskottsutlåtandet, är ense där om och bär ansvaret för det.

Jag skulle rent personligen gärna se att det bleve litet mindre av patetiska tonfall och litet mera av praktisk verksamhet i den anda som alla här har talat om.

För någon tid sedan gjorde man en undersökning vid läroanstalter i Stockholm om det intresse som olika ämnen väckte bland lärjungarna. Därvid visade det sig att kyrkohistoria var det ämne som minst intresserade eleverna. Jag vill dock inte dra några slutsatser därav. Jag tror att denna undersökning är av samma slag som de där petitionslistorna. Man kan få fram nästan vad som helst, om det ligger tillräcklig agitation bakom. Jag tror att vi lugnt och sansat bör avväga dessa ting och inte glömma att det finns olika tänkande människor som har rätt att även de föra fram sina synpunkter.

När herr Bergh säger att utskottets skrivning egentligen inte är någonting alls, därför att utskottet bara återoppar vad skolkommissionen har skrivit, måste jag fråga: Är det oriktigt att citera vad ett annat organ har skrivit, om man har samma uppfattning som det organet? Jag kan inte finna det. Jag tror att vi gör klokt i att se på dessa ting liksom på andra spörsmål med oväld och försöka att göra det bästa möjliga av den situation som vi befinner oss i. Jag har fullt förtroende för skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t på detta område. Jag är övertygad om att de kommer att göra en så rättvis avvägning som möjligt mellan de olika ämnena.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Grym* (s).

Ang. kristendomsämnetts ställning på gymnasiet.

Herr GÖRANSSON (fp): Herr talman! Jag skulle vilja med några ord kommentera vad herr Näsström sade om skröpligheten hos dem som säger ja till kristendomen. Det ligger någonting i detta. Vår Herre har säkert anledning att många gånger förvåna sig över att den tro, som en gång tändes på jorden, har kunnat bestå trots efterföljarnas svaghet och det sätt på vilket de många gånger missförstått hans lära. Men detta utesluter inte undret, nämligen att där kristendomen har gått fram i världen har den ändå haft förmågan att på ett genomgripande sätt omgestalta samhällsförhållandena.

För att vi skall bli på det klara med varandra vill jag genast säga att vi, som hyser sympatier för reservationen, inte anser oss företräda någon som helst högre kategori av rättfärdighet eller människokärlek. Vi fränkänner inte dem, som underskrivit utskottets utlåtande, intresse — kanske lika stort intresse som vårt — för dessa frågor. Det gäller åtminstone vissa medlemmar av majoriteten. Men vi vill på ett tydligt sätt säga ifrån, att vi anser kristendomen såsom något som är oupplösligt förenat med vår västerländska livslinje och med de samfundsförhållanden som har skapats i denna del av världen.

För att återgå till herr Näsströms kritik mot kyrkan vill jag säga att den kritiken var mycket befogad på den tiden, då kyrkan allierade sig med de makthavande och inte alls förstod den kristna färgen hos de rörelser som framträdde.

Kyrkor och samfund är ofta svaga. Tidvis går det upp och tidvis går det ned. Men jag bedömer läget för närvarande så, att vi på grund av att vår generation har mött de totalitära ideologierna har kommit till en annan syn på de värden som är inneslutna i kristendomen. Mötet med dessa ideologier och den grymhet som där avslöjades, det förakt för människan som kom till synes i förföljelser mot människor av annan ras och annan åskådning eller mot människor som enligt ett nyttighetsbetraktelsesätt ansågs vara obehövliga för samhället, gjorde att vi samlade oss på nytt

— även många av kristendomens motståndare eller åtminstone många av dem som var likgiltiga för kristendomen — för att överväga vad som utgjorde skillnaden mellan kristendomens livsuppfattning och den livsuppfattning som företräddes av de totalitära staterna.

En av våra författare — dessutom tidsningsman — skrev i slutet av 1930-talet en bok som han kallade »Tjugotalet in memoriam». Där lämnas en intressant beskrivning av strömningarna under 1920-talet och tidigare. Vid en återblick på vad som har passerat skriver han — jag citerar mycket fritt, ty jag har inte boken till hands — att man måste hålla i minnet, att den jämlikhetslära som den franska revolutionen proklamerade, hämtade sin inspiration ifrån den jämlikhetslära som kristendomen hade burit fram, den jämlikhetslära som säger: Även den högst begåvade, även den mest framgångsrike, även den högst uppsatte är ingenting annat än en fattig, syndig människa — även den människa som står längst ned i socialt anseende, i begåvning och i sitt handlande är en konungason. Det är dessa paradoxala tankar, som inte får förglömmas om vi skall kunna bevåra den grund som vi anser vara oumbärlig för vår kultur. Så länge liknelsen om den barmhärtige samariten förkunnas, har detta, vare sig man vill det eller inte, en oavslutlig återverkan på tänkesätt och handlingssätt. Det är somliga som säger: »Om man slutar upp att tala om den barmhärtige samariten, kommer barmhärtigheten i alla fall att existera, ty vi har blivit så förtrogna med att vi skall vara barmhärtiga, att det inte är någon risk att vi upphör att vara det.» Alf Ahlberg har i tidningen Broderskap för en tid sedan framhållit, att det är med kristendomen som det är med solen. Så länge solen finns, finns det en aftonrodnad, men om solen försvinner, försvinner aftonrodnaden. Om kristendomen försvinner, försvinner också den aftonrodnad som dröjer kvar över ett, som vi tycker, sekulariserat Europa i form av den tanken, att vi måste taga vara på våra bröder.

Jag skall gå över till en synpunkt, som

Ang. kristendomsämnetns ställning på gymnasiet.

har ännu närmare beröring med kristendomsundervisningen, nämligen att det är högst angeläget, att okunnigheten om kristendomen bringas att upphöra. Konsten och litteraturen, musiken och samhällslivet — allt detta bygger på kristendomen. Vi begriper inte litteratur eller konst, om vi inte har lärt oss att bli förtrogna med de kristna symbolerna. Vid en folkhögskola läste man en gång Heidenstams gravsång om Fröding. Där står: »Du satt mot din vägg som Job på sin hög av aska och jord.» Eleverna log, och läraren frågade varför. De svarade: »Det är så konstigt det där med *jobbet*.»

Här pågår en utarmning inom vår kultur. Därför kommer för mig den frågan i bakgrunden: Finns det möjligen något annat ämne som skulle kunna avstå en timme åt kristendomen? Frågan blir i stället: Har vi råd att låta en timme i kristendomsundervisningen falla bort för de äldre som mer än några andra brottas med livsåskådningsfrågorna? Det kan vara riktigt, att gymnasisterna, så som herr Näsström sade, inte har intresse för kyrkohistoria. Sådant intresse fanns inte heller när jag gick i skolan, men vi var intresserade när läraren började tala om livsåskådningsfrågor. Då blommade allting upp. Vi hade en bra kristendomslektor. Det finns naturligtvis sådana som är mindre bra, och det råder brist på kristendomslektorer, men jag kan inte se att detta är någon anledning att beskära ämnet. Om det är besvärligt att få duktiga lärare i detta svåra ämne, kan man heller inte vänta sig att sådana skall stiga fram i större antal, när kristendomsundervisningen sakteligen får en alltmer undanträngd ställning.

Jag ber att få uttala mitt tack till ecklesiastikministern för vad han har yttrat i denna fråga. Hans positiva inställning på denna punkt är löftesgivande. Jag tror vidare att vi, som är intresserade för den här saken, har rätt att göra vår röst hörd. Vi kan inte finna att vi därmed gör någon skada. Tvärtom kan vi befrämja en utveckling, som vi anser nödvändig, genom att ansluta oss till re-

servationens ordalydelse, och det är det jag har velat göra med detta anförande.

I herr Göranssons yttrande instämde herr *andre vice talmannen* (bf) samt herrar *Weiland* (fp) och *Björck* (fp).

Herr BRANTING (s): Herr talman! Efter herr Göranssons anförande, som ju fört upp debatten på ett så högt plan, att det nästan är svårt att nu ta till orda, har jag ändå inte velat underlåta att framhålla en viss sida av denna fråga.

Man har här från olika håll och i högstämmda, för att inte rent av säga en smula salvelsefulla ordalag, framhållit, huru som kristendomsläraryrket har en karaktärsdanande uppgift och att man bör i främsta rummet sätta det *etiska* innehållet i vad de har att delge sina lärjungar. Men är det inte så, herr talman, att dessa principiella deklarationer ofta nog blir ganska innehållslösa i realiteten? För att kunna meddela någonting som helst av värde till unga människor i etiska och moraliska ämnen krävs det nämligen inte bara att lärarna har avlagt vissa akademiska examina, utan det krävs självfallet att vederbörande själva är sådana karaktärer, sådana personligheter, att ungdomen känner att ifrån dem kommer någonting av värde och någonting att ta vara på. Om så *icke* är förhållandet, kommer med all sannolikhet undervisningen i etik och försöken från lärarnas sida att »dana karaktärer» ofta nog att verka rent av i motsatt riktning. Ungdomen är skarpsynt, mina damer och herrar, och den tål inte hycklare. Dess naturliga rättspatos reser sig emot moralpredikningar ifrån individer hos vilka de känner att det inte finns någon överensstämmelse mellan vad dessa högtidliga herrar har att ge som personligheter och den lära som de förkunnar.

Det finns därför enligt min mening ganska mycken tomhet i det myckna talet här om den »oerhörda» vikten av att kristendomsundervisningen eller moralundervisningen eller karaktärsdaningen tilldelas en timme mer eller mindre på skolschemat. Det är ju i alla fall så, att vilken student som helst, av vilka blan-

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

dade motiv som helst och med vilken karaktär som helst, kan slå sig på de universitetsstudier, som till sist ger honom formell kompetens för präst- eller lärartjänst. Ganska många vittnesbörd finns, både i livet och i litteraturen, beträffande den direkta, djupa och bestående *skada* i unga människors själsliv, som har förorsakats av individer, vilka i realiteten varit ganska suspekta karaktärer, men som fått uppgiften att undervisa i moral och etik.

Jag har velat säga detta, därför att det viktiga enligt min mening är en omläggning på en annan punkt, nämligen att det kommer till stånd en viss sovring redan vid universiteten och seminarierna, på så sätt att sådana studerande avskiljes, vilka absolut icke passar till att vara lärare eller s. k. karaktärsdanare i den ena eller andra formen.

Jag har icke velat underlåta, herr talmannen, att framhålla den sidan av saken.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 109 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början

omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svärd* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 47.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna C—E.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 124, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 13 mars 1953, föreslagit riksdagen att, utom annat,

dels besluta om vissa i propositionen närmare angivna byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus;

dels till Vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. under statens allmänna fastighetsfond anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53 ett investeringsanslag av 2 989 000 kronor;

b) för budgetåret 1953/54 ett investeringsanslag av 22 052 000 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehått följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 397 av herrarna *Sunne* och *Huss* och II: 498 av fröken *Höjer* m. fl.,

Ang. vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus.

dels ock motionen II: 482 av herrar *Jacobsson* i Sala och *Vigelsbo*.

I de likalydande motionerna I: 397 av herrar *Sunne* och *Huss* och II: 498 av fröken *Höjer* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att under anslaget till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus under budgetåret 1953/54 skulle utöver vad Kungl. Maj:t förordat anvisas 700 000 kronor för uppförande av upptagningspaviljong vid Restads sjukhus i Vänersborg, 795 000 kronor för uppförande av upptagningspaviljong vid Sätters sjukhus och 700 000 kronor för uppförande av upptagningspaviljong vid Frösö sjukhus vid Östersund.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet avfattat sin hemställan i åtta särskilda, med I—VIII betecknade punkter. I punkten VIII hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 397 och II: 498 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Vad i motionerna I: 397 och II: 498 anförts om angelägenheten av att uppförandet av upptagningspaviljonger vid Restads sjukhus i Vänersborg, Sätters sjukhus och Frösö sjukhus vid Östersund påbörjas finner utskottet i och för sig beaktansvärt. Å andra sidan är utskottet icke berett att i nuvarande läge förorda att den av Kungl. Maj:t angivna kostnadsramen vidgas. Emellertid har departementschefen föreslagit, att bl. a. de av motionärerna avsedda byggnadsarbetena i händelse av ett ändrat arbetsmarknadsläge med sysselsättningssvårigheter skall komma i fråga som beredskapsarbeten. Utskottet, som tillstyrker detta förslag, förutsätter att Kungl. Maj:t i ett sådant arbetsmarknadsläge beaktar angelägenheten av att de av motionärerna angivna byggnadsarbetena påbörjas. För den händelse förutsättningar för igångsättande av beredskapsarbetena icke skulle uppkomma under nästa budgetår, vill utskottet erinra, att

departementschefen föreslagit att de i propositionen angivna fördelningarna av anvisade medel icke skall vara i detalj bindande för medelsdispositionen, utan en minskning av beräknad medelsdisposition för visst ändamål bör enligt Kungl. Maj:ts bestämmande kunna tagas i anspråk för annat ändamål. Utskottet har intet att erinra mot att en sådan omdisposition sker, därest förhållandena skulle så påkalla. Skulle så bli fallet, vill utskottet förordna, att Kungl. Maj:t tager ifrågavarande spörsmål, särskilt i vad det avser Restads sjukhus, under förnyat övervägande.»

Herr *HUSS* (fp): Herr talman! Detta ärende ligger till på det sättet, att Kungl. Maj:t för några år sedan uppgjorde ett femtonårsprogram för förbättrings- och tillbyggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus. Totalbeloppet beräknades då till inalles omkring 350 miljoner kronor, vilket innebär ungefär 23 miljoner kronor per år. Det är uppenbart, att detta belopp numera icke är tillräckligt och att det totala beloppet sannolikt kommer att växa till 400 miljoner kronor. Icke desto mindre gör Kungl. Maj:t nu i sitt framlagda förslag framställning om ett belopp, som är lägre än det nämnda, d. v. s. bara omkring 22 miljoner kronor.

Av största betydelse vid bedömandet av denna fråga är det otillfredsställande sätt, på vilket ifrågavarande sjukhusbyggnader har hållits i nivå med utvecklingens gång. För att nämna ett exempel har vårdpaviljongerna vid Restads sjukhus i Vänersborg inte varit föremål för någon mera omfattande modernisering sedan sjukhusets tillkomst under åren 1900—05.

För att i någon mån understryka nödvändigheten av ett något snabbare tempo i dessa moderniseringsarbeten har väckts en motion, där det begärs anvisande av medel för uppförande av upptagningspaviljonger vid Restads sjukhus i Vänersborg, Sätters sjukhus och Frösö sjukhus vid Östersund. Det förhåller sig nämligen så, att renoveringen av dessa sjukhus inte kan igångsättas, förrän man har möjlighet att under den pågående

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

ombyggnaden överflytta patienter till en sådan evakuerings- eller upptagningspaviljong, vilken sedan kan tas i kontinuerligt bruk för att minska den köbildning som för närvarande förekommer. Motionärerna har resonerat som så, att det i varje fall borde vara angeläget att nu påbörja arbeten som är att betrakta som förberedelsearbeten.

Utskottet har inte ställt sig helt avvisande till motionärernas förslag, som utskottet betecknar som beaktansvärt. Å andra sidan är utskottet icke berett att, som det heter, i nuvarande läge förorda att den av Kungl. Maj:t angivna kostnadsramen vidgas. Utskottet hänvisar dock till att medelsfördelningen icke är i detalj bindande för medelsdispositionen och att utskottet inte har något att erinra mot en omdisposition, därest förhållandena skulle så påkalla.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har med det anförda velat understryka det faktum, att alla som är insatta i denna fråga — och jag tror även utskottet — anser det nödvändigt att så snart som möjligt genomföra de arbeten som motionärerna har velat få igångsatta redan under nästa budgetår och att den förutsättning som utskottet pekar på, nämligen att förhållandena påkallar det, rätteligen måste anses vara för handen redan nu.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående depåverksamheten till stöd för blinda hantverkare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1953/54;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt understöd till viss skärgårdstrafik;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt inrikes lufttrafik; och

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 184, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 27 mars 1953, föreslagit riksdagen besluta, att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som i propositionen angivits.

Det föreliggande propositionsförslaget innebar, att på det rörliga tillägget på tjänstepensionerna — vilket liksom under föregående år för närvarande beräknades efter 53 procent — skulle för den, som uppnått 67 års ålder, fr. o. m. den 1 maj 1953 göras avdrag med för oavkortad pension omkring 280 kronor för år. Det nuvarande avdraget på 792 kronor skulle sålunda höjas till ca 1 070 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels följande i anledning av nämnda proposition väckta motioner, nämligen

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ahlberg* m. fl. (I: 456) och den andra inom andra kammaren av herr *von Seth* m. fl. (II: 565), i vilka hemställts, att riksdagen

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

gen måtte bifalla ifrågavarande proposition med den ändringen, att nedsättning av rörligt tillägg på tjänste- och familjepensioner till statstjänstemän m. fl. under år 1953 icke skulle ske i andra fall eller i annan mån, än som kunde erfordras för att sammanlagda tjänste- och folkpensionen icke skulle överstiga 2/3 av tjänstens nuvarande slutlön i ortsgrupp 2, ävensom att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att frågan om vilka grunder i övrigt som borde gälla rörande rörligt tillägg på tjänste- och folkpension för statstjänstemän m. fl. måtte upptagas till behandling i så god tid, att frågan kunde föreläggas 1954 års riksdag, samt att de ytterligare tillägg, som därvid visade sig motiverade, borde gälla retroaktivt från och med den 1 maj 1953;

en inom andra kammaren av herr *Nelander* m. fl. väckt motion (II: 566), vari hemställts, att riksdagen måtte bifalla ifrågavarande proposition med viss i motionen föreslagen ändring;

dels ock två likalydande motioner, väckta före den ordinarie motionstidens utgång vid riksdagens början, den ena inom första kammaren av herr *Ahlberg* m. fl. (I: 151) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling* m. fl. (II: 193), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning — verkställd antingen efter direktiv därom av 1951 års pensionsutredning eller av särskilda för uppdraget utsedda — och förslag till utfyllnad av inkomstklyftan mellan tjänste- och folkpensionen på sätt i motionerna angivits.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 456 och II: 565 samt II: 566, förstnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som av departementschefen angivits;

II. att motionerna I: 456 och II: 565, i vad de avsågo skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 151 och II: 193 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anmälts

1) av fröken *Andersson* samt herrar *Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 456 och II: 565, såvitt nu vore i fråga, samt med avslag å motionen II: 566, besluta att på tjänste- och familjepensionernas grundbelopp skulle under år 1953 utgå rörligt tillägg enligt de grunder, som av departementschefen och reservanterna angivits;

2) av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson* och *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Nihlfors* och fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 456 och II: 565, såvitt nu vore i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1954 års riksdag om en definitiv och tillfredsställande lösning av frågan om samordning av tjänste- och folkpension.

Fröken **ANDERSSON** (h): Herr talman! Med hänsyn till att det framlagda förslaget endast innebär ett provisorium har vi i reservation 1) nöjt oss med att yrka den ändringen, att nedsättning av det rörliga tillägget på tjänste- och familjepensioner till statstjänstemän m. fl. icke skall ske i andra fall eller i vidare mån än som erfordras för att den sammanlagda tjänste- och folkpensionen icke skall överstiga två tredjedelar av den nuvarande slutlönen i ortsgrupp 2. Det var ju denna relation som bestämdes vid 1947 års pensionsreglering. Enligt propositionens och utskottsmajoritetens för-

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

slag kommer pensionerna nu att i vissa fall ligga under denna nivå.

De reservanter, som står för reservation 2), har inte ansett sig kunna gå med på ens denna sänkning till högst två tredjedelar av slutlönen. De anför att förslaget är svåröverskådligt till sina konsekvenser och innefattar spørsmål, som är i behov av särskild utredning. Det är möjligt att så är fallet, men till dess att denna utredning blir klar anser reservanterna under 1) att man skall säkra att den angivna nivån hålles.

Hela denna samordningsfråga är som bekant föremål för utredning av 1951 års pensionsutredning. Vid 1951 års riksdag väcktes motioner rörande samordning av tjänste- och folkpensionen. Utskottet konstaterade då i anledning av dessa motioner, att frågan borde upptas som en av de första etapperna vid utredningen. Men ännu efter två år är utredningen icke klar på denna punkt. I år finns det åter motioner, och då anför utskottsmajoriteten, att utskottet förutsätter att de i motionerna framförda synpunkterna blir uppmärksammade vid utredningen. Jag ber att få starkt understrika angelägenheten härav och betona vikten av att denna utredning blir klar snabbast möjligt.

Det föreliggande förslaget innebär att på det rörliga tillägget skall från den 1 maj 1953 göras avdrag av ungefär 1 070 kronor i stället för nuvarande 792 kronor. Såsom väl alla vet, har hela denna samordningsfråga vållat irritation i vida grupper och, kan jag tillägga, missförstånd. Jag anser det därför, herr talman, — jag talar naturligtvis bara på mina egna vägnar — att det vore bäst att klart skilja tjänste- och folkpensionen åt. Syftet med den tillämpade samordningen har ju bland annat varit att åstadkomma en utjämning av förmånerna före och efter 67 års ålder. Detta kan naturligtvis anses önskvärt ur vissa synpunkter, men tjänstemännen vet ju när de uppnår pensionsåldern och bör väl därför kunna planera för sig själva åtminstone i någon mån, så vi slipper allt detta trasel och dessa beräkningar som blir nödvändiga på grund av samordningen.

Det är alldeles riktigt, som det har sagts, att irritationen till viss del beror på missförstånd, men inte helt och hållet, ty i en hel del fall är irritationen, såvitt jag förstår, motiverad. De som t. ex. har hög pensionsålder — det beror givetvis på livslängden — förlorar på den nuvarande samordningen.

Det har diskuterats ganska ingående, huruvida personalrepresentanterna vid förhandlingarna år 1946 *principiellt* accepterade denna samordning. Det har bestritts från personalhåll, vilket också har påpekats i en del av motionerna. Vid samma tillfälle år 1946 framfördes krav på en utredning rörande tjänstepensionens oantastbarhet. Det går ju inte riktigt väl ihop med samordningen.

Nu säger utskottet att det framlagda förslaget bygger på, såsom det heter, en förhandlingsöverenskommelse. Ja, det är alldeles riktigt. Men hur är det med pensionärerna, har de fått förhandla? Ingalunda! Det har också uppstått en stark och, såsom jag tycker, väl motiverad reaktion mot att så inte fått bli fallet. Vi har ju från vårt håll motioner vid årets riksdag, som går ut på att också pensionärerna skall få förhandla i den ena eller andra formen.

Jag var i går uppe i utskottet och tittade igenom en hel del petitioner, som kommit in från pensionärshåll. De uppgår till ett sjuttioal. Man skulle ju kunna tänka sig att de var centralt dirigerade. Men det som slog mig vid genomläsandet av en mängd av dessa petitioner var att de inte var ett dugg stereotypa utan formulerade var och en från olika utgångspunkter. Så vitt jag kunde finna, var det emellertid två linjer, som gick igenom framställningarna. Den ena var klagomål över att pensionärerna inte fått vara med om förhandlingarna, och den andra linjen gick ut på att denna samordning borde upphävas.

Såsom också framhållits i motionerna I: 456 och II: 565 är ett av de främsta skälen för att beskära de statliga pensionärernas delaktighet i den beslutade höjningen av folkpensionerna, att man vid samordningssystemets antagande icke räknade med att det rörliga

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

tillägget skulle stiga så mycket som skett. Anledningen härtill är emellertid de höga levnadskostnaderna, och även pensionärerna bör väl rimligtvis vara berättigade till den standardhöjning, som kommit övriga medborgare till del.

Det är riktigt, såsom man säger i propositionen och i utskottsutlåtandet, att den nuvarande samordningen har medfört vissa fördelar för pensionärerna. Man får i detta sammanhang dock icke glömma bort att pensionsåldern har höjts och, vilket kanske är det viktigaste, att den gjorts rörlig. Tidigare var den som bekant fast. Till detta kommer — och det är inte minst viktigt — att alla medborgare, som avgått ur tjänst före den 1 juli 1952, inte fått den pensionsförbättring, som tillkommer deras yngre kolleger. För övrigt skulle hela denna fråga, som det gjordes ett så stort nummer av vid utskottsbehandlingen, huruvida tjänstemännen vinner eller inte vinner på detta, komma ur världen, om man upphävde samordningen.

Jag har redan sagt, att vinsten eller icke vinsten för de enskilda beror på åldern vid pensioneringen. Och om tjänstemännen genomsnittligt vinner någonting, beror detta på att det hela är försäkringsmatematiskt fel uträknat. Frågan om vinst eller förlust i detta sammanhang intresserar inte mig; det finns ju ingenting som talar för att pensionärerna bör vinna på denna anordning. Det skulle betyda att statspensionärerna får en större del av det vi har råd att ge åt folkpensionärerna, och det finns ju ingen rimlig anledning att ordna det så. Därför skulle jag helst vilja ur resonemanget utmönstra hela frågan om vinst eller förlust på denna anordning.

För dem, som håller på pensionens oantastbarhet, är såvitt jag förstår det enda riktiga att man kommer bort från samordningen över huvud taget. Det är rätt intressant att i det fallet läsa remissyttrandena över departementspromemorian i ärendet. Både telegrafstyrelsen och vattenfallsstyrelsen betonar, att tjänstepensionen är att anse som upp-

skjuten lön, och jag ber att helt få instämma i denna synpunkt.

Jag har, herr talman, velat lägga litet mera allmänna synpunkter på problemet, ehuru det nu som sagt endast rör sig om ett provisorium, och jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr **AHLBERG** (h): Herr talman! Jag kan fatta mig kort efter fröken Anderssons anförande nu, i vilket hon utförligt har framlagt de synpunkter som återfinns i reservationen och i de av utskottet behandlade motionerna. Jag önskar dock i ett par avseenden komplettera vad som här framförts.

Även om man inte formellt vid förhandlingar mellan staten och representanter för tjänstemännen kommit överens om att hänsyn skall tas till den icke inkomstprövade folkpensionen, tror jag att man ändå förr eller senare blivit tvungen att ta sådan hänsyn. Efter den nu senast beslutade höjningen av folkpensionen är det åtminstone för mig, och säkerligen för det stora flertalet, tämligen klart att man inte kan låtsas som om denna pension inte finns.

Om man alltså inte har någonting att erinra på den punkten, måste det ändå ur tjänstemännens, lika väl som ur riksdagens och statens synpunkt framstå såsom ytterst angeläget, att frågan om förhållandet mellan tjänstepension och folkpension klaras upp på ett bättre och — jag ber om ursäkt för att jag kanske uttrycker det litet grovt — mera renhårigt sätt än hittills.

Då riksdagen för några veckor sedan beslöt höja folkpensionen för gift pensionär med 280 kronor för år, gjordes inget som helst undantag för någon medborgargrupp. Förbättringen tillerkändes alla medborgare som uppnått 67 års ålder. Det är helt naturligt, om statspensionärerna räknade med att denna förbättring skulle komma också dem till del. Staten har emellertid i sin egen skap av arbetsgivare, kanske på något diskutabla vägar, skaffat sig rätten att på tjänstepensionen ta igen vad man ger

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

genom den allmänna folkpensionen. I reglementena finns inget förbehåll, som från statens sida kan åberopas för en sänkning av pensionen, och därför har man här måst inskränka sig till att tala om det rörliga tillägget. Det är inte en utfäst och för framtiden bestående förman som tillkommer pensionärerna. Där har man sålunda underlaget för den anpassning som det nu är fråga om.

Man har alltså träffat den av fröken Andersson närmare kommenterade överenskommelsen, som innebär sådan sänkning av det rörliga tillägget att man i normalfallet kommer undan med 280 kronor. Organisationerna har gått med på detta, och det är givet att den överenskommelsen kan åberopas, när man avvisar de önskemål och yrkanden, som jag och mina medmotionärer här har framfört. Men jag tycker ändå att man har rätt att säga att det sätt, på vilket denna förändring i pensionärernas inkomster sker, inte står i överensstämmelse med den goda ordning och det förhållande, som borde råda mellan staten som arbetsgivare å ena sidan och dess tjänstemän och pensionärer å andra sidan. Ju förr dess hellre måste det ordnas så, att staten på grund av förbehåll har en ostridig och av pensionären känd rätt att justera tjänstepensionen vid ändring av folkpensionen. För många pensionärer kommer den föreslagna minskningen av det rörliga tillägget säkerligen som en överraskning nummer två; den första överraskningen erfor de vid uppnådda 67 år efter att ha varit pensionerade under något eller några år. Man har nämligen inte kunnat finna någon form, genom vilken pensionärerna skulle göras underkunniga om det system för sammanfogandet av tjänstepensionen och folkpensionen, som man stannat för och som ur sakliga synpunkter i viss utsträckning kan klandras.

När vi för några veckor sedan höjde den icke inkomstprövade folkpensionen, var detta med den klara motiveringen att folkpensionärerna borde komma i åtnjutande av en förbättring, som relativt sett svarade mot den standardförbättring, som kommit de aktiva åldrarna

till del. Alla var överens om detta, och alla var glada över att vi kunde förbättra pensionerna på detta sätt. Är det då inte fullt konsekvent att säga, att statens egna pensionärer, som hittills inte har kommit i åtnjutande av någon sådan standardförbättring, i lika hög grad som folkpensionärerna skall bli ihågkomna och få sina pensioner justerade. För mig är det alldeles uppenbart, att man inte kan komma ifrån detta, såvida man vill handla konsekvent och såvida ekonomiska möjligheter för ett tillgodoseende av dessa önskemål står till buds.

Stora grupper av statens tjänstemän har fått sina löner förbättrade, och deras standard har alltså höjts. De som har lämnat sina tjänster, vilka nu innehas av de aktiva, har väl under sådana förhållanden ett starkt och moraliskt underlag för önskemålet att få sina pensioner justerade, så att dessa står i relation till nuvarande löner. I den mån jag har rätt att tala såsom representant för tjänstemännen vill jag säga, att ett dylikt önskemål inte bara finns och näres överallt utan också för dessa pensionärsers del måste framstå såsom moraliskt fullt försvarligt. Det finns täckning för detta anspråk.

Om man nu emellertid inte i detta sammanhang kan diskutera en dylik justering av utgående pensioner, ligger det väl ändå mycket nära till hands att, på sätt som jag och mina medmotionärer har gjort, föreslå att man åtminstone inte för dem, som inte kommit upp i den rätta pensionsnivån, skall ta bort den förbättring, som skulle följa av den höjda folkpensionen. Vi har i motionen begränsat oss till det yrkandet. Den pensionär, som inte i dag vid full tjänstetid har en pension motsvarande två tredjedelar av slutlönen i ortsgrupp 2, borde få dessa 280 kronor, som vi här talar om, såvida han inte därmed kommer över två tredjedelar av lönen.

Det är naturligtvis lätt att betygsätta vad man själv föreslår och propagerar för, men jag försöker frigöra mig från benägenheten att övervärdera de argument, som anföres från motionärernas sida. Jag tycker man har rätt att säga

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

att detta önskemål är skäligt. Jag beklagar att utskottet inte har ansett sig kunna stödja motionärernas förslag, och jag skulle beklaga om inte i denna kammare så många skulle vilja ställa sig bakom det i mitt tycke mycket rimliga anspråket att reservationen, till vilken jag yrkar bifall, kan antagas av riksdagen.

Utskottet har i samband med denna fråga avfärdat de motioner, i vilka hemställtts om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en skyndsamt utredning av sammanfogningsproblemet. När förra året det parti jag tillhör i en rätt brett upplagd motion analyserade hela detta problem, kostade utskottet på sig fjorton sidor för att övertyga riksdagen om att denna fråga skulle komma att klaras av 1951 års pensionsutredning. Jag var inte säker på detta, och det har inte heller skett. Alltjämt är det lika bristfälligt ordnat med denna sammanfogning, och sedan har detta inträffat att pensionsåldern har höjts för en del och att andra följdföreteelser av den ursprungliga anordningen har visat sig medföra olägenheter både ur statens och pensionärerens synpunkter.

Utskottet tröstar nu motionärerna med att man kan förutsätta, att 1951 års pensionsutredning skyndsamt skall slutföra denna detalj av utredningsuppdraget, och utskottet hänvisar till att det redan vid fjolårets riksdag förutsatte att detta ärende skulle ges förtursrätt. Jag vill inte på något sätt ifrågasätta att inte kommittén har intresse för detta problem eller att inte kommittén arbetat energiskt. Jag vill endast beklaga, och det gör jag med all styrka, att den inte har lyckats angripa denna del av sitt uppdrag, så att ett förslag kunnat framläggas till årets riksdag, och än mer skulle jag beklaga, om inte denna fråga kan finna sin lösning vid nästa års riksdag. Utskottet har emellertid uttalat, att man måhända inte kan räkna med att så kommer att bli fallet. Om utskottets representant kommer att ta till orda, skulle jag vara intresserad av att höra om detta uttalande gjorts efter samråd eller kontakt med utredningen.

Fröken Andersson har uttalat en stil-

la förvåning över att inte pensionärerna har beretts tillfälle att genom representanter för sin organisation få framföra sina önskemål och synpunkter i denna fråga. Jag är också förvånad över detta, alldeles speciellt med tanke på den hänsyn, som departementschefen i många andra sammanhang visat representanter för de anställda och med hänsyn till att han personligen, förefaller det mig, skulle vara den siste att avvisa representanter för en korporation, som vill tala med honom i angelägenheter, vilka hänger samman med förhållandet mellan de anställda och arbetsgivaren. Jag hoppas att det inte är så, att frånvaron av rätt till förhandling för en grupp arbetstagarer skall vara liktydigt med ett förbud för en sådan sammanslutning att få säga sin mening.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Herr HUSS (fp): Herr talman! Jag vill, även med risk att upprepa vad fröken Andersson tidigare sagt, erinra om att den mellan 1945 års lönekommitté och personalrepresentanterna år 1946 träffade överenskommelsen borde betraktas som ett provisorium och att den i varje fall från personalrepresentanternas sida inte innebar något frånträdande av principen om pensionens oantastbarhet. Det ansågs emellertid redan då nödvändigt, att frågan blev föremål för en närmare utredning, och detta underströks särskilt av 1946 års pensionskommitté. Av någon anledning, som inte blivit redovisad, har en sådan utredning emellertid inte kommit till stånd förrän 1951. Samma års riksdag gjorde med anledning av vissa motioner det uttalandet, att frågan om en samordning mellan statlig tjänstepension och folkpension borde upptas som en av de första och viktigaste etapperna i utredningens arbete. Det är mot bakgrunden av detta långa dröjsmål, som man har att se den ökade irritationen över att frågans handläggning inte har blivit fullt avslutad. Till denna irritation har givetvis också bidragit, vilket jag

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

tror även fröken Andersson framhöll, att pensionärernas egen organisation har ställts utanför de förhandlingar, som i år förts med statstjänarna och som ledde till en provisorisk lösning för innevarande år.

Av vad som nu anförts torde rätt klart framgå, att det är nödvändigt att denna fråga snarast får en mera definitiv lösning. Riksdagen bör därför begära ett förslag från Kungl. Maj:t redan till nästa års riksdag.

Gentemot reservationen nr 1 torde det inte vara någon annan erinran att göra än att yrkandet i denna reservation skulle gynna vissa grupper av högre befattningshavare, som fått sina löner lyftade sedan de lämnade sina befattningar. Även om jag sålunda på vissa punkter ansluter mig till reservation nr 1, ber jag att få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. gjorda reservationen nr 2.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det har under de anföranden som här hållits fällts en del yttranden, som föranlett mig att begära ordet.

Den samordning, som nu gäller mellan tjänstepension och folkpension, kan naturligtvis diskuteras, och jag skall inte alls ta upp något försvar för den, ty även jag vet att den har brister. Detta var anledningen till att jag uppdrog åt 1951 års pensionsutredning att ta upp frågan till prövning. Då frågar man: Varför är inte denna fråga redan klar, skulle den inte ha tillhört utredningens första etapp? Ja, det är så många frågor som ligger hos denna utredning, och man ansåg det vara angeläget att som första etapp ta upp frågan om beredande av pensionsrätt till grupper som för närvarande saknar sådan. Proposition härom har lämnats till riksdagen och kommer väl att prövas av kamrarna när som helst.

Fröken Andersson sade, om jag inte missuppfattade henne, att man från organisationernas sida bestrider, att man godkänt den princip som ligger bakom samordningen. Jag vet inte om jag skall tro fröken Andersson eller om jag skall

tro vad organisationerna säger. I en skrivelse från de berörda organisationerna, Statstjänarkartallen, Statstjänstemännens riksförbund och Tjänstemännens centralorganisation, säger man beträffande denna fråga: »Organisationerna vill till en början erinra om att de nu gällande bestämmelserna för samordningen av tjänstepension och folkpension grundar sig på en av statsmakterna godkänd förhandlingsöverenskommelse mellan 1946 års pensionssakkunniga och organisationerna.» Det är vad organisationerna säger, och någon tro skall man väl sätta till dem. Jag tror alltså inte att organisationerna har varit främmande för denna samordning, även om de inte tycker att den i alla delar är riktig eller från början ansett den vara så riktig, att den inte skulle kunna klandras. Men man förhandlade sig fram till en överenskommelse, som löste de problem som då hade uppkommit.

I den med 2) betecknade reservationen yrkas att utredningsarbetet skall bedrivas så, att förslag skall kunna föreläggas 1954 års riksdag. Om så skulle kunna ske, skulle jag vara mycket tacksam för det, men jag vet att det inte går. Det är alltför stora problem, som här rullas upp. Organisationerna har varit inne på denna fråga, och för att inte kammarens ledamöter skall tro att det bara är ett de obofärdigas förhinder från min sida, vill jag hänvisa till vad organisationerna anfört i samma skrivelse, som jag tidigare refererat. Där står: »Vad särskilt angår samordningsfrågan föreligger emellertid enligt organisationernas mening åtskilliga andra viktiga spörsmål, till vilka hänsyn även bör tagas vid frågans bedömning.» Det anföres vidare: »De olika frågorna griper även in i varandra på ett sätt som gör att de bör bli föremål för en samlad bedömning.» Med hänsyn härtill och i betraktande av det stora arbete, som lösningen av dessa problem måste dra med sig, godtog organisationerna den överenskommelse, som här redovisats i propositionen såsom ett provisorium.

Här har också sagts att pensionärerna inte har blivit tillräckligt upplysta om

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

hur samordningen verkar. Det är nog möjligt att det förhåller sig på detta sätt, men de försök till spridande av upplysningar, som har gjorts, har i vissa fall mött stark misstro. Det har tyvärr funnits sådana som har varit mera intresserade av att förhindra upplysning än att medverka till upplysning. Av egen erfarenhet vet jag att flertalet organisationer åren 1946 och 1947 bedrev en mycket intensiv upplysningsverksamhet både bland de i tjänst varande och de pensionsavgångna om hur denna samordning verkar. Man kan säga att statmakterna genom broschyrer eller på annat sätt skulle ha lämnat fullständigare upplysningar. Jag skall inte gå in därpå. Jag vill bara erinra om att det ibland är synnerligen svårt att få de upplysningar, man försöker skicka ut, vidarebefordrade. Men jag anser också att man bör sträva efter att göra allt vad som i fortsättningen kan göras i fråga om upplysning — om vi nu kommer fram till något annat system — ty okunnigheten kan många gånger göra problemen större och besvärligare än vad de i realiteten är.

Herr Ahlberg sade, att statspensionärerna till skillnad mot folkpensionärerna på sin statspension icke åtnjutit någon standardförbättring. Detta var kanske litet överdrivet, ty under förhandlingarna under fjolåret om det rörliga tillägget diskuterades även en standardförbättring som ingick i det rörliga tillägget. Det rörliga tillägg, som då gällde både för de i tjänst varande och för pensionärerna, finnes redovisat i propositionen.

Beträffande den med 1) betecknade reservationen sade fröken Andersson att reservanterna hade ett begränsat yrkande. I ärendet framgår ju, att både de som undertecknat den med 1) betecknade reservationen och de, som undertecknat den med 2) betecknade reservationen, godtar den föreslagna reduktionen i princip såsom ett provisorium. Men den höjning, som påyrkas i den första reservationen och som föreslagits i en av herr Ahlberg m. fl. väckt motion, är av rätt stor omfattning. I reser-

vationen beröres två frågor. Reservanterna utgår nämligen inte från lönen vid pensionstillfället utan från den nuvarande slutlönen å ortsgrupp 2. Detta måste väl innebära att pensionsunderlaget för exempelvis en redan avgången stationskarl höjes från 12 till 13 löneklassen. Stationskarlstjänsten har nämligen flyttats upp från 9 till 10 lönegraden, och då skulle alltså en motsvarande höjning av pensionerna ske. Det skulle innebära en förbättring på 293 kronor för år. För en byråchef, för vilken lönegradsförhöjningen varit större, skulle pensionsunderlaget höjas från 36 till 40 löneklassen, eller med 2 056 kronor för år.

Utöver den omständigheten, att vad som här föreslagits är en helt ny princip som aldrig tidigare tillämpats i samband med tjänsteförteckningsändringar, tillkommer här givetvis vid genomförandet av ett sådant förslag mycket stora svårigheter. Jag skulle vilja säga att dessa svårigheter blir så pass stora, att de knappast skulle kunna bemästras på ett tillfredsställande sätt. Det skulle innebära att man nu i efterhand skulle pröva, huruvida en tjänsteman, som avgått ur tjänst för sex å sju år sedan, nu skulle ha erhållit en högre tjänst. Man skulle nog kunna avgöra detta när det gäller lönegradsuppflyttning för en hel grupp. Om jag fortfarande tar exemplet med stationskarlarna, så har hela gruppen flyttats från 9 till 10 lönegraden, och småskollärarna har allesammans flyttats från 13 till 15, men vi får då komma ihåg, att för alla tjänster som tillsattes efter ledigförklarande skall man pröva saken på samma sätt som vid annan tjänstetillsättning. Hur skall man efter sex eller sju år kunna avgöra, om en stationskarl skulle efter tjänsteförteckningen ha fått en tjänst i 11 eller 12 lönegraden? Man kan inte ledigförklara dessa framräknade tjänster för pensionärerna, och jag skulle tro att det skulle vålla irritation, om inte pensionärerna finge besvärsmätt på samma sätt som vid tillsättande av andra tjänster. Jag kan inte förstå, hur man skall kunna lösa de problem man

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

här kommer in på. Man skulle ge sig till att befordra folk sedan de avgått med pension och flera år efter avgången. En sådan befordran måste nämligen ligga bakom för att avgöra det nuvarande löneläget för den tjänst de tidigare haft. Det är inte tjänstemannen som flyttas upp, utan tjänsten, och den tjänsten skall sökas av dem som anses lämpliga att inneha den.

Men detta är nu endast en del av yrkandena i reservationen. I den andra frågan, som för dagen är mest aktuell, måste resultatet av de yrkanden som jag här berört inverka.

När det nu sägs, att man inte skall dra av dessa 277 kronor, såvida det inte kvarstår en pension motsvarande minst två tredjedelar av den nya lönen, så bör vi beakta att pensionsförmånerna för närvarande motsvarar en så pass hög procent av den nu aktuella lönen, att det erfordras uppflyttningar med 2—4 lönegrader, innan man kommer ned till tvåtredjedelsnivån. Detta kan kontrolleras av de siffror som finns redovisade i propositionen. Enligt reservanternas yrkande skulle exempelvis med dessa beräkningar en pensionerad stationskarl visserligen få en förbättring på tjänstepensionen med 293 kronor, men han skulle fortfarande få vidkännas avdraget på 277 kronor. Byråchefen, som skulle erhålla en pensionsförbättring på 2 056 kronor per år, skulle däremot befrias från avdraget. Det är det som ligger i reservanternas yrkande.

Som ytterligare exempel på hur reservanternas förslag skulle verka kan jag nämna, att om en tjänsteman för närvarande åtnjuter pension enligt lönegrad 15 men på grund av uppflyttningar skulle få sin tjänst uppreglerad till 17 lönegraden, skulle han fortfarande få vidkännas avdraget på 277 kronor, men blir däremot uppflyttningen så stor att han kommer upp i 19 lönegraden, alltså får ett ytterligare pensionstillägg på 918 kronor per år, så skulle han befrias från avdraget. Herr Ahlberg tyckte att denna omreglering vore skälig. Det beror kanske på vilka synpunkter man lägger på frågan, men jag befarar att det skulle

bli minst lika svårt att förklara skäligheten i detta för pensionärerna som det hittills har varit att kunna förklara samordningen.

Fröken ANDERSSON (h) kort genmäle: Jag tror, herr talman, att herr statsrådet missförstod mig litet. Jag har aldrig förnekat att detta förslag bygger på förhandlingar, dock inte från pensionärernas sida, men vad jag ifrågasatte var, huruvida personalrepresentanterna 1946 principiellt accepterade samordningen. Det var bara det, som det rörde sig om.

Sedan sade herr statsrådet, att det kanske finns intressen som vill förhindra upplysning i stället för att medverka till den. Jag vet inte vad det uttalandet syftade på. Jag har aldrig varit tillsammans med någon som har velat förhindra upplysning här, och jag hoppas väl att uttalandet inte heller var personligt adresserat. Jag underströk att reaktionen berodde på ett missförstånd beträffande beräkningsmetoderna, men hur man än upplyser, tror jag inte det går att få pensionärerna att förstå dessa finesser. Det är, gudi klagat, nog om man kan få en aning begrepp om dem, när man hållit på med dem ett par veckor. Därtill kommer att jag, som jag redan sagt, anser hela samordningen principiellt oriktig. Kommer man ifrån den, så kommer man också ifrån de besvärligheter som herr statsrådet var inne på.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! Jag skall visligen akta mig för att gå närmare in på att diskutera byråchefspensionen, ehuru det hade varit ganska roligt att göra det, då, såvitt jag förstår, de uppgifter som herr statsrådet nu lämnat nog borde ge anledning även till vissa andra reflexioner och konklusioner än dem som herr statsrådet fann anledning att göra. Men det ämnet är kanske litet brännbart.

De motioner som är väckta i frågan och de handlingar som vi i övrigt har fått här i riksdagen från pensionärshåll liksom också de yttranden som redan

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

här har hållits har ju emellertid med all önskvärd tydlighet visat, att särskilt inom de äldre statspensionärernas krets det kungl. förslaget väckt en mycket stark reaktion. Detta tycker jag inte heller är underligt.

I detta sammanhang skulle jag i förbigående vilja säga ett par ord om den överenskommelse, som träffades år 1946. Jag är inte alldeles främmande för den. Men det är ju så, herr statsråd, att vi inte minst i dessa dagar upplever en mängd s. k. frivilliga överenskommelser på alla livets områden, och åtminstone beträffande en hel del av dessa »frivilliga» överenskommelser har man ju litet svårt att tro att frivilligheten har varit det mest utmärkande draget. Det skulle kanske kunna vara av ett visst intresse att gå tillbaka till den överenskommelse, som träffades 1946, och ta reda på vilka alternativ man då hade att välja mellan. Jag skall emellertid inte här ta upp tiden med det heller. Jag nämner det bara därför att den överenskommelsen ändå kan vara en av orsakerna till den irritation och den reaktion, som för närvarande gör sig så bred — tyvärr, säger jag — inom dessa statens gamla tjänstarkretsar. Jag bestrider för min del inte att vissa och goda skäl kan anföras för den ståndpunkt, som herr statsrådet har intagit i propositionen, men jag tror för min del att inte heller någon — och inte ens herr statsrådet själv — vill bestrida att det också finns mycket goda skäl för den starka reaktion från statspensionärernas egna led, som det här tidigare har talats om. Jag hänvisar bara till de anföranden som förut här har hållits och till de synpunkter som utvecklats av de föregående talarna.

Jag skulle också gärna vilja ha framhållet att det väl är självfallet, att stämningen bland dessa statspensionärer inte har lättats upp genom att civilministern har vägrat dem att vid ärendets beredning få delta i överläggningar eller över huvud taget muntligen framföra sina synpunkter och önskemål, trots det att man från deras sida ju framfört direkt framställning om det.

Det är naturligtvis riktigt som det står i utskottets utlåtande, att detta förslag har föregåtts av överläggningar med personalorganisationerna. Men alla vet ju, att statspensionärernas egen stora riksomfattande organisation har förvägrats att vara med där. Personligen — jag hoppas att inte herr statsrådet tar illa upp, om jag säger det — har jag svårt att förstå, att statsrådet Lingman, för vilkens person jag sedan många år på grund av samarbete på andra håll hyser den allra största sympati, verkligen har kunnat och velat vara med om att inta denna avvisande hållning gentemot statens gamla tjänjare.

Utgången av ärendets behandling här i kammaren och i riksdagen är helt naturligt på förhand given. Jag beklagar detta, men jag vädjar samtidigt till civilministern att åtminstone göra allt vad som över huvud taget är möjligt för att *snarast* få fram de utredningsresultat, som man i departementet anser ytterligare erforderliga för att få till stånd åtminstone en något större provisorisk förbättring, för att på det sättet alltså komma till rätta med de brister, som vi alla är överens om för närvarande föreligger på grund av de inträffade ändrade förhållandena.

Jag förstår fuller väl att utredningar av detta slag tar mycket lång tid, men, herr statsråd, det gäller ju utredningar om ekonomiska förhållanden för en kategori gamla människor, som ju inte gärna kan ha någon större tillfredsställelse och tröst av att veta att det kanske om så där fyra eller fem år blir en ändring, som kommer några andra till godo, men kanske inte dem själva, av vilka redan många antagligen slutat att ha några bekymmer för den timpliga tillvaron. Om det verkligen är så, att denna kommitté har suttit sedan 1951 och ännu inte hunnit så långt att man vågar hoppas på att ens till 1954 års riksdag få fram ett förslag, som gäller pensionärerna, måste man fråga om det då är alldeles omöjligt att tänka sig, att det skulle kunna tillsättas en annan utredning, som kanske skulle kunna få litet bättre tid att syssla med några av dessa

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

frågor, bara för att man på det sättet skall visa sin goda vilja gentemot dessa, som nu har lämnat sin tjänst men som ju i alla fall samtliga har arbetat i statens tjänst under många år. Jag måste, för att ta ett annat exempel, som jag kanske lättare törs röra vid, nämligen det som herr statsrådet själv drog fram om de pensionerade stationskarlarna, säga, att nog är det väl ändå ganska hårt att sådana, som har avgått ur tjänst strax innan denna lönerreglering skedde — jag tror att det var 1951 — inte skall kunna få komma i åtnjutande av samma pensionsförmåner som de, vilka avgick ett år senare eller som avgår i dag. Det kan väl inte anses vara just. Det förefaller mig som om man i alla fall härvidlag borde göra någonting för att rätta till dessa, som jag tycker, orättvisa förhållanden, och det borde väl inte vara omöjligt att gå fram ungefär på samma väg nu som år 1947, då man ju, som herr statsrådet säkert erinrar sig, drog ett streck över alla de olika pensioner som fanns, äldre och nyare, och lät alla få de nyaste. Jag kan inte säga om det går för sig att helt och hållet göra så, men då togs ett krafftåg, och nog vore det värdigt statsmakterna, om något liknande kunde göras nu. Jag vädjar till herr statsrådet att göra en insats. Finns viljan härtill, bör det inte vara omöjligt.

Sedan ber jag att få deklarerat mitt instämmande i reservation nr 1. Jag vill göra det, därför att jag har lovat att kvitta, om voteringen skulle ske under den närmaste tiden.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Lundqvist som jag blev något förvånad över. Herr Lundqvist ville göra gällande, att jag hade vägrat att förhandla med pensionärerna. Jag förstår inte varifrån denna uppgift har kommit. Jag har aldrig vägrat att ta emot någon som velat tala med mig. Statspensionärernas organisation har varit hos mig flera gånger, och jag ber herr Lundqvist fråga organisationen, när jag skulle ha vägrat att ta

emot den. Om det förs in i kammarens protokoll, att jag skulle ha vägrat detta, skulle det vara av intresse att få reda på när det skett.

Vad organisationen har varit missnöjd över är att den inte blivit kallad till de särskilda förhandlingar som fördes med huvudorganisationerna. Det är någon skillnad mellan att inte kalla till särskilda förhandlingar och att vägra att förhandla.

Så länge förhandlingarna om det rörliga tillägget tillämpats har de förts med de stora huvudorganisationerna. Förhandlingar om det rörliga tillägget har varje år efter år 1950 förts med dessa organisationer, och den här frågan kom upp i samband med fastställandet av det rörliga tillägget.

Den nu arbetande pensionsutredningen blev mycket riktigt tillsatt år 1951. Den arbetade år 1952 med att få fram de förslag om anslutning till statens pensionsanstalt, som tidigare har nämnts. Herr Lundqvist rekommenderar att ytterligare en utredning tillsättes. Man visar ingen god vilja, herr Lundqvist, att lösa denna fråga genom en sådan åtgärd, utan det skulle vara en mycket säker metod att ytterligare fördröja utredningsresultatet. Dessa frågor sammanhänger nämligen så nära att utredningarna komme att bli beroende av varandra. Den goda vilja man därmed skulle manifesterat skulle leda till motsatt resultat mot vad man åsyftar, och det vill jag inte medverka till. Däremot är jag mycket intresserad av att 1951 års pensionsutredning slutför sitt uppdrag så snabbt som det över huvud taget är möjligt. Men jag och organisationerna är fullt medvetna om vilka problem utredningen har att brottas med, och man måste därför räkna med att det tar lång tid.

Den reglering av de äldre pensionerna som herr Lundqvist talade om kan inte likställas med den här frågan. Detta skulle vara en följd av en lönerreglering, och herr Lundqvist menade, att det var beroende på min goda vilja, om det hände någonting eller inte. Jag tycker att det var en smula elakt sagt av en så vän-

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

lig herre som herr Lundqvist, ty frågan beror inte bara på den goda viljan, utan man måste även se till realiteterna. Jag är inte övertygad om att stationskarlen, som herr Lundqvist talade så varmt för, skulle bli särskilt förtjust, om reservationen skulle bifallas. Jag tror att både herr Lundqvist och jag skulle få stora svårigheter att övertyga stationskarlen om riktigheten av att denne skall få avdrag med 277 kronor om han får en förbättring med 230 kronor i annan form, medan byråchefen befrias från avdraget, då han får en pensionsförbättring på över 2 000 kronor per år. Jag tror inte att stationskarlen skulle betrakta det som ett utslag av god vilja från min sida.

Herr LUNDQVIST (h) kort genmäle: Herr talman! Jag behöver väl inte erinra herr statsrådet om att jag inte står som reservant och inte heller som motionär. Men vi kan väl ändå vara överens om så mycket att herr Ahlbergs m. fl. motion har syftat till att skipa rättvisa åt alla. Att sedan reservanterna inom utskottet har nöjt sig med att försöka få fram vad som nu kunde anses vara möjligt att genomföra omedelbart, kan man väl också förstå.

Herr statsrådet säger, att han inte nekat pensionärernas organisation att komma upp och framföra sina önskemål. Men organisationen har ju gjort framställning hos statsrådet att bli kallad till förhandlingar för att få delta i de överläggningar som rörde pensionen. Jag har stött mitt uttalande här på uppgifter som jag har fått från Pensionerade statstjänstemäns riksförbund och som varit offentligtgjorda i pressen. Om uppgifterna är felaktiga, tycker jag det är märkvärdigt att man inte från departementet dementerat dem. Det hade varit värt att göra det.

Herr AHLBERG (h): Herr talman! Med anledning av departementschefens yttrande för en stund sedan vill jag säga ett par ord.

Departementschefen uttalade, att man hade förfäktat en ny princip, när man menade, att pensionen skulle stå i en viss relation till den aktuella lönen i den tjänst som vederbörande innehåft. Jag vill inte framföra denna tanke som en princip. Vad jag har hävdats är, att det måste vara konsekvens i riksdagens handlande, och nu ber jag herr statsrådet och riksdagens ledamöter att erinra sig vad som förekom här när vi behandlade frågan om höjd folkpension. Chefen för socialdepartementet hade föreslagit en viss höjning av den icke inkomstprövade folkpensionen under hänvisning till att lönerna i landet allmänt stigit med så och så många procent. Han tog alltså detta såsom mått på den förbättrade standarden, och det motiverade en ökning utöver den justering som skett på grund av ändring i levnadskostnaderna med 280 kronor för makar. Där har alltså målsättningen varit denna förskjutning av det allmänna löneläget, och ingen kan opponera mot den bedömningsgrunden. Den är riktig. På grund av detta konstaterande beslutar så riksdagen att varje folkpensionär skall ha 280 kronor till. Om nu en folkpensionär — han kan vara byråchef ehuru jag inte nämnt den tjänstemannen och inte undersökt vilka som nu kan komma i fråga här — konstaterar att sedan han blev pensionerad har lönerna för hans efterträdare stigit med så och så många procent bör väl också han få sin inkomstnivå förbättrad. Han anser det motiverat att hans pension skall ställas i relation till dessa höjningar, och ökas med x kronor — det kan vara 280 kronor eller mera. Vad utskottet ifrågasätter är ju att till den mannen eller kvinnan skall man säga: Vi inte bara låter bli att höja er pension nu, utan vi tar också ifrån er de 280 kronor som alla 67-åringar och äldre i detta land skall få på grund av riksdagens beslut att folkpensionen skulle anpassas efter det ändrade standardläget. Jag finner det utomordentligt svårt att svara den pensionär som frågar mig: »Hur kunde riksdagsmannen vara med om att fatta det beslutet?» Jag skall efter herr statsrådets anförande säga: »Viljan

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

fanns på alla håll, men det skulle administrativt medföra så stora besvär att få tag i Er, att vi måste avstå från detta.» Jag är medveten om att en sådan här justering av avdraget naturligtvis medför administrativa besvär. Jag är inte på det klara med hur stora de blir, men jag får tro på uppgiften att de skulle vara stora. Men skall man avstå från att ha det besväret om man därmed kan uppnå att man tillgodoser de starka erinringar mot vad som händer och sker här, som jag tycker kan framföras och som jag i varje fall känner mig mycket besvärad av? Det är inte bra att säga till någon: »Bara därför att vi inte med säkerhet kunnat få tag i Er skall det vara på det här sättet.» Det är föga tröst för dem som nu har gjort sig räkning på denna lilla förbättring av sin inkomst.

Jag vet inte hur övriga motionärer förfarit. Jag har själv försökt att få någon kännedom om vad det skulle röra sig om, hur många personer som skulle komma i fråga och dylikt, men staten har ju i varje fall icke någon officiell statistik eller några data som underlättar en bedömning, och jag beklagar det. Syftet med motionen, tanken i den, moralen i den, om jag får uttrycka det så, hoppas jag ingen kan ställa sig avvisande till. Jag beklagar alltså att det skulle vara så att endast rent administrativa svårigheter hindrar oss att skipa en rättvisa som väl är påtaglig för alla och eftersträvansvärd åtminstone för pensionärerna.

Herr statsrådet **LINGMAN**: Herr talman! Bara ett par ord till herr Ahlberg! Jag skall inte lägga mig i hur herr Ahlberg vill upplysa människorna om det här, men jag vill säga att av det exempel som anförts framgår att det inte bara är administrativa utan framför allt reella svårigheter man blir ställd inför, och det bör väl inte glömmas bort. Man kan också tillägga, vilket finns redovisat i propositionen, att den reduktion på 277 kronor som är ifrågasatt inte är beroende på att man inte vill att statspensionärerna skall få denna förbättring, utan be-

ror på att statspensionärerna har fått denna förbättring i förväg, inte med 277 kronor utan med 350 kronor.

Herr **LEANDER** (s): Herr talman! Samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag vill jag säga några ord. Jag vill då först påpeka att såväl utskottet som de båda grupperna av reservanter är eniga om att föreliggande förslag är ett förhandlingsresultat och får betraktas som ett provisorium i avvaktan på att nu pågående utredning skall komma med ett slutgiltigt förslag till en mera definitiv lösning. När detta förslag kan komma vet vi ingenting om. Vi skulle naturligtvis gärna instämna i önskemålet, för att inte säga kravet på att detta förslag måtte föreläggas redan 1954 års riksdag, men jag vågar säga att vi är så pass reellt betonade att vi lika väl som motionärerna vet att det är föga troligt, ja, det är mera otroligt att ett sådant förslag kan komma redan till nästa år.

Herr Ahlberg efterlyste huruvida utskottets uttalande härom var baserat på något slags korrespondens med utredningen och statsmakterna. På det kan jag nog svara att så är det verkligen. Man har från både det ena och det andra hållet fått tämligen klart besked om att detta omfattande problemkomplex omöjligt kan bli färdigt till 1954 års riksdag.

Reservanterna är ense med utskottet i vad gäller huvudinnehållet i det nu föreliggande förslaget men har avvikande uppfattningar i vissa avseenden.

Vad beträffar den första reservationen, där det yrkas att ingen reduktion bör ske utöver två tredjedelar av nuvarande grundlön, har ju departementschefen klart utvecklat vad ett sådant förslag skulle innebära. Jag får erkänna att när vi behandlade frågan i utskottet var vi nog litet tveksamma beträffande de konsekvenser detta egentligen skulle komma att medföra. Vi hade, såsom herr Huss påpekade, på känn att det var en fråga som kanske inte så mycket berörde det stora flertalet eller framför allt de lägre tjänstemännen, utan främst var

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

av intresse för tjänstemännen i de högre lönegraderna. Efter den klarläggande framställning av saken som departementschefen har lämnat torde det inte råda något tvivel om att ett bifall till reservation nr 1 inte är önskvärt strängt taget ur någon synpunkt. Ett bifall till den skulle medföra fördelar för de högre tjänstemännen men nackdelar för de lägre, och detta vill vi inte vara med om. Jag vill också påpeka att man i reservation nr 2 tar bestämt avstånd från detta yrkande i reservation nr 1.

Vad sedan beträffar yrkandet i reservation nr 2 att den utredning som nu pågår skall vara färdig att framläggas för 1954 års riksdag, så har man i den första reservationen visserligen uttalat sympatier för detta förslag, men man har dock inte direkt anslutit sig till det samma genom att framställa ett liknande yrkande. Det är ju klart, som jag nyss sade, att det vore önskvärt att det väntade förslaget kom så snart som möjligt. Man kan naturligtvis säga att när statsrådet i sina direktiv till utredningen, då den tillsattes år 1951, framhöll att frågan om samordningen skulle upptagas i första hand, så är det helt naturligt att man efterlyser ett resultat av utredningen på denna punkt. Då man emellertid vet att utredningen har att syssla med en hel del andra problem, som nära sammanhänger med detta, har vi för vår del inte ansett det vara lämpligt att begära en snabbutredning som kanske skulle ge ett sämre resultat än en utredning som får litet mera tid på sig. Vi utgår ifrån att utredningen skall behandla alla frågorna i ett sammanhang.

Till fröken Andersson vill jag säga att missnöjet i fråga om samordningen kanske inte är så stort som hon vill göra gällande. När samordningen efter mycket ingående förhandlingar genomfördes år 1947, tror jag att samtliga parter var tämligen belåtna med denna form av utjämnning av pensionsförmånerna före och efter folkpensionsålderns inträde. Att det sedan kanske har uppstått ett stigande missnöje och en ökad irritation är nog möjligt. Kanske beror detta till

en del på — jag vågar säga det — en viss ensidighet i framställningen av dessa problem på vissa håll. Herr Ahlberg var ärlig nog att på tal om pensionernas oantastbarhet medge att man inte gärna kan tänka sig annat än att staten skall ha rätt och möjlighet att revidera pensionerna med hänsyn till nya förhållanden. Det anser naturligtvis även jag vara tämligen självklart.

Påståendet att statspensionärerna inte har fått någon standardförbättring jämförlig med folkpensionärernas har statsrådet i någon mån belyst. Jag vill till vad han sade tillägga att om man jämför folkpensionernas förbättring med tjänstepensionernas, finner man ju att det är en avsevärd skillnad. Ingen kan förneka att det föreligger större behov av en standardförbättring i fråga om folkpensionerna än i fråga om tjänstepensionerna, vilka dock för de lägre lönegraderna — 10:e, 11:e och 12:e till exempel — ligger man kan säga tre gånger över den pension som folkpensionärerna får även enligt det i år genomförda förslaget.

Vad sedan beträffar frågan om klagomålen över att tjänstepensionärernas riksförening inte har fått delta i förhandlingarna är jag överens med herr Lundqvist om att det naturligtvis är litet skillnad på att få föra fram sina önskemål vid en uppvaktning och på att få delta i regelrätta förhandlingar. Men jag vill framhålla att statstjänstemännens riksorganisationer representerar även statspensionärerna. Att pensionärsorganisationerna skulle få delta i sådana förhandlingar vore någonting nytt. Jag förmodar emellertid att den pågående utredningen kommer att beakta även frågan om de framtida formerna för överläggningar rörande hithörande spörsmål mellan organisationerna och statsmakterna.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h): Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda igen.

Ang. statstjänstemännens rörliga pensionstillägg.

Jag beklagar att statsrådet gick ut just nu. Jag hade annars tänkt rikta en direkt fråga till statsrådet. När här talas om att de lägre tjänstemännen kommer att förlora och de högre kommer att vinna — detta är nu felaktigt, ty det är ingen som förlorar, men relativt sett alltså — är det då meningen att pensionerna på något sätt skall användas som ett medel i inkomstutjämnande syfte? Är det så, att de lägre tjänstemännen har för små pensioner, bör den saken rättas till på annat sätt, men den skall väl inte klaras upp i detta sammanhang.

Jag begriper inte ett smack av det resonemang som förs här. Det hör inte hit ett dugg.

Herr ELIASSON (bf): Herr talman! Det är kanske förmätet av en ledamot av kammaren som inte tillhör statsutskottet att ta till orda i denna debatt, men jag har velat säga ett par ord närmast med anledning av herr Lundqvists anförande. Han framhåller så starkt å reservanternas vägnar, att man bör ta krafttag för att skipa rättvisa åt alla. Jag skulle då, herr talman, bara vilja ställa en fråga.

Här gäller det en grupp som fått, som herr statsrådet sade, en pensionsförmån i förskott. Jag skall dock inte ge mig in på den saken nu, utan ta upp problemet att de som avgått från statstjänst för t. ex. fyra, fem eller sex år sedan har ett mindre grundbelopp och får en mindre pension än de som nu avgår.

Statsrådet visade, att om man skulle följa högerreservanternas linje skulle en pensionerad stationskarl, om jag inte missminner mig, få 293 kronors förbättring på grund av lönegradsuppflyttningen — dock med det nämnda avdraget på 280 kronor — under det att en byråchef skulle få 2 056 kronors förbättring, det vill säga en sammanlagd pension per år av över 18 700 kronor.

Man säger alltså att detta förslag är ett utomordentligt starkt rättvisekrav, och att man skall skipa rättvisa åt alla.

Jag vill då ställa frågan, herr talman: Vad menar reservanterna att man skall

göra för att skipa rättvisa åt *andra* grupper i samhället? Vad skall vi göra åt de industri-, lant- och skogsarbetare som slutade sin insats i produktionen för kanske tre, fyra eller fem år sedan och som inte fick varat med om den lönebättring som senare följde? Hur skall man göra med småbrukaren, som efter kanske trettio, fyrtio års slit sålde sin gård 1939 eller 1945 till ett lägre pris än han hade fått i dag?

När man tar så stora ord i munnen som att »skipa rättvisa åt alla», tycker jag man också skall tänka på de stora grupper av vårt folk, som svarar för basproduktionen. Deras insats i produktionen bör man beakta. De grupper, som bara har sin folkpension att lita till, har rätt att ställa samma krav som andra grupper på att bli ihåtkomna.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! Jag vill bara gentemot den siste talaren säga, att även om riksdagen kan nästan vad som helst, så lär det ändå vara omöjligt att ta upp och skipa rättvisa åt småbrukare, grosshandlare och industriarbetare m. fl. när man behandlar frågan om de statliga pensionärernas ställning. De frågorna får tas upp i annat sammanhang, och jag förmodar att inte heller de kommer att utebli.

Vad industriarbetarna beträffar, hörde vi ju bland annat under förstamajförkunnelsen hurusom LÖ, som ligger närmast till att ta upp den frågan, redan tagit upp spörsmålet om arbetarpension, och jag förmodar väl att detta ärende så småningom kommer till riksdagen. Då får vi försöka hjälpas åt med det. Och jag förmodar att herr Eliasson inte tänker svika, när det gäller att söka förbättra förhållandena så mycket som möjligt för landsbygdens folk. Jag tycker för övrigt, att vi, alldeles oavsett vilket parti vi tillhör, vid plenum efter plenum har ansträngt oss just att i olika avseenden försöka skipa rättvisa åt denna grupp.

Men låt oss i dag sysselsätta oss med den grupp som överläggningen avser.

Ang. polisväsendets förstatligande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 117 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av fröken *Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eliasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 17.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten III hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; och

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till C. A. V. Hagström m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. polisväsendets förstatligande.

Föredrogos ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 13 mars 1953 dagtecknad proposition, nr 168, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket;

2) förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1925 (nr 172) med vissa bestämmelser angående befattningshavares vid polisväsendet rätt till lön och pension m. m.

I propositionen hade föreslagits åtgärder inom ramen för den bestående kommunala polisorganisationen i syfte att

undanröja vissa brister i densamma och höja polisväsendets effektivitet. Tanken på att förstatliga rikets polisväsende hade däremot avvisats.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts två motioner, nämligen nr 401 i första kammaren av herr *Anderberg* m. fl. och nr 505 i andra kammaren av herr *Ahlsten* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte uttala sig för fortsatta överväganden om ett förstatligande helt eller delvis av polisväsendet och hos Kungl. Maj:t anhålla om ett förslag i frågan till nästa års riksdag.

Propositionen och motionerna, vilka hänvisats till lagutskott och tilldelats första lagutskottet, hade enligt överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, vilket utskott i det nu ifrågasvarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte bifalla förevärande proposition, nr 168;

B) att motionerna I: 401 och II: 505, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anför, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Såsom framgår av propositionen har departementschefen vägt skälen för och emot ett förstatligande mot varandra och kommit till det resultatet att han förordar att polisverksamheten liksom hittills skall vara en kommunal angelägenhet. Goda skäl kunna anses tala för båda utvägarna. Under nuvarande förhållanden anser utskottet dock att den av departementschefen valda utvägen torde vara den lämpligaste. Det synes även av olika skäl vara angeläget att frågan om huvudmannaskapet icke hålles svävande, utan att det nu avgöres huru därmed skall förhålla sig under en åtmin-

Ang. polisväsendets förstatligande.

stone icke alltför kort tid framåt. Att såsom motionärerna påyrkat nu, omedelbart efter antagandet av föreliggande förslag, uppta frågan om ett förstatligande helt eller delvis av polisväsendet till fortsatta överväganden torde sålunda enligt utskottets mening icke vara lämpligt. Därmed är dock icke sagt att denna fråga kan anses löst en gång för alla. Sedan erfarenheter av den nya lagstiftningen vunnits kunna förhållandena påkalla att frågan om huvudmannaskapet ånyo prövas.»

Herr **ANDERBERG** (s): Herr talman! I det utskottsutlåtande, som vi nu går att behandla, föreslås vissa organisatoriska och andra förändringar i fråga om polisväsendet. Såsom framgår av remissyttrandena kommer beslutet att genomföras mot kommunernas vilja. Det måste väl ändå inge betänkligheter, eftersom det förutsättes att kommunerna alltjämt skall vara huvudmän för polisväsendet. Jag vill också påpeka att bland kommunalfolk ute i landet kommer beslutet att väcka stor besvikelse.

I den motion, som från olika partier i denna kammare har väckts i frågan, har vi framhållit en del synpunkter, som vi ansåg behöfde tas i betraktande vid avgörande av denna fråga.

Då detta ärende var ute på remiss visade det sig att kommunerna och de hörda myndigheterna i stort sett numera har den uppfattningen, att polisväsendet bör vara en statlig angelägenhet. Vi anser att den föreliggande propositionen liksom utskottsutlåtandet alltför lätt har gått förbi det förslag, som 1948 års polisutredning hade om förstatligande av polisväsendet. Den kommunala opinionen har på sistone, såväl inom stadsförbundet som inom landskommunernas förbund, svängt alltmer. Vi är nu på kommunalt håll i stort sett eniga på detta område. I likhet med departementschefen vet vi, att det är ett viktigt riksintresse att ordna frågan om polisens hemvist. Vi har haft en ungefär likartad fråga uppe för några år sedan, nämligen frågan om vägväsendets förstatligande. Alltmer hade vägväsendet

Ang. polisväsendets förstatligande.

kommit att domineras av motortrafiken, och staten hade blivit nödsakad att ta hand om vägarna. Vi har nu funnit att polisens arbetsuppgifter alltmer kommit att knytas till motortrafiken och att alltså det polisiära arbetet numera i mycket stor utsträckning avser trafikärenden. Vi har samtidigt funnit att många av de gamla arbetsuppgifter, som den kommunala polisen hade, förändrats till sin allmänna struktur och att det kunde vara lämpligt — vilket man också ansett från statsmakternas sida — att man skapade större distrikt för polisorganisationen. Man har försökt att gå in för landsfiskalsdistrikt. De nuvarande landsfiskalsdistrikten sammanfaller emellertid inte med de kommunala enheter, som vi för närvarande har. Icke heller de kommunalförbund, som skall ha hand om polisväsendet i dessa större distrikt, är emellertid enligt vår mening tillräckligt skickade att göra detta.

Nu invändes från statsmakternas sida, att de inte är beredda att ta på sig så stora utgifter, som ett övertagande helt eller delvis av polisväsendet skulle medföra — det är alltså av kostnadsskäl som man inte nu vågar sig på detta. Men polisutgifterna skall ju betalas i alla fall, och om staten eller kommunerna skall göra det blir därför ytterst en avvägning mellan den progressiva stats- och den proportionella kommunalsbeskattningen.

Det kommer att bli mycket bekymmer och besvärligheter när kommunerna skall tvingas att mot sin vilja bli huvudmän och tvingas att förstärka polis-kårerna på det sätt som här är ifrågasatt.

Jag bortser inte ifrån, att den proposition som här föreligger i många avseenden har förtjänster. Den utbyggnad av kriminalpolisen, som här föreslås, kommer att medverka till att kommunerna inte i samma utsträckning som hittills behöver engagera så många polismän för utredningsärenden som de gjort tidigare.

Jag blev verkligen förvånad när jag tog del av vissa avsnitt av utskottets utlåtande. Den föreliggande frågan är av

mycket stor räckvidd och den är tydligt och klart redovisad i propositionen, där man pekar på alla dess olika sidor. Men här får vi från utskottet ett mycket kort och jag kan gott säga motsägende utlåtande, där man ger med den ena handen och tar med den andra. Det är ett typiskt kompromissutlåtande.

Det är också svårt att förstå vad utskottet åsyftar på flera punkter, exempelvis då de säger att goda skäl talar för båda utvägarna, statlig eller kommunal polis. Det säger även, att frågan om huvudmannskapet skall inte hållas svävande utan avgöras för en inte alltför kort tid framåt.

Vad menas med »inte alltför kort tid framåt»? Betyder det att vi från kommunalt håll inte skall våga komma med några motioner i detta ämne under en viss tidrymd, eller vad är meningen? Vad utskottet här föreslår är ju ett provisorium och en tillfällig anordning. Motionärerna har inte heller tänkt sig att vi skulle kunna komma längre i år än att hålla frågan öppen under betonande av att vad som nu beslutas blir ett provisorium.

Utskottet förklarar, att denna fråga icke kan anses löst en gång för alla. Nej, det är ingen fråga som är det! Det händer ju att en fråga kommer igen här i riksdagen, och så kommer nog att bli fallet även med denna sak.

Utskottet anför vidare, att sedan erfarenheter av den nya lagstiftningen vunnits, kan förhållandena påkalla att frågan om huvudmannskapet ånyo prövas. Det är ju ingenting annat än vad vi från motionärernas sida önskar, således att frågan skall göras till föremål för ny prövning, när vi vunnit viss erfarenhet.

Bland kommunalfolket finns, det vågar jag säga, ett mycket stort intresse för att denna fråga skall lösas på ett förståndigt sätt. I inrikesdepartementet vilar för närvarande ett par hundra besvär från kommuner, som besvärat sig över länsstyrelsernas beslut. Dessa ärenden har inte kunnat avgöras i avvaktan på riksdagens beslut. Det är därför självklart att man från kommunalt håll

med intresse avvaktar det beslut som riksdagen i dag fattar.

Utskottet har varit enigt i sitt ståndpunktstagande, och det finns således ingen reservation. Jag skall, herr talman, inte heller framställa något yrkande. Jag har bara velat göra dessa erinringar och påminnelser därför att jag anser det nödvändigt att denna fråga kommer igen. Vi kommer säkerligen också att på nytt möta den här i riksdagen. Vi vill därför redan vid detta tillfälle säga klart ifrån, att vi icke är tillfredsställda med det föreliggande förslaget.

Efter uppbojdsreformens genomförande har man i kommunerna inte längre något intresse för polisorganisationen såsom hjälp i indrivningsverksamheten. Fjärdingsmännen på landsbygden var tidigare i stor utsträckning sysselsatta med skatteindrivning och fick därigenom goda kontakter med kommunalmännen. Det må så vara, att man då betraktade poliväsendet som en kommunal uppgift. I och med motorismens genombrott och den ökade befolkningsrörligheten har emellertid polisens arbete i allt större utsträckning övergått till att bli en ordningsuppgift. Detta gäller inte bara på landsbygden utan även i köpingar och mindre städer. Enligt det framlagda förslaget skall även köpingar och mindre städer få statsbidrag till poliväsendet. Även detta är en punkt, där man måste ställa sig litet undrande mot riktigheten i det framlagda förslaget, nämligen den gränsdragning som måste ske mellan kommuner som skall ha statsbidrag och de som inte skall ha det.

Att vi på kommunalhåll har denna inställning till polisen beror mycket på det sätt, varpå de lokala statliga polisledningarna ordnat olika polisfrågor. Polisens arbete är ju helt undandraget kommunal insyn. Vi har i kommunerna ingen möjlighet att bedöma personalbehovet, varför det blivit en mycket ojämn utbyggnad av polisorganisationen. I vissa kommuner har man fallit undan för landsfiskalernas, landsfogdens eller länsstyrelsens krav, men

Ang. poliväsendets förstatligande.

på andra håll har man inte velat böja sig, vilket ju framgår av det stora antal besvärssärenden som nu ligger i inrikesdepartementet och väntar på avgörande.

Det ur kommunal synpunkt kanske mest irriterande är att vi anser att den statliga polisledningen ute i landet ofta obehörigt blandat sig i lönefrågorna. I propositionen och utskottets utlåtande redovisas en ganska märklig framställning, som för några månader sedan ingavs till Kungl. Maj:t av Landskommunernas förbund och Stadsförbundet. Däri hemställde vi, att polispersonalens avlöningsförmåner skall fastställas genom ett statligt avlöningsreglemente. Det är faktiskt någonting ganska märkligt från kommunernas synpunkt, att de har måst ta detta steg i en tid, då väl alla torde vara överens om önskvärdheten av att tvärtom öka den kommunala självbestämmanderätten. Men vi har funnit att det hittillsvarande systemet är ohållbart. Om kommunerna utan inblandning av landsfiskaler och landsfogdar fått sköta denna fråga genom förhandlingar med polisens fackliga organisationer, skulle den eftersträvande likformigheten i lönesättningen redan ha vunnits. Man har nu i stället fått förhandla sig fram från fall till fall, varför vi ansett det lämpligt att låta riksdagen centralt bestämma i denna fråga. Enligt uppgift kommer vår framställning också att föranleda en proposition till höstrikdagen.

När man från kommunernas sida ber att få slippa ifrån den hittillsvarande medbestämmanderätten i polisfrågorna, gör man det i medvetandet att här inte finns något reellt utrymme för ett varaktigt kommunalt inflytande. Åtminstone på landskommunalt håll kommer man att betrakta det statliga avlöningsreglementet såsom första steget till ett helt förstatligande.

Det är givetvis riksdagen som avgör arbetsfördelningen mellan staten och kommunerna. Kommunerna har ju att finna sig i vad riksdagen härvidlag beslutar. Men nog bör vi väl i riksdagen ta hänsyn till den faktiska utvecklingen.

Ang. polisväsendets förstatligande.

Varje kommunalt initierad vet, att det i praktiken är på upphällningen med utövandet av kommunal självstyrelse i fråga om polisväsendet. Det kommunala medinflytandet kommer ytterligare att uttunnas, sedan riksdagen i dag — såsom jag tänker mig, då intet annat yrkande är framställt — har godkänt det föreliggande utskottsutlåtandet. Möjligheten att tvångsvis förordna om bildandet av kommunalförbund utsträcker, trots att riksdagen så sent som i föl förklarade sig inse bristerna i det nuvarande kommunalförbundsinstitutet och begärde en utredning, som nu pågår. En ännu större del av den kommunala poliskåren kommer i fortsättningen att tillsättas av statliga myndigheter. Kommunernas medverkan blir i verkligheten endast av det ekonomiska slaget. Både arbets- och kostnadsfördelningen framstår ur kommunala synpunkter som irrationell.

En kommunal uppgift kan handhas på olika sätt. Endast den, som är okunnig om kommunalförvaltningens arbetssätt, kan leva i den tron att det kommunala polisväsendets standard definitivt skall bli höjd genom de nu föreslagna ändringarna i polislagstiftningen. Man kommer i kommunerna att göra det man är ålagd eller det man vet att man inte kan komma ifrån, men för polisväsendet har en kommunal förankring av detta slag mycket tvivelaktigt värde.

Under debatten om polisväsendets förstatligande har man mycket talat om att det ur allmänt demokratisk synpunkt skulle vara en stor fördel att ha ett kommunalt polisväsen. Ja, det är en blandning av önsketänkande och gamla talesätt. Men nog är det väl ett svagt halmstrå man griper efter, när man talar om att polisväsendet skulle bli mera demokratiskt, därför att den obefordrade polismannen är tillsatt av kommunen; kommunen har ju sedan inte ett dugg att säga till om. Tillsättningen är för övrigt ingalunda fri. Kommunerna kan tillsätta en ålderdomshemsföreståndarinna, en kommunalkamrer eller en stadsdirektör med helt bortseende från pappersmeriter, men i fråga om fjär-

dingsmän väger pappersmeriterna tyngre än den personliga lämpligheten, och där skall myndigheterna bedöma hur tillsättningen skall ske.

Den här föreslagna organisationen måste betraktas såsom en oformlig nödlösning. Det samarbete mellan å ena sidan städer och köpingar samt å andra sidan landskommuner, som man avser att framtvinga, kommer säkerligen att i praktiken leda till komplikationer av olika slag. Man måste ha blygsamma anspråk, om man tror att statsbidragsfrågan blivit löst på ett förnuftigt sätt. Utbyggnaden av kriminalpolisen, varom förslag också föreligger, måste väl ses mot bakgrunden av att en rad polisdistrikt vägrar utbygga polisorganisationen med befäls- och kriminalkonstapel-tjänster. Man har med rätta åberopat, att det här rör sig om arbetsuppgifter som tillkommer den statliga landsfiskalsorganisationen. Inte minst den nya rättsgångsreformen, som statsmakterna har ansvaret för, medför att utredningsarbetet fordrar betydligt mera kvalificerad polispersonal än tidigare. Man får då också från statens sida se till att den frågan ordnas. Situationen blir onekligen egendomlig om de kommuner, som har höjt sig för dekretet om personalökning, nu skall få vidkännas kostnader som de motsträviga kommunerna slipper ifrån.

Från kommunalt håll kan vi inte betrakta sammansatta stats- och första lagutskottets förslag annat än som ett provisorium. Vi räknar inte med att det skall vara något annat, och det vore värdefullt om någon talesman för utskottet här ytterligare ville klarlägga, hur man kommit fram till det resultat som här föreligger.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Edvin Thun (s)*, *Ramberg (s)*, *Fritjof Thun (s)*, *Sundvik (s)*, *Eskilsson (h)*, *Lindahl (s)* och *Olofsson (s)*.

Herr BERGH (h): Herr talman! Jag har varit ledamot av det sammansatta utskott, som enats om det föreliggande ut-

skottsutlåtande, som nu har utsatts för en del kritik. Eftersom den föregående ärade talaren inte framställde något yrkande, skulle det väl i vanliga fall inte vara behövt att ytterligare diskutera frågan, men nu har herr Anderberg frågat vad utskottet egentligen menar, och på den grund har jag begärt ordet för att försöka förklara den saken, i varje fall så som jag har fattat den.

I centrum för herr Anderbergs inlägg står frågan, om polisväsendet i sin huvuddel fortfarande skall vara en kommunal angelägenhet eller om det helt skall förstatligas.

I den motion, som herr Anderberg har burit fram i denna kammare, har han yrkat, »att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte uttala sig för fortsatta överväganden om ett förstatligande helt eller delvis av polisväsendet och hos Kungl. Maj:t anhålla om ett förslag i frågan till nästa års riksdag». Jag tror att vi bör ha i minnet inte minst den sista delen av yrkandet, när vi diskuterar utskottets inställning till denna fråga.

När jag skall försöka förklara vad utskottet har menat, skulle jag först och främst vilja trycka på utskottets uttalande, att goda skäl kan tala för både den ena och den andra utvägen då det gäller huvudmannaskapet för polisväsendet. I valet mellan dessa båda vägar har utskottet kommit till att man för närvarande, sådana förhållandena nu är, bör ansluta sig till den linje, som propositionen företräder, d. v. s. att polisväsendet skall vara en kommunal angelägenhet. Utskottet framhåller emellertid, att frågan om förstatligande eller icke förstatligande inte kan anses vara slutgiltigt löst i och med det beslut, som fattas nu. Att man inte kan biträda motionen på det sättet, att man till nästa år beställer ett förslag om förstatligande utan att samtidigt avslå föreliggande proposition är väl uppenbart. Och att antaga en polislag, som skulle gälla ett eller ett par år, är väl ändå uteslutet.

När utskottet säger, att det under nuvarande förhållanden ansett sig böra biträda huvudlinjerna i propositionen, är

Ang. polisväsendets förstatligande.

det ju inte närmare uttolkat vad utskottet menar med uttrycket »under nuvarande förhållanden». Men jag vågar säga att väl knappast någon i detta hus i det budgetläge, som nu föreligger, skulle anse sig kunna gå en annan väg och rent av till nästa år beställa ett förslag om förstatligande.

Jag tycker nog att herr Anderberg tolkar utskottets skrivning, såsom jag fattar den, på ett riktigt sätt, då han säger att det beslut beträffande huvudmannaskapet, som riksdagen nu föreslås att fatta, icke är slutgiltigt, utan att den organisation, som man nu tänker sig, möjligen får anses ha en provisorisk karaktär. Det är å andra sidan, såsom jag nyss sade, uppenbart att man ju inte kan besluta ett det ena året och ett annat det andra året.

Jag skulle också vilja säga några ord om varför jag tror att detta problem inte kan anses vara slutgiltigt löst, och på den punkten är det mina personliga reflexioner som jag framför.

Om jag har fattat propositionens ledande motiv riktigt, så är det till en del statsfinansiella hänsyn. Därtill kommer emellertid att man med ett bibehållande av kommunerna såsom huvudmän velat försöka åstadkomma en ökad rörlighet inom polispersonalen, så att dess tjänstgöring inte lika strängt som nu skall vara bunden till det egna polisdistriktet. Personalen skall sålunda kunna tagas i anspråk utanför anställningsområdet i vidare mån än vad som nu är fallet. Detta syfte har man ju sökt vinna på två vägar, dels genom att kraftigt utöka statspolisen, som ju är en rörlig polisorganisation, och dels genom att öka rörligheten i någon mån även bland den kommunalt anställda personalen.

Emellertid har, förmodar jag, statsfinansiella hänsyn utgjort ett hinder för att i den utsträckning, som varit önskvärd, åstadkomma denna rörlighet i vad angår den kommunalt anställda polisen. Det är givetvis svårt att kommendera kommunalt helt avlönad polispersonal till tjänstgöring på andra orter. De nuvarande möjligheterna därvidlag är ju starkt beskurna. Genom att föra in ett statsbidragssystem, som har vidare rä-

Ang. polisväsendets förstatligande.

jong än det nuvarande, har man emellertid skapat ett underlag för statliga myndigheter att i ökad omfattning förfoga över denna personal, men när man icke har utsträckt statsbidraget till samtliga polisdistrikt saknas ju det underlag, som statsbidraget kan skapa, för ett ianspråktagande av personalen i dessa distrikt i samma omfattning som av personalen i distrikt, där statsbidrag utgår.

Att inte statsbidragssystemet har tillämpats i full utsträckning kan i detta sammanhang anföras såsom ett hinder för den mobilitet som man i propositionen, såvitt jag förstår, velat ernå. Därav följer också att om anspråken på polisens rörlighet skulle ökas ytterligare, kommer provisorietanken in även i detta avseende. Både den konstruktion, som propositionen har fått, och önskemålen — vilka är rätt allmänna — att huvudmannaskapet skall ändras, ger mig anledning att dra den slutsatsen, att förevarande förslag blir ett provisorium. Men det kan inte bli alltför kortvarigt utan måste gälla någon tid, då man inte bör byta bestämmelser alltför ofta.

Jag tror nu, herr talman, att jag har försökt dels att klarlägga hur utskottet enligt min mening har sett på det hela, och dels att med stöd av mina personliga funderingar ge en litet fylligare bild av hur resonemangen här förts. Jag ber också de ärade motionärerna lägga märke till klämman i utskottets utlåtande. Utskottet har visserligen yrkat, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd men att detta bör ske i den mån som utskottets motivering icke innefattar ett positivt svar på de önskemål som härvidlag har framställts.

Herr LUNDGREN (h): Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i det anförande, som här för en stund sedan hållits av herr Anderberg. Jag har emellertid begärt ordet för att ytterligare framhålla några synpunkter på det föreliggande problemet.

Jag har, herr talman, vid många till-

fällen i denna kammare framhållit, att det är nödvändigt att göra en boskillnad mellan de statliga och kommunala uppgifterna. Detta är nödvändigt främst av två skäl. Det första är hänsynen till den kommunala självbestämmanderätten. Om kommunerna skall sköta statliga uppgifter med bidrag från staten, måste staten få sådan kontrollrätt över kommunerna, att den kommunala självbestämmanderätten blir en illusion. För det andra är det av vikt att åstadkomma denna boskillnad med hänsyn till önskvärdheten att erhålla en effektiv skatteutjämning olika kommunerna emellan.

Ur dessa synpunkter anser jag, herr talman, att det är beklagligt att propositionen liksom utskottsutlåtandet avvissat tanken på förstatligandet av polisväsendet. Det förhåller ju sig på det sättet — något som ju herr Anderberg också framhöll — att kommunerna praktiskt taget inte har mycket att säga till om, och under sådana omständigheter bör också staten överta kostnaderna. Från utskottets sida anföres emot resonemang- et om förstatligandet att budgetläget är sådant, att det är otänkbart att för närvarande belasta den statliga budgeten med utgifter av denna storleksordning. Men å andra sidan får man ha klart för sig att det ju samtidigt blir en minskning av kommunernas utgifter, varför det ju blir en besparing på annat håll.

Herr talman! Såsom saken för närvarande ligger till, har jag icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till polisväsendet för budgetåret 1953/54 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 6.***Om förstärkning av ordningsstatspolisen.**

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 171, hade Kungl. Maj:t, utom annat, föreslagit riksdagen att till Statspolisorganisationen: Gottgörelse till polisdistrikten för budgetåret 1953/54 anvisa ett förslagsanslag av 6 775 000 kronor, därav 900 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I de likalydande motionerna I: 436 av herr *Lundqvist* m. fl. och II: 560 av herrar *Cassel* och *Edström* hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 171 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en snabbutredning i syfte att möjliggöra för Kungl. Maj:t att vid innevarande års höstriksdag framlägga förslag om en successiv förstärkning av ordningsstatspolisen från den 1 januari 1954.

Propositionen och motionerna hade remitterats till statsutskottet och efter överenskommelse mellan nämnda utskott och första lagutskottet behandlats i sammansatt stats- och första lagutskott, vilket utskott i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte till Statspolisorganisationen: Gottgörelse till polisdistrikten för budgetåret 1953/54 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 775 000 kronor, därav 900 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen;

II. att motionerna I: 436 och II: 560 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **LUNDQVIST** (h): Herr talman! När vi för några veckor sedan hade att behandla Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för trafiksäkerhetens främjande, hade vi glädjen att kunna låta diskussionen och vårt ställningstagande bygga på ett utlåtande från andra lagutskottet — det var utskottets utlåtande nr 8 — där utskottet på ett

omisskänneligt sätt underströk angelägenheten av att en hel del åtgärder vidtogs för trafiksäkerhetens främjande. Ett av de krav, som man då alldeles särskilt underströk från utskottets sida och som också godtogs av riksdagen, var att en skärpt polisbevakning var oundgänglig.

När sedan propositionen nr 171 kom, som nu givit anledning till ett utlåtande från sammansatta stats- och första lagutskottet, blev man litet förvånad över att departementschefen för nästa budgetår inte ställde i utsikt någon som helst utökning av ordningspolisen. Det är ju ett faktum att ordningsstatspolisens numerär sedan 1938 ökats med endast en man, trots den enastående ökning av motortrafiken som skett under dessa år. Departementschefen anförde vissa skäl för att han nu inte ansåg sig kunna lägga fram något förslag till utökning av denna del av statspolisen; det tarvades först vissa undersökningar från hans sida.

Jag tillät mig då, liksom några andra ledamöter av riksdagen, att i anslutning till propositionen väcka en motion, vari vi hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en snabbutredning i syfte att möjliggöra för Kungl. Maj:t att till innevarande års höstriksdag framlägga förslag om en successiv förstärkning av ordningsstatspolisen från januari 1954. Nu har denna motion liksom propositionen alltså gått till det sammansatta stats- och första lagutskottet. Jag hoppas att det inte tas illa upp av någon om jag säger, att det är mycket beklagligt att inte andra lagutskottet fått vara med om detta ärendes beredning. Jag är alldeles övertygad om att man då hade fått ett betydligt kraftigare understrykande av behovet av snara åtgärder på detta område än vad man får bevittna i det nu föreliggande något bleka utskottsutlåtandet.

Utskottet erinrar om att andra lagutskottet har sagt ifrån, att någon särskild utredning inte behövs för att klara dessa trafiksäkerhetsfrågor. Det förefaller som om sammansatta stats- och förs-

Om förstärkning av ordningsstatspolisen.

ta lagutskottet tagit detta tidigare uttalande till intäkt för sitt uttalande, att den utredning, som vi föreslagit i anledning av den senare propositionen, inte heller är motiverad.

Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att det här gäller två utredningar av helt olika slag. Den utredning, som vi nu begär, avser att hjälpa herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet att fortast möjligt få fram den undersökning, som han själv förklarar vara nödvändig för att vi skall kunna få några positiva åtgärder vidtagna på detta område. Det finns inget skäl som talar för att man inte kan begära att den utredningen påskyndas så mycket som möjligt, så att vi kan få en successiv utbyggnad av statspolisen från 1954, så mycket angelägnare som under de år som gått inte åstadkommits någon som helst utökning och då alla är överens om att trafiksäkerheten på våra vägar lämnar mycket övrigt att önska och att en av de väsentligaste åtgärder, som erfordras, just är en utökning av polisstyrkan.

Jag nöjer mig med att säga detta. Jag beklagar att riksdagen nu inbjudes att göra ett uttalande, som såvitt jag förstår mycket lätt inom departementet kan tolkas som ett avståndstagande från det uttalande som gjorts bara för några veckor sedan.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 436 och II: 560, som är omnämnda under nu föredragna punkt i utlåtandet.

Herr BERGH (h): Herr talman! Herr Lundqvist har yrkat bifall till den motion, som han har väckt i denna kammar och som går ut på att riksdagen i år måtte besluta att skriva till Kungl. Maj:t och begära en snabbutredning, som skulle göra det möjligt för Kungl. Maj:t att vid innevarande års höstriksdag framlägga förslag om en successiv förstärkning av ordningspolisen från och med den 1 januari 1954. I motiveringen för detta sitt yrkande har herr Lundqvist med mycken rätt erinrat om att

inte minst när det gäller övervakningen av trafiken på våra vägar är polisstyrkorna otillräckliga.

Om önskemålet att få ordningspolisen förstärkt, icke minst med hänsyn till trafikövervakningen, råder — som utskottet här har skrivit — inga som helst delade meningar. Men här är det fråga om möjligheten att kunna fylla behovet av folk. Om damerna och herrarna lägger märke till det utskottsutlåtande, som talar om förstärkning av statspolisen på kriminalsidan, befinnes det, att man där inte räknar med att kunna omedelbart fylla personalbehovet för de befattningar, som riksdagen nu har beslutat ta upp på avlöningsstat. Detta rörde som sagt frågan om kriminalpolisen, men det råder som jag nyss sade inte heller några som helst delade meningar om att ordningspolisen behöver förstärkas, inte minst med hänsyn till trafikövervakningen. När det dock är brist på tillräckligt antal polispersonal, måste man uppenbarligen vänta till dess att polispersonal hunnit utbildas i sådan mängd att det finns folk att anställa.

Det är den enkla förklaringen bakom allt detta. Det råder således ingen tvekan om önskvärdheten av denna förstärkning, men vi måste genomföra den allteftersom polisskolorna hinner utbilda folk.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORMAN (s): Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning av utskottets motivering. Det var med intresse jag lyssnade till herr Berghs anförande; jag kunde emellertid inte ur det utläsa någonting av vad jag nästan tycker mig ha läst ut ur utskottets motivering och som jag vill något reagera emot. Herr Lundqvist har erinrat om andra lagutskottets handläggning av trafiksäkerhetsfrågorna vid årets riksdag, vilket åberopas i detta utlåtande. Men så säger nu det sammansatta stats- och första lagutskottet, att utskottet finner sig »mot bakgrunden av vad sålunda

Om förstärkning av ordningsstatspolisen.

förekommit icke kunna tillstyrka yrkandet i förevarande motioner».

Jag tyckte att jag i detta uttalande nästan läste ut konstitutionella betänkligheter; att alltså frågan har behandlats förut under riksdagen och därför inte kunde tas upp igen på det sätt som motionärerna här har önskat. Det är denna tolkning av utlåtandet — den är min privata och den kanske är felaktig — som jag i alla fall något vill reagera emot. Jag kan ju efter en hastig genomläsning och ett hastigt begrundande inte ha någon bestämd mening om det rent konstitutionella i detta läge, men jag tror att jag kan säga, att om lagstiftningen rörande polisväsendet hade legat under andra lagutskottets handläggning och det sammansatta utskottet alltså hade bestått av delegater från andra lagutskottet jämte samma ledamöter från statsutskottet som nu, så hade kanske motiveringen inte blivit just den här. Vi förordade visserligen inte inom andra lagutskottet, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära någon utredning om åtgärder för att främja trafiksäkerheten, men vi underströk i vårt utlåtande mycket kraftigt kravet på en förstärkt övervakning. Och i anknytning till det uttalandet skulle jag för min del nog helst ha sett, att det hade funnits en mer positiv inställning till just det önskemålet än man nu kan utläsa ur det sammansatta utskottets motivering.

Jag känner mig i varje fall efter andra lagutskottets handläggning av trafiksäkerhetsfrågorna oförhindrad att rösta för herr Lundqvists yrkande.

Herr statsrådet **HEDLUND**: Herr talman! Jag är fullt medveten om att övervakning av trafiken på våra vägar kräver ytterligare personal, men det är inte möjligt att tillgodose alla önskemål på en gång. Vi har gått till en mycket betydande förstärkning av statskriminalpolisen — en förstärkning som rör sig om ett hundratal man. Det skulle förvåna mig, om man på en gång lyckades uppbringa dessa hundra man, och att un-

der sådana förhållanden nu gå in för en ökning även av ordningsstatspolisen skulle väl närmast komma att innebära ett slag i luften. Om det finns flera angelägna behov får man först ta det mest angelägna.

Man får se till att vi får möjlighet att utbilda ytterligare personal. Det har också framlagts förslag om förbättring av utbildningsmöjligheterna. Jag är på det klara med att nästa reform i fråga om polisväsendet just bör ta sikte på en ökning av den polispersonal som har att vaka över ordningen på våra vägar och garantera trafiksäkerheten, så långt nu detta över huvud taget är möjligt.

Jag är alltså i det hänseendet fullt överens med motionärerna.

Herr **LUNDQVIST** (h): Herr talman! På samma gång som jag tackar andra lagutskottets ordförande för hans inlägg ber jag att, då herr statsrådet säger att man inte kan tillgodose alla önskemål på en gång, få svara honom: Nej, det är nog sant, men behovet av ökad övervakning på vägarna har ju inte uppstått i dag eller i går. I mitt förra anförande erinrade jag om att sedan 1938, alltså på 15 år, har denna polisstyrka bara ökats med en enda man. Motortrafiken har ju däremot ökats ganska våldsamt under många år.

Det är beklagligt att man inte tidigare vidtagit åtgärder för att fylla dessa luckor genom att anställa personal. Denna erinran drabbar kanske inte främst den nuvarande innehavaren av ämbetet som chef för inrikesdepartementet, men det är ju i alla fall ett faktum, att det hade varit påkallat att vidtaga förberedande åtgärder tidigare. Nu hoppas jag emellertid att herr statsrådet gör vad som är möjligt. Och inte bör det väl vara alldeles uteslutet att redan nu kunna åstadkomma en blygsam början till denna utökning, då alla är överens om att den bör ske. Varje steg som här kan tagas är naturligtvis ytterst värdefullt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yr-

Om ökad rättvisa i skatteavvägningen.

kats propositioner komme att framställas särskilt rörande vardera av de båda momenten av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. I hemställt.

Sedermera gjordes i enlighet med de rörande mom. II förekomma yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 7—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om ökad rättvisa i skatteavvägningen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av väckta motioner om ökad rättvisa i skatteavvägningen mellan olika folkgrupper, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) motionen II: 5 av herr *Lindberg*, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om en allsidig utredning rörande vårt skattesystem i och för åstadkommande av ett effektivt och för olika medborgargrupper rättvist skattesystem samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kunde förordas; samt

2) motionen II: 359 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Ohlin*, vari hem-

ställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sakkunniga för en teknisk revision av inkomstskattelagstiftningen måtte erhålla i uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att uppnå en ökad rättvisa i skatteavvägningen olika folkgrupper emellan.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att motionen II: 5 av herr *Lindberg* angående en allsidig utredning av gällande skattesystem måtte anses besvarad genom vad utskottet i betänkandet anför; samt

2) att motionen II: 359 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Ohlin* om ökad rättvisa i skatteavvägningen mellan olika folkgrupper måtte anses besvarad genom vad utskottet i betänkandet anför.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Framställningar från riksdagens sida har i många av de i motionerna berörda frågorna redan skett och föranlett tillsättande av särskilda sakkunniga. Det ligger vidare i sakens natur, att det pågående reformarbetet syftar till ett förbättrat skattesystem. Utskottet finner därför ej skäl förelägga att nu föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning. Utskottet förutsätter dock, att 1950 års skattelagssakkunniga, när så erfordras i samråd med företagsbeskattningskommittén, söker vinna större likformighet i beskattningen. Med hänvisning till det anförda anser utskottet de föreliggande motionerna besvarade.»

Reservation hade anmälts av herrar *Velandér* och *Nilsson* i Svalöv, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **VELANDER** (h): Herr talman! Det är inte utan tvekan, jag har tillåtit mig att begära ordet. Jag nödgas nämligen bekänna, att den till utskottsbetänkandet fogade reservationen sammanhänger med att reservanterna, trots god vilja att söka tillägna sig motionärernas

tankegångar, inte har lyckats därmed. Den bristande förståelsen gäller självfallet inte sådana allmänna — kanske inte heller så originella — uttalanden som att det är »av vital betydelse, att medborgarna har känslan av att de styrande eftersträvar en rättvis behandling av alla folkgrupper» och att i fråga om deklara-tions- och skattesystemet »huvudvikten bör läggas vid åstadkommande av förslag till ett effektivt och så rättvist skattesystem som möjligt» etc. Anledningen är en annan.

När jag här inläter mig på några antydningar därom, vill jag till en början säga, att motionen nr 5 i andra kammaren är helt uppbyggd på motionärens inställning till förekomsten av skattefusk och därmed sammanhängande förhållanden. Jag skall inte gå närmare in på denna motion. Jag vill endast hänvisa till att utredning pågår i av motionären berörda hänseenden.

Den andra motionen — nr 359 i samma kammare — utgår ifrån att, när det gäller jordbrukets beskattning, man måste i viss utsträckning räkna med en tillämpning även i fortsättningen av konstantprincipen och att man på grund därav synes ha anledning att »pröva huruvida nuvarande praxis skapar tillräcklig garanti för en riktig skatemässig behandling av belopp, som användes för nyinvesteringar, vilka formellt framstår såsom ersättningsanskaffning utan att i sin helhet vara det». Det är klart, att man är mycket intresserad av att få veta vart motionärerna siktar med detta. Inte inskränker sig väl problemet till ett klarläggande av vad som i de särskilda fallen är att hänföra till nyinvestering eller till ersättningsanskaffning. Så snart frågan gäller någonting som är att hänföra till nyanläggning, grundförbättring eller dylikt är det klart, hur kostnaden därför skall behandlas i beskattningshänseende. Är det fråga om ersättningsanskaffning, reparationer eller dylikt, då är ju också den skatterättsliga situationen fullständigt klar: det föreligger då rätt till avdrag. Jag förstår alltså inte vad en utredning på denna punkt skall leda eller tjäna till.

Om ökad rättvisa i skatteavvägningen.

I motionen heter det vidare: »För företagare inom alla branscher bereder avskrivningsmöjligheterna tillfälle till ett skattefritt sparande. Vi anser detta bl. a. med hänsyn till konsolideringsbehovet inom affärsföretag vara i stort sett berättigat. Emellertid uppkommer ett rättvisespåsmål, då löntagare inte har någon motsvarande möjlighet till skattefritt sparande. Trots att svårigheterna är uppenbara synes man böra pröva om någon väg kan finnas att skapa en lätt-nad för löntagarnas sparande som ställer dem i paritet med företagarna på detta område eller i varje fall innebär ett steg i denna riktning.» Det skulle vara synnerligen önskvärt att få veta något om vad som döljer sig under detta uttalande — det är säkerligen mycket intressanta synpunkter — och vilka syften en utredning skall kunna fullfölja. När jag fäster uppmärksamheten på denna passus i motionen, är det närmast för att bereda någon i kammaren, som står motionärerna nära, tillfälle att belysa eller klarlägga innebörden därav. Om det inte sker, drar jag den slutsatsen, att man här rör sig på områden, där det nog är svårt att komma någon vart med allenast dunkla antydningar eller talesätt.

Sedan kommer motionärerna in på sådana traditionella meningar som att jordbrukarna och deras familjer skulle komma undan allt för lätt vid uppskattningen av värdet av de produkter, som de själva förbrukar. Motionärerna finner dock, att läget i detta hänseende inte är så farligt för närvarande, men vad som oroar dem är »upptaxeringen av andra naturaförmåner, t. ex. värdet av fri bostad», som enligt deras mening inte sker på ett tillfredsställande sätt. De anser därför, att »ett eventuellt förtydligande av anvisningarna och reglerna för värderingen av naturaförmåner förtjänar att övervägas». Här är det dock inte fråga om lagstiftning, utan om rättstillämpning, och det föreligger knappast någon tvekan om vad som därvidlag skatterättsligt faktiskt gäller.

Motionärerna vill också åstadkomma större rättvisa beträffande förmögen-

Om ökad rättvisa i skatteavvägningen.

hetsbeskattningen, och då säges det, att »Innehav av statsobligationer och fordringar i in-teckningar eller pengar på sparräkning synes tillhöra de relativt strängt behandlade slagen av kapital» samt tillägges: »Det är inte alldeles självklart, att detta med hänsyn till verkan på sparandet är en klok ordning, ej heller att tillräcklig hänsyn tas till rättvisekravet.» Jag beklagar, att motionärerna inte har sökt lämna ens den minsta antydning om hur man bör gå fram på den här punkten. Motionärerna kan väl inte förutsättas vara inne på blott sådana synpunkter, som kommer till uttryck i de årligen återkommande motionerna angående premiering av sparandet eller en befordran av detta på andra i sådant sammanhang angivna sätt?

Sedan kommer motionärerna in på ett spörsmål, som vi alla har haft anledning att reflektera över. De talar om rättvisa i beskattningen och samtidigt om angelägenheten att åstadkomma största möjliga enkelhet däri. Detta är nu två saker som det är mycket svårt att förena. Personligen har jag närmast den meningen att det över huvud taget inte låter sig göra, i varje fall inte — vilket också motionärerna är inne på — så länge beskattningen har den utomordentliga tyngd som för närvarande är fallet. När jag säger detta — och motionärerna åsyftar väl också här utredning — vill jag även efterlysa de linjer eller vägar, man skall söka följa vid en sådan utredning. Jag upprepar dock, att det synes mig alldeles självklart, att, om man på grund av skattetryckets höjd nödgas närma sig vad som plägar uttryckas med ordet »millimeterrättvisa», någon väsentlig förenkling av beskattningsreglerna inte är möjlig.

Detta mitt anförande har, som redan sagts, bottnat däri att reservanterna inte har riktigt förstått vad som är kärnan i motionärernas tankegångar samt i reservanternas intresse av att vinna klarhet om vad motionärerna egentligen avser.

Bevillningsutskottet är emellertid förtjänt av den största beundran för att det har funnit sig böra ge sig in på så

många olika spörsmål och åstadkomma ett betänkande, som åtminstone kvantitativt sett är imponerande. Då jag tänker mig möjligheten av att åtskilliga av dem, som har sällat sig till utskottsmajoriteten, inte har haft nämnvärt större förutsättningar än reservanterna att förstå eller uppfatta motionärernas tankegångar, känner jag mig något oviss inför ställningstagandet till utskottsbetänkandet. Det kan ju hända att man genom ett biträdande av utskottets uttalanden i olika hänseenden binder sig för meningar, som det kanske i fortsättningen inte är så lämpligt att behöva gå in för eller stå för.

Från dessa utgångspunkter, herr talman, vågar jag hemställa att kammaren, med strykande av utskottets motivering, måtte besluta, att de föreliggande motionerna inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SJÖDAHL (s): Herr Velanders anförande innebar närmast ett försök till uppgörelse med folkpartiets motion, och det har ju herr Velander rätt till. Jag hade därför inte tänkt begära ordet, ty om de borgerliga oppositionspartierna ligger litet i luven på varandra, så bereder det ju oss andra en odelad tillfredsställelse, och det fanns ingen anledning att blanda sig i den debatten. Men till slut kom herr Velander med ett yrkande att man skulle stryka utskottets motivering och avslå motionerna. Det är detta som föranleder mig att säga några ord.

Vi har i bevillningsutskottet funnit att en hel del av de anmärkningar som är framförda om brister i vår skattelagstiftning, både av herr Lindberg och av herrar Svensson i Ljungskile och Ohlin, är värda beaktande. Man kan inte ha vistats i bevillningsutskottet så många år, som både herr Velander och jag har gjort, utan att vara på det klara med att vårt skattesystem har en hel del brister, och detta visar sig inte minst i tillämpningen av de rätt besvärliga regler som vi nödgas komma fram till, beroende på att skattebetalarna eftersträvar den-

Ang. jordbrukares rätt att deklarerat efter brutet räkenskapsår.

na millimeterrättvisa som bevilningsutskottet skämtar en smula med.

Nog finns där brister. Därför har utskottet redovisat de viktigaste av de synpunkter som är framförda i motionerna, talat om hur dessa frågor är under behandling och vad som kan åtgöras. Utskottet har kommit till det resultatet, att eftersom de i motionerna framförda synpunkterna på olika sätt och på olika håll ligger under utredning i särskilda sakkunnigkommittéer, närmast hos 1950 års skattelagssakkunniga och kanske också i någon mån i företagsbeskattningskommittén, så har utskottet inte velat förorda en skrivelse i denna sak, utan avvaktar de utredningar som pågår. I detta uttalande ligger naturligtvis också ett erkännande av att det fanns åtskilligt i motionerna som var värt att diskutera.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall inte bara till utskottets hemställan utan även till motiveringen för denna hemställan. Jag har naturligtvis ingenting emot, herr talman, att denna lilla debatt mellan högerpartiets representanter och folkpartiets fortsätter både i denna kammare och i tidningarna och pågår i obegränsad tid.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Som den siste ärade talaren antydde, förhåller det sig på det sättet, att de frågor, som utskottsmajoriteten kunnat utläsa i motionen, antingen helt nyligen har fått sin lösning genom av riksdagen fattade beslut eller också är föremål för utredning. Jag har för min del inte kunnat utgå från att det är sådana frågor, om vilka antingen riksdagen nyligen fattat beslut eller utredning pågår, som motionärerna åsyftat.

Herr Sjö Dahl började sitt anförande med att säga, att det glädde honom, att de båda oppositionspartierna befann sig i något slags konflikt med varandra. Jag tycker dock inte, att herr Sjö Dahl skall känna någon översvallande glädje i det hänseendet; jag känner inte till någon sådan konflikt i detta sammanhang mellan folkpartiet och högern och inte heller

mellan mig personligen och motionärerna. Jag har framfört en bekännelse, som synes mig befogad, den nämligen att jag inte har kunnat tillägna mig de tankegångar, som ligger under uttalandena i motionen, och jag hade gärna velat få ett klarläggande, eftersom de antydningar, som gjorts i motionen, väl ändå får anses peka hän mot intressanta spörsmål.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad yttrade herr talman, att i avseende på det nu förevarande betänkandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Velander*, att kammaren skulle, med utelämnande av utskottets motivering, besluta att de föreliggande motionerna icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av bevilningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av väckt motion om tillsättande av särskild tjänsteman i prövningsnämnderna med uppgift att tillvarata de skattskyldigas intressen, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. jordbrukares rätt att deklarerat efter brutet räkenskapsår.

Föredrogs ånyo bevilningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen.

I två inom riksdagen väckta, till bevilningsutskottet hänvisade likalydande motioner, I: 268 av herr *Sigfrid Larsson* m. fl. och II: 357 av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådant tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen, att därav framginge att jämväl jordbrukare, som deklarerade enligt den s. k. kon-

Ang. jordbrukares rätt att deklarera efter brutet räkenskapsår.

tantprincipen, skulle äga rätt att ha annat räkenskapsår än kalenderår, under förutsättning att han hade sådan bokföring, som krävdes för redovisning av inkomst i förvärvskällan jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på återopade grunder hemställt, att de likalydande motionerna I: 268 av herr Sigfrid Larsson m. fl. och II: 357 av herr Nilsson i Svalöv m. fl. om visst tillägg till anvisningarna till 3 § kommunalskattelagen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LARSSON, SIGFRID (bf): Herr talman! Ett enhälligt bevillningsutskott har avstyrkt bifall till den föreliggande motionen, vilket avstyrkande i korthet innebär, att de jordbrukare, som deklarerar efter den så kallade kontantprincipen — och jag antar att det är de flesta — efter den 1 januari 1954 inte som nu är fallet får använda s. k. brutet räkenskapsår som underlag för deklarationen, utan skall deklarera efter kalenderår.

Av remissinstanserna har lantbruksstyrelsen och Sveriges lantbruksförbund ansett att motionerna borde bifallas. Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund har däremot avstyrkt, och det har också riksskattenämnden gjort.

Jag vill emellertid framhålla som anmärkningsvärt, att riksskattenämndens beslut inte är enhälligt. Två ledamöter i nämnden har reserverat sig, och jag kan inte underlåta att anföra ett par korta citat av vad dessa reserveranter sagt. De säger: »Den omständigheten, att ett så stort antal jordbrukare, som haft ordnad bokföring tidigare, tillåtits deklarera sin inkomst för annat beskattningsår än kalenderåret, oaktat inkomsten redovisats enligt den s. k. kontantprincipen — och detta utan väsentliga svårigheter för taxeringsmyndigheterna och med avsevärda fördelar för de skattskyldiga — visar, att den genom departementschefens uttalande i propositionen nr 191/1951 gjorda inskränkningen

till de skattskyldigas nackdel utgör större våld än nöden kräver.» De säger vidare: »I motiveringen för avstyrkandet av de föreliggande motionerna synes riksskattenämndens majoritet hava sett problemet helt ur taxeringsmyndigheternas synpunkt», och det förefaller också mig, som utskottet vid sitt ställningstagande låtit sig enbart influeras av taxeringsmyndigheternas inställning. Det är den som har blivit den avgörande.

Jag förstår mycket väl, att det blir mera arbete för taxeringsmyndigheterna när en del deklarerar tillämpar systemet med s. k. brutet räkenskapsår, och det är klart att man inte bör införa någonting, som ytterligare ökar taxeringsnämndernas säkerligen redan nu mycket betungande och omfattande arbete. Det har också framskyttat, att det skulle vara svårare för taxeringsmyndigheterna att kontrollera vederbörandes inkomster och utgifter, om deklareranten deklarerar enligt brutet räkenskapsår. Jag vill dock i det sammanhanget erinra om att man, då det gäller jordbrukare som deklarerar på bokföringsmässiga grunder, har sagt att det går för sig att deklarera enligt brutet räkenskapsår, och det står också någonstans i utskottets utlåtande, att det under sådana förhållanden är möjligt att kontrollera utgifterna och inkomsterna, även om — och det förstår jag också — det måste vara en smula besvärligare.

Det är givet att man vid bedömande av denna fråga bör ta vederbörlig hänsyn till taxeringsmyndigheternas uppfattning. Men jag tycker att någon hänsyn bör tagas också till deklareranterna. Jag skall inte gå in på hela problemet, men alla som är insatta i jordbrukets förhållanden, känner ju till att kalenderåret inte är lämpligt som bokföringsår vid jordbruket, vilket sammanhänger med svårigheterna att företa lagervärdering o. s. v.

Ett skäl, som utskottet har anfört för att man inte bör ändra stadgandet att den, som deklarerar efter kontantprincipen, bör göra det per kalenderår, är det, att man därigenom fortare skulle

Ang. jordbrukares rätt att deklarerat efter brutet räkenskapsår.

komma över till att alla jordbrukare deklarerade på bokföringsmässiga grunder. Även jag vill gärna komma dithän, och utvecklingen går väl i den riktningen. Men är verkligen rätta sättet att få jordbrukarna över på den linjen att fastställa att de, när de tillämpar kontantprincipen, måste gå efter kalenderår? Alla jordbrukare har nog inte sådana kunskaper i bokföring att de kan föra sina räkenskaper på bokföringsmässiga grunder. De kan få hjälp därmed av lantbrukssällskapets bokföringsbyrå, av bokföringsföreningar o. s. v. Men för närvarande finns inte tillräckligt med personal för att alla skall kunna få hjälp. Detta kommer kanske att ordna sig efter hand, och allt fler jordbrukare kanske själva skaffar sig erforderliga kunskaper. Men de kan inte göra det nu. De har kanske deklarerat enligt brutet räkenskapsår — per den 14 mars eller den 1 juli — vilket förefaller mig vara förnuftigt. Nu måste de övergå till kalenderår, därför att de inte är beredda att övergå till att deklarerat på bokföringsmässiga grunder. Om några år kanske de går över till bokföringsmässiga grunder, och då måste de lägga om bokföringsåret igen.

Jag tycker nog, herr talman, att utskottet kunde ha tagit litet större hänsyn till deklaranterna och inte enbart fäst sig vid taxeringsmyndigheternas önskemål. Men då ingen reservation har avgivits i utskottet, är det väl lönlöst för mig att framställa något yrkande.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Jag måste säga några ord i denna fråga.

Det finns två system som en jordbrukare har att välja mellan i detta avseende. Antingen deklarerar han på bokföringsmässiga grunder, och då får han göra det per kalenderår eller brutet räkenskapsår. Eller också deklarerar han efter kontantprincipen, men då är det enligt vad riksdagen vid flera tillfällen har uttalat lämpligast med kalenderår. Jag vill erinra om att när 1951 års riksdag behandlade en proposition om rätt för jordbrukare att bli taxerade på bokföringsmässiga grunder, förelåg också

motioner om att deklaration enligt kontantprincipen skulle få ske med brutet räkenskapsår, men dessa avvisades av utskottet. Förra året var ett förslag uppe, som ledde till liknande uttalanden och i år återkommer saken.

När riksskattenämndens majoritet har avvisat förslaget, sammanhänger det med två saker. Vill man deklarerat med brutet räkenskapsår skall man före beskattningsårets början anmäla detta till vederbörande taxeringsnämnd liksom att man ämnar tillämpa bokföringsmässig redovisning, detta för att kontroll skall kunna utövas. Man anser nämligen att en viss kontroll uppnås dels genom den tidigare anmälan, dels genom den bokföringsmässiga redovisningen i deklarationen. Riksdagen har menat att man inte får ta vad man vill ur dessa båda alternativa förslag. Man får välja det ena efter det andra. Väljer man brutet räkenskapsår, får man lämna bokföringsmässig redovisning och göra anmälan i vederbörlig tid. Väljer man kontantprincipen, får man ta vad som följer med det.

Huruvida det för jordbrukarna skulle vara olämpligt med deklaration per kalenderår, vågar jag inte ta upp någon diskussion om. Men jag vill erinra om att det kommit ett betänkande angående jordbruksekonomiska undersökningar. Efter diskussion angående olika räkenskapsår har föreslagits, att man från att förut ha haft bokföringsår 1 juli—30 juni skall lägga om det till kalenderår. Vi har här på vårt bord ett betänkande från jordbruksutskottet, som godkänner den proposition, som är fotad på den utredning angående jordbruksekonomiska undersökningar, som jag nyss hänvisade till. De sakkunniga säger i sitt betänkande — jag stöder mig utslutande på det — bl. a. följande: »En värdesättning av grovfodret per 31 december torde många gånger icke vara mera komplicerad än en förrådsinventering per 30 juni, om denna skall inkludera den växande grödan.»

Vill herr Larsson ta upp en diskussion härom, så skall han inte göra det med mig, som är ytterst osakkunnig på

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

detta område, utan vända sig till de synnerligen sakkunniga herrar, som har deltagit i denna undersökning eller suttit i jordbruksdepartementet eller suttit i jordbruksutskottet och godkänt detta förslag. Men herr Larsson i Svalöv skulle kanske kunna vända sig till ett ännu närmare håll. Det är nämligen så, att herr Larsson på sin egen lantmannaskola har en person som är medmotionär i denna fråga och som heter Nilsson i Svalöv och som sitter i andra kammaren. Herr Nilsson i Savlöv har, trots att han är medmotionär, underskrivit detta betänkande utan att komma med någon som helst reservation. Han har troligen blivit övertygad om att vad utskottet här skrivit är riktigt. Jag avvaktar med ett visst intresse, hur denna diskussion på lantmannaskolan i Svalöv skall sluta — om den skall sluta med att herr Larsson vid Svalövs lantmannaskola övertygar herr Nilsson vid Svalövs lantmannaskola och vi alltså får en ny motion nästa år, eller om det tvärtom blir så, att herr Nilsson på lantmannaskolan i Svalöv övertygar sin rektor, vilket ju skulle tilltala mig i allra högsta grad och leda till att de inte kommer någon motion nästa år.

I avvaktan på förhandlingarna vid Svalövs lantmannaskola ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, SIGFRID (bf): Herr talman! Herr Sjädhals bekymmer för hur vi skall klara upp denna sak i Svalöv är ganska onödiga, ty jag tror nog att vi är överens, min medmotionär och jag.

Jag har inte närmare penetrerat, varför min kollega herr Nilsson i andra kammaren inte reserverat sig i utskottet, men det vore felaktigt att därav sluta sig till att han ändrat uppfattning. Han är nog ganska överens med mig om att man även i fortsättningen bör kunna tillämpa detta system, som har gått bra i många år, nämligen att deklarerat efter kontantprincipen men med brutet räkenskapsår.

Jag skulle ha kunnat böja mig för det argumentet, att det i så fall inte är möj-

ligt att tillräckligt noga kontrollera jordbrukarnas deklARATIONER. Man måste naturligtvis ha sådana former för redovisningen att man kan kontrollera deklARATIONERNA. Men utskottet har ju i annat sammanhang sagt, att detta är möjligt vid tillämpning av bokföringsmässiga grunder. Det står ju också i motionen att vederbörande skall föra böcker på visst sätt, även om man tillämpar kontantprincipen.

Sedan förstod jag inte riktigt herr Sjädhall när han sade, att man får välja antingen det ena eller det andra. Det är ju här fråga om två olika saker. Det ena är att man får deklarerat efter kontantprincipen eller på bokföringsmässiga grunder. Den andra frågan gäller, om man skall få använda s. k. brutet räkenskapsår eller kalenderår. Jag kan inte förstå att dessa två saker nödvändigtvis måste kopplas ihop med varandra. Det går lika bra i det ena fallet som i det andra att ha brutet räkenskapsår eller kalenderår.

Det är mycket möjligt, herr Sjädhall, att vi kommer igen nästa år; vi får ju se, hur frågan ligger till då. Eftersom det inte finns någon reservation till utskottets utlåtande, skall jag emellertid i dag inte yrka bifall till motionen och har således, herr talman, intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft.

I två inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motioner, I: 169 av herr Svärd och II: 370 av herrar Sjölin och Edström, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att s. k. processkraft, i huvudsak använd inom den elektrokemiska och elektrotermiska industrien, inte skulle drabbas av skatt på elektrisk kraft enligt samma förordning.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 169 av herr Svärd samt II: 370 av herrar Sjölin och Edström angående viss ändring i förordningen om skatt å elektrisk kraft icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Spetz, Velande, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Sjölin, Kollberg* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 169 av herr Svärd samt II: 370 av herrar Sjölin och Edström ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag
till

förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 374) om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordningen).

1 §.

Den som — — — skatten restitueras. Elskatt skall icke utgå för elektrisk kraft som

- a) framställes och förbrukas inom Gotlands län,
- b) nyttiggöres inom rörelse för produktion eller distribution av elektrisk kraft,
- c) nyttiggöres för produktion och allmän distribution genom ledningsnät av gas eller för allmän distribution av vatten, eller
- d) användes såsom s. k. processkraft för elektrotermiska och elektrokemiska ändamål.

Vid tillämpningen — — — av kraften.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

Herr **VELANDER** (h): Herr talman! Det är nu två år, sedan elskatten genomdrevs här i riksdagen. Det skedde mot de tre borgerliga partiernas enhärliga mening och med lottens hjälp, om jag icke missminner mig.

Argumentationen från oppositionens sida gick ut på bl. a., att elskatten var ett ytterst otjänligt medel till inflationens bekämpande, att den drabbade en nödvändighetsvara, vars tillgång som regel utgjorde en oundgänglig förutsättning för snart sagt varje slag av produktion, och detta synnerligen ojämnt och olikformigt, att den med hänsyn till elkraftens mångskiftande användningsområden var i olika hänseenden förenad med stora olägenheter samt att kostnaderna för uppbörd och redovisning därav blev oproportionerligt höga.

Vid fjolårets riksdag beslöts på förslag av Kungl. Maj:t att undanta hushållsförbrukningen av elkraft från ifrågavarande skatt. Det var ett steg i rätt riktning, som medförde, att elskatten numera endast drabbar förvärvskällan rörelse. Detta betyder ur fiskaliska synpunkter, att skattens avkastning minskades med något mellan hälften och två tredjedelar. På högerhåll beklagades i det sammanhanget mycket livligt, att inte elskatten helt avvecklades. Man misstog sig emellertid t. o. m. på bondeförbundets medverkan i detta sammanhang. Omkastningen i dess inställning som följd av dess inträde i regeringen i snart sagt alla frågor, där enighet förut förelegat med övriga borgerliga partier, sträckte sig även till elskatten. Och likväl har denna aldrig varit avsedd att vara annat än av tillfällig natur. Denna uppfattning har städse vidhållits. Den bekräftades exempelvis av finansministern under fjolårets debatt i ämnet genom följande replik till mig, jag citerar: »Var det inte meningen, sade herr, Velande, att denna skatt skulle bli tillfällig? Jo, det var och är meningen. Hur länge skall den gälla? Så länge vi kan räkna med en överkonjunktur, svarar jag.»

Detta finansministerns besked gavs den 14 maj i fjol. Hur var det då, och

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

huru är det nu med den där överkonjunkturen? Med mitt sätt att se var och är den tämligen obefintlig. Finansministern räknar knappast själv längre med denna överkonjunktur. Det var ju på hans förslag, som elskatten redan för ett år sedan upphävdes till inemot två tredjedelar genom hushållsförbrukningens undantagande från densamma. Vidare har finansministern numera bestämt sig för att låta investeringsavgiften försvinna vid viss angiven tidpunkt. Detsamma gäller väl också bilaccisen. Tvånget till spärkkontoavsättningar av skogsinkomster har fr. o. m. årets ingång hävts. Hävandet av begränsningen av den fria lagervärderingen har också finansministerns intresse. Dessa och andra exempel måste anses ge vid handen, att finansministern själv knappast tror, att det längre går att på allvar bita sig fast i den där överkonjunkturen såsom någon realitet. Den blir till slut blott ord och rät så tomma sådana.

Att elskatten har ytterst ojämna och irrationella verkningar i olika hänseenden, måste vara ostridigt. Enligt finansministerns egen karakteristik har den ju fallit under begreppet »obehagliga ting». Till belysande av dessa högst skiftande verkningar plägar hänvisas till att elskatten för den elektrokemiska och elektrotermiska industrien utgör till alldeles övervägande del råvara i produktionen och sålunda blott till mindre del drivkraft. Detta förhållande måste med hänsyn till elskattbelastningen framstå såsom synnerligen allvarligt. Man kommer heller icke förbi detta faktum genom en hänvisning till möjligheten att erhålla dispens från elskattens utgörande i större eller mindre utsträckning. Redan den omständigheten, att man nödgats tillskapa denna möjlighet, utgör på sitt sätt en bekräftelse på mitt påstående om elskattens irrationella karaktär.

Olägenheterna av elskatten söker man ofta vifta bort genom att hänvisa till att avsikten dock varit och är att densamma skall övervältras på konsumtionen. En sådan övervältring kan dock som regel icke genomföras annat än delvis och

understundom icke alls, och detta gäller självfallet även företag, som representerar den elektrokemiska och elektrotermiska industrien. Visserligen är produktionen inom dessa industrier i väsentlig utsträckning inriktad på hemmamarknaden, men denna marknad är dock mycket begränsad, och export måste därför eftersträvas icke minst med hänsyn till framtiden. Sambandet mellan produktionsvolym och produktionskostnad bör och får man icke bortse ifrån.

Med tanke närmast på den kemiska industrien kan det i detta sammanhang vara av intresse att erinra om sådana auktoritativa uttalanden som exempelvis dessa: att »tillförseln av kemiska produkter är av strategisk betydelse för stora delar av näringslivet», att »en väl utbyggd kemisk industri är dessutom av stor betydelse för den tekniska utvecklingen inom andra näringsgrenar, i det att härigenom möjligheter föreligger för ett fruktbarande gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete» samt att »en stark utveckling av den kemiska industrien samhällsekonomiskt sett medför en betydande breddning av industriproduktionen och utökning av landets tillverkningsregister». Dessa uttalanden är hämtade från det ekonomiska långtidsprogrammet; och klart är väl att, hur man än betraktar elskatten, densamma dock måste vara en starkt negativt verkande faktor, när det gäller att befördra företagsamheten i detta land.

Med hänsyn till att vi i tidigare sammanhang ingående dryftat hithörande spörsmål samt med hänsyn till den ekonomiska debatt, som vi väl om en stund är inne på, skall jag begränsa mig till det anförda. Det är min förhoppning, att finansministern, trots hans något avvaktande inställning enligt uttalanden i propositionen nr 227 rörande de nya inkomstberäkningarna, med det snaraste tar initiativ till elskattens fullständiga slopande. I avvaktan på att detta sker, bör elskatten, såvitt angår processkraften, omedelbart avskaffas såsom ett steg i riktning mot detta mål.

Någon frågar kanske, varför inte reserverna ställt yrkande om elskattens

omedelbara slopande i dess helhet! Till det vill jag säga, att täckning för ett sådant yrkande saknats, eftersom det inte förelegat någon motion av den innebörden. I det läget ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! I detta ärende har några reserveringar yrkat, att processkraften för elektrotermiska och elektrokemiska ändamål skall frigå från beskattning.

Vid remissbehandlingen av motionerna har bland annat framhållits, att det är rätt besvärligt att lagtekniskt med tillbörlig precision ange vad som är processkraft. Under sådana omständigheter är det litet olustigt att i förordningen införa en sådan beteckning. Men det har också framhållits, att om man fritar processkraften när det gäller den elektrotermiska och elektrokemiska industrien, så skulle därmed andra industrier ofta försättas i ett sämre läge, fastän elskattens del i tillverkningskostnaden där är ungefärligen lika stor. Det påvisas i en undersökning, som framlades för utskottet, att elskatten i procent av partiförsäljningspriset ingår med samma andel exempelvis i torr slipmassa som i aluminium eller ljungasalpeter, med samma bråkdel av en procent när det gäller rostfria göt som när det gäller manganjärn och med ungefärligen samma bråkdel av en procent när det gäller tidningspapper som när det gäller vätesuperoxid och kalkkväve. Ett borttagande av skatten inom den elektrotermiska och elektrokemiska industrien skulle alltså verka orättvist i andra fall. Det skulle inte vara tillbörligt att gå fram efter en sådan generell linje.

Däremot finns, såsom utskottet framhåller, möjligheter att genom beslut av Kungl. Maj:t direkt eller av kontrollstyrelsen, som handlar på Kungl. Maj:ts uppdrag, erhålla dispens från bestämmelserna om skatteunderlaget, detta med hänsyn till de särskilda omständigheter som kan föreligga inom en industri eller

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

en bransch. Befrielse från eller återbäring av skatt kan också medges, då synnerliga skäl föreligger. Denna dispensbestämmelse har Kungl. Maj:t också tillämpat och i rätt stor utsträckning nedsatt skatten till 0,1 öre per kilowattimme, medan den för den elektrotermiska och elektrokemiska industrien i stort håller sig vid 0,20—0,25 öre per kilowattimme.

Med hänsyn till att ett generellt borttagande av skatten varken av lagtekniska skäl eller ur rättvisesynpunkt skulle vara tillbörligt och lämpligt samt med hänsyn till att dispensmöjligheter finns och även i fortsättningen kan utnyttjas, har utskottet kommit till den uppfattningen att de framförda motionerna bör avstyrkas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPETZ (fp): Herr talman! Herr Sjødahl gjorde först den invändningen, att det ur lagteknisk synpunkt skulle vara svårt att avgränsa begreppet processkraft när det gäller att bestämma elskatten. Men, herr Sjødahl, en sådan avgränsning har man ju redan tillämpat vid den nedsättning av beskattningsvärdet för elektrisk kraft, som vissa förbrukare erhållit vid elektrotermisk och elektrokemisk tillverkning, alltså när man sänkt skatten på processkraft till 0,15 respektive 0,10 öre per kilowattimme. Det bör då, föreställer jag mig, inte heller vara någon svårighet att avgränsa begreppet processkraft när det gäller hel befrielse från elskatt.

Herr Sjødahl säger, att det inte är lämpligt med en generell befrielse, och han anför vissa siffror beträffande elskatten i procent av försäljningsvärdet, men därmed erhåller man ju inte någon som helst mätare i fråga om behovet av nedsättning i omkostnaderna. Det är väl ändå så, att olika produkter, för vilkas framställning används elektrisk kraft, står sig mycket olika när det gäller att sälja dem. Konkurrensen på världsmarknaden är ju en helt annan när det gäller tidningspapper än när det gäller en

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

elektrokemisk produkt. Om alltså procentalet i fråga om tidningspapper ligger lika högt som i fråga om en dylik produkt, innebär det inte att det därför föreligger ett behov av befrielse från elskatt beträffande tidningspapper, medan däremot en sådan befrielse kan vara i högsta grad påkallad när det gäller framställning av en viss elektrokemisk produkt.

I det läge, som är rådande på världsmarknaden och som jag förmodar att vi får höra talas om litet senare i dag, är vi väl alla inställda på att nedbringa omkostnaderna för näringslivet i vårt land, och därvidlag vill vi väl i sista hand tänka oss en sänkning av löneläget. Vi är väl inriktade på att i första hand anlita alla andra vägar för att få ned omkostnaderna, och då måste jag, herr talman, säga mig att en av de allra första åtgärder, som vi därvid bör tillgripa, är ett avskaffande av skatten på sådan elektrisk ström, som så att säga utgör en råvara för den framställda produkten.

Jag vill med dessa ord, herr talman, instämma i herr Velanders yrkande.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Till vad reservanterna redan har anfört såsom skäl för ett bifall till motionerna om befrielse från skatt på elektrisk kraft, som används för elektrokemiska och elektrotermiska ändamål, har jag ingenting att tillägga. Jag skulle emellertid helt allmänt vilja framföra några synpunkter på frågan om uttagande av skatt på elektrisk kraft.

Som skatten nu har utformats, drabbar den uteslutande produktionen och medför alltså en ökning av tillverkningskostnaderna. I olika sammanhang har det allmänt vitsordats, att vår kostnadsnivå är hög i jämförelse med andra länders och att detta förhållande försvårar våra konkurrensmöjligheter och medför risk för sysselsättningen och vår ekonomiska balans. Det är därför synnerligen viktigt, att vi inriktar oss på att försöka rationalisera vår tillverkning och att förbilliga vår produktion. Till detta bidrar

en billig råvara i form av elektrisk kraft också högst betydligt.

När man ser vad som kan göras för att främja produktionen, och särskilt exportföretagens, synes det mig att vi också bör se om vårt hus i nu ifrågavarande avseende. Om vi gör det, måste det framstå såsom irrationellt att vi bibehåller denna pålaga, som infördes under en krissituation i syfte att, i den mån den kunde verka därhän, motverka en inflationistisk utveckling, och under framhållande av att dess bibehållande skulle vara av begränsad varaktighet. Denna pålaga verkar nu endast kostnadsuppdrivande.

Det ser ut som en tanke, att frågan om befrielse från elskatten kommer upp till behandling här i kammaren samma dag som vi skall diskutera vårt lands ekonomiska förhållanden. Det är därför anledning att nu uttala det önskemålet, som jag hade hoppats kunna framföra till finansministern, att han utan vidare uppskov beslutar sig för ett slopande av elskatten i sin helhet så snart som möjligt.

Jag har velat framhålla detta som en angelägen sak, utan att ställa något särskilt yrkande.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Endast någon kortare erinran i anslutning till herr Sjödahls anförande!

Herr Sjödahls huvudargument föreföll vara, att det med utgångspunkt från vissa yttranden, som avgivits över motionerna, kunde påvisas fall, då viss produktion pressades lika hårt av elskatten som den elektrokemiska och elektrotermiska industrien. Jag vill inte bestrida att sådana fall förekommer. De exempel, som anfördes, är emellertid av mycket begränsad omfattning.

När herr Sjödahl i sammanhanget faller tillbaka på dispensförfarandet och anser, att rättvisekraven tillgodoses på den vägen, förhåller det sig väl på det sättet, att man har tvingats att tillskapa detta dispensförfarande på grund av den bristande jämlikhet, som elskattens uttagande medför för olika skattskyldiga.

Men inte tror väl herr Sjö Dahl, att man vid tillämpningen därav vinner fullt tillfredsställande resultat? Jag tror inte därpå, utan betraktar detta dispensförfarande såsom en nödfallsutväg, som man tillgripit för att söka lugna det något oroliga samvetet!

När elskatten tillkom — det skedde på förslag av en utredning, i vilken herr Sjö Dahl själv medverkade — underströks, att den intog en annan ställning än de andra punktskatterna på grund av att den elektriska energien utgjorde en oundgänglig konsumtionsvara för bland andra företagsamheten i vidsträckt mening. Vore inte då en naturlig konsekvens därav att även herr Sjö Dahl hade förståelse för och visade åtminstone något intresse av slopandet av denna skatt? Det är också anmärkningsvärt att i vissa av de yttranden, som finns redovisade i utskottsbetänkandet, inte ett ord antydes om skattens tillfälliga natur liksom ock att utskottsmajoriteten noggsamt underlätit att yttra ett ord om den saken.

Herr Sjö Dahl var även inne på svårigheterna att avgränsa processkraften. På denna punkt har ju herr Spetz presterat ett klarläggande. För min del vill jag härtill säga, att, när vi inom utskottet och här i kammaren diskuterade denna fråga för ett år sedan, framfördes, såvitt jag kan erinra mig, icke den synpunkten. Utskottet hade också vid sina undersökningar kommit till det resultatet, att dylika svårigheter knappast vore att räkna med.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Herr Spetz hade vissa resonemang om att man redan hade klaggjort vad processkraft innebar, då dispensförfarandet hade genomförts för en del industrier. Även om processkraften för vissa industrier hade fått sin beskattning minskad, var det ju lättare att överblicka ett eller annat industriellt företag än att i beskattningshänseende göra skillnad mellan processkraft och drivkraft över hela linjen för alla de hundratals och säkerligen tusentals företag, som begagnar sig av elkraft. Att härvidlag med-

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

dela generella undantagsbestämmelser kommer att medföra stora svårigheter, under det att det blir lättare att tillämpa dispensförfarandet i de enstaka fallen.

Herr Wehtje och andra talare anförde konkurrensen på världsmarknaden såsom motiv för att man nu skulle frita processkraften från beskattning. Men denna konkurrens på världsmarknaden gäller inte bara den elektrokemiska och elektrotermiska industrien, utan gäller över huvud taget alla industrier, och vad som i detta avseende skulle kunna göras är om man bedömer läget som kritiskt, att slopa hela elskatten. Att enbart uttaga skatt på den egentliga drivkraften kommer att medföra det resultatet, att vissa industrier favoriseras i jämförelse med andra industrier, för vilka den elektriska kraften ingår med motsvarande procent i försäljningsvärdet. Detta kan enligt min mening inte vara rimligt.

Slutligen skulle jag endast vilja säga, att ett dispensförfarande med prövning i varje särskilt fall med hänsyn till särskilda omständigheter, särskilt då med hänsyn till marknadsläge och annat, naturligtvis kan leda till vissa misstag — det håller jag fullständigt med herr Velanders om. Det är ju människor, som har att tillämpa vissa lagar, och i dessa fall kan misstag ske. Men jag tror att det vore ett mycket större misstag, om man enbart här skulle frita processkraften från beskattning, med alla de svårigheter, som det skulle föra med sig.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr SVÄRD (h): Herr talman! Jag tillåter mig att bara kort och gott konstatera, att hela det resonemang, som bevillningsutskottets majoritet för och som herr Sjö Dahl fört här i kammaren, i själva verket är ett argument för avskaffande av hela den egendomliga och synbarligen i viss hast tillkomna beskattning, som går under namnet elskatt. Om en skatt verkar på sådant sätt och framkallar sådana problem av lagteknisk och avvägningsnatur, som utskottsmajorite-

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

ten och herr Sjödahl här gjort gällande, kan den icke vara en lämplig skatteform. Därtill kommer alla de allmän-ekonomiska argument, som herr Wehtje här anfört och som, förefaller det mig, med utomordentlig kraft understryker nödvändigheten av en rationalisering även på denna punkt. Ett avskaffande av elskatten måste jag nämligen betrakta som en i dagens läge högst nödvändig rationalisering.

I herr Sjödahls anförande märktes mycket intresse för rättvisa. Där kom till uttryck många bekymmer av s. k. lagteknisk art, men inte något försök att fixera den problemställning som det innebär, att man här på måfå plockar ut en råvara — ty en råvara är ju den elektriska energien för den elektro-kemiska och elektrotermiska industrien — och skattebelägger den. Det är ju detta som är problemet, och det är detta problem, som motionerna sysslar med.

Allt talar således för att man snarast vidtar den förenklingsåtgärden, att man låter hela elskatten försvinna ner i någon av de många skrivbordslådor, med vilka man håller sig i finansdepartementet.

Jag vill emellertid, herr talman, göra ytterligare en invändning, som måhända har en viss principiell räckvidd. Utskottsmajoriteten föredrar i fråga om elskatten, liksom på de flesta punkter, ett dispensförfarande i stället för en generell befrielse. Det betyder, att utskottsmajoriteten föredrar en skälighetsprövning i det enskilda fallet framför en generell rättighet, som utan en sådan mer eller mindre — oftast mer — osäker skälighetsprövning skulle tillkomma producenterna i fråga. Som ett enda exempel på vart en sådan skälighetsprövning kan leda kan man erinra om den upplysning, som kommer fram i bevillningsutskottets betänkande. Utskottet räknar för vissa industrier, utplockade på ett eller annat sätt, fram ett s. k. beskattningssvärde av den elektriska energien, som avviker från de värden den elektriska energien som sådan egentligen har. Är inte detta ett kineseri och en konstruktion utan någon som helst mot-

svarighet i verkligheten, och var skall det sluta, om vi på punkt efter punkt på detta vis skapar möjligheter för konstruktioner utan verklighetsunderlag och för dispensförfarande, där med nödvändighet godtycket kommer att spela en viss roll?

Jag vill, herr talman, i detta sammanhang tillåta mig den principiella deklarationen, att jag bestämt föredrar generella rättigheter framför nådiga dispenser.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Det enda argument, som står kvar i herr Sjödahls resonemang är, såsom någon nyss antydde, att motionen endast åsyftar ett borttagande av elskatten när det gäller den elektriska energien såsom råvara men inte när det gäller den elektriska energien som kraftalstrare. Konsekvensen av herr Sjödahls resonemang borde väl då vara, vilket herr Wehtje också antydde, att man tar bort hela elskatten såsom en i dagens läge alldeles onödig belastning på den svenska industrien.

Folk har i allmänhet en egendomlig uppfattning om vari standardhöjningen i vårt samhälle har sin rot och sitt upphov. Alldeles nyligen har det bland vissa arbetargrupper gjorts en sociologisk undersökning angående orsakerna till standardhöjningen. De tillfrågade hade för sig, att standardhöjningen till 44 procent berodde på fackföreningsrörelsens insatser, till 26 procent skulle den bero på politiska åtgöranden, men endast till 8 procent skulle den ha sitt ursprung i tekniska och vetenskapliga framsteg.

Det är, när man tar del av dessa siffror, beklämmande att finna, hur folk i gemen kan ge fullkomligt bakvända svar på sådana frågor. Det råder ingen tvekan om att orsaken till den standardförhöjning, som har skett under industrialismens tidsålder, om vi går till boten av det hela, övervägande beror på de vetenskapliga och tekniska framstegen. Där kommer elektrotekniken i första rummet. Jag behöver bara erinra om

en sådan sak som att dagens människor för en kostnad av tio eller kanske tjugore per timme kan ha tio eller tolv slavar arbetande för sig, om vi gör en jämförelse med förhållandet under antiken. När nu den elektriska forskningen och den elektrotekniska utvecklingen har gett oss detta som resultat, hur handlar då herr Sjödahl och hans partivänner? Jo, de kan inte hitta på något annat än att beskatta standardförhöjningen. Jag får säga att det är ett alldeles felaktigt sätt att angripa problemet. Det enda riktiga i dag är att över huvud taget slopa elskatten. Denna kom till för två år sedan i en ganska olycklig situation, och jag skulle vid detta tillfälle vilja bringa i åtanke det energiska anförande, som exempelvis herr Werner då höll emot elskattens införande. Det var det bästa som sades i denna församling, då skatten för två år sedan behandlades.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Det förefaller mig av herr Sjödahls yttrande att döma som om han hade grundligt missförstått mitt uttalande. Jag yttrade aldrig att man skulle generellt slopa skatten på processkraft, utan min mening var att hela elskatten skulle slopas. Om nu herr Sjödahl har missförstått mig, så får jag fråga, om herr Sjödahl också är inne på tanken att vi skulle slopa elskatten helt, eftersom ett delande på den är så svårt att åstadkomma. Det har dock under debatten framförts så starka argument för den utveckling, som jag menar skulle vara den riktiga — ett totalt slopande av elskatten — att det vore av stort intresse att få höra, om herr Sjödahl har tagit intryck av den argumentering, som har förts för elskattens slopande.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Här har man så småningom i diskussionen kommit fram till frågan, om elskatten skall avskaffas eller ej. Den frågan har inte varit väckt och det är inte till den, som bevillningsutskottet har haft att ta ställning, utan till frågan, om process-

Ang. skatten å viss elektrisk kraft. kraften skulle ensidigt undantas från elskatt. Det är därmed som bevillningsutskottet har sysslat och inte med något annat.

Herr Ohlon har av sina fysikkunskaper, som vi gång på gång haft nöjet att iakttaga, letts över till allmänna betraktelser över den elektriska industrien, till uppfinningar på det området och till vetenskapens framväxt och framgång här i landet. Det är väl ingen som är ledsen för denna framgång, utan tvärtom är vi mycket glada för att vetenskapen även på detta område har utvecklats och fört fram till tekniska resultat, som vi alla har glädje av. Det är ju att slå in öppna dörrar att ta upp en diskussion om en sådan sak. Ty vad gäller det här? Jo, det gäller frågan, om all processkraft skall fritas från beskattning eller om man skall bibehålla tills vidare det nuvarande systemet så länge elskatten existerar. Jag är fullkomligt medveten om att den är en temporär skatt och att vi så länge den existerar får behålla ett dispensförfarande med prövning i de särskilda fallen. Om den borttages generellt för processkraften kan det inte bestridas, enligt de uppgifter som har kommit till bevillningsutskottet och genom detta till riksdagen, att i så fall en hel del tillverkningar favoriseras, beroende på att för en del andra tillverkningar fordras elkraft, som ingår till samma procent av deras försäljningsvärde. Den orättvisan skulle man då komma fram till.

Bevillningsutskottet har ingen lust för dispenser. Hade herr Svärd från någon annan och vidare utsiktspunkt än från den där han vanligtvis beser världen, t. o. m. inifrån bevillningsutskottet — ja, herr Svärd, man lär sig åtskilligt i ett utskott, och därom kanske herr Svärd har gjort en viss erfarenhet — så skulle han ha vetat, att man där aldrig i första rummet önskat gå fram på någon dispensväg utan i stället velat ha generella bestämmelser. I denna punkt har man dock inte kunnat komma fram till någon generell bestämmelse, som skulle kunna anses vara rättvis och likformig.

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

Herr talman! Ett avskaffande generellt av processkraftens beskattning skulle leda till större ojämnhet i fråga om beskattningen i detta avseende än om man tar fram var för sig de industrier och företag det gäller och undersöker deras förhållanden för att kunna medgiva nedsättning av beskattningsvärdet eller fritagning från skatten.

Herr SVÄRD (h): Får jag, herr talman, bara fråga, om det förhållandet att bevillningsutskottet icke haft att behandla framställningar om elskattens avskaffande är ett hinder för herr Sjö Dahl att i den frågan låsa en personlig uppfattning?

Från den vidare utsiktspunkt som bevillningsutskottet erbjuder vid en utblick över världen av i dag har herr Sjö Dahl kommit till den uppfattningen, att bevillningsutskottet icke föredrar ett system med dispenser. Jag tillåter mig då bara att ställa den frågan: Varför rekommenderar bevillningsutskottet då i så många sammanhang ett dispensförfarande som utskottet icke tycker om? Beror det på något slags självplågeri, eller är det en självövertvinnelse, som vittnar högt om bevillningsutskottets moraliska standard?

Herr VELANDER (h): Herr talman! Jag har inte kunnat undgå att fästa mig vid att herr Sjö Dahl alltså lever högt på sitt konstaterande, med stöd av någon remissinstans, att det finns viss produktion, som i något läge belastats av elskatten i minst lika hög grad som den industri, som i detta sammanhang närmast framträder för oss, och att det därför skulle vara en orättvisa mot denna produktion, om man skulle fritaga processkraften från elskatt. Men samtidigt har herr Sjö Dahl i debatten fallit tillbaka på dispensförfarandet, som infördes för att man skulle komma till rätta med eller mildra främst den mycket betydande extra belastningen på den elektrokemiska och elektrotermiska indu-

strien, och herr Sjö Dahl är ju liksom jag på det klara med att detta dispensförfarande lett till att denna industri fritagits från mycket betydande elskattebelopp. Hur kan dessa båda resonemang gå ihop, herr Sjö Dahl? Det eller de exempel, som herr Sjö Dahl letat fram, då visst slags produktion drabbats ganska hårt av elskatten, måste alltså gälla mycket begränsade områden.

Kammarens ärade ledamöter kunde säkerligen konstatera, att herr Sjö Dahl inte alls ville svara på den av herr Wehtje ställda frågan, om han inte ville vara med om att omedelbart eller snarast möjligt slopa elskatten i dess helhet. Ja, sakligt sett behöver herr Sjö Dahl icke svara på den frågan; finansministern har ju lämnat otvetydiga besked, som återopats av mig i mitt första anförande. Det framgår också av finansministerns uttalande i propositionen nr 227 med de nya inkomstberäkningarna, att han alltså är fullt på det klara med att elskatten såsom en tillfällig anordning skall helt elimineras, fastän det skall ske då man inte längre behöver räkna med någon överkonjunktur, vad som nu menas därmed!

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Herr Wehtje frågade mig, hur jag skulle ställa mig, om det skulle bli fråga om att helt borttaga elskatten. Ja, saken ligger ju så till, att elskatten kommit till som en temporär skatt i ett visst konjunkturläge. I det konjunkturläge vi nu har bibehålles en hel rad av dessa åtgärder som då vidtogs. Jag tänker på begränsningen av den fria avskrivningen, jag tänker på investeringsavgiften och åtskilligt annat. Denna skatt ingår också i det sammanhanget. Man får alltså pröva saken ur synpunkten av hurudant konjunkturläget är, då det gäller att ta bort flera eller färre av de olika bromsar som man tillskapade i ett visst konjunkturläge.

I fråga om elskatten ligger ju saken i viss mån i ett annat läge. När det gäller framställning av elektrisk kraft här i landet är ju läget sådant, att vi släp-

per till allt kapital och all arbetskraft som erfordras för att i raskaste takt göra utbyggnader. Icke förty uppstår emellanåt knapphet, och reservanterna inom elskattenämnden talade om den ibland »katastrofala knapphet» på kraft som kunde uppkomma. I ett dylikt läge kan det ju vara bra, att man har en viss beskattning av elektrisk kraft, så att vederbörande drar sig för att övergå till elkraft i så stor utsträckning som skulle bli fallet om den icke var beskattad. Sådant var ju läget för några år sedan. Huruvida detta läge förefinnes också just nu eller inom den närmaste framtiden kan jag för min del inte med någon säkerhet uttala mig om.

Jag vill till slut erinra om ännu en sak. Ett borttagande av en skatt ger ju en viss lättnad åt dem — i detta fall vissa industrier — som befrias från skatten. Men å andra sidan uppstår en inkomstminskning för staten. Jag vill minnas att vi redan nu räknar med ett underskott på 27 miljoner kronor för nästa budgetår. Ett borttagande av elskatten skulle betyda att man ökade detta med, om jag inte minns fel, ett trettiotal miljoner kronor. Det är också en sak att erinra om. Man kan inte besluta utgifter av mångfaldiga slag utan att man också har de inkomster som erfordras för att täcka dessa utgifter. Den inkomst som elskatten ger får nog inräknas i de inkomster som vi har för närvarande och som vi behöver för att täcka de utgifter, som vi allmänt är eniga om.

Det är fullständigt oriktigt, när herr Svärd återigen påstår, att bevillningsutskottet är speciellt inriktat på att i olika frågor förordade ett dispensförfarande. Det är tvärtom så, att vi i allmänhet vill ha bort dispensförfarandet. Men i detta speciella fall menar vi, att det är riktigare att gå denna väg än att generellt ta bort elskatten.

Herr VELANDER (h): Herr talman! Herr Sjö Dahl hade ett uttalande nyss, som är ägnat att inge mycket stora farhågor, för den händelse det skulle ligga

Ang. skatten å viss elektrisk kraft.

någon mening bakom detsamma. Han kopplar samman avkastningen av elskatten med frågan om åstadkommande av balansering av budgeten och säger, att elskatten är absolut nödvändig ur den synpunkten. Men detta har tillförne aldrig varit finansministerns ståndpunkt. Finansministern har i alla möjliga sammanhang tagit avstånd från tanken, att fiskaliska hänsyn skulle få motivera denna skatt. Elskatten liksom andra liknande pålagor har varit led i den ekonomiska politiken med syfte att uppnå samhällsekonomisk balans. Det har också från alla håll sagts ifrån att avkastningen av dessa särskilda eller extraordinära pålagor skall inte räknas med, när det gäller att åvägabringa balans i budgeten. Det ligger på sidan om den. Jag har inte kunnat underlåta att påpeka detta, därför att herr Sjödahls mening, sådan den framträdde i hans anförande, strider mot den vedertagna principen och är till sina konsekvenser mycket farlig.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Om konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;
Nej — 38.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemet.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 52, i anledning av väckt motion om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemets bibehållande eller avskaffande.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, I: 295, av herr *Bergvall* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till instundande höstsession framlägga förslag till lag jämlikt regeringsformen § 49 mom. 2 om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemets bibehållande eller avskaffande, utformad i anslutning till vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 295 av herr *Bergvall* om anordnande av konsultativ folkomröstning rörande motbokssystemets bibehållande eller avskaffande icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **BERGVALL** (fp): Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att framställa något yrkande i denna fråga. Jag tycker visserligen att bevillningsutskottets betänkande är litet räddhågat; med litet god vilja skulle bevillningsutskot-

tet redan nu kunnat ta ståndpunkt till frågan, även om jag går ut ifrån att det är naturligt att själva frågeställningarna inte fixeras förrän remissbehandlingen är avslutad och man ser de kritiska synpunkter som kommer fram i olika sammanhang. Jag förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t, i vars händer utskottet vill lägga denna frågas framtida öden, inte är gripen av samma räddhåga som utskottet, utan är mäktig en något starkare beslutsamhet i ett ärende som otvivelaktigt på ett sådant sätt ingriper i medmänniskornas privata liv, i deras handlande och dylikt, att det i ovanlig grad lämpar sig för ett uttalande från medborgarnas sida om deras mening i frågan.

Jag skall i detta sammanhang inskränka mig till dessa reflexioner, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 199, med anledning av väckta motioner om ersättning åt arrendatorn C. Elm för vattenskador å 1951 års skörd;

nr 200, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till statens jordbruksnämnd och statens kommission för krisuppgifter på livsmedelsområdet jämte i ämnet väckt motion;

nr 201, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 202, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

nr 203, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av fiske på avlägsna fiskevat-ten, m. m.

Anmäldes och godkändes konstitu-tionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 213, till Konungen i anled-ning av Kungl. Maj:ts proposition med an-hållan om riksdagens yttrande över för-slag till stadga angående protokollföring i utrikesnämnden.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 232, till Konung-en i anledning av Kungl. Maj:ts propo-sition angående rörligt tillägg under år 1953 på tjänste- och familjepensioner för statstjänstemän m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 117 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 233, till Ko-nungen i anledning av Kungl. Maj:ts propo-sition med förslag till förordning an-gående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om varuskatt, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 41 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om inrät-tande av särskilda organ för samverkan mellan riksdagen och regeringen vid be-handlingen av vissa grupper av ärenden;

statsutskottets utlåtanden:

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställ-ning angående beredskapsstat för för-svarsväsendet för budgetåret 1953/54;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för å kryssaren Gotland vat-tenskadad ammunition;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget-året 1953/54 till turistpropaganda i Ame-rikas förenta stater;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om det mindre och medelstora handelston-naget jämte i ämnet väckta motioner;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vis-sa kronan tillhöriga områden;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för bud-getåret 1953/54 till kostnader för ge-nomförande av en behovsprövning på bostadsmarknaden jämte väckta motio-ner;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1953/54 till vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. samt till statsverket ålig-gande, av andra medel ej utgående er-sättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-ställningar rörande anslag för budget-året 1953/54 till maskin- och verktygs-utrustning m. m. för fångvårdsanstal-terna;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1953/54 till universitets-sjukhusen m. m.;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budget-året 1953/54 till avlösning av avgälder från de till skatte försålda s. k. halländ-ska kyrkohemmanen;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgif-ter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1952/53, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhets-område;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

Interpellation ang. villkoren för kallelse till professur.

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny lönegruppering för statens tjänstemän m. fl. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för vissa befattningshavare jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och tredje lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående uttagande av en avgift för främjande av forskning och rationalisering på byggnadsområdet samt inrättande av en statens nämnd för byggnadsforskning, dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av en den 26 mars 1953 träffad överenskommelse angående ändrad lydelse av artiklarna 2, 7 och 9 konventionen mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, m. m.; samt

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 6 juni 1925 (nr 179) om ersättning till polisman för skada å kläder;

tredje lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 44, 45 och 146 §§ byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 28, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1953/54 till Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Interpellation ang. villkoren för kallelse till professur.

Herr SJÖDAHL (s) erhöll på begäran ordet och anförde: Uti universitetsstatuterna § 54 p. 2, stadgas om kallelse till professur: »Ej må någon kallas med mindre hans skicklighet till ämbetet är uppenbar och han anses förtjänt att till ämbetet nämnas framför varje annan svensk man, som är sökande till befattningen eller föreslagits till kallelse.»

Det har inträffat ett fall, då som sökande till professur stod en svensk och en dansk medborgare, den sistnämnde tillika docent vid ett svenskt universitet. Förslag väcktes att kalla den svenske sökanden. Då den medsökande var dansk medborgare, underlät de sakkunniga att verkställa en jämförelse mellan de tvänsökande. Alldeles oavsett hur en sådan jämförelse kunde ha utfallit, synes det olämpligt att i varje fall sökande från annat nordiskt land undanskjutes från såväl granskning av deras meriter som jämförelse med den, som föreslagits till kallelse. Med hänsyn till det ökade nordiska samarbete, som eftersträvas inte minst på det vetenskapliga området, synes det mig önskvärt om ändring av universitetsstatuterna i detta avseende vidtogs.

Jag anhåller därför om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande interpellation:

Är statsrådet benägen att överväga sådan ändring av universitetsstatuterna § 54 p. 2 att ej någon må kallas till professor med mindre han är förtjänt att nämnas till ämbetet framför varje annan, eller i varje fall varje annan svensk, dansk, finländsk, isländsk eller norsk man eller kvinna, som är sökande till befattningen eller föreslagits till kallelse?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 488, av herrar *Ewerlöf* och *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 43 kap. 11 § och 46 kap. 11 § rättegångsbalken;

nr 489, av herr *Falk*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; samt

nr 490, av herr *Persson, Karl*, och herr *Svedberg, Lage*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.49 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 13 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Anmäldes och bordlades andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 13 april 1940 (nr 215) om utrymningshjälp.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankutskottets utlåtande nr 16, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet gjort vissa uttalanden angående den allmänna ekonomiska utvecklingen under år 1952 samt rörande riksbankens valuta- och penningpolitik, varvid utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet finner att riksbanken i sin politik i stort sett följt de riktlinjer som

uppdragits av riksdagen. Priserna har stabiliserats, och sysselsättningen har bibehållits på en hög nivå. Bostadsbyggnandet har under året ökat icke oväsentligt. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att utskottet med tillfredsställelse konstaterat, att kreditätstramningen kunnat genomföras på ett sådant sätt, att en allmän räntehöjning icke blivit följden; endast för industrilån, växelkrediter etc. har en räntehöjning om $\frac{1}{2}$ —1 procent förekommit. Enligt utskottets bedömning skulle nämligen en allmän räntehöjning hösten 1952 i rådande läge sannolikt ha försvårat eller rent av förhindrat stabiliseringen på pris- och löneområdet. Det är heller icke antagligt, att svårigheterna på kapitalmarknaden skulle ha lösts genom en höjning av den långa räntan. Detta uttalande innebär emellertid från utskottets sida icke något principiellt ställningstagande i fråga om räntan som penningpolitiskt instrument, beträffande vilket utskottet hänvisar till sitt utlåtande nr 36/1951.

Vad i detta ärende förekommit har utskottet härigenom velat för riksdagen omförmåla.»

Reservation hade avgivits av herrar *Ewerlöf*, *De Geer*, *Nordenson*, *Schmidt*,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Gustafson i Göteborg och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett, att utskottets utlåtande under punkten 1 bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade. I det av reservanterna föreslagna utlåtandet hade bland annat anförts:

»Att upprätthålla kravet på kreditåstramning utan rörlig ränta torde i längden icke vara möjligt, och ju längre man försöker att genom regleringsåtgärder av olika slag undvika räntans anpassning efter kreditåstramningen desto större störningar riskerar man att vålla i kreditmarknadens normala funktionssätt. Förr eller senare måste man välja att antingen låta räntenivån stiga till vad som erfordras för att nå jämvikt på kreditmarknaden eller också genom en expansiv penningpolitik öka kreditmarknadens resurser så mycket att den lägre räntenivån kan vidmakthållas. I en tid då man har att räkna med möjligheten av nya inflationsimpulser borde det icke vara någon tvekan om att den förra vägen är den rätta. Om ett sådant val hade träffats i fjol, hade en stabilare jämvikt mellan tillgång och efterfrågan på kredit kunnat vinnas, och därmed hade vi stått bättre rustade att möta de påfrestningar på kreditmarknadens resurser som med hänsyn till det starkt försämrade statsfinansiella läget är att vänta i år.

Vad i detta ämne förekommit har utskottet härigenom velat för riksdagen omförmåla.»

Herr **EWERLÖF** (h): Herr talman! Bankoutskottet har i år önskat medverka till en koncentration av den ekonomiska debatten genom att samtidigt lägga fram sina utlåtanden i fråga om decharge för riksbanks- och riksgäldsfullmäktige och i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Vi hade nog hoppats, att det skulle kunnat ske vid en tidigare tidpunkt, men det har av olika skäl icke låtit sig göra.

Det framstår som en framträdande brist i riksdagsarbetet att de många frågor av finans- och penningpolitisk natur, som tillsammans konstituerar vår ekonomiska politik, splittras upp på olika utskott, som vart och ett sysslar med

sina avsnitt. Den allmänna överblicken har under sådana förhållanden svårt att komma till sin rätt. Man ser inte skogen för bara trädet. Det är egentligen endast på grundval av bankoutskottets utlåtanden som tillfälle bereds till en mer samlad ekonomisk debatt. I och för sig vore det därför önskvärt, att denna debatt kunde komma till stånd på ett jämförelsevis tidigt stadium av riksdagsarbetet, varigenom den skulle kunna vara till nytta vid den fortsatta behandlingen av de olika i komplexet ingående delfrågorna.

Enligt talmannens välvilliga medgivande får den nu inledda debatten samtidigt röra sig om bankoutskottets utlåtanden nr 16 och 17. Min avsikt är nu att med några ord kommentera de reservationer, som i dessa ärenden avgivits av representanterna för folkpartiet och högern.

Den mest framträdande meningsskiljaktigheten mellan majoriteten och oppositionen i fråga om den ekonomiska politiken under efterkrigstiden har varit att vi inom oppositionen påyrkat en kreditåstrammande penningpolitik såsom det främsta medlet att undvika inflation, under det att majoriteten trott sig kunna bekämpa inflationen med en rad av regleringar, samtidigt som man ända till början av 1952 bedrev en expansiv penningpolitik. Resultatet känner vi ju. Det blev en penningvärdeförsämring av stora mått, som hårt drabbat stora grupper av vårt folk och som allttjämt utgör ett hot mot vårt välstånd genom vår minskade konkurrenskraft mot utlandet. Först i början av 1952, då konjunkturen redan börjat vända, inleddes en kreditåstrammande politik på grundval av överenskommelser mellan riksbanken och kreditinstitutet, varigenom vissa räntesatser för prioriterade ändamål fixerades och skärpta krav ställdes på affärsbankernas likviditet.

Även om man allmänt från kreditinstitutens sida torde ha ansett att kreditåstramningen bort genomföras med en återgång till rörlig ränta lämnade man sin medverkan för att bereda det rådrum i fråga om räntepolitiken, som finans-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ministern vid den ominösa räntelagens tillkomst förklarar vara denna lags uppgift att eljest skapa.

Finansministern angav i detta sammanhang, att han var väl medveten om att det på någon sikt icke var möjligt att hålla en lägre ränta än marknadsläget betingade. Utvecklingen fram till hösten 1952 visade oförtydligt, att de fixerade räntesatserna icke motsvarades av det av åtstramningen betingade marknadsläget. Obligationsmarknaden gick mer eller mindre i stå. Genom en promemoria i slutet av september 1952 ställde riksbankschefen fullmäktige inför valet mellan fyra olika alternativ, nämligen 1) en räntehöjning i samband med en serie andra åtgärder, en räntehöjning, som då förutsattes skola röra sig om en procent; 2) hårda regleringar, innefattande tvång att reservera nyplaceringar för vissa prioriterade ändamål; 3) återgång till den expansiva penningpolitik, som riksbanken förde före 1952; 4) försök att i huvudsak fullfölja den i början av år 1952 inledda politiken.

Fullmäktige valde alternativ 2) i kombination med alternativ 4), det vill säga hårdare regleringar till stöd för den inledda politiken. Denna linje utformades sedan genom överenskommelser med kreditinstituten. Överenskommelsen med försäkringsbolagen, som tillkom efter utarbetandet av ett lagförslag om reglering av bolagens placeringar — att användas i händelse uppgörelse icke kunde nås — innebar ett åsidosättande av de principer och lagregler angående dessa placeringar, som så sent som år 1950 antagits av riksdagen på grundval av enhälligt förslag från 1945 års försäkringsutredning.

I konsekvens med vår tidigare hävdade uppfattning anser vi reservanter, att riksbanksfullmäktige i det ställda valet bort stanna för räntehöjningsalternativet. Enligt vår uppfattning är det på sätt vi närmare utvecklat i reservationen till utlåtandet nr 16 i längden icke möjligt att upprätthålla kravet på kreditåtstramning utan rörlig ränta. Förr eller senare måste man välja att antingen låta räntenivån stiga till vad som erfordras för

att nå jämvikt på kreditmarknaden eller också genom en expansiv penningpolitik öka kreditmarknadens resurser så mycket att den lägre räntenivån kan vidmakthållas.

I den otillfredsställande konstruktion, som kreditåtstramningen fått, ser vi den främsta orsaken till att riksbanken icke lyckats konsekvent vidmakthålla ett stramt likviditetsläge under hela år 1952. Genom det stora övertagandet av statspapper i december månad kom likviditetén på marknaden under kalenderåret som helhet att ökas med icke mindre än 524 milj. kronor. Såsom framgår av vår reservation kan vi inte anse, att den likviditetsökande effekten av statsupplåningen helt neutraliserats genom den återbetalning, som skedde i början av detta år.

Även om vi beklagar, att man vid övergången till en restriktiv penningpolitik ännu inte tagit steget fullt ut mot en rörlig ränta, hälsar vi ändå såsom ett stort framsteg, att den tidigare ödesdigra kreditexpansionen äntligen avlösts av en låt vara bristfällig politik, som syftar till kreditåtstramning, och att riksbanken ånyo är beredd att hävda att den på sitt område har ett självständigt ansvar för samhällsekonomiens stabilitet. Bättre sent än aldrig, bättre något än inget.

I fråga om riktlinjerna för framtiden torde målet för vår ekonomiska politik kunna i all enighet angivas så: ett stabilt penningvärde, en tillfredsställande valutareserv och en stabil sysselsättning inte bara på kort utan på lång sikt. Alla dessa tre ting är direkt beroende av varandra. Man kan näppeligen tänka sig det ena utan att det andra är med i bilden. För att nå detta mål måste vi hålla våra utgifter inom ramen för våra reala resurser, d. v. s. konsumtionen inom ramen för löpande inkomster och investeringarna inom ramen för det verkliga sparandet.

De svårigheter, som i nuvarande läge främst möter för att realisera detta program, är dels det genom inflationen högt uppdrivna kostnadsläget inom näringslivet, som minskat vår konkurrenskraft

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

mot utlandet, och dels den närmast underbalanserade budgeten och det statliga lånebehov, den förutsätter.

För att underlätta näringslivets kostnadsanpassning förordar vi i reservationen — förutom en stram penningpolitik med rörlig ränta — en avlyftning från näringslivet av hämmande regleringar och extra pålagor, som tillkommit i ett helt annat konjunkturläge än det nuvarande. Vi följer därvid i stort sett de tankegångar, som utvecklas i motionerna I: 300 och II: 374, vilka vunnit anslutning från så gott som alla i ärendet hörda instanser. Jag skall nu inte ta upp tiden med att i detalj diskutera dessa regleringar och pålagor, som var för sig antingen redan behandlats av riksdagen eller kommer att behandlas under återstoden av vårsessionen. Jag vill bara helt allmänt understryka det orimliga i att staten, i stället för att underlätta för näringslivet att komma till rätta med det för samhällsekonomin så betydelsefulla kostnadsproblemet, lägger sten till börda genom att vidmakthålla för en helt annan situation avsedda anordningar, som driver kostnaderna i höjden. Tag t. ex. investeringsavgiften och därmed jämförbara pålagor, som infördes i ett extremt inflationsläge, dels för att hålla de privata investeringarna tillbaka och dels för att överbalansera budgeten och därmed också undandraga marknaden köpkraft. I nuvarande dämpade konjunkturläge har de privata investeringarna gått kraftigt tillbaka, inte bara på grund av denna investeringsavgift utan redan av konjunkturskäl, fastän vårt kapital måhända just nu knappast skulle kunna i det helas intresse få en bättre användning än att medverka till kostnadsnedpressande rationaliseringar inom näringslivet. Därtill kommer att den näringslivet avkrävda tributen inte längre skall tjäna syftet att överbalansera budgeten utan ätes upp av löpande utgifter av utpräglad konsumtionskaraktär. Jag tycker att denna våldsamma motivförskjutning skulle komma även finansministern att gripas av en känsla av svin-del.

Betydelsen av en kostnadsanpassning

inom näringslivet framstår i klar dager inför det faktum, att med den uppläggning budgeten fått, valutareserven efter reviderade beräkningar förutses nedgå med 300 miljoner kronor under innevarande år. Detta är en omständighet, som förtjänar att bedömas med största allvar. Det sker i ett läge, som trots dämpningen alltjämt i stort sett måste betecknas som en högkonjunktur. Då bör en förtäring av valutareserven icke få äga rum, utan en förstärkning eftersträvas för att i ett depressionsläge möjliggöra en effektiv konjunkturstödjande politik.

Jag vill dessutom ånyo påpeka nödvändigheten för oss att i god tid förbereda oss för möjligheten att deltaga i den vidgade konvertibilitet för olika europeiska valutor, som kan bli en följd av målmedvetna strävanden i sådan riktning hos åtskilliga länder. En förutsättning härför är, att vi kan falla tillbaka på en stark valuta-reserv.

I sitt yttrande till bankoutskottet, fogat som bilaga till utlåtandet nr 17, framhåller riksbanksfullmäktige, att valuta-reserven för närvarande icke kan anses tillräcklig. Fullmäktige fortsätter: »Strävandena att söka förbättra den böra sålunda fortsätta, då en stark valuta-reserv är en av förutsättningarna för att vi över huvud skola nå inre och yttre ekonomisk balans. För en gynnsam utveckling av valuta-reserven är det av vikt, att vårt internationella konkurrensläge förbättras.» Jag har intet annat att göra än att instämma. Och jag tillägger, att om en förtäring av valuta-reserven i nuvarande läge skall — såsom skedde i statsverkspropositionen — motiveras med hänvisning till sysselsättningsskäl, så erinrar det närmast om Döbelns medicin.

Såsom den andra av de svårigheter, som möter vid realiserandet av målsättningen för vår ekonomiska politik, nämnde jag nyss den närmast underbalanserade budgeten och det statliga lånebehov, som den förutsätter. Redan vid årets remissbedatt tillät jag mig uttala betänkligheter i detta hänseende. Dessa betänkligheter har inte lättats sedan jag tagit del av propositionen angående komplettering av riksstatsförslaget. Det

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

statliga lånebehovet för nästa budgetår uppgår nu — under förutsättning att ingen underbalansering tillåtes — till 2 173 miljoner kronor. Detta skall jämföras med att kapitalmarknadens kapacitet uppgår till cirka 2 000 miljoner om året, eller om sparandet utvecklar sig gynnsamt måhända ett eller annat hundratal miljoner därutöver.

Men staten är inte ensam om att behöva låna. För innevarande år beräknas lånebehovet för kommunala ändamål, för bostadsbyggande utöver statliga lån för samma ändamål samt för kraftverksbyggen uppgå till cirka 2 000 miljoner. Då har jag i övrigt inte alls räknat med någon nettoupplåning från det privata näringslivets sida. Under de närmast föregående åren har staten endast i mycket begränsad utsträckning tagit låne marknaden i anspråk. Under de sex budgetåren 1946/47 till och med 1951/52 steg statsskulden med 1 135 miljoner eller sålunda i genomsnitt med cirka 190 miljoner om året. Vid 1952 års slut uppgick statsskulden totalt till 12 710 miljoner. Den ökning av statskulden, som hotar för nästa budgetår, skulle sålunda på ett enda år, ett fredligt år med, som vi nu bedömer det, god konjunktur, uppgå till icke mindre än 1/6 av hela vår samlade statsskuld.

Hur skall denna fråga tekniskt lösas? Det är uppenbart att kapitalmarknaden med bästa vilja i världen inte förslår för att täcka mer än cirka hälften av det samlade lånebehov som här föreligger dels för statens vidkommande och dels för de ändamål jag nyss uppräknat. Kapitalmarknaden kan inte göra pengar. Det är endast riksbanken som har den förmågan. Kapitalmarknaden är helt beroende av det enskilda sparandets omfattning. Nu kommer det klart fram vilken betydelse det enskilda sparandet har för våra möjligheter att realisera alla påträngande önskemål. Det borde, såsom vi så många gånger framhållit, ha varit angeläget för statsmakterna att bättre värda sig om sparnas intressen än vad som varit utmärkande inte minst för den regim vi levat under sedan krigsslutet.

Hur skall staten täcka den alldeles avgörande del av sitt lånebehov, som icke rymmes på kapitalmarknaden? Antagligen avser man i första hand att fortsätta med upplåning i affärsbankerna av den typ, som kommit till användning under den gångna delen av detta år. Jag skall inte inlåta mig på den mycket svåra frågan vilka möjligheter som här erbjuder sig eller vilken verkan en sådan upplåning kan få. Så mycket kan väl dock sägas att de pengar, som på det sättet ställes till förfogande, icke representerar något verkligt nysparande och att skillnaden i förhållande till en upplåning i riksbanken därför inte är lätt att upptäcka.

Återstår här efter en upplåning direkt i riksbanken. Vad det innebär i ett läge med risk för inflation har vi numera dyrköpt erfarenhet av. Riksbanksfullmäktige skriver också härom i sitt nyss citerade yttrande följande: »De inflationsriskerna läget rymmer gör det synnerligen angeläget, att samhällets totala investeringar hållas inom ramen för de reella resurserna. Fullmäktige vilja än en gång understryka, att i konjunkturläge av ovan angiven art skulle en finansiering av statsutgifterna genom riksbanken — annat än tillfälligt — allvarligt rubba förutsättningarna för riksbankens kreditpolitik och försvåra möjligheterna att bibehålla och förbättra den uppnådda balansen.»

Det föreligger sålunda en uppenbar motsättning mellan den restriktiva penningpolitik, som riksbanken vill föra, och den expansiva lånepolitik, som riksgäldskontoret skulle bli tvunget att föra. En samordning mellan penning- och lånepolitiken kommer med nödvändighet att på det ena eller andra sättet tvinga sig fram. Antingen måste den restriktiva penningpolitiken, om vars behövlighet alla tycks vara ense, uppgivas med risk för att den samhällsekonomiska balansen ånyo går förlorad, eller också måste lånepolitiken jämkas in inom ramen för den restriktiva penningpolitiken. Uppenbarligen måste den senare vägen vara den enda, som jag hoppas att även regeringen reflekterar på att

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

beträda. Tyvärr har nu lånebudgeten i allt väsentligt passerat riksdagen, utan att någon inskränkning kommit till stånd. I förhållande till statsverkspropositionen beräknar finansministern till och med en ökning på ytterligare 133 miljoner. Nu återstår endast den möjligheten, att Kungl. Maj:t med noggrant aktgivande på utvecklingen vid budgetens realiserande begagnar sig av alla förefintliga möjligheter att begränsa användningen av låneanslagen så, att våra fördämningar mot en ny inflation inte sprängs. Mätte regeringen inte ännu en gång i förment syfte att gagna den fulla sysselsättningen begå det stora misstaget att offra penningvärdet. Om man ser på sysselsättningsproblemet, inte bara för dagen utan på längre sikt, torde en politik som misslyckas i att bevara ett stabilt penningvärde och att upprätthålla en betryggande valutareserv allvarligt äventyra just den sysselsättning som man avser att skydda.

Herr talman! Mycket skulle vara att tillägga, men jag har i tidsbesparande syfte sökt begränsa mig till vissa punkter, som jag betraktar som väsentliga i detta sammanhang, och får i övrigt hänvisa till reservationerna. Det torde för övrigt nog bli anledning för mig att återkomma i fortsättningen.

Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen mot bankoutsrottets utlåtande nr 16.

Herr DE GEER (fp): Herr talman! Man har väl anledning att förvänta att den ekonomiska debatten vid denna riksdag går efter traditionella linjer, som den gjort många gånger tidigare och som den förut i dag gjort i medkammaren.

I ett avseende föreligger dock en väsentlig skillnad. Föregående års ekonomiska debatter har skett mot bakgrunden av en utpräglad högkonjunktur och ett starkt inflationstryck. Nu föreligger ett helt annat läge — det råder om icke lågkonjunktur så dock en i hög grad dämpad konjunktur, och de depressiva tendenserna är påtagliga. I varje fall känner vi dem starkt inom industrien.

Herr Ewerlöf har berört frågan om valutareserven, den statliga lånepolitiken och lånebehovet samt det enskilda sparandet. Vi står båda på samma reservation; vad han sagt överensstämmer i stort sett med vad jag tänkt säga, och jag har därför i mitt manuskript dragit ett streck över vad jag i dessa avseenden tänkt säga. Jag kommer att begränsa mig till investeringsavgiften och räntepolitiken.

Innan dess är det mig kanske tillåtet att komma med en liten parentes. Det hör kanske inte direkt till ämnet, men indirekt gör det så. Jag tänker nämligen med några ord beröra skattepolitiken i allmänhet, och det gör jag av den anledningen att det tillkommit en faktor sedan vi granskat riksbankens protokoll och sedan propositionen om ränteregleringslagen kom. Jag syftar på den ganska märkliga händelsen, att finansministerns kollega i England, Mr. Butler, föreslagit långtgående och generella skattesänkningar i ett budgetläge, som i England sannerligen inte är bättre än vårt. Man kan ju ännu inte tala om konsekvenserna härav, därför att det är så nytt. Men vi, som står i ständigt kontakt med våra kolleger i England, har dock erfarit att denna skattesänkning har gått som en elektrisk stöt genom hela det engelska näringslivet, och man väntar att den skall stimulera sparandet, företagandet och skattemoralen. Alla dessa tre faktorer berör penningpolitiken, och det är sålunda berättigat att beröra denna fråga inom ramen för dagens debatt.

Det var som sagt bara en parentes. Visserligen tillhör finansminister Butler ett annat parti än vår finansminister, men trots detta är jag övertygad om att finansminister Sköld som god demokrat respekterar Englands erfarenhet och tradition på det ekonomiska området.

Jag går så över till frågan om investeringsavgiften. Vi näringslivets män känner nog starkare konjunkturväxlingarnas pulslag än den byråkratiska planeringen här i Stockholm. Nu vill jag inte identifiera denna med finansminis-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

tern, och jag vill gärna medge att han har haft rätt att vara tveksam intill den senaste tiden. Men är inte nu tidpunkten inne att låta tveksamheten falla och vid denna riksdag på en gång taga bort investeringsavgiften?

Jag vill visa på ett varningstecken — en stormsvala kan jag säga — på detta område i de mekaniska verkstädernas orderstockar. Dessa har fallit mycket kraftigt på senare tid, och de har fallit kraftigare i vårt land än i våra stora konkurrensländer på kontinenten. Dessa orderstockar återspeglar den långsiktiga planeringen inom näringslivet. Det gäller sådana order, där man får förbereda sig i god tid, och just därför är det önskvärt, om vi kunde bli av med investeringsavgiften genast.

Nu kan finansministern invända, att han har utlovat att den skall försvinna vid årsskiftet — därför, näringslivets män, var så goda och gör era beställningar så att leveranserna kommer den 2 januari eller i varje fall i början på det nya året!

Det är riktigt, att betydelsen av investeringsavgiften minskas efter som tiden går. Men det är inte bara fråga om att köpa maskiner. Det är också fråga om många förberedelser: grundläggningar, ombyggnader av hus och andra arbeten vid de egna verkstäderna, och dessa bromsas upp om investeringsavgiften finns kvar, ty 12 procents kostnadsökning är ganska betydande i vårt nuvarande av hård konkurrens präglade läge. Jag är övertygad om att just investeringarna inom näringslivet är en av de viktigaste faktorer vi har att räkna med när det gäller att anpassa oss till den internationella konkurrensen och motverka effekten av vårt höga kostnadsläge.

Förr var investeringarna ofta betingade av skattepolitiska skäl. Man resonerade som så, att staten betalar ju hälften av investeringarna. Nu är läget annorlunda. Ofta betraktar vi kanske ett aktuellt investeringsprojekt som ett sista halmstrå — nå, det kanske var något överdrivet — men det är i ett helt annat läge som vi nu planerar investeringarna med tanke på att skärpa vår

konkurrenskraft. Att investeringsavgiften i dagens läge kan verka direkt hämmande på sysselsättningen, det belyste herr Wehtje i en debatt här i kammaren häromdagen. Han återkommer kanske själv till den saken, men för det fall att han inte gör det skall jag ta mig friheten att återge vad han sade. Han påpekade att det fanns ett aktuellt, mycket stort entreprenadkontrakt, som eventuellt kunde förvärfvas av svenska industrier och som skulle kunna ge svenska mekaniska verkstäder arbete för lång tid, men att detta krävde en ganska stor anskaffning av maskiner för att kunna realiserars, och i dagens läge tvekade vederbörande, om han skulle våga gå in för en sådan omfattande investering. Man skulle kunna anföra flera dylika konkreta exempel, som talar sitt tydliga språk.

Konklusionen av vad jag här sagt är att även om jag erkänner, att betydelsen av investeringsavgiften som hämmande faktor för näringslivets investeringar minskas undan för undan allteftersom tiden går mot årsskiftet, tror jag ändå att det vore en klok åtgärd att redan nu avskaffa den. Jag återkommer till den saken senare.

Härefter kommer jag till en gammal bekant sak, som även herr Ewerlöf var inne på, nämligen räntepolitiken, frågan om en rörlig ränta. Observera att jag inte säger, att det nödvändigtvis skall vara en hög ränta. Här är de båda partierna i regeringen mycket eniga — de är på den punkten enigare än på något annat område — om att en högre ränta hade varit farlig i det läge vi haft hittills. Man säger att vi inte hade kunnat hålla den status quo-linje i fråga om avtalsförhandlingarna som vi i stort sett lyckats genomföra. Man säger också att byggnadskostnaderna för bostäder genom en högre ränta skulle höjas och därigenom hyresnivån också höjas.

Jag skall analysera detta litet närmare. Tror man månne att all industri i vårt land bara arbetar på lån? Om vi ser på bankernas stora utlåningar och stora insättningar märker vi, att lånen inte uteslutande lämnas till näringslivet, medan

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

insättningarna kommer från privatpersoner eller myndigheter. Näringslivet har i mycket stor utsträckning likvida tillgångar, i synnerhet nu efter en lång och ganska framgångsrik konsolideringsperiod. En räntehöjning verkar inte bara på utgiftssidan utan även på inkomstsidan, och för många industriföretag liksom även — det är jag övertygad om — för många jordbrukare i vårt land verkar en räntehöjning minskande på utgifterna genom att man får en ökad inkomst på sina depositioner. Det argumentet att en höjd ränta inför ett kostnadsstegrande element i produktionsprocessen a priori, det vänder jag mig emot.

På bostadsbyggandets område måste man ju dock erkänna att en räntehöjning, som blir av längre varaktighet, kan inverka fördyrande på bostadsbyggandet och därigenom på hyresläget. Och då är man inne på ett mycket ömtåligt socialt problem. Vi på folkpartihåll har på det området inget att invända emot att den tillfälliga fördyring man räknar med i fråga om hyrorna bör — och hellre på det området än på andra områden — kunna kompenseras med subventioner.

Sedan vill jag säga något emot ett framtida påstående, som jag nu väntar skall komma från min kollega på värmlandsbanken, herr Werner, ty han är alltid mycket bestämd i fråga om räntepolitiken och dess kostnadsstegrande konsekvenser. Om vi ser på den historiska erfarenheten, ger den då belägg för den tesen att en räntestegring nödvändigtvis verkar kostnadshöjande? Hur var det under tiden före första världskriget då de — utan jämförelse i övrigt — traditionella reglerande åtgärderna fungerade på sitt klassiska sätt. Jo, då följde alltid en kostnadssänkning på en räntestegring. Och hur var det under mellankrigstiden, som vi kanske bättre kommer ihåg — t. ex. åren 1922 och 1923, då vi hade två räntehöjningar, båda gångerna på en procent? Båda gångerna följdes de av en katastrofal nedgång av priserna. Ett tredje exempel kan vi finna från tiden efter andra världskriget i andra länder, men jag medger gärna att en jämförelse med andra länder härvidlag är svår att

göra. Men det är likväl mycket svårt att med ledning av utvecklingen i andra länder, där man haft en rörlig ränta och tillämpat räntestegringar, göra gällande att de verkat kostnadsstegrande. Erfarenheten säger att det många gånger är tvärtom.

I alla dessa tre fall — från tiden före första världskriget, från mellankrigstiden och från dagens erfarenheter från andra länder — kan det påvisas att en räntestegring verkar sänkande på kostnaderna. Då är det ganska framtida påstået a priori, att det inte blir så. Det blir inte sannare, om man jämt och ständigt upp-repar det.

Jag skall sluta mitt anförande i dag med att påpeka, att det inte ligger i oppositionens och naturligtvis inte heller i regeringspartiernas intresse att i dag söka måla läget för svenskt näringsliv i mörka färger. Det är sant att konjunkturen har svängt, men vi har fortfarande en relativt god konjunktur. Vi har en köparens marknad, men köparens marknad är en sund sak, som vi bör eftersträva. På de olika internationella marknaderna har vissa gynnsamma symtom visat sig. Priserna på våra trävaror är utomordentligt tillfredsställande, på massan är de fortfarande dåliga, men prisfallet där har stoppat. På viktiga importvaror, exempelvis metaller och bränslen, har priserna sänkts avsevärt, detta till fördel för vårt näringsliv. Vi har nått en samhällsekonomisk balans.

När jag kan konstatera detta bör väl tidpunkten vara inne att så småningom börja avveckla regleringsapparaten, och jag tycker att vi skulle göra en god början i dag genom att icke förnya ränteregleringslagen och genom att ge vår riksbank direktiv att föra en mera rörlig politik i fråga om räntan.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen, på vilken herr Ewerlöfs och mitt namn står.

Herr SUNDVIK (s): Herr talman! Utskottet har vid sin granskning av den av riksbanken förda politiken under det gångna året funnit att riksbanken har fört den ekonomiska politik som riksdagen,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

när den föregående år debatterade den framtida ekonomiska utvecklingen, sade att riksbanken skulle föra. Utskottet anser alltså, att riksbanken med vaksamhet och fasthet har fört en sådan politik under det gångna året som den också bör föra i fortsättningen.

Riksbanken har ju under det gångna året, som herr Ewerlöf har framhållit här, träffat en överenskommelse med de olika bankerna och under senare delen av året även med försäkringsföretagen om att föra en viss ekonomisk politik. Ett stabilt penningvärde och en tillfredsställande valutareserv är ju ett par av huvudförutsättningarna för att vi skall kunna få en yttre ekonomisk balans. Den ekonomiska utvecklingen och bedömningen av densamma växlar ju nu från vecka till vecka. Den ena veckan uttalas stark pessimism angående utsikterna för våra viktigaste exportvaror på världsmarknaden, och den andra veckan kommer ett uttalande om att läget har ändrats i gynnsam riktning. Finansministern säger ju i proposition nr 227, att det gynnsamma världsläge som för närvarande råder väntas bli gällande även under återstående del av detta år.

Beträffande det ekonomiska läget inom landet anförs i samma sammanhang att den vid årsskiftet uppgjorda nationalbudgeten för år 1953 alltjämt torde äga giltighet. Om vid årets början de depressiva tendenserna befarades bli förstärkta under året, så har situationen nu förändrats därhän att de inflatoriska tendenserna återigen kommit i blickfältet. Detta motiverar alltså en fortsatt restriktiv penningpolitik, allt under förutsättning att någon stabilitet i världsläget ej är att hoppas på under den närmaste tiden. Skulle det bli slut på kriget i Korea är det säkerligen ingen, som i dag kan förutsäga verkningarna härav på världshandeln eller förutsäga vilken penning- och ekonomisk politik som skall föras i detta land.

Utskottet uttalar också sin tillfredsställelse över att den kreditätstramande politik, som förts under det gångna året, har kunnat föras utan att räntan har be-

hövt höjas. Reservanterna sätter ju i år liksom tidigare år sitt hopp till en förhöjd ränta. Läget på penningmarknaden och förhållandena inom samhället i övrigt har dock så förändrats, att man kan fråga sig, om man nu kan gå ut från samma förutsättningar vid bedömningen av denna fråga som man har gjort tidigare. Samhället är ju nu så inrutat av intresseorganisationer, som slåss om den gemensamma kakan, att förutsättningarna är helt andra på detta område än tidigare.

Man behöver ju bara peka på räntans betydelse som kostnadsfaktor vid uppgörandet av jordbrukskalkylen. Räntans betydelse för hyrorna har ju också ofta framhållits, men man har svårt att göra klart för sig vad räntan verkligen betyder vid bostadsbyggandet. Jag har under de senaste dagarna varit hemma och tagit del av det kommunala bostadsbolagets verksamhet under det gångna året, och det slog mig, hur stor betydelse räntan har på hyresmarknaden och för bostadsbyggandet. Jag fann, att räntan tillsammans med den amortering som man får göra för ett hus, som färdigställdes 1949, tar drygt hälften av alla hyresintäkter. Jag tycker för min del att det är en skrämmande siffra.

Nu påstås det ju också, att det skall finnas en grå penningmarknad här i landet, på vilken man begär sex eller sju procents ränta. Jag förstår inte, vilka företagare som kan göra sina företag vinstbärande med en så hög ränta, men det är i alla fall ett faktum, att det finns en sådan efterfrågan. Det motsäger reservanternas resonemang om att en hög ränta skulle kunna styra penningmarknaden.

Jag ber i övrigt att få hänvisa till utskottets uttalanden. Det bästa ställningstagandet synes mig vara, att riksdagen uttalar sin förhoppning om att riksbanken även i fortsättningen skall föra den politik för bevarande av penningvärdet och stärkande av valutafonden, som förhållandena kräver.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Herr LANGE (s): Herr talman! Jag vill begagna tillfället att till bankoutskottets förevarande två utlåtanden knyta några reflexioner om den ekonomiska politiken.

Utvecklingen under det år som förflutit sedan penningpolitiken behandlades här i riksdagen i fjol har i flera avseenden varit ganska tillfredsställande. Inom landet har prisstegringarna upphört. Under den gångna vintersäsongen har också en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetsmarknaden förelegat än som varit fallet under de två senaste åren. Sysselsättningen är alltså mycket hög, inte endast om man jämför med åren före det sista världskriget, utan även om man ser på åren omedelbart efter världskrigets slut.

Det finns också en del andra tecken som tyder på att det ekonomiska läget stabiliserats. Den tidvis omåttligt upptrivna investeringslusten inom näringslivet har minskat, och under det senaste året har också det enskilda, personliga sparandet undergått en ökning. Jag tror man kan säga att målet för våra strävanden att åstadkomma balans i samhällsekonomin med bibehållen full sysselsättning, åtminstone för dagen har uppnåtts. Man kan alltid tvista om vilken roll man vill tillmäta den ekonomiska politiken i ett visst utvecklingsförlopp. Meningarna kan gå isär även bland ekonomer av facket, det vet vi väl. Men en sak tror jag att vi ändå alla kan vara överens om — i varje fall överensstämmer på den punkten uppfattningarna hos reservanterna och majoriteten i bankoutskottets två utlåtanden — nämligen att den förda ekonomiska politiken har bidragit till att bryta överkonjunkturen med alla dess ekonomiska skadeverkningar för näringslivet och har bidragit till att över huvud taget skapa ett lugnare läge.

Det kan väl, herr talman, knappast vara ur vägen att i detta sammanhang påpeka att denna återgång till ett mera normalt ekonomiskt klimat skett icke tack vare, utan trots oppositionspartiernas rekommendationer beträffande utformningen av den ekonomiska politi-

ken. På punkt efter punkt har oppositionen framlagt förslag om lättnader och uppmjukningar. Det räcker härvidlag att erinra om att högern liksom folkpartiet föreslog uppmjukningar av investeringsavgiften — denna lagstiftning skulle ges en sådan form, att den redan från början hade blivit praktiskt taget verkninglös.

Jag tyckte att det var rätt intressant att lyssna till herr Ewerlöf här i dag. Man fick nästan den föreställningen av hans anförande att högern ursprungligen ställt sig bakom investeringsavgiften och ansett att den åtminstone i ett visst läge gjort någon nytta. Men ser man till förhållandena, sådana de var just vid den tidpunkt, då regeringens förslag om investeringsavgift lades på riksdagens bord, finner man att högern sannerligen inte hörde till dem som ställde sig helhjärtat bakom denna lagstiftning. Och varken högern eller — när det kom till kritan — folkpartiet ville vara med om att indraga en del av 1951 års konjunkturvinster till det allmänna. Båda oppositionspartierna motsatte sig — jag vill erinra om det, herr talman — mycket bestämt den tillfälliga begränsningen av de skattefria avskrivningarna hos företagen. Oppositionen yrkade redan för ett år sedan på väsentliga uppmjukningar av byggnadsregleringen och priskontrollen. Den ansåg till och med i fjol tiden var mogen för en skattesänkning som gick utöver vad regering och riksdagsmajoritet bedömde såsom möjlig.

Jag erkänner gärna att det inte lönar sig att spekulera i vad som skulle ha blivit följd, om riksdagen hade följt oppositionens linje. Men så mycket är väl i alla fall säkert att vi knappast skulle ha kunnat få bukt med spänningsmomenten i ekonomin, om riksdagen hörsamt oppositionen. Utgångsläget skulle också ha varit betydligt sämre för ett genomförande av de sociala reformer och förbättringar, varom beslut redan fattats vid innevarande års riksdag eller kommer att fattas inom den allra närmaste framtiden. Och jag tror inte att det behövs någon större grad av skarp-sinnighet för att förstå att utgångsläget

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

för en verklig beredskap mot en arbetslöshetskris skulle ha varit betydligt sämre, om driftsbudgeten för innevarande år till följd av oppositionens olika skattesänkingsförslag i fjol hade varit underbalanserad. I varje fall hade den finansiella beredskapen på det området i så fall varit avgjort ofullkomlig.

Jag håller emellertid gärna med om att det är viktigare att tala om framtiden än att uppehålla sig vid det förflutna. Ovissheten är större än någonsin. Utvecklingstendenserna är klart motstridiga på många håll i världen. I Förenta staterna råder allttjämt en högkonjunktur med en viss dragning uppåt. Även i Sverige överväger för tillfället tendenserna till en överkonjunktur på kort sikt. Både utskottets majoritet och — om jag har förstått dem rätt — reservanterna är överens om att risker föreligger för en överfull sysselsättning under sommarmånaderna. Men på litet längre sikt syns tendenserna till en fortsatt avmattning av konjunkturen utomlands och här hemma kunna få övertaget.

En sådan snabbskiss, som jag, herr talman, försökt göra av de ekonomiska framtidsutsikterna, kan väl endast leda till en bestämd slutsats. Dagens läge kräver en försiktig politik, som handhas med vaksamhet mot uppdykande svårigheter både i den ena och i den andra riktningen. Vi måste hålla en beredskap mot både en depression och en på nytt uppflammande konjunktur.

Jag vill understryka att det råder samstämmighet i fråga om uppfattningarna om konjunkturläget just nu. Bedömningen är densamma i finansdepartementet — det framgår av det nyligen framlagda förslaget om komplettering av riksstaten — den är densamma i konjunkturinstitutet — det utvisar den vårrapport, som i stencilerat skick lagts på kammarledamöternas bord — och den är densamma både hos reservanterna och hos majoriteten i bankoutskottet. Ja, fullmäktige i riksbanken har samma uppfattning beträffande läget och de risker som läget rymmer.

Det finns risker för att den balans,

som uppnåtts under de senaste åren, kan komma att rubbas på nytt. De senast tillgängliga uppgifterna om antalet arbetssökande i förhållande till antalet lediga platser, lika väl som antalet utan sysselsättning i fackföreningsstatistiken tyder på, att vi kan komma att raskt närma oss en situation liknande den vi hade i fjol.

Alla tycks också vara överens om att vårt valutaläge påkallar en särskild försiktighet. Givetvis, det vill jag understryka, skall svårigheterna inte överbetonas, och någon ljusning tycks ändå på den sista tiden ha inträtt i bedömningen i jämförelse med situationen, sådan den framträdde vid årsskiftet. Det har inträtt någon liten förbättring. Man räknade i samband med nationalbudgetens uppgörande och finanplanens framläggande med att vi skulle kunna få en valutautströmning på 400 till 500 miljoner kronor. En liten förbättring har därför inträtt, när man nu uppskattar den avtappning, som valutareserven kan komma att undergå, till cirka 300 miljoner kronor. Efter den avsevärda förstärkning, som valutareserven undergått under 1951, borde egentligen inte en sådan åderlätning — om den är tillfällig — i och för sig te sig alltför oroväckande. Samtidigt erkänner vi alla, att det är nödvändigt att vi på längre sikt skapar en större valutareserv för att vi skall få en större ekonomisk handlingsfrihet vid utformningen av vår ekonomiska politik här i landet. Även med hänsyn till nödvändigheten för våra exportindustrier att tillgodose sina behov av råvaror på billigast tänkbara marknader är en god valutatilgång av synnerlig vikt.

Det kan väl knappast göras gällande, att det svenska kostnadsläget i förhållande till utlandets utgjort det avgörande hindret för en gynnsam utveckling av vår export hittills och för vår valutareserv. I varje fall tror jag inte, herr talman, att det finns så många exempel på — även om det finns några — att svenska anbud avvisats till förmån för utländska konkurrenters, därför att de offererade priserna varit alltför högt tilltagna. De svårigheter, som hittills

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

mött våra exportnärings, har haft andra orsaker. De sammanhänger framför allt med de importrestriktioner, som en rad länder, bland annat Västtyskland, England och Frankrike, av valutaskäl infört och som drabbat särskilt hårt den svenska skogsindustriens produkter. Priserna på svenska exportvaror har sjunkit, det är sant, men det är icke priset som och för sig som medfört den minskade exportvolymen, utan de nya spärrar, som den svenska exporten möter på utlandsmarknaderna. Det är framför allt i försämringen av exportvarornas priser i förhållande till importvarornas som vi har att söka den främsta orsaken till försämringen i vår valutaställning hittills. Här tror jag finns plats för en rätt intressant iakttagelse.

I den ekonomiska debatt, som förts under de senaste månaderna utanför riksdagen — samma tankegångar har mer eller mindre indirekt kommit till uttryck i debatten i andra kammaren i dag och i reservanternas uttalanden till bankoutskottets utlåtande om sedelutgivning — har man anställt vissa jämförelser mellan utvecklingen å ena sidan i Sverige och å andra sidan i sådana länder som Danmark, England och Västtyskland. De sistnämnda länderna, påpekar man, förstärkte sin valutareserv under 1952, och de fortsätter att göra det i år också, medan Sverige försämrar sin valutaställning. Detta beror emellertid, om man ser närmare på orsakssammanhanget, just på olikheterna i fråga om bytesrelationerna i utrikeshandeln. Från 1951 till 1952 försämrades sålunda våra exportpriser i förhållande till importpriserna, eller vad man brukar kalla för terms of trade, med 6 procent, medan Danmark förbättrade sina terms of trade med 8 procent, England med 7 och Västtyskland med 13 procent.

Jag tror icke någon på allvar kan skylla dessa olikheter i utvecklingen mellan de länder, som jag nämnt, på den interna ekonomiska politiken. Den sammanhänger åtminstone i huvudsak med förhållanden som icke har eller kan påverkas av den ekonomiska politiken i varje enskilt land.

För fullständighetens skull kan tilläggas att utvecklingen var den rakt motsatta mellan 1950 och 1951. Då förbättrades Sveriges terms of trade med 22 procent, medan Storbritanniens försämrades med 11, Västtysklands med 4 och Danmarks — om jag minns rätt — med 12 procent.

Tar man hela perioden från Koreakrigets utbrott och anställer en jämförelse över hur bytesrelationerna utvecklats, skall man nog komma till den slutsatsen, att utvecklingen för vårt land i varje fall icke förflutit ogynnsammare än för andra länder. Jag tror icke att oppositionen är beredd att dra den slutsatsen av den anledningen, att den ekonomiska politiken här i landet varit så mycket skickligare och mer förutseende utformad.

Jag vill emellertid gärna understryka att om vår industri på längre sikt skall kunna hävda sig i konkurrensen med utlandet både på de utländska och inhemska marknaderna, bör produktionspriserna pressas ner. Jag tror inte att möjlighet härtill helt saknas. Resultatet av tidigare investeringsansträngningar mognar ut efter hand. Jag tror också att det kan vara värt att understryka, att en större sparsamhet med utgifterna hos företagen kan vara av nöden. Inte minst ur den synpunkten är det av vikt att åstramningen bibehållas och att det inte blir alltför gott om pengar hos företagen. I det avseendet måste väl i alla fall indragningen av en del vinstmedel till staten och steriliseringen av övervinsterna i skogsindustrien ha haft en gynnsam effekt.

Jag konstaterar alltså, att såväl utskottets majoritet som reservanternas i huvudsak är överens om att läget fortfarande kräver återhållsamhet. Riskerna får att vår jämvikt rubbas på kort sikt med bestående skadeverkningar, kanske innefattande ökad överrorlighet och ökad frånvarofrekvens på arbetsmarknaden, har icke försvunnit ännu.

Om man är överens om bedömningen av läget, borde väl också konsekvensen av denna bedömning inte kunna bli mer än en. Den skulle då vara, att tidpunk-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ten för en avveckling av stabiliseringsåtgärderna ännu icke har kommit. Men den slutsatsen vill oppositionen icke vara med om att dra. Den erkänner visserligen att läget manar till försiktighet och att riskerna på kort sikt för en nedåtgående konjunktur är betydligt mindre än riskerna för nya inflationsimpulser. Men med ett undantag utmynnår oppositionens krav beträffande den ekonomiska politikens utformning i uppmjukningar och lättnader igen. Man kräver att investeringsavgiften skall upphävas redan för innevarande år, och man begär byggnadsregleringens snara upphävande och priskontrollens slopande. Är det verkligen rimligt att inför riskerna för en påspädning av den nuvande konjunkturen kräva en snabb avveckling av stabiliseringsåtgärderna?

Såvitt jag förstår, herr talman, har majoriteten i bankoutskottet gett sin anslutning till de riktlinjer, som uppdragits för den ekonomiska politiken redan i finansplanen och nu senast i förslaget till komplettering av riksstaten. Det betyder, att så länge nuvarande läge består med de risker, som föreligger att jämvikten i samhällsekonomin skall rubbas på nytt, måste spärrarna för den ekonomiska verksamheten, särskilt på investeringsområdet, upprätthållas. Denna politik innebär, att byggnadsregleringen bibehålles, eftersom alltjämt, trots nedgången under det sista året, antalet ansökningar överstiger kvoterna. Den innebär vidare, att de skattepolitiska åtgärder, som vidtagits för att dämpa verkningarna av vinstkonjunkturen inom företagen och för att hålla investeringarna inom ramen för vad vi har råd till och resurser för, tills vidare får vara kvar. Jag tänker härvid på investeringsavgiften och på den tillfälliga begränsningen av den fria avskrivningsrätten. Men denna politik innebär också, att dessa skattepolitiska åtgärder och de få direkta regleringarna, exempelvis i fråga om byggnadsverksamheten, priskontrollen, valutakontrollen och regleringen av handeln med dollarområdet — det är de enda detaljregleringar som vi har kvar — måste samordnas med

de skattepolitiska åtgärderna och med kredit- och penningpolitiken till ett system, där ingripandena på ett område icke står i strid med utan tvärtom harmonierar med ingripanden och åtgärder på ett annat område. Jag tror inte att man kan säga att detta är fallet med den linje, som oppositionen företräder, i varje fall icke sådan denna linje formulerats i reservationerna till bankoutskottets två utlåtanden.

Oppositionens politik är, såvitt jag förstår — jag skall strax exemplifiera det — sammansatt av flera sinsemellan disparata element. Jag tror inte ens att man kan använda beteckningen en »linje» om den politiken. Vill man använda en geometrisk bild, får man nöja sig med att beteckna högerns och i ännu högre grad folkpartiets ekonomiska politik som en samling punkter, utspridda i ett diagram utan inre sammanhang med varandra, utkastade på måfå och i varje fall utan annat sammanhang än att de uppkommit i vissa situationer och vid vissa tillfällen för att skaffa vederbörande partier tillfälliga taktiska fördelar.

Jag skall bara nämna några exempel. Inför risken av en ny vändning i konjunkturen rekommenderar man en kreditåtstramning med räntans hjälp för att begränsa investeringsarnas omfattning. Men investeringsavgiften, som just har det syftet att hålla tillbaka investeringarna, och den tillfälliga begränsningen av den skattefria avskrivningsrätten vill man inte vara med om, trots att de fyller samma uppgift som en reglering av räntan enligt reservanternas mening skulle få. Man anser att det finns risker för att statens och kommunernas verksamhet växer i sådan grad, att den spränger ramen för vad vi har materiella resurser och arbetskraft till. Men i varje fall folkpartiet har icke gjort något här i riksdagen för att begränsa denna verksamhet, när statsutgifterna och anslagen för olika ändamål varit uppe till behandling.

Man söker som sagt förgäves efter sammanhang mellan olika krav på modifieringar i den nu förda ekonomiska

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

politiken, som framställts från högerns och folkpartiets håll.

Jag får kanske här ett ögonblick uppehålla mig vid investeringsavgiften; den har ju förts på tal både av herr Ewerlöf och av herr De Geer. Inför en hoiande påspädning av högkonjunkturen under sommaren kan det, såsom jag förut framhållit, inte anses tillrådligt att omedelbart avskaffa denna avgift. Den kommer därför i enlighet med den ursprungliga planen att bibehållas intill årets slut. Därefter skall den försvinna, och om jag förstått finansministern rätt, är det inte hans mening att föreslå att den skall ersättas av någonting annat; det skulle ju också stå i uppenbar strid med dess syfte, att uppmuntra företagen att införa kostnadsökningen skjuta mindre nödvändiga projekt framåt i tiden, tills konjunkturen blir lugnare, läget på arbetsmarknaden mindre ansträngt och resurserna mindre knappa.

Nu gör reservanterna gällande — och det upprepades, om jag hörde rätt, både av herr Ewerlöf och av herr De Geer — att investeringsavgiftens bibehållande kommer att drabba industrien hårt, särskilt verkstadsindustrien, och över huvud taget försvåra en rationalisering och driftomställning i stora delar av näringslivet. Jag undrar, om man inte gör sig skyldig till ett feltänkande. Investeringsavgiften hindrar ju inte att beställningar lägges ut redan nu — det erkände också herr De Geer — och man behöver därför inte heller föra upp de väntade utgifterna i 1952 års bokslut. Det är endast resultatet av 1952 års rörelse och 1951 års rörelse dessförinnan, som kommer att drabbas av denna form av beskattning. Det tar också en avsevärd tid, innan beställningarna mognar ut till leveranser, och bara vetenskapen om att avgiften bortfaller vid årets slut bör, tycker man, redan ha medfört en övergång i viss utsträckning till det läge, som reservanterna och oppositionen eftersträvar. Men om avgiften slopas redan nu, skulle följden kunna bli en alltför hastig aktivisering av investeringslusten och en överansträngning under somma-

ren, då ingen ledig arbetskraft finns tillgänglig.

På en punkt har emellertid reservanterna givit den nu förda ekonomiska politiken ett klart erkännande, och det gäller kreditpolitiken. Även om herr Ewerlöf anser att de åtgärder, som vidtagits i syfte att begränsa kreditgivningen, tillkommit under ett tryck som högern och väl också folkpartiet vill ta avstånd från, erkänner man också i dechargeutlåtandet att den förda politiken varit till gagn för den ekonomiska utvecklingen. Betydelsen av den penningpolitiska åtstramning som genomfördes i fjol, säger man i dechargeutlåtandet, skall här ingalunda förringas. Det är enligt min mening mycket glädjande att enighet nu nåtts om att kreditpolitiken haft gynnsamma verkningar. Att det inte alltid varit lika väl beställt med enigheten därvidlag, förringar väl ändå inte betydelsen av den nuvarande uppslutningen såsom ett viktigt och i dagsläget nödvändigt led i strävandena att skapa och vidmakthålla den ekonomiska jämvikten. Särskilt i folkpartipressen har åtskilliga angrepp riktats mot kreditbegränsningen, men om det nyss citerade uttalandet verkligen innebär ett klart ställningstagande till förmån för den förda kreditpolitiken, finns det väl all anledning för riksdagsmajoriteten att glädjas däråt.

Reservanterna vill i det avseendet till och med gå ett steg längre än riksdagsmajoriteten förordat. Om jag förstått reservationen riktigt, menar man att kreditbegränsningen skulle haft en ännu mer hälsobringande effekt, om den kombinerats med en rörlig ränta. Det kan därför vara skäl att syna också det resonemanget en smula närmare i sömnarna.

Vad som här föres fram är i själva verket inte i dagsläget kravet på en rörlig ränta. I det avseendet tror jag att alla parter är ense; jag hörde nyss debatten i andra kammaren, och där gav i varje fall utskottets ordförande sin fulla anslutning till principen, att man i vissa lägen skall kunna ha en rörlig ränta.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Men vad oppositionens rekommendation i själva verket innebär i dagsläget är inte en rörlig ränta i sig själv utan en höjd ränta och en ränta, som höjts på de långa krediterna. Det utsägs för övrigt klart i reservationen till dechargebetänkandet. Där framhålles, att en spänning mellan olika räntesatser uppstått, en spänning som gjort det svårt att placera statslån, kommunlån och bostadskrediter. Reservanterna menar tydligen att ett jämviktsläge på kreditmarknaden skulle kunna vinnas genom en uppjustering av räntesatserna för guldkantade lån och bostadskrediter med en halv till en procent.

Bakom denna tankegång tycks ligga någon föreställning om räntan såsom ett automatiskt verkande medel, när det gäller att skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på kreditmarknaden. I verkligheten ligger ju saken emellertid till på följande sätt. Som ett led i överenskommelsen mellan riksbanken å ena sidan och kreditinstituten å andra sidan medgav riksbanken, att räntan på industrilån och vissa andra krediter skulle tillåtas stiga något. Det gällde bland annat kraftverkslånen, som därigenom kommit upp till 3,75 procents ränta mot de 3,5 procenten på obligationslånen. Man medgav detta såsom en kompensation för de åtaganden, som kreditinstituten gjorde, och på villkor att kreditinstituten inte skulle kräva högre ränta på statsobligationer för bostadskredit eller på kommunlånen.

I princip, herr Ewerlöf, skulle man väl här mycket väl kunna åstadkomma en minskad spänning genom att återgå till det läge, som vi hade, innan denna uppjustering av industrilånen och de kommersiella krediterna tilläts, men jag tror inte att herr Ewerlöf för ett ögonblick skulle vilja rekommendera denna utväg för att komma ifrån spänningen. Det skulle ju i så fall strida mot de stora försäkringsföretagens intresse, som herr Ewerlöf i många sammanhang företräder.

Nej, ärade kammarledamöter, vi vet efter de många debatter, som ägt rum i denna kammare, vad en räntehöjning av

det slaget, som reservanterna förordar, betyder. Trots det bestridande, som herr De Geer här försökte sig på, vill jag understryka, att en höjd ränta i dagsläget — och det är det vi talar om, herr De Geer — betyder höjda bostadskostnader, höjda hyror och höjda livsmedelspriser. Det kan ligga något — om jag nu skall ge mig in på det — i herr De Geers resonemang, om man ser verkningarna av en räntehöjning på något längre sikt. Herr De Geer menade att en räntehöjning mycket väl kan verka kostnadsdämpande och att den på det sättet får en effekt, som klart skulle ligga i linje med vad vi alla för närvarande strävar efter, nämligen att åstadkomma ökad konkurrenskraft för den svenska industrien. Herr De Geer skulle emellertid ha fullföljt tankegången. Hur skulle en höjd ränta kunna verka kostnadsdämpande? Jo, på två vägar, nämligen dels genom att den kraftigt begränsar den ekonomiska verksamheten och på det sättet friställer arbetskraft och säkert skapar ett gynnsammare utgångsläge för förhandlingarna för arbetsgivarna, om det gällde att pressa ned arbetslönerna. En sådan åtgärd kan möjligen också påverka kostnadsläget i sänkande riktning. Genom den minskade köpkraften, när arbetskraft friställs eller till äventyrs lönerna pressas ned, minskas efterfrågan, vilket kanske i sin tur, som sagt, åstadkommer vissa fallande priser.

Men det är ett resonemang på mycket lång sikt, och även om det kan ligga ett visst teoretiskt berättigande i det, så tror jag inte att jag för min del som socialdemokrat för ett ögonblick skulle vilja reflektera på en räntehöjning som ett lämpligt medel i kampen att stabilisera den svenska ekonomien. Jag vill i varje fall inte vara med om att köpa stabiliseringen till priset av den fulla sysselsättningen eller till priset av nedpressade löner. Trots de mycket stora erfarenheter som jag erkänner att herr De Geer besitter, så tror jag ändå att man måste tillmäta RLF större vittnesgillhet när det gäller att uttala sig om verkningarna av en räntehöjning för jordbrukets vidkommande. RLF har un-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

derstrukit, att en räntehöjning skulle innebära en kostnadsökning för jordbruket på ungefär 100 miljoner kronor. Herr De Geer viftar bort detta och säger, att man kan subventionera bort detta liksom man kan subventionera bort de icke önskade effekterna av en räntehöjning när det gäller bostadshyrorna och bostadsförsörjningen. Men jag undrar, om inte herr De Geer har anledning sitta ner en liten stund med herr Ewerlöf för att höra, om herrarna är överens även på denna punkt. Är ni överens om att öka utgifterna i detta avseende? Av vad högern hittills gjort har jag inte kunnat utläsa att detta kan vara en politik, som kan påräkna högerns stöd. När allt kommer omkring, kanske den enighet, som herrarna lyckas uppnå i bankoutskottets reservation, inte sträcker sig så synnerligen långt.

Jag vill därför bara fastslå, att om en räntehöjning skulle tillgripas i dagens läge, så skulle den i själva verket torpedera strävandena att stabilisera löner och priser. Man skulle, som sagt var, kanske kunna undvika en räntehöjning, om man i stället ville vara med om att höja skatterna för att på den vägen kunna ge de subventioner, som herr De Geer talade om. Men jag undrar om högern vill vara med om en skattehöjning. Jag har inte heller under denna riksdag hört, att folkpartiet anser, att man bör för några som helst ändamål överväga en skattehöjning.

Bakom reservanternas krav på en räntehöjning skymtar också en annan föreställning, som jag inte vill gå förbi. Man anser tydligen, att vi genom en räntehöjning skulle kunna åstadkomma en begränsning av investeringsverksamheten och den reala efterfrågan i samhället. Detta framträder klart i herr Ewerlöfs anförande. Det skulle i så fall, såvitt jag förstår, ske genom minskade offentliga investeringar hos stat och kommun och genom ett minskat bostadsbyggande — antingen det ena eller det andra eller kanske en kombination av båda. Det kan konstateras att en sådan effekt — om man verkligen önskade den — skulle kunna åstadkommas på ett be-

tydligt enklare sätt. Ja, det är inte ens säkert att en räntehöjning skulle få en sådan effekt. Det kan hända, att en räntehöjning endast ledde till att det blev ett mindre utrymme för enskilda investeringar, därför att de offentliga investeringarna skulle te sig mera lockande och mera lönande. Jag vill inte bestrida att i ett visst läge, åtminstone när det gäller de kommunala investeringarna för bostadsbyggande, en höjning av den långa räntan skulle kunna verka dämpande och återhållande på investeringsvolymen.

Jag har bara velat säga, att man skulle kunna uppnå detta på ett betydligt enklare sätt. Vi har ju kvar byggnadsregleringen och skulle kunna skärpa den, om vi ville uppnå en sådan effekt. Vi skulle också kunna begränsa de statliga utgifterna, om vi verkligen ville få till stånd en minskning av den offentliga investeringsvolymen. Om konjunkturen på allvar och mera bestående skulle vända uppåt igen, så är det väl just den vägen man får beträda. Det är här fråga om områden, på vilka det allmänna direkt kan utöva inflytande. Någon räntehöjning är som sagt icke i och för sig nödvändig för att åstadkomma en dylik begränsning av den ekonomiska verksamheten.

Men enligt den uppfattning, som både regeringen och, såvitt jag förstår, riksdagsmajoriteten företräder, föreligger i varje fall inte i dag det läget. Det har beräknats att det nyligen framlagda definitiva budgetförslaget — och det skiljer sig inte i någon avsevärd grad från vad som utsagts i finansplanen — kommer att medföra en sammanlagd statlig upplåning av bortemot 2 000 miljoner kronor, dels för att finansiera de statliga kapitalutgifterna och dels för att finansiera eftersläpande betalningar till kommunerna. Det är ingen, herr Ewerlöf, som för ett ögonblick vill förneka att en upplåning av denna storleksordning kan inge bekymmer under vissa omständigheter och i vissa situationer. Det framgår för resten redan av den nyligen framlagda propositionen, nr 227, angående komplettering av riksstatsför-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

slaget, att finansministern är fullt medveten om detta förhållande, och fullmäktige i riksbanken är det också — det har herr Ewerlöf erinrat om — och likaså majoriteten inom bankoutskottet. Men jag tror att herr Ewerlöf litet för lätt sätter något slags likhetstecken mellan utvecklingen beträffande sparandet och utvecklingen beträffande de dagliga och skiftande förhållandena på kapitalmarknaden. Avgörande för, om en upplåning av denna storleksordning kan genomföras eller ej, är ju att vi inte överanstränger oss, så att vi får en sådan ansvallning av penningefterfrågan, att det medför nya prisstegringar och en försämring av penningvärdet. Och avgörande för den saken är ju i vilken grad våra reala resurser verkligen utnyttjas eller ej.

Läget på arbetsmarknaden är ett — men jag erkänner inte det enda — kriterium som kan uppställas, när man vill bedöma, huruvida finansieringen av statens och det allmännas verksamhet lånevägen kan komma att verka inflationistisk eller inte. Skulle konjunkturkurvan böja nedåt, behövs ju tvärtom, att den offentliga verksamheten upprätthålles och till och med expanderar för att motverka att en depression och en arbetslöshetskris utvecklar sig. Jag är inte alls blind för — och det tror jag ingen inom socialdemokratien är och inte heller någon bland reservanterna inom utskottet — att vår begränsade valutaserv kan medföra svårigheter när det gäller att föra en aktiv konjunkturpolitik. Men jag lyser den uppfattningen, att svårigheterna inte är omöjliga att bemästra. Det finns nog ganska stora möjligheter att utforma de konjunkturstimulerande åtgärderna på ett sådant sätt, att det inte behöver stegra importbenägenheten och försämra bytesrelationerna och alltså inte heller i alltför hög grad tära på valutaservens.

Inför den nedgång i den enskilda investeringsverksamheten, som de flesta tecken tyder på att vi har att emotse på något längre sikt, tror jag att utrymmet för en finansiering av de ökade anspråken från statens och det allmän-

nas sida inom ramen för våra reala resurser inte behöver sprängas. Det är mot bakgrunden härav som jag tror att man, för att åter använda några ord i finansplanen, bör kunna hysa förtroende för kreditmarknadens förmåga att tillgodose upplåningsbehovet för offentliga investeringar och bostadsbyggande.

Om nu högern och folkpartiet hyser en annan uppfattning än majoriteten i riksdagen gör och anser att upplåningsbehovet och investeringsvolymen är för stor, bör man väl ha rätt att begära besked om vilka offentliga investeringar oppositionspartierna vill vara med om att reducera. Vill högern och folkpartiet att vi skall bygga färre bostäder, anser jag att partierna i klarhetens intresse bör säga ifrån. Är det möjligen investeringarna på försvarets område, som ter sig oroväckande stora för högern och folkpartiet? Jag tror inte att vi får något jakande svar på den sista frågan. Men kanske skall man överväga att skära ned kraftverksinvesteringarna och minska takten i utbyggnaden av vår elkraft. Hur skulle det då gå med rationaliseringsåtgärderna inom industrien? I själva verket är just kraftverksinvesteringarna en nödvändig förutsättning för rationaliseringen inom andra områden, den enskilda sektorn av näringslivet, och detsamma gäller egentligen investeringarna i kommunikationsverken — statens järnvägar och telegrafverket. Eftersätter man dess investeringsbehov, så minskar servicen på andra områden av näringslivet. Det klagas ju redan nu på att telegrafverket och SJ inte räcker till för att handha sina uppgifter.

Jag är inte säker på att jag får svar på mina frågor, men jag skulle vilja veta, om det är på dessa områden eller kanske på skolbyggnaderna eller sjukhusbyggnaderna som man vill begränsa sig. Man begär inte för mycket, om man ber den opposition, som kräver en begränsning av statens och kommunernas verksamhet, att närmare precisera vad den åsyftar och konkret ange vilka investeringar som man anser överflödiga i dagens läge. Herr Bergvall borde kan-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ske också beredas tillfälle att besvara en fråga i detta sammanhang. Anser han att Stockholms stads investeringsprogram är alltför omfattande? Bör kanske enligt hans mening takten i tunnelbanebygget minskas eller saneringen av Nedre Norrmalm, som jag har läst en del om i tidningarna, uppskjutas?

Innan vi har fått svar på dessa frågor, får väl oppositionen faktiskt ursäkta oss, om vi har litet svårt att ta den på allvar, när den kräver en restriktiv kreditpolitik, ty om detta krav på en rörlig ränta — som i dagsläget, det erkänner även reservanterna, ingenting annat betyder än en höjd ränta — skall ha någon effekt och skall verka gynnsam på utvecklingen själv, då skall den ju verka begränsande på investeringsverksamheten. En räntehöjning, som inte alls har en sådan effekt, kan inte fylla något annat syfte än att vara till nytta och gagn för kreditinstituten och bankerna, och det är väl inte detta som oppositionen närmast har i åtanke, när den här rekommenderar en höjd ränta som ett önskvärt, ja, nödvändigt komplement till kreditpolitiken och dess utformning i framtiden.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis konstatera att den ekonomiska politik som uppburits av riksdagens majoritet, har lett till stabilitet. Det har inte alls varit de mest populära åtgärderna som vidtagits i olika lägen.

Skatter, kontrollåtgärder och annat är sannerligen inte populärt, och till och med kreditbegränsningen har av naturliga skäl medfört svårigheter för många enskilda företag. Men tillsammans har dessa åtgärder, såvitt jag förstår, givit oss en grund att bygga vidare på, och utan dem skulle den socialpolitiska offensiv, som på regeringens initiativ kommit att präglå årets riksdagsarbete, varit otänkbar. Våra möjligheter att möta en sysselsättningskris skulle, den grund som här skapats förutan, ha varit betydligt sämre. Det är av vikt att man inte för tidigt släpper stabiliseringsåtgärderna och därmed raserar den grund för en hållbar ekonomisk politik, som vi med stor möda under de gångna åren har byggt upp.

Herr DE GEER (fp): Herr talman! Bara en detalj! Herr Lange åberopar sig på RLF:s mycket stora sakkunskap, och jag vill inte bestrida den, men han förklarade att RLF hade beräknat, att en räntehöjning skulle medföra kostnadsstegringar på 100 miljoner. Men vilken räntehöjning? Det sade han inte. Jag antar att han menar 1 procent, men vi har inte avgivit något bestämt förslag i det avseendet. Räntan verkar väl för övrigt både på debetsidan och kreditsidan. Alla jordbrukare har väl inte uteslutande skulder och inte jordbrukets sammanlutningar heller, utan de har stora tillgångar på bankerna också, så att en räntehöjning blir både ett plus och ett minus.

Jag respekterar RLF:s sakkunskap, men jag skulle kunna åberopa många förnämliga internationella experter och även svenska, som har sysslat hela sitt liv med denna fråga och som har kommit till motsatt uppfattning mot RLF. Ser vi på längre sikt, verkar en räntehöjning, om den blir bestående, sänkande på jordvärdena och därmed till fördel för jordbrukarna. De vill ju alla ha lägre jordvärden.

Jag har aldrig rekommenderat några subventioner till jordbrukarna med anledning av en räntestegring. Jag sade att jag kunde tänka mig subventioner till bostadsbyggandet, emedan detta är ett mycket ömtåligt socialt problem, vilket jag inte anser att jordbruket är i dagens läge.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle: Herr talman! Det skulle egentligen behövts längre tid att bemöta herr Langes anförande, men för att i möjligaste mån begränsa debatten skall jag försöka göra det i form av ett genmäle. Jag vill då säga såsom ett allmänt omdöme om detta anförande, att det för mig onekligen var en besvikelse, så till vida att jag tyckte att det i så väsentlig mån rörde sig med rent demagogiska argumenteringar. Det ligger inte så väl till i varje fall för min röst att föra diskussionen på detta plan. Jag hade väntat mig, att när man fick tillfälle att diskutera ekono-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

mien med statssekreteraren i finansdepartementet, skulle man ha möjlighet att göra det från mera sakliga utgångspunkter än detta anförande erbjöd.

Jag måste protestera emot denna historieskrivning som här ges om denna opposition, som har svävat i det blå under alla dessa år och som inte har haft någon linje eller något alternativ mot den förda politiken. Samtidigt utdömes vehementer det alternativ som vi hela tiden konsekvent hävdade — kreditåtstramning med rörlig ränta — såsom varande alldeles för kraftigt och beskrives som om det skulle ha kommit allting att gå mer eller mindre om styr. Låt mig göra en fråga! Anser herr Lange, att det har varit riktigt, att man under alla högkonjunktur- och överkonjunkturåren ändå fram till 1952 fört en klart expansiv penningpolitik? Hur skall det då förklaras att man 1952 äntligen genomförde en kreditåtstramning i ett läge, där konjunktoren redan börjat vika?

Nu vänder man på bladet och ger sig sken av att ha tagit initiativet till en kreditåtstramande politik som oppositionen i efterhand nödgats ansluta sig till. Ja tacka för att vi är med om en politik, som vi under alla dessa efterkrigsår har påyrkat såsom varande det väsentliga medlet för att komma till rätta med överkonjunktoren, det medel som kunde ha gjort många av dessa andra åtgärder, med regleringar, extraskatter och allt vad som varit, obehövligen. Vi betrakta denna politik som ett framsteg, trots att vi har fått den på skruvar och under metoder som gör att den inte har kunnat få de gynnsamma verkningar alltigenom som den skulle ha kunnat få. Jag framhöll uttryckligen i mitt anförande, att det är bättre att vi äntligen har fått en kreditåtstramning, låt vara i denna bristfälliga form, än om vi inte fått den alls: bättre något än intet, bättre sent än aldrig, som mina ord föll. Detta lägges nu fram, som om det är vi, som tvingats erkänna att den politik, som förts från regeringens sida, varit den riktiga. Det är ju att ställa förhållandena på huvudet.

Herr Langes beskrivning av de prak-

tiska verkningarna av en rörlig ränta lämnar all verklighet bakom sig. Det talar om att den skulle kunna leda till arbetslöshet och hindra lönehöjningar och jag vet inte allt. Det är ju ändå en känd sak, att det inte finns något generellt verkande medel som är smidigare i tillämpningen än just den rörliga räntan, ty man kan med denna omedelbart anpassa politiken efter de skiftningar i konjunkturerna som inträder. Detta är ju vetenskapligt erkända sanningar, som nu framställs som rena galenskapen.

Så säges det, att det inte är rörlig ränta utan räntehöjningar som vi yrkar på. Ja, i det läge, där vi nu befinner oss och där vi är överens om att vi måste upprätthålla en kreditåtstramning, ligger det i sakens natur att räntan höjes, i den mån den är rörlig. Vad är kreditåtstramning annat än att man medvetet begränsar tillgången på kredit? Räntan är ingenting annat än priset på krediten. Om tillgången på krediten minskar, stiger priset i ett naturligt förlopp. Motsatsen gäller i ett läge där tillgången på kredit anses böra ökas; då inträder en sänkning av räntan.

Herr LANGE (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Ewerlöfs betygsättning av mina brister som talare skall jag förbigå. Jag vill bara erinra om att det var herr Ewerlöf som gick till angrepp mot den ekonomiska politiken och det sätt, som riksdagsmajoriteten väljer för att försvara den, frågar vi inte herr Ewerlöf till råds om.

Jag vill vidare säga att jag inte har fått svar på någon av mina frågor. Där emot gör herr Ewerlöf gällande, att jag har misstolkat honom och på något sätt vanställt hans uttalanden. Han menar att högern i själva verket hela tiden velat ha en återhållsam kreditpolitik. Jag har aldrig bestritt detta. Mitt uttalande vände sig mot vad som stått i folkpartipressen. Men jag skulle i stället vilja fråga herr Ewerlöf, om högern hela tiden har ansett, att de åtgärder, som vidtogs på hösten 1951 och som inleddes från och med 1952, borde ha vidtagits

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

för länge sedan. I så fall frågar jag, varför högern inte ville vara med om att sätta i regeringens hand det instrument som behövdes för att verkliga åstadkomma en sådan kreditbegränsning.

Jag vill slutligen, herr talman, erinra om att också vi under de senaste åren försökt den väg som herr Ewerlöf särskilt rekommenderar, nämligen en räntehöjning. Herr Ewerlöf har väl inte glömt bort, att sommaren 1950 inleddes en utveckling som så småningom resulterade i en höjning av räntan med ungefär en halv procent. Trots detta fick vi inte den kreditåstramning som herr Ewerlöf i dag säger att han hela tiden strävat efter, men som vi saknat förståelse för. Nej, jag tycker att tiden också är inne för herr Ewerlöf, när jag nu bemött honom, att besvara några av mina frågor.

Herr WERNER (bf): Herr talman: Mina möjligen bristande penningpolitiska insikter kan kanske göra det ursäktligt, om jag i likhet med en fullmäktig i riksbanken uttrycker min något bristande respekt för långrandiga penningpolitiska programförklaringar. De ekonomiska lagarna har en obehaglig förnåga att inte ta särskilt stor hänsyn till politiskt maktspråk, och jag tror också att den ekonomiska utvecklingen i mycket hög grad beror av andra faktorer än dem som diskuteras här i riksdagen.

Min självkänsla stärktes något för en stund sedan då jag av rektor Ohlon fick ett mycket lysande överbetyg för ekonomiska prognoser och uttalanden för ett par år sedan här. Jag vill erinra om att den gången gällde det vissa justeringar av riksstaten, och jag vände mig mycket kärvt emot den då av regeringen presenterade punktbeskattningen. Jag har inte på något sätt frångått min uppfattning från det tillfället. Jag kan i dag stå för varje ord jag sade den gången, och jag skulle vara glad om jag kunde återgälda herr Ohlons betyg, vilket jag kanske inte kan, då jag erinrar om att jag för ett och ett halvt år sedan fick en mycket från reprimand av samme herr Ohlon därför att jag hade gjort några pessimis-

tiska prognoser beträffande den kommande statsfinansiella situationen. Den gången gjordes ju från folkpartiet gällande att vi levde i ett hav av överflöd, där riksstaten kom att rinna över av betydande överskottsmedel, som då, i föl, teoretiskt kunde beräknas till ett belopp av över 1 100 miljoner kronor. Den nakna sanningen är att i dag har detta lysande överskott smält samman till ett beräknat belopp av knappast 50 miljoner kronor och att nästa års budget ofrånkomligen torde förete en brist som redan nu signaleras till ca 50 milj. kr.

Detta är inga lysande perspektiv, och om jag såsom lekman vågar ta till orda i detta svåra ämne, så kan måhända just detta konstaterande som jag gör här sättas som rubrik över vad jag kommer att söka påvisa.

Vi debatterar här bankoutskottets tväntne uttalanden. Låt oss komma överens om att vi i sak är mycket eniga; både från utskottsmajoritetens sida och från reservanternas siktat vi allesamman mot ett stabilt penningvärde, vi siktat mot förstärkt valutareserv och vi siktat mot en hög och jämn, stabil sysselsättning. Men när det gäller att nå dessa mål går vår enighet isär. Åtminstone på vissa punkter kan jag inte förena mig med de uppfattningar som görs gällande från reservanternas sida.

Vi möter här att slitet uttryck som alltid kommer igen liksom galten Särimer, och det är den s. k. rörliga räntan, som i år fått det lilla tillägget att den skall röra sig med små intervaller. Den rörliga räntan är nog, såsom herr Ewerlöf mycket ärligt sade för en stund sedan, ingenting annat än en höjd ränta. Detta är det universalmedel som nu skall göra't, som är ett botemedel mot en tidigare kanske misslyckad penningpolitik. Låt mig säga att jag har ingen anledning, då jag här talar på utskottsmajoritetens vägnar, att gå i försvar för de missgrepp eller möjligen misstag som har gjorts före den omdiskuterade regeringskoalitionens början. Den får vederbörande svara för själva. Men om jag i likhet med oppositionen konstaterar att vi nu har nått en viss ekonomisk balans,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

så är det inte enbart på grund av utvecklingen som detta skett, utan det kan också i någon mån gottskrivas den försiktiga, restriktiva politik — särskilt tänker jag på kreditrestriktionerna — som mycket konsekvent har förts under det senaste året och som också har lett till klagomål, till och med mycket starka klagomål, från vissa håll.

Jag skall emellertid gå in på en diskussion om räntehöjningens välgörande verkningar. Vi kan väl vara överens om att en höjd ränta är en omkostnadsfaktor i produktionen, som måste sätta sina spår i befolkningens levnadskostnader liksom också i resultatet av produktionen, i varor och tjänster som måste betalas med högre priser. I likhet med de stegrade lönekostnaderna och skatterna utgör även räntan en omkostnadsfaktor, som varje god företagsledare måste räkna in i sina kalkyler, och som måste ta ut sin konsekvens i varupriser eller, som jag nyss sade, i högre pris på varor och tjänster.

Vi rör oss i dagens samhälle med en skuldsättning som på många punkter uppgår till astronomiska tal. Om räntan tillåtes stiga — vi har ännu inte fått något begrepp om hur mycket den behöver stiga för att göra sin verkan — måste det som sagt leda till fördyrade produktionskostnader. Vad som vållar bekymmer, särskilt för vår exportindustri, är väl för dagen den hårdnande konkurrensen på utlandsmarknaden, där vi måste, såsom någon sade här, möta denna hårdnande konkurrens med förbilligade produktionskostnader för att kunna behålla våra marknader och hålla vår sysselsättning. Jag undrar då om, i all synnerhet på områden där dessa förbilligade produktionskostnader måste boöttna i nyinvesterat kapital för rationalisering av produktionsapparaten, det kan vara en riktig väg att fördyra det kapital som är nödvändigt och som dock utgör näringslivets motoriska kraftkälla.

Herr De Geer talar om nyttan av den höjda räntan för jordbrukarna. Vilka jordbrukare och industriidkare är det som har nytta av en höjd ränta? Det

måste vara de som har gott om kapital i bankerna. Jag undrar emellertid om herr De Geers rekommendation kan vinna förståelse hos de ungdomar ute på landet som, sedan det gamla föräldrahemmet har skövlats på grund av arvssplittning genom vilken sparkapitalet rinner i väg till städerna, måste bygga sitt bo på lånekapital, skaffa sig sitt hem, sin fastighet, sin utrustning, sina inventarier, i mycket hög grad med lånat kapital.

Jag undrar om det inte kan ligga något i det gamla slagordet om ränteslaveriet som kan inge betänkligheter. Jag tror att vi kan sakligt diskutera just räntans verkan utan att behöva tillvita varandra några politiska avsikter. Det finns en mycket saklig grund för att diskutera räntans verkningar på produktionen. Jag för min del kan i detta hänseende helt dela ansvaret för den politik som har förts då det gällt att hålla den långa räntan på ett lägre plan. Vi skall heller inte glömma, att vi i fråga om de korta räntorna fått en stegring på 1 å $1\frac{1}{2}$ procent. Jag kan erinra om att bondeförbundets representant i riksbanken var ensam reservant, vill jag minnas, den gången riksbanksfullmäktige beslöt att sänka räntan med en halv procent — om jag inte minns fel från 3 till $2\frac{1}{2}$ procent. En viss höjning av räntan är något som vi i varje fall från vårt håll inte opponerat mot, men då man icke får något grepp om vad reservanterna egentligen menar om hur långt räntan skall stegas, måste vi resa mycket starka betänkligheter mot denna rekommenderade patentmedicin. Jag bestrider ingalunda att en räntehöjning kan vara ett mycket effektivt verkande medel på det sättet att man därigenom skulle kunna åstadkomma en stagnation inom näringslivet, en arbetslöshet som skulle bli mycket svårbemästrad, och en förlust av exportmarknader. Vi har sett exempel i våra grannländer på att man i varje fall inte lyckats hejda inflationen genom en räntehöjning.

Det finns i de ekonomiska framtidsutsikterna vissa oklara och oroande tendenser. Vi måste först och främst

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

tänka på den stegrade konkurrensen på utlandsmarknaderna och rusta oss för att kunna hävda oss på dem och därmed bevara vår höga sysselsättning. Inte minst betydelsefullt är det att genom en vidgad export skapa jämvikt i vår handelsbalans och därmed lägga grunden till en förstärkt valutareserv. Nedgången i valutareserven med 300 miljoner kronor är oroande. Det har skett en viss förbrukning av reserven efter den förbättring av läget som ägde rum under fjolåret då vi började återhämta oss. Om denna nedgång skulle fortsätta, har vi förlorat ett viktigt medel när det gäller att stabilisera penningvärdet.

Eftersom sambandet mellan handelsbalansen och valutareserven är nära nog oupplösligt, måste jag konstatera att det gäller för oss att öka vår export och samtidigt också utöva en viss kontroll över importen. Jag vågar ifrågasätta, om vi inte skulle kunna leva i detta land ifall vi fick in litet mindre av lyxbilar — jag skall inte säga »dollargrin» — om vi fick in litet mindre av lyxvaror sådana som silkesstrumpor, frukt o. s.v. Om vi i ett nödläge tvingas till en viss kontroll över importen av umbärliga varor, skall det inte resas något motstånd däremot från min sida.

Det är inte särskilt behagligt att behöva konstatera att handelsbalansen under förra året utvisade ett underskott av 1 miljard kronor. Hur den kommer att utfalla i år, är ännu ovisst, men det är i varje fall otänkbart att en valutareserv skall kunna byggas upp, om man inte på något sätt åstadkommer ett tillflöde av främmande pengar. När man här har rekommenderat en uppbyggnad av valutareserven har jag förgäves väntat på att få höra hur detta egentligen skulle gå till, men jag har inte fått några anvisningar om det. Jag hoppas att finansministern kommer att ge någon vägledning i den frågan.

Även andra oroväckande tendenser kan iakttagas. I bankoutskottet har vi ju ventilerat frågan om det allmännas lånebehov, vilket i fjol finansierades med skattemedel men som i år måste finan-

sieras lånevägen. Lånebehovet är åtminstone preliminärt angivet till ett belopp av 2 000 miljoner kronor. Där bakom skymtar emellertid också behovet av täckning av ett underskott i driftsbudgeten för ett kommande år på 50 miljoner kronor som i ett olyckligt fall kan växa till 150 miljoner kronor. Vissa av framtidsutsikterna ter sig inte så ljusa. När jag lyssnade till herr Lange frågade jag mig också, var man egentligen skall kunna begränsa de statliga investeringarna. Jag vill helst inte vara med om en begränsning av sådana investeringar som är i hög grad räntabla, exempelvis investeringar i våra elkraftverksbyggen. Frågan är hur detta stora lånebehov skall kunna täckas. Om man summerar ständernas lånebehov — jag tänker då inte minst på Stockholms stad, som ju har ett konstant lånebehov av åtskilliga hundra miljoner kronor, för att inte säga närmare en miljard — kommer man sammanlagt upp till ett så stort belopp, att man måste fråga sig, hur det skall vara möjligt att täcka detta stora kreditbehov utan att belasta riksbanken och sätta sedelpressarna i gång. Gör man det är inflationslavinen i gång på nytt. Alla är vi väl ense om att vi måste göra allt vad vi kan för att förhindra en dylik utveckling. Skulle det visa sig nödvändigt får väl hela investeringsprogrammet tas under omprövning. En dylik omprövning kan för övrigt vara nödvändig, vilket utskottet också påpekar.

Herr De Geer nämnde skattebelastningen som en omkostnadsfaktor. Jag förstår att jag kanske kan ådraga mig kritik från visst håll, då jag sätter i fråga om det verkligen varit nödvändigt att i år, då vi glädjande nog kunnat genomföra den sociala upprustning, som förbättringen av folkpensionerna innebär, även presentera förslaget om den fria sjukförsäkringen. Vi kan ju ännu bara skymta konturerna av de slutliga kostnaderna för densamma, men så mycket är ju klart att kostnaderna blir mycket betydande även för staten. Visserligen kommer de försäkrade själva att få betala en del av kostnaderna, men de kommer naturligtvis i sin tur att kräva

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

kompensation härför i form av löneökningar. Allt detta betyder att skattetrycket måste betraktas som en omkostnadsfaktor i produktionen som icke får lämnas helt obeaktad. Vad som är anmärkningsvärt är dock att hela detta kostnadskrävande förslag presenteras till antagande utan att åtföljas av någon som helst finansplan.

Det vore verkligen en pedagogisk uppgift för herr Ohlon att undervisa exempelvis folkpartiet i nödvändigheten av större försiktighet när man kräver utgiftsökningar på olika fronter. Samtidigt skulle det vara mycket värdefullt att få en upplysning om hur man inom folkpartiet tänker sig kunna genomföra konststycket att sänka skatten på samma gång som man kräver ökade statsutgifter. Jag medger att mina ekonomiska begrepp på denna punkt kanske kan vara litet oklara, men det finns faktiskt fler än jag som undrar hur man skall kunna göra det konststycket.

Det skulle vara nyttigt om man inom de olika partierna över lag ville ålägga sig litet större återhållsamhet när det gäller att under valkampanjerna vartannat år ge väljarna löften, som sedan måste infrias. Jag ifrågasätter till och med om det inte vore nyttigt att vi hade val endast vart fjärde eller åttonde år. Det kanske skulle innebära en viss lättnad för finansministern.

Jag har, herr talman, med vad jag nu sagt endast velat antyda några av de besvärligheter som skymtar på det ekonomiska området. Jag vill därtill lägga att det är en angelägen uppgift för oss att stimulera produktionen och öka värdeskapandet, varvid vi inte får glömma den roll som det svenska jordbruket spelar, när det gäller att trygga landets självförsörjning och undvika att kapital flyter ut ur landet som betalning för importerade livsmedel, som sedan förbrukas här i landet, utan att vi genom ökad svensk produktion på andra områden har möjlighet att skapa balans i vårt handelsutbyte. Jag vill påvisa den undanskymda men ändå betydelsefulla roll, som den stora svenska jordbruksproduktionen spelar, när det gäller att

skapa kapitaltillgångar och bidra till vårt lands höga levnadsstandard.

Vi har här i dag hört vissa pessimistiska tongångar. På vissa punkter har jag kunnat ansluta mig till dem. Men låt oss även något stanna inför de positiva dragen i bilden.

Vi är medborgare i ett land med en gles befolkning och med råvarutillgångar som andra länder saknar. Vi har en solid bas för vår höga levnadsstandard, under förutsättning att vi bedriver en vettig ekonomisk hushållning och inte lever över våra tillgångar eller försöker lyfta oss själva i håret, utan rättar mun efter matsäcken, som ett gammalt ordstäv lyder.

Vårt land har i överflöd tillgångar av råvaror, som andra länder saknar. Vi har vårt jordbruk, våra stora skogar, som ger oss mer än hälften av vår exportvaluta genom vår export av skogsprodukter. Vi har vidare stora malmtillgångar, som ger en god råvaruförsörjning för vår metallindustri. Vi har en högt uppdriven industriell verksamhet, och en rationaliserad och konkurrenskraftig sådan. Vi har vidare ett tekniskt mycket kunnigt folk och jättelika tillgångar i våra utbyggda vattenfall.

Man talar om bristande sparsamhet. Jag kan visserligen medge att det finns vissa oroande tendenser till bristande enskild sparvilja. Men vi får inte glömma att den utveckling, som skett under de senaste 25—50 åren i fråga om samhälleliga investeringar och teknisk företagsamhet, medfört en formlig revolution. Jag kan inte fränkänna det betydelse för folkets levnadsstandard, att samhället, staten, har kunnat investera så betydande värden och nyttiggöra dessa naturtillgångar, som utgör en mycket bärkraftig grund för den levnadsstandard, som vi anser det vara god politik att sträva efter. Dessa stora fonderade sparade nationaltillgångar, visserligen i statens ägo, är av omistligt värde för hela vår ekonomiska standard.

Jag vill, som sagt, gärna erinra om dessa fakta. Medan vi äro inne på detta känsliga område, vill jag dock, samtidigt som jag konstaterar att staten har

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

vissa lämpliga områden för sin verksamhet, understryka att det finns andra områden, som bör ligga utanför statens verksamhet. Jag skulle t. ex. inte tro att herr Ewerlöf vill vara med om att rösta för bifall till en proposition av finansminister Sköld att sälja Trollhättan till Stockholms enskilda bank. Ett dylikt förslag skulle säkerligen möta motstånd från alla partier. Detsamma gäller nog om vi skulle vilja avhända staten vissa andra naturtillgångar. Samtidigt som jag fastslår att staten bör ha ett visst område för sin ekonomiska verksamhet, bör också åt de enskilda lämnas ett så stort fält kvar, att de med egna initiativ och ofta risktagande insatser har möjlighet att där skapa sin utkomst. Det är den gränsdragning som jag skulle vilja göra mellan statlig och enskild verksamhet. Jag vill inte vara med om att staten skall tränga ut den enskilde företagaren från områden, där han bättre sköter sina uppgifter än vad staten visat sig kunna göra.

Jag har inte mycket att tillägga. Jag kan sluta där jag började, nämligen med att säga, att det inte tjänar mycket till med långrandiga penningpolitiska förklaringar och deklARATIONER. Det är emellertid angeläget, att vi med aktgivande på utvecklingen söker möta de förändrade situationer, som kan uppstå. Med den bas, som vårt land äger och med, såsom vi får hoppas, individens vilja att sätta in sina produktiva krafter i värdeskapande verksamhet, tror jag vi med tillförsikt skall kunna möta en kommande besvärlig situation.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets utlåtande i de föreliggande punkterna.

Herr NORDENSON (h): Herr talman! I propositionen nr 277 har finansministern redogjort för den ekonomiska utvecklingen under första kvartalet av detta år, och han konstaterar att utvecklingen både utom och inom landet snarast gått i gynnsam riktning, gynnsammare än man i början av året hade anledning vänta sig. Det är också en myc-

ket ljus optimism, som präglar finansministerns uttalande, men detta måste inge en viss förvåning och oro hos den som redan i statsverkspropositionen kunde konstatera vissa mörka sidor i bilden och som nu finner att dessa hotande svårigheter alltjämt kvarstår. Det är särskilt på tre punkter, som man har anledning till oro.

Denna oro gäller först valutareserven. Här har redan påpekats det bekymmersamma i att vi har att räkna med en valutautströmning, särskilt mot bakgrunden av att det nu försiggår en strävan hos de europeiska länderna att åstadkomma allmän konvertibilitet. Det måste vara ytterst angeläget för oss att vi, om en sådan kommer till stånd — låt vara att det ligger rätt långt fram i tiden —, har en så stark valutareserv, att vi kan ansluta oss och därmed får möjligheter att driva handel med alla länder.

Herr Ewerlöf har också påpekat det bekymmersamma med valutautströmningen ur en annan synpunkt, nämligen att den sker under en konjunktur, som vi alltjämt måste beteckna såsom en högkonjunktur och i en tid då valutareserven rätteligen borde byggas upp. Den skall ju vara ett medel för oss att möta en depression, då det gäller att upprätthålla sysselsättningen och för detta ändamål anlita valutareserven för att få nödiga råvaror.

Svårigheten att bevara valutareserven måste nog i hög grad sägas bottna i den minskade konkurrenskraft, som vi för närvarande har på världsmarknaden. Läget kan ju bedömas olika härvidlag. Vi har fått höra ganska optimistiska toner i andra kammaren i dag på förmiddagen. Men jag tror att man inom näringslivet på många håll ser mycket bekymrat på läget och starkt känner angelägenheten av att kunna pressa ned kostnaderna. I det läget har man inom näringslivet allmänt ansett, att det hade varit rimligt att de speciella restriktioner, som betungar näringslivet, inte minst exportindustrien, borde lättas. Finansministern har dock inte velat behjorta detta önskemål. Han släpper inte investeringsavgiften förrän vid årets slut, och han anser

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

att ingripandena när det gäller lagervärderingen och den fria avskrivningen samt elskatten tills vidare bör kvarstå. Det är sant, att dessa åtgärder är ett led i den restriktiva politiken, men frågan är, om de utgör en så pass allvarlig hämsko på produktiviteten just på det område, där det nu är angeläget att åstadkomma en lättnad med tanke på att man därmed skulle göra det möjligt för våra exportindustrier att nedbringa sitt kostnadsläge.

Även om man ser optimistiskt på det nuvarande läget, kan man inte komma ifrån att här föreligger en allvarlig minskning av vår konkurrenskraft. Det förefaller mig som om finansministern tagit väl lätt på problemet. Han har nämligen inget annat råd att komma med än att industrien bör eftersträva kostnadssänkningar genom rationalisering, som inte fordrar investering. I förbigående vill jag understryka att finansministern med detta råd, sin optimism till trots, dock har erkänt att kostnadsreduktioner för industrien är angelägna. De omfattande rationaliseringar, som under de senaste tio åren ägt rum i det svenska näringslivet, har i mycket hög grad byggt på stora investeringar, och jag tror att man allttjämt måste räkna med att verkliga rationaliseringar kommer att kräva ganska stora kapitalinsatser. Den rationalisering, som kan åstadkommas utan investeringar, är säkerligen av ganska blygsam art. Finansministerns inställning i detta avseende synes mig mycket anmärkningsvärd, och jag tror att den kan leda till ogynnsamma verkningar.

Passiviteten i finansministerns inställning underströks i hans anförande under debatten i andra kammaren. Han menade att försämringen av vårt läge i främsta rummet borde tillskrivas våra försämrade terms of trade; det gäller då närmast valutan. Under vissa perioder hade våra terms of trade förbättrats med en inströmning av valutan som följd, menade finansministern, och därmed hade försämringar inträffat med valutautströmning som följd. Det föreföll som om finansministern menade, att

man kunde göra rätt litet åt detta och att man fick vänta på att utvecklingen vänder sig. Det bör dock vara alldeles uppenbart, att vi därvidlag själva måste försöka vidtaga åtgärder, och därför måste våra strävanden inriktas på att söka underlätta och utveckla vår export.

Statsrådet sade att det inte var märkvärdigt om orderingången går ned, ty det gör den vid en köparens marknad. Men det är ju ganska märkligt, att medan orderingången hos de svenska mekaniska verkstäderna i stor omfattning går ned, så har orderingången hos de schweiziska industrierna av motsvarande art stadigt stigit. Det finns väl anledning att då dra den slutsatsen, att vi kanske inte är fullt så konkurrenskraftiga som vi borde vara och att vi bör allvarligt överväga, vad vi kan göra för att öka vår industris konkurrens-möjligheter.

Den andra fråga jag skulle vilja beröra är lånebehovet. Herr Ewerlöf har redan framfört de bekymmer vi där har, i det att under de närmaste åren ett utomordentligt stort lånebehov kommer att föreligga.

För offentliga och enskilda investeringar kan man beräkna det totala lånebehovet till drygt 4 miljarder, och frågan är var dessa medel skall skaffas. Man har uppskattat möjligheterna att låna på den ordinarie lånemarknaden till någonting mellan 2 och 2,5 miljarder, och bristen skulle sålunda röra sig om 1,5 miljarder eller kanske mera. Här har nämnts att behovet eventuellt skulle kunna täckas genom lån i riksbanken, men det förefaller mig vara ett så uppenbart avsteg från den politik som vi nu äntligen kommit fram till — nämligen att försöka hålla tillbaka tendenserna till köpkraftens spridning — att en sådan eventualitet måste framstå såsom alldeles utesluten.

Det återstår då att tänka sig att man skulle anskaffa dessa medel genom att gå till bankerna. Det är då fråga om hur en sådan upplåning skulle komma att verka på marknaden. Det innebär, såvitt jag förstår, att av de medel, som

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

bankerna har till sitt förfogande — det är närmast fråga om kontanter och inestående medel hos riksbanken på giro — skulle vissa delar flyttas över till skattkamarväxlar eller korta lån, och därigenom skulle riksgäldskontoret få medel till sitt förfogande, som skulle kunna tas i anspråk av statsmakterna för de utgifter, som skall göras. Det kommer icke att ändra på bankernas likviditetsförhållanden, eftersom dessa girotillgodohavanden och skattkamarväxlar tillsammans ingår i beräkningen av deras likviditet. Men det som händer är att de medel hos bankerna, som stått inne hos riksbanken och som är avsedda att därigenom undanhållas marknaden, kommer att via riksgäldskontoret och statsmakterna föras ut på marknaden. Jag kan inte förstå annat än att detta måste innebära en spridning av köpkraft och tillhandahållande av medel i marknaden med ty åtföljande expansion av samma art, som om man skulle släppa på hela den restriktivitetspolitik, som är genomförd för bankerna, och tillåta dem att efter eget gottfinnande låna ut sina pengar till företagsamheten. I båda dessa fall skulle man åstadkomma att medel, som är avsedda att stå reserverade och inte komma ut i marknaden helt enkel släppes ut igen, och detta måste bli en inflationsstimulerande faktor av mycket stora mått.

Vi måste sålunda konstatera att de stora utgifter, som staten åsamkat sig och som den nu inte anser sig kunna avvisa, i sista hand på detta sätt blir en stark inflationsdrivande kraft i vår ekonomi. Jag vågar säga att det är de stora statsutgifterna, som nu äventyrar vår balanspolitik, och utgör stabiliseringspolitikens farligaste fiende. Det är ett förhållande som jag tror att vi allesammans här i riksdagen något mer borde observera, när vi går att besluta alla de anslagskrävande åtgärder och reformer, som bringas på vårt bord.

Jag har, herr talman, beträffande denna lånepolitik inte heller kunnat undgå att känna förvåning inför finansministerns yttrande. Han säger beträffande upplåningen, att man bör kunna hysa

förtroende till kapitalmarknadens förmåga att tillgodose det ökade statliga upplåningsbehovet. Han grundar detta uttalande på att industriinvesteringarna nu hålles tillbaka, och då blir det större utrymme för statliga investeringar, men som framgår av de siffror som ovan nämnts, blir kravet så utomordentligt mycket större än tidigare att det ingalunda rymns ens sedan företagsamhetens investeringar har fått träda i bakgrunden.

Den tredje punkten gäller den fortsatta konjunkturernas karaktär. Finansministern diskuterar egentligen endast två alternativ — utom status quo — för den fortsatta utvecklingen: antingen en fortsatt inflationistisk högkonjunktur, som då måste mötas med en skärpt restriktiv politik, eller också en depression, åtföljd av arbetslöshet, vilken borde mötas av en expansion av de statliga utgifterna för att motverka arbetslösheten. Detta är de klassiska alternativen från tidigare nationalekonomiska betraktelsesätt, men frågan är om inte utvecklingen i verkligheten kan komma att gå andra vägar. Den svåra konkurrens, som vi har att räkna med för våra exportartiklar, kan medföra en depressiv tendens för de hithörande industrierna. Söker man då motverka den tendensen genom att hålla sysselsättningen på hemmamarknaden hög, så kan det medföra en expansion inom hemmamarknadssektorn som får starka inflationistiska tendenser. Vi kan således komma i det läget, att vi får en delvis depressiv konjunktur men med inflationistiska tendenser. Motaktionen måste här enligt min mening bli den som jag förut nämnde, nämligen att söka sätta exportindustrin i tillfälle att bli konkurrenskraftig, så att den kan upprätthålla sin sysselsättning. Därmed skulle man kunna undvika den depression som hotar. Det måste emellertid, tror jag, ske med kostnadsanpassning. Jag tycker, att finansministern har gått förbi denna eventualitet litet lättvindigt. Även om vi hoppas på en gynnsam utveckling, så måste vi i alla fall diskutera, vilka olika lägen vi kan komma i.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Får vi en sådan särpräglad utveckling, blir situationen såtillvida ömtålig, att det blir mycket svårare att bedöma vad en åtgärd i den ena eller andra riktningen kommer att ha för inverkan på våra förhållanden, och vi riskerar på ett annat sätt att vidtagna åtgärder kan komma att motverka just de syften, som vi ställt upp för oss.

Det har, herr talman, både tidigare och under den här diskussionen slagit mig, att så snart det blir en ekonomisk debatt här i riksdagen, får vi i oppositionen höra från regeringshåll, att vi inte har några alternativ. Det förklaras överlägset, att vi inte har någonting att komma med annat än möjligen räntan — det är det enda man vill tillskriva oss. Det finns, inte minst efter ett anförande som hållits här tidigare, därför anledning att närmare jämföra de linjer som regeringen följt i sin politik och de linjer som oppositionen, trots vad som här sagts, i alla fall framför och förordar. En sådan granskning visar, att det finns ganska djupgående skillnader i de ståndpunkter som intas av regeringen och oppositionen.

Regeringspolitiken har uppställt två krav såsom de fasta gångjärn, kring vilka hela det ekonomiska samhällsmaskineriet borde röra sig. Det ena har varit vidmakthållandet av en hög sysselsättning med bevarat penningvärde. Men beträffande det kravet är att märka, att när de däri ingående två faktorerna kommer att stå mot varandra, såsom fallet var inför inflationshotet 1950, så förklarar man från regeringshåll, att man anser det angelägnare att vidmakthålla sysselsättningen än att bevara penningvärdet. Resultatet blev då den s. k. engångsinflationen. Det anmärkningsvärda härvidlag var, att vi även vid den tidpunkten levde i en konjunktur, som i och för sig krävde och motiverade dämpande åtgärder, och att faran för penningvärdets försvagande var avgjort större än risken för en verklig arbetslöshet. Och därmed blev det klargjort, att regeringen sätter en mycket hög sysselsättning i främsta rummet och penningvärdets bevarande i andra rummet.

Den andra riktningen har varit en ortodox strävan att fasthålla vid förkrigstidens hyresnivå, vilket har nödvändiggjort den förda lågräntepolitiken. Man finner, att medan samtliga levnads-kostnader utom skatter 1939—1952 har fått stiga till 212 procent, därav livsmedlen till 219, så har hyrorna hållit sig i cirka 120 procent. Man har ju anledning fråga sig, varför just denna post i levnads-kostnadsbudgeten har lästs och blivit sakrosant. Varför låser man inte kläder och livsmedel? Är det till äventyrs så att de samhällsgrupper, som blir lidande på grund av hyresstoppet, har alltför ringa röstresurser jämfört med andra grupper för att man skall ta hänsyn till dem? Resultatet av att man har gjort hyran sakrosant är emellertid att man har blivit tvungen att hålla den låga räntan.

De medel som regeringspartiet har använt för att realisera sitt program har varit regleringar och åter regleringar: hyresreglering, räntereglering, byggnadsreglering, priskontroll m. m. och en rad av skatter: bilaccis, investeringsavgift, elskatt m. m. Mot detta har vi från oppositionshåll fört fram ett grundväsentligt skilt program, som kan sammanfattas i att vi vill ha ekonomisk stabilitet med fast penningvärde i en fri marknad och att denna stabilitet skall åstadkommas med rörliga och generell verkande medel.

Den främsta uppgiften har för oss varit att bevara penningvärdet. Vi är medvetna om att detta kan komma i konflikt med sysselsättningskravet, men därvid anser vi att penningvärdets bevarande i en konjunktur av det slag som vi genomlever måste vara det primära. Därmed är ingalunda sagt, att man är beredd att acceptera en massarbetslöshet — det är väl ingen i vårt land som är beredd till det — men i en konjunktur av den art som rått under de gångna åren efter kriget och som till hela sin karaktär har varit en högkonjunktur har vi ansett det nödvändigt att åstadkomma en dämpning av konjunkturen för att bevara kronans värde. En sådan dämpning måste på vissa punkter med-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

föra en övergående minskning av sysselsättningen av anpassnings- och omställningskaraktär. Produktionslivet måste efter en överkonjunktur med nödvändighet undergå en viss korrigerings i sin inriktning för att möjliggöra en fortsatt gynnsam utveckling. En viss näringslivets rytmik är ofrånkomlig för en progressiv utveckling, och i en konjunktur sådan som vi senast genomlevat har kravet på en restriktiv politik för oss framstått som det främsta medlet för penningvärdets bevarande.

Jag tror att man kan sammanfatta innebörden av de olika politiska programmen sålunda, att regeringens politik har varit, att räntepolitiken har fått böja sig för hyresstoppet och penningvärdet har fått böja sig för kravet på en höggradig sysselsättning. Oppositionen har med hänsyn till den konjunktur som rått satt penningvärdets bevarande i främsta rummet och ansett att räntepolitik och sysselsättning inom rimliga gränser borde anpassas efter detta krav.

Här föreligger enligt min mening en mycket bestämd skillnad, och det är ju fullkomligt orimligt att tala om att det inte här har erbjudits alternativ från oppositionens sida. Ja, en skillnad föreligger även i fråga om bedömningen av det läge, vari vi nu befinner oss. Från regeringshåll proklamerats med icke ringa tillfredsställelse, att vi har balans i samhällsekonomin. Men då glömmar man att det är en konstlad balans med betydande snedvridningar på vissa områden, upprätthållen endast med hjälp av regleringar och restriktioner.

Vad vi eftersträvar och alltjämt syftar till är en den fria marknadens naturliga balans mellan tillgång och efterfrågan och en därav bestämd prisbildning. På stora områden av vårt samhällsekonomiska liv föreligger ingalunda någon sådan naturlig balans. Det har från ett håll sagts, att vårt program endast var ett punktprogram, som tillfälligt åstadkommit utan sammanhang. Till detta vill jag säga, att det är alldeles klart att i och med att de krav, som vi uppställt, inte blir realiserade utan man går andra vägar, så uppkommer helt nya si-

tuationer, som vi inte tidigare haft anledning att bedöma. Vi måste självfallet då modifiera våra program till de nya — enligt vår mening tyvärr försämrade lägen — som uppstått, och därigenom åstadkommes vissa modifikationer, vilket ingalunda innebär att vi skulle ha släppt grundlinjerna i vårt program. Det anförande, som framfördes här av sagde talare, tyckte jag var intressant. Det verkade på mig som ett lysande fyrvarkeri av självbelåtenhet. Jag undrar bara om inte möjligen talaren har tagit miste på datum — i dag är det den 13 maj och inte den 1 maj!

Jag skulle emellertid, herr talman, med anledning av den diskussion, som förts här inte minst i dag utan även tidigare, vilja göra några mera allmänna principiella reflexioner. Jag tror att de skillnader som här föreligger mellan våra krav på den ekonomiska politiken och de, som framförts från regeringshåll, bottnar i skilda inställningar till några av de grundläggande samhällsproblemen och särskilt, tror jag, till den individuella friheten.

Vi är alla beredda att proklamera oss som vänner av frihet och att kämpa för friheten, men jag tror att mycket få människor gjort klart för sig vilka krav skapandet och upprätthållandet av friheten ställer på samhällsmedlemmarna. Någon har en gång sagt, att friheten är en förnämlig klenod och att den kräver ett högt pris. Det ligger i frihetens natur att den lätt kan missbrukas av den, som fått sig den tillerkänd, och det pris, som samhället måste betala för att kunna bevara och upprätthålla friheten är att inom rimliga gränser tolerera missbruk av friheten. Det går emellertid en stark tendens inom det moderna samhället, livligt anammad av regeringspartierna, att slå larm inför varje påvisat missbruk av friheten och att kräva dettas undanröjande med en hård lagstiftnings hjälp.

Jag skall ta några exempel. Man konstaterar att vissa människor lagt sig till med jordegendomar och exploaterat dem på ett otillfredsställande eller stötande sätt. Genast tillgriper man en lag, en

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

mycket hård lag, som praktiskt taget hindrar majoriteten av Sveriges inbyggare att realisera en djup, genom sekler nedärvd drift hos svenska folket att bli ägare till svensk jord. Vi kan ta ett annat exempel. En prisreglering, som tillkommit för tider av krig och krigsfara och för att möta varuknapphet, biter man sig fast vid åratals efter det att krig, krigsfara och varuknapphet upphör och strävar att omskapa den till ett instrument för en permanent dirigering av näringslivet, detta därtill på så ömtåliga och svårbedömliga förhållanden inom det ekonomiska livet, att man till sist riskerar, att rena godtycket hos dem som handhar instrument, blir det normgivande. Om några dagar får vi här i kammaren tillfälle att behandla ett omfattande lagförslag om konkurrensbegränsning, fastän föregående lag på området endast är sex, sju år gammal.

Andra utslag av den brinnande iveren att slå ned på missbruk av friheten har vi i de olika reglerings- och fullmaktslagarna, som i många fall, fastän tillskyndarna erkänner att de inte omedelbart behövs, likväl bibehålls och nu fyller kanslihusets vapenhus till trängsel. Jag behöver inte nämna mer än några stycken. Det är lagarna om hyresreglering, byggnadsreglering, räntereglering, prisutjämningsavgift m. fl.

Man frågar sig ibland, om det i regeringspartiernas andliga boningar finns någon nämnvärd plats för frihetens gudinna annat än vid de stora paradtillfällena. Då får hon självfallet vara med. Det förefaller mig som om det till vardag knappast fanns rum för henne i härbärget. På sin höjd tycks man unna henne en Prokrustesbädd.

Jag vill hävda att ett bevarande av friheten nödvändigt kräver att man inom vissa rimliga gränser tolererar att människorna missbrukar den. Går vi in för att beivra och avskaffa varje missbruk genom regler och paragrafer, så utlöser vi en reaktion hos människorna, som blir kraftigare ju hårdare lagarna är, och som gör att missbruket och missförhållandena till nöds försvinner på ett område men dyker upp på något annat

angränsande och i andra former. Ett hårt ingripande mot alla missbruk av friheten kan möjligen förskjuta dem från ett område till ett annat men knappast utplåna dem. Men vad den hårda lagstiftningen säkert gör, det är, att den utplånar friheten.

Jag tror, herr talman, att lagarnas paragraftecken bör vara vägvisare och varningstecken i kanten av de vägar, som människorna tillåts gå i samhället, och inte bör omformas till handklovar som binder människornas händer.

Nu kan man fråga sig: vad skall då medlet vara för att avlägsna missbruket? Svaret är mycket enkelt: Det som är grundval för all sund demokrati, nämligen uppfostran och åter uppfostran. Det gäller att lära människorna att rätt bruka den frihet som blivit dem anförtrodd. Vi kan självfallet inte tolerera alla missbruk, det måste vi alla vara ense om, men vi borde begränsa oss till att vända lagarna mot de svåra fallen. Inom en sådan måttlig lagstiftnings vidast möjliga ram bör vi lita på människornas omdöme och ansvar vid utövandet av den frihet som blivit dem tillerkänd.

En konsekvens av detta betraktelsesätt är att hårda och snäva lagar, som tillkommit för säregna förhållanden också bör slopas, när de utomordentliga förhållandena försvunnit. Sålunda bör, för att ta ett exempel, ett organ som priskontrollnämnden se som sin främsta uppgift att, sedan krig, krigsfara och varuknapphet upphört, avskaffa sig själv och inte söka permanenta sin existens. Om den det gör, har den inte mycket sinne för friheten.

Jag vill, herr talman, göra gällande, att här föreligger en grundväsentligt olika inställning till ett mycket viktigt samhällsproblem. Å ena sidan har vi här en övertro på lagstiftningens möjligheter att dirigera människorna, vilken ytterst bottnar i en klenro på människornas förmåga att bära friheten. Å andra sidan föreligger en tro på att friheten kan bevaras endast om människorna inom en jämförelsevis vid ram fostras att handha friheten.

Jag vill ett ögonblick, herr talman,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

återkomma till talet om att vi aldrig har haft något alternativ under de gångna åren. Detta har delvis bemötts av herr Ewerlöf, men jag anser att talet kommer i en ganska pikant dager, om man går tillbaka och ser vad oppositionen har krävt och vad regeringen efter hand har gjort. Vårt fundamentala krav under åren fram till 1949 var, att riksbanken skulle sluta att köpa obligationer för att inte öka tillgången på betalningsmedel i marknaden och därmed stimulera inflationen. Vi krävde alltså en restriktiv politik. Först efter flera år accepterades detta av regeringen och riksbanken. Sedan flera har vi krävt en fortsatt likviditetsåtgärder med andra åtgärder — låt vara med risk av räntestegring, men åtgärden var för oss det primära. Den genomfördes kring årsskiftet 1951—1952, men först sedan inflationsvägen hade gått fram över landet. Den låga räntan var ju då alltjämt helig, och åtgärden genomfördes därför med regleringar. Man måste dock konstatera, att det inte är oppositionen som har anslutit sig till regeringspolitiken, utan det är regeringen som — låt vara dröjande och åratat för sent — har realiserat just det krav som rests av oppositionen.

Alltjämt kämpar regeringen tappert för sin lågränta. Hösten 1951 tog man ett litet steg uppåt, men just på grund av att det var begränsat och förklarades vara definitivt, hade det ingen verkan. De korta räntorna har däremot efter hand stigit. Jag blir inte alls förvånad, om regeringen och riksbanken om ett par år kapitulerat på den punkten inför den hårda händelseutvecklingen. Därmed vore bilden komplett. Redan nu kan vi emellertid konstatera, att oppositionens främsta alternativ har efter hand, låt vara dröjande, accepterats av regeringen, samtidigt som de naturligtvis ständigt förklarats vara nonexisterande eller värdelösa.

Efterlysandet av en hårdare opposition har inte begränsat sig till den ekonomiska debatten. Vi fick också i den utrikespolitiska debatten från regeringshåll höra överlägsna uttalanden om att

oppositionen framförde sina synpunkter med en sådan tamhet. Jag skall, herr talman, tillåta mig att framhålla, att om oppositionen i vissa fall går fram med en viss hovsamhet i formen, så har detta en alldeles speciell psykologisk bakgrund.

Det har sedan gammalt rått den uppfattningen i vårt land, att en person som sitter vid konungens rådsbord bör åtnjuta ett allmänt förtroende, och om allvarliga anmärkningar och hårt klander riktats mot honom, så har det kunna hända, att han blivit nödsakad att träda tillbaka från sin post. Jag tror att den principen fortfarande tillämpas i parlamentarismens klassiska land. Hos oss har den parlamentariska utvecklingen gått i en något annan riktning. Det statsråd som blir hårt angripen och klandrad kan vara alldeles säker på att få sitta kvar. Här tillämpas inte den gamla förtroendeparlamentarismen, utan en partisolidaritets parlamentarism. Den går helt enkelt ut på att om någon i laget angripes, skall man särskilt kraftigt slå vakt om honom.

Det finns i kortspelets värld en term som lyder: »Utlagt kort ligger». Det förefaller mig som om en viktig regel i svensk parlamentarism vore: »Utskällt statsråd sitter». Ingen sitter säkrare än han. Ju mer han angripes, desto hårdare slår man vakt om honom. Men slutar angreppen har han kommit ut i farozonen. Jag föreställer mig att statsrådet Hedlund under de senaste månaderna med en viss spänning öppnat Svenska Dagbladet på morgnarna för att förvissa sig om att Kar de Mumma fortfarande uppmärksammat honom. Sedan angreppen i pressen nu avstannat — jag skall inte alls ingå på frågan om deras berättigande — gissar jag att det är en fråga om några månader innan vi får se herr Hedlund placerad på en landshövdingestol någonstans i Sverige.

Jag vill nämna, att denna uppfattning om parlamentarismen återfinnes även utanför riksdagen. Jag kan anföra ett exempel. Det kom en dag en herre, som tydligen var en mycket stor beundrare av statsrådet Sköld, och sade till oss,

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

några riksdagsmän ur oppositionen: »Ni måste skälla mycket mer på herr Sköld!» — »Ja», sade vi, »vi kritiserar honom ganska tråget». — »Nej, ni måste kritisera honom mycket, mycket hårdare. Märker ni inte att han har börjat tröttna? Går han, får vi säkert någon som är mycket sämre. Ni måste 'skälla fast' honom vid taburetten. Och förresten måste vi ju ha någon duktig karl kvar i regeringen!»

Jag tror att den återhållsamhet, som oppositionen understundom ådagalägger, bör ses mot bakgrunden av dessa mycket säregna psykologiska förhållanden inom svensk politik.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Jag skall i första hand uppehålla mig vid valutafrågan och frågan om konvertibiliteten.

Dessa frågor har ju berörts i flera olika sammanhang av bankofullmäktige, av bankoutskottets majoritet och av reservanterna. Utskottsmajoriteten ger uttryck åt oro med anledning av valutareservens utveckling. Det beräknades ju först att valutareserven skulle minska med mellan 400 och 500 miljoner kronor. Vid en senare beräkning har man kommit till det resultatet, att det kunde förutses en minskning, begränsad till 300 à 325 miljoner kronor. Skillnaden är visserligen något hundratal miljoner kronor, men den är dock inte större än att den ligger inom gränsen för en felräkning.

Det har sagts här i debatten att det kanske ännu inte finns anledning att känna någon starkare oro för detta underskott i vår bytesbalans under innevarande år. Vi upplevde ju dock ett tidigare år en betydande ökning av valutareserven, och om det nu blir en åderlätning, får man väl ta detta med jämnmod. Men, herr talman, man måste härvid hålla i minnet att den ökning, som vi uppnådde under de föregående 12—18 månaderna, berodde på alldeles ex-

ceptionella förhållanden som det knappast finns anledning att räkna med kan komma tillbaka. Vi bör också beakta valutareservens absoluta omfattning. Den är dock inte större än att den helt visst behöver en ytterligare påbyggnad. Där-om är man ju ense.

Bankoutskottets majoritet förutsätter, att man skall vidtaga lämpliga åtgärder för att förbättra valutareserven. Vari de åberopade åtgärderna konkret skulle bestå, finner jag knappast någon annan antydning om än tron att en försämrad likviditet inom näringslivet stimulerar till större exportansträngningar och försvårar importen. Det kan ju vara möjligt, att importen kan hållas tillbaka genom en kreditåstramning för importörerna, men jag tror knappast att exporten stimuleras genom en motsvarande åtgärd. Vill företagen stärka sin likviditet är det väl troligt, att de försöker göra det på de områden där det är lättast att vinna avsättning för produkterna, och det är mycket, inte minst den statliga budgetpolitiken, som gör det troligt, att det blir hemmamarknaden snarare än exportmarknaderna som blir föremål för försäljningsansträngningarna.

Den linje, som reservanterna anvisar, synes mig betydligt klarare. De pekar på nödvändigheten av att stärka exportnäringarna, de framhåller behovet av att för det ändamålet ges en absolut prioritet vare sig det rör sig om investeringar, om tillgodoseende av kreditbehov eller andra åtgärder. Även staten bör medverka och med uppgivande av sina egna direkta önskemål bereda plats åt exportnäringarnas behov, speciellt för deras fortsatta rationalisering och utbyggnad, produktion och produktivitetsförbättring.

Utskottsmajoriteten har anslutit sig till samma uppfattning som framförts i de båda högermotionerna — nr 300 i första kammaren och nr 374 i andra kammaren — och som understryks i reservationen, nämligen att valutareserven kan komma att utsättas för påfrestningar i samband med att vissa valutor görs fritt omväxlingsbara.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Det synes emellertid som om utskottet tänkt sig att det är fråga om speciellt pundets konvertibilitet. Men det gäller också den tyska marken och andra valutor. Den schweiziska francen är som bekant redan fritt växlingsbar. Majoriteten synes mig ta ganska lätt på denna sak, när den menar, att påfrestningarna på vår valuta inte behöver beräknas bli större än att de kan uthärdas. Det kan vi naturligtvis hoppas på, men om det blir så vet vi inte. Det kommer helt visst an på hur vi själva ordnar det för oss.

Utskottsmajoriteten utgår också från att det kan dröja förhållandevis lång tid innan konvertibilitetsfrågan löses. Även finansministern tycks luta åt samma uppfattning, enligt vad som framgår av ett uttalande i propositionen angående komplettering av riksstafförslaget. Han säger däri, att utvecklingen av de internationella betalningarna inte ger anledning att se en näraliggande lösning av dollarknapphetens problem, och att de särskilda begränsningarna av importen från dollarområdet inte kan avskaffas ännu på länge.

Jag törs för min del inte uttala mig om hur lång vägen är dit och över huvud taget inte om tidpunkten för en mera allmän konvertibilitet. Jag vill framhålla, att det inte heller i högermotionerna görs några gissningar om tidpunkten. Men det är inte huvudsaken. Vad som sägs är, att målmedvetna ansträngningar numera, till skillnad mot tidigare, görs i de viktigaste europeiska länderna för att nå ett friare, naturligare och rimligare system för de löpande betalningarna, och att detta skapar särskilda risker för andra länder, som inte gör liknande ansträngningar och verkligen går in för att stärka sin valutaställning.

Det kan man väl säga, herr talman, att vårt land inte gör, om vi under den goda konjunktur, som nu ändå råder, måste räkna med att i år förlora 300 miljoner i valutor. Vad kommer då att ske nästa år? Blir det bättre då?

Det är givetvis svårt att bedöma utvecklingen. Världskonjunkturen befin-

ner sig nu i ett mycket ovissit läge. Vi kan bara bedöma läget på kort sikt, för nästa halvår. Redan under den tiden kan det inträffa en utveckling mot det sämre. Man försöker ju även ute i världen att göra viss bedömning av framtidsutsikterna. Vi har ett alldeles färskt uttalande från vårt västra grannland. Norges statsminister förklarade i ett anförande, som han höll i söndags vid norska landsorganisationens kongress, bl. a. följande: »Tiden framför oss är otrygg och inte utan mörka moln. Många tecken tyder på att vi står inför ett konjunkturomslag. Vi får många påminnelser om att vi lever i en värld där Norge på många sätt är helt beroende av de skiftande konjunkturerna och att händelserna utomlands snabbt kan påverka läget här hemma.»

Vi måste väl medge att vårt västra grannland lever under förhållanden som i stort sett är jämförbara med våra. Vi har då all anledning att lägga dessa varningsord på minnet.

Vi måste också hålla i minnet, att när det är fråga om förändringar i konjunkturen sker en förbättring blott så småningom, medan en försämring kan komma mycket snabbt. Det kan därför vara nödvändigt med en helt annan beredskap för att kunna möta en försämring. Försummelse eller felbedömningar kan vålla skador som blir svåra att reparera, när man går mot en konjunkturförsämring. Det kan komma att stå oss dyrt, om vi inte har en fullgod beredskap även för detta alternativ.

Det har under debatten om våra förhållanden gång på gång understrukits, att vad som gör vårt läge osäkert är vår höga kostnadsnivå. Den beror på utvecklingen av vår inre ekonomi och vår kronas värde. Det har emellertid i debatten förklarats, att våra svårigheter inte ligger däri att våra priser och vår kostnadsnivå är för höga, utan däri att vi möter samma svårigheter som våra konkurrenter ute på den internationella marknaden. De olika länderna omgärdar nämligen sin utrikeshandel med import- och kreditrestriktioner. Där ligger, anser man, den verkliga orsaken till att

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

vi har svårt att sälja våra varor till andra länder.

Jag medger att det kan ligga något i denna argumentering, men vi måste då beakta, att trots dessa förhållanden lyckas våra konkurrenter ändå ganska bra. De kommer över dessa hinder, de kan lämna krediter och göra bytesaffärer, som vi är urständssatta att göra. Visserligen kan våra priser på sätt och vis redovisas som gynnsamma för vår exportindustri, men om man tår med i beräkningen vad det kommer att kosta att övervinna de antydda försäljningshindren utomlands, är det ett faktum att våra priser ligger för högt.

Det har också anförts, att det faktum att våra orderstockar krymper inte skulle utgöra något klart tecken på att läget för vårt land är besvärligare än för andra länder. Orderstockarna minskas, har det påpekats, även t. ex. i Tyskland. Det må så vara. Jag tolkar dock läget på det sättet att orderstocken hos våra tyska konkurrenter i väsentlig utsträckning krymper därigenom att de kan fullgöra en stor del av sina inneliggande order. De kan i övrigt fortsätta med sina försäljningar. Vår orderstock däremot krymper genom att vi inte kan sälja i fortsättningen.

Det är, säger man vidare, inget oroande tecken att vår orderstock krymper, ty det ger oss en fördel därigenom att vi kan åtaga oss leveranser på kortare leveranstid. Det är visserligen sant, men om vi kommer riktigt i botten, så är dessa absolut prompta leveranstider ett ganska svårt onus. Då kan nämligen tillverkningen inte läggas upp rationellt. Vi får hoppas att vi inte kommer så långt ner i botten, att svårigheterna med en bristande orderstock kommer att bli en alltför hård belastning.

Jag vill, herr talman, sedan med några ord belysa konvertibilitetsproblemet för att söka klargöra det. Frågan är då vad det finns för anledning att se på läget annorlunda än majoriteten och finansministern gjort. Det finns mycket som talar för att dollarknappheten så långt ifrån att avtaga kommer att förbli lika stor eller att skärpas, och detta är

just det som inger oro. Balans i betalningarna med dollarländerna måste åstadkommas i vilket fall som helst, och det är mycket möjligt, att det kommer att bli på en sänkt nivå i varuutbyteskvantitet eller i priser eller bådadera. Det betyder detsamma som att trycket nedåt på de internationella priserna kommer att fortsätta och att konkurrensen kommer att hårdna.

Det finns en uppfattning som vill göra gällande, att de europeiska länderna inte kan få balans i sina betalningar med dollarområdet, främst Förenta staterna, och därför måste ha ekonomisk hjälp därifrån. Vad vi emellertid nu måste räkna med är att det kanske ej blir någon fortsatt dollarhjälp, i varje fall inte i formen av ett rent valutastöd. Jag bortser därvid från rustningshjälpen i olika former till atlantpaktländerna. I hela denna fråga om konvertibiliteten är det nämligen dollarhjälp som är avgörande. Ur amerikansk synpunkt — och det är ju amerikanerna, som står för dollarhjälp — bedöms frågan om balansen i betalningarna förmodligen något annorlunda än vi gärna vill göra. Jag skulle tro, att man därvid i Amerika söker klara ut, hur det förhåller sig i faktiska siffror med betalningsbalansen och med ledning därav drar sina slutsatser och fattar sina beslut.

Under föregående år, alltså 1952, ökade länderna utanför Förenta staterna sina guld- och dollartillgångar med icke mindre än 1 400 miljoner dollar. Konjunkturinstitutet säger i sin rapport, att det rör sig om 1—1,5 miljard dollar och vågar sig till och med på att spå ett liknande resultat i år. Hur det blir i år, vet vi dock inte någonting om. Den under 1952 inträffade ökningen är för västeuropeiska kontinenten inte mindre än 1 250 miljoner dollar. England och sterlingområdet förlorade fram till våren 1952 betydande belopp i dollarvaluta. Under den följande sommaren inträdde ett jämviktsläge. Under hösten började sedan en stegring, som var stor nog att höja den engelska dollarbeholdningen med 20 procent över läget vid tolv månadersperiodens början, och man

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

uppnådde den betydande ökning, som redovisas i den nyligen avlämnade propositionen.

Sveriges insatser i det sammanhanget är långt ifrån lysande. Endast tack vare ett överskott under första kvartalet 1952 kunde vi bidra med ett femtiotal miljoner dollar.

Den nyssnämnda ökningen av 1 400 miljoner dollar förklaras av att Amerika, bortsett från rustningshjälp, gav 2 300 miljoner såsom valutastöd och privat investerade 800 miljoner dollar utomlands. Det var sålunda endast 900 miljoner som fattades för att betalningarna skulle ha varit i balans år 1952, om de utländska guld- och dollarreserverna inte ökats och långtidsinvesteringarna borträknas. Man kan förstå, om beloppet 900 miljoner dollar i amerikanska ögon inte förefaller vara ett alltför överväldigande problem att klara av för hela världen utanför Förenta staterna.

När man skall bedöma denna fråga bör man också ha klart för sig, hur tillgångarna av guld och dollar fördelar sig mellan Amerika och övriga länder. Förenta staterna har i runt tal 23 miljarder dollar i rent guld och 1 miljard i utländska valutor, medan den övriga världen, inklusive internationella fonden och internationella banken, har 13 miljarder i guld och 11 miljarder i dollar, vilka senare kan omvandlas till guld. Förhållandet skulle alltså teoretiskt kunna bli, att det fanns dubbelt så mycket guld i den övriga världen som i Förenta staterna. Även detta faktum gör det fullt förståeligt, om amerikanerna nu skulle finna det rimligt att de övriga länderna utnyttjar sina tillgångar i Förenta staterna i stället för att hemställa om dollarhjälp.

Kanske kan dessa fakta bidra till att klara upp de problem, som ligger bakom den alltmer aktuella konvertibilitetsfrågan. Jag skulle för min del tro, att amerikanerna kommer att fordra, att konvertibilitetens återställande skall gå hand i hand med avskaffandet av diskrimineringarna, eftersom de knappast torde tillåta att tillgångarna på utländska betalningsmedel ökas med direkta reg-

leringar. Dollarhjälpens torde vara på avskrivning för att inom en viss tid vara helt borta, och då måste betalningarna balanseras med vad andra länder kan intjäna i dollar. Skulle man därvid försöka att upprätthålla nuvarande diskrimineringar, får man nog räkna med betydande risker för att dessa kan komma att besvaras med krav på vidgade protektionistiska åtgärder i Förenta staterna. Redan nu är tendenserna åt det hållet påtagliga. Slutresultatet av allt detta kan därför mycket väl bli, såsom jag nyss sade, att världshandelns värde sjunker genom minskad omsatt kvantitet och sjunkande priser med en allmän utveckling i depressiv riktning som följd.

Det är klart, och det är det som sagts i de ifrågavarande motionerna, att Sverige med sitt stora beroende av utrikeshandeln kan komma att vid en sådan utveckling råka i svårigheter, som blir onödigt stora på grund av en alltför svag valutaställning, och jag tror att det i grund och botten inte är någon, som vill bestrida detta.

Naturligtvis får vi inte utgå ifrån att de stora länderna inte skulle inse de risker som hotar. Klara uttalanden föreligger ju om att man energiskt tänker bekämpa en utveckling mot depression och krympande världshandel. Målet för alla ansträngningar på det internationella planet är ju att få till stånd en vidgad internationell handel och stigande produktion. Alla borde också vara medvetna om att diskrimineringar är lika stora hinder härför som tullar. Frågan är följaktligen, vad som kommer att hända när dollarhjälpens upphör. Skall världen falla tillbaka i bilateralism och regleringar av allsköns slag? Eller skall man söka sig fram på friare vägar?

Jag tror att man gör klokt i att räkna med de möjligheter, som friare marknader och friare betalningar ger. Utvecklingen hittills pekar åt det hållet, och vi gjorde helt visst klokt i att också i vårt land söka oss fram den vägen. Vi måste anpassa oss till de nya förhållanden, som håller på att växa fram i en allt snabbare takt. Vi kan bara se

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

på vad som sker på de internationella råvarumarknaderna, när de engelska varubörserna åter öppnats och samtidigt priserna på de varor, som man där handlar med, gått ned markant. Vi vet inte, om inte hel- och halvfabrikat av olika slag kommer att följa efter; det är mycket sannolikt att vi får se en liknande utveckling där. Konkurrenten mellan företagen blir då ofrånkomligen hårdare, och för vårt näringsliv tränger sig därmed frågan om en anpassning av kostnaderna på nytt fram med växande styrka.

Frågan är blott, på vilket sätt den nya situationen skall mötas. Klart är, att det bästa vore om vi kunde höja näringslivets produktivitet fortare än det kan ske utomlands. Vår export skulle därigenom kunna behålla och skjuta fram sina positioner, och hemmamarknadsproduktionen skulle kunna avvisa den främmande konkurrenten.

Men jag måste fråga: Vad har under de gångna åren gjorts för att förbättra våra produktionsbetingelser? Nog har näringslivet försökt att genom investeringar och rationaliseringar förbättra och öka produktionen, och mycket har därvidlag utträttats, men hela tiden har det hetat att inflationen kommit från företagets vinstkonjunktur. Åtgärderna mot inflationen har därför främst inriktats mot företagets investeringar, som så kraftigt bidragit till att höja produktiviteten; dem har man gått in för att hålla tillbaka. Byggnadsregleringens uppgift har varit att hindra nya industriinvesteringar, investeringsavgiften skulle fördyra dem och genom den extra belastningen hindra och försvåra dem. Elskatten har borttagits för konsumtionen, men bibehållits som en belastning av produktionen. Begränsningarna i rätten till fri avskrivning på inventarier och i rätten till fri lagernedskrivning har verkat i samma riktning och medfört en höjning av företagets skatteutgifter. Kreditstramningen har främst riktat sin udd mot företagen, och turordningen för att erhålla obligationslån är ju till för att hålla tillbaka låneefterfrågan på dessa. Kredit- och ränte-

regleringen har gjort krediterna dyrare för företagen. Det är som synes en lång lista på åtgärder, som uteslutande riktar sig mot produktionen.

Jag skall inte närmare gå in på alla dessa åtgärder. Två har emellertid alldeles särskilt diskuterats, och jag skall därför ägna några ord åt dem.

Här har sagts att byggnadsregleringen inte kan avskaffas under nuvarande förhållanden. Ändå är det ju en utomordentligt liten sektor av samtliga våra investeringar som uteslutande beror på detta licenstväng, inte mer än omkring 10 procent. Och investeringskommittén har i sitt nyligen avgivna betänkande klart sagt ifrån att investeringarna mycket väl kan hållas inom önskad ram på annat sätt än med den fysiska kontroll som byggnadsreglering innebär.

Investeringsavgiften har också varit föremål för långa utläggningar. Herr Lange nämnde, att man inte kunde tänka sig att slopa den inför sommaren, då det var fara värt att den expansiva politiken skulle framkalla en översysselsättning i sommar. Jag skulle vilja fråga: Var finns en sådan expansiv tendens? Man kan inte gärna säga att företagen bedriver en expansiv politik på investeringsområdet. Jag tror att det var den sista konjunkturrapporten som konstaterade, att industriens investeringsönskemål begränsats i sådan utsträckning, att de praktiskt taget faller inom den ram som man kunde tänka sig. Det har visat sig att investeringsviljan gått tillbaka med mellan 20 och 25 procent. Till yttermera visso har inte heller de beviljade investeringarna i sin helhet kommit till utförande, utan även där föll mellan 20 och 25 procent bort.

Nu är det väl i stället på det viset, att den expansiva politiken bedrivs på annat håll. Det är väl statens och kommunernas investeringar som kan vara utmätta i för stor omfattning. Bostadsbygandet ligger också inom samma sektor. Det torde väl bli där, som den erforderliga återhållsamheten får iakttagas. Jag har förut framhållit, att investeringsavgiften inte verkar annat än kostnadsförhöjande, och därför bör den slopas. Det

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

är väl ändå klart att under nuvarande förhållanden, med den åtstramning som här i landet blivit genomförd på penningmarknaden, kommer inga andra investeringar till utförande än de, som är av största angelägenhetsgrad. När det, som finansministern har sagt, förhåller sig så, att effekten av investeringsavgiften försvagas, allteftersom tiden lider, och försvinner med utgången av året, kan man väl lika gärna slopa den på en gång..

Som exempel på hur betungande och orimligt investeringsavgiften kan verka vill jag redovisa några fall jag funnit. Det gäller investeringar av stor samhällelig betydelse. För ett entreprenadföretag, som har möjlighet att få betydande entreprenader, kommer investeringsavgiften att medföra en betydande kostnadshöjning genom att de maskiner, som måste anskaffas, blir avgiftsbelagda. Maskinerna måste anskaffas omedelbart, arbetet skall nämligen igångsättas på en gång. — Vi har ett annat företag, som har en betydelsefull uppgift för förbilligande av bostadsbyggandet. Det måste förnya sin maskinpark, och denna åtgärd kan inte uppskjutas. Ytterligare exempel skulle helt visst kunna lämnas, men jag skall avstå därifrån. De nämnda är säkert till fyllest.

I detta sammanhang skulle jag vilja svara herr Lange på en fråga som han framställde, nämligen vilka investeringar man skulle kunna skjuta på framtiden, bostadsbyggande, försvarsbyggen, skolor eller sjukhus. Det är ju omöjligt att ange exakt, men så länge vi har byggnadsregleringen, så får man väl avgöra angelägenhetsgraden och döma efter den. Vad som skall komma till utförande omedelbart får väl bedömas från olika utgångspunkter. Det är ju inte fråga om ett definitivt slopande, utan det är fråga om ett uppskov på ett halvår eller på ett år, och det tål helt visst många av de objekt som nu släppts fram. Ena gången kan det vara samlingslokaler, en annan gång ett vägbygge, i ett tredje fall kan det vara ett kontorsbygge och i ett fjärde fall en teaterbyggnad. Vi har för våra företag fått byggnadstillstånd,

och vi måst lämna tillbaka, därför att vi inte ansett oss ha råd att under nuvarande förhållanden använda dem. Det tror jag man får tänka sig blivit fallet på många håll, när man gått in för en prövning med hänsyn till samhällsnyttan och samhällsintresset.

Jag skall, herr talman, sluta med att instämma i yrkandet om bifall till herr Ewerlöfs m. fl. reservation.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag skall bara ge några repliker till de föregående talarna. Jag föreställer mig, att det efter de mycket långa tal som vi fått lyssna till, kan vara tacknämligt att jag är en smula kortfattad.

Jag skulle först vilja säga till herr Ewerlöf, att det kanske inte har varit så lyckligt att, som bankoutskottet tänkt sig, försöka sammanföra både dechargen och frågan om direktiven för riksbanken till samma diskussion. Det är nämligen på det sättet, att man bättre kan bedöma läget i framtiden, ju närmare framtiden man är, och det har alltid varit en strävan att förlägga sådana avgöranden så sent under riksdagen som möjligt. Efter det har vi anpassat vår proposition om komplettering av riksstaten och överlämnandet av konjunkturrapporten. Nu har det blivit så i år, att bankoutskottet har redovisat sitt material här utan att ha tagit del av det material, som från finansdepartementets och konjunkturinstitutets sida lagts fram. Jag vill bara säga att man kanske ändå kan ha olika meningar om tillvägagångssättet.

I den diskussion det gäller här i dag har jag inte anledning att yttra mig så mycket, ty herr Lange har redan sagt vad som i det avseendet behövde sägas. Det är klart att jag känner mig en smula pikerad av den admonition, som herr Ewerlöf riktade till herr Lange. Jag skulle för min del tro att sakligheten i hans anförande nog låg över genomsnittet även av vad som serveras i riksdagen, och jag skulle tro att herr Ewerlöf inom sin egen krets nog kan finna exempel på sätt att tala, som kanske inte alls när upp till den standard, som det an-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

förande herr Lange här höll. Men jag känner igen den där kritiken. Likadant var det för nära trettio år sedan, när jag försökte tala såsom statssekreterare. Äldre herrar, som var f. d. statsråd, försökte också då att sätta sig på mig, och sådant tycker jag är en ganska felaktig taktik — det är inte säkert att det leder till resultat.

När herr Nordenson säger att herr Lange förväxlat datum och trott det vara den 1 maj i stället för den 13, undrar jag, om inte herr Nordenson också förväxlat datum och tror att han talar på vårfesten i Uppsala i stället för i en ekonomisk debatt här i riksdagen. Jag anser att man bör vara en smula måttlig i sina anmärkningar mot andra.

Herr Ewerlöf sade till mig, att när jag en gång lade fram propositionen om ränteregleringslagen, hade jag sagt att man icke på längre sikt kunde reglera räntan utan att ta hänsyn till läget på penningmarknaden. Nu förhåller det sig på det sättet, att vi inte har gjort någon räntereglering. När de räntesatser, vi nu har, fastslogs efter överenskommelse med försäkringsbolagen, ansåg man att de ungefärligen täckte marknadsräntan. Sedan kan det naturligtvis bli frågan, om man träffade precis rätt med en ränta på $3\frac{1}{2}$ för guldkantade papper, 3,75 för kraftverkslån och 4 för industrilån. Det kan hända att där blivit en spänning som inte är riktig. Den kan lösas på många sätt. Den kan inte bara lösas på det sättet, som utskottet tänker sig, alltså antingen i form av en allmän räntehöjning eller en expansiv kreditpolitik, utan den kan ju också lösas därigenom, att man justerar ner industri- och kraftverkslåneräntorna, eller lösas genom att man preciserar avtalet litet mer. Men det blir en helt annan sak, om man går över till reservationens linje, som ju närmast kan beskrivas så, att man skulle täcka de allmänna behoven av lånemedel via obligationslån och erbjuda kapitalägarna en räntesats som gör att de sätter obligationsutlåning i prioritet, så att pengarna strömmar över åt den kanten. Det ligger ju i sakens natur att beroende på den storlek av långfristig

upplåning, som man då vill eftersträva, marknadsräntan blir olika, och ju mer jag vill låna på detta sätt, desto mer stiden den långa räntan. Då kommer man in på två alternativ. Det ena är att räntan då bli så hög för den statliga upplåningen och för kommunernas upplåning, att det inte längre är möjligt att göra offentliga investeringar i samma omfattning som nu, inte bygga bostäder, sjukhus och skolor i samma utsträckning som nu.

Det är klart att då har väl en person som herr Wehtje vunnit sitt syfte — då har han fått en begränsning av de offentliga investeringarna och då kan industrien få mer av de tillgängliga medlen. Men det skulle också kunna tänkas, att staten går den andra vägen — det har inte sänkts antydningar om sympati för den linjen även på folkparti-håll — nämligen att man i så fall subventionerade och att staten, eftersom den har beskattningsrätt, betalade räntehöjningen. Vad blir då följden? Jo, följden blir att affärsbankerna tömmes på likvida medel och att det blir mindre för det enskilda näringslivet att låna. Då har man i stället kommit i en rent motsatt situation och har försvårat för det enskilda näringslivet att få låna och inte tvärtom. Vill man alltså — det är ju helt och hållet beroende på den inställning man har till omfattningen av de offentliga investeringarna — skära ned bostadsbyggandet, skära ned byggandet av skolor och sjukhus, kan man gå den väg som reservanterna här vill gå. Men jag tycker, uppriktigt sagt, att det väl skulle vara lättare att åstadkomma en begränsning av de offentliga investeringarna, om riksdagen i så fall bestämde sig för att inte bevilja pengar till dessa investeringar. Det vore väl lättare att skapa en begränsning på det sättet än att gå omvägen med en räntehöjning, som, hur man än vill resonera, i det nuvarande läget skulle skapa en kostnadsstegring i form av höjda levnadskostnader och ett hårdare tryck på lönemarknaden — en situation som vi säkerligen inte önska.

Då säger man, särskilt från herr Ewer-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

löfs sida att med den finansieringsmetod vi har, skapar vi på det sättet en kreditexpansion, och han menade att den utlåning på korta papper, som sker från affärsbankerna till riksgäldskontoret, då riksgäldskontoret får hand om bankernas likvida medel, är av samma natur, som om riksbanken betalade ut pengar direkt. Man skapar en kreditexpansion och sätter i omlopp för mycket pengar, man sprider köpkraft. Jag vill inte för min del förneka, att rent teoretiskt kan man ju tänka sig detta. Men det läget uppstår, om det allmänna under statens ledning använder mera pengar för investeringar än vad vi har reala resurser att genomföra investeringar för. Vi kan till och med förenkla detta resonemang genom att säga, att om vi på den vägen ger ut så mycket pengar, att vi skapar större efterfrågan på arbetskraft än det finnes tillgång till, så är det klart att vi skapar en kreditexpansion, som leder till inflation.

Men jag frågar: Är det nödvändigt att gå över en räntestegring för att hindra detta? Det ligger ju i statens hand att se till, att de offentliga investeringarna inte blir större än att våra reala resurser räcker till för dem, och om inte det sker, uppstår inte de följderna av den finansieringsmetoden som herr Ewerlöf fruktar. Därför kan man kanske rikta den uppmaningen till herr Ewerlöf, att här vänta litet och se, hur det kommer att bli.

Men här kommer vi in på frågan, om vi kan göra någonting för att upprätthålla vår valutareserv. Som herr Lange tidigare sagt, berodde den minskning i valutareserven, som 1951 ägde rum i t. ex. England och Danmark, på en försämring av terms of trade, medan vi vid den tiden fick en förbättring, som ökade vår reserv. Nu har våra terms of trade försämrats, vilket lett till att vår valutareserv nu sakta minskats. I Danmark och England har man fått förbättrade terms of trade, och därför har valutareserven där stigit.

Det är klart att jag till fullo inser betydelsen av att vi har en så stor valutareserv som möjligt, och jag vill gärna

göra vad som kan göras för att förbättra den, men jag vill inte för att åstadkomma detta skapa en depression inom landet som lamslår hela näringslivet.

Ja, vad vill man då att vi skall göra för att förbättra våra terms of trade? Här har man nu ifrån reservanternas sida som det praktiskt taget enda saliggörande framfört en höjning av räntan. Det finns i den nya konjunkturrapporten liksom det finns i ett otal engelska tidningar och tidskrifter redogörelser för hur den ökning i den engelska valutareserven under sista året, som nu är ett faktum, har åstadkommit, och det har visat sig, att där har importregleringen varit den enda av regeringen vidtagna åtgärden som har haft en sådan effekt. Huvuddelen av förbättringen faller på de förbättrade terms of trade. Vi kan alltså med det exemplet för ögonen slå fast, att en räntehöjning icke ökar valutareserven, och vi kan slå fast, att en importreglering kommer att öka valutareserven. Skall vi tillgripa en importreglering? Jag tror att vi vill försöka ha vår fria utrikeshandel så länge det är möjligt, och jag vill bara säga, att då finns det inte några universalmedel som vi kan tillämpa. Det är klart att vad som här skulle kunna betyda någonting, det är, om vi kunde öka vår export, och här kommer nu det resonemang in, som jag hållit på att diskutera hela dagen i andra kammaren men som vi inte kommit överens om i alla fall. Man säger, att det är kostnaderna som gör att vi inte kan exportera. Jag säger: Det är inte så.

Det är inte så, att kostnadsläget i dag är den återhållande kraften. Vad som hindrar oss från att öka vår export i större omfattning är andra länders valutasvårigheter. Jag har haft många sammanträden och samtal om denna sak, och jag säger bara till herr Wehtje: Jag vet inte, om herr Wehtje var med den gången, då vi diskuterade järn- och metallmanufakturindustriens läge, men då kom det klart fram, att exportsvårigheterna inte berodde på priserna, utan på den kvotering av importen som länderna i främre Orienten hade genom-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

fört. Det är inte så lätt att klättra över de valutarestriktioner och importregleringar som finns i hela världen. Kom ihåg att England förlorade 6 procent av sin exportvolym i fjol, trots den politik som där förts och som man ifrån den svenska oppositionens sida anser vara så betydelsefull! Vi här i Sverige tapade också en del av exportvolymen. Varför har då England fått en ökning av valutareserven och vi en minskning? Uteslutande på grund av att England har fått bättre terms of trade, medan vi har fått sämre.

Nu håller det emellertid på att ske en utjämning. Visserligen hörde jag någon av de föregående talarna säga att den omständigheten, att vi nu beräknar att minskningen i valutareserven inte blir 425 miljoner kronor utan 300, kan ligga inom felmarginalen — ja, det kan allting göra på detta ovissa område — men jag vill fråga: Varför har de ansvariga myndigheterna kunnat räkna sig fram till detta? Jo, helt enkelt därför att det har blivit en förbättring av våra terms of trade. Exportpriserna har stabiliserat sig, och importpriserna är fortfarande i fallande. Det är ju alltid på det sättet, att om ett land kan upprätthålla en inre balans, så blir det en utjämning även av den yttre balansen. Vi skall för vår del eftersträva att upprätthålla denna inre balans.

Herr Wehtje har sagt en del hel om hurusom andra länder klarar sig mycket bättre än vårt land. Jag säger bara: Det är inte på det sättet. Jag har fått upplysningar från många håll och fått mycket material som gör, att jag kan säga att i stort sett är det samma konjunkturbild man möter i andra länder. Jag skall gärna medge att när det gäller Schweiz ligger det till på ett annat sätt. Schweizarna har ju bland annat sin stora export av ur på dollarmarknaderna som de alltid har haft, som är deras ögonsten och som i viss mån ger dem en särskild ställning.

Jag tycker visst inte att det är bra att vår valutareserv minskar. Det är klart att vi skall göra vad vi kan för att minskningen skall förbytas i en ökning.

Jag vill bara säga att de recept, som i det avseendet läggs fram i reservationen, icke har övertygat mig att man på det sättet kommer fram till ett förbättrat läge. Det är klart att det har en ofantlig betydelse för oss vilken valuta-reserv vi har den dagen, när konvertibiliteten kan bli aktuellt. Det dröjer sin tid. Jag skall inte gå in på att diskutera detta, jag skall inte uppta en diskussion med herr Wehtje om den frågan. Jag vill bara säga: Det blir ingen konvertibilitet på annat sätt än att ett antal länder i Europa kommer överens om att gemensamt våga språnget. Det ligger i sakens natur att en sådan konvertibilitet kommer att skapas under överläggningar, där det tages hänsyn till olika länders möjligheter.

Det är väl ändå inte obekant för denna kammares ledamöter, att bland de länder, som kan komma i fråga, hör vårt land icke till de sämre i fråga om resurser. Vad andra länder kan vara med om kan säkert också vi vara med om. Jag för min del har den uppfattningen, att när denna möjlighet kommer skall vi vara med. Det är så rätt som alla säger, att för ett land, där näringslivet har sådan struktur som i Sverige, är konvertibiliteten en viktig sak. För oss är utrikeshandeln alltid av stor betydelse, och ju friare den kan vara, desto bättre.

Jag vill sluta med att säga, att på kort sikt har vi väl att vänta en översysselsättning under den kommande sommaren, vilket naturligtvis — såsom någon har sagt här förut — beror på att vi fortfarande har högkonjunktur. Under den bästa säsongen i en högkonjunktur finns det alltid risk för översysselsättning, och det går inte att säga: »Huvudsaken för oss är att vi har ett hyggligt medeltal i sysselsättningen, vi kan ha låg sysselsättning på vintern och översysselsättning på sommaren.» Så kan man inte resonera. Vi måste hålla oss inom ramen för våra resurser även på sommaren, och det gör att vi under den närmaste sommaren behöver ha en stramare politik än den som vi med all sannolikhet behöver längre fram, ty på något längre sikt är det

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

ganska uppenbart, att vi kan komma att möta en period med mindre högt uppdriven ekonomisk verksamhet. Vi måste vara på vår vakt och se upp för både inflationstendenser och depressiva tendenser. För att vi skall kunna göra detta får vi ha en beredskap, och hörnstenarna i den måste vara en stram kreditpolitik och en balanserad budget.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle: Herr talman!

I mitt förra anförande framhöll jag, att vi här i landet levde i en tämligen god konjunktur. Men vi har inte längre någon överkonjunktur, och om vi i vissa avseenden eller på visst håll synes följa en alltför expansiv linje, så är det i varje fall ej inom näringslivet. Det är inte den enskilda företagsamheten, som arbetar efter en sådan linje, utan det allmänna. Därför kan vi på andra vägar nå den balans som vi vill ha. Det behövs inte genom räntereglering, utan det kan ske genom beslut om en annan inriktning av statens investeringspolitik. Därmed kommer flera frågor att finna en naturlig lösning, och jag vill uttala den förhoppningen att regeringen kommer att beakta detta.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Min vän på värmlandsbanken, herr Werner, är mycket svår att tillfredsställa. Vare sig jag kritiserar honom eller jag berömer honom, är han lika missnöjd.

Herr Werner poängterade i sitt anförande, att han inte var beredd att ta ansvaret för vad som har skett på den ekonomiska fronten här i landet före den 1 oktober 1951 — vad som skedde före den tidpunkten får socialdemokraterna ensamma bära ansvaret för. Herr Werner är därför inte ansvarig för elskatten av år 1951; däremot ställer sig han själv neutral och hans partivänner sympatiska gentemot samma elskatt 1953, när den rakt inte behövs.

Jag begärde emellertid inte ordet för att polemisera emot min vän herr Werner, utan jag begärde ordet, när stats-

sekreterare Lange hade hållit på en stund. Herr Lange började sitt anförande med att säga, att vårt ekonomiska läge för närvarande är stabilt. Vi har en god konjunktur, dock ej överkonjunktur, sade han. Men nu fick vi höra av herr Langes förman, finansministern, att vi fortfarande har högkonjunktur. Jag ställer mig då den frågan: Vad är sanning? Den ekonomiska politiken måste väl lämpa sig efter det förhandenvarande läget. Finansministern säger, att vi har högkonjunktur, hans statssekreterare säger, att vi inte har det. Splittringen i regeringen ekonomiska politik torde i denna motsättning finna sin förklaring.

Herr Lange är ny här i kammaren, och vi må därför låta honom, om han kom med en del överord. Han har kanske lyssnat litet mera i andra kammaren än i denna och fogat sig därefter.

Han menade, att återgången till ett mera normalt ekonomiskt klimat inte beror på några åtgärder från oppositionspartiernas sida. Tvärtom har övergången till ett mera normalt ekonomiskt klimat skett under våldsamt motstånd ifrån högerns och, han nämnde det alldeles speciellt, folkpartiets sida. Men i det sammanhanget glömde herr Lange en sak. Han påpekade ju själv den vikt som måste tillmätas kreditrestriktionerna för att vi har kommit in i mera lugna ekonomiska fåror. Då vill jag erinra herr Lange om att vi från folkpartiets sida under ett par års tid energiskt påyrkade kreditrestriktioner utan att möta något som helst gehör ifrån finansdepartementets håll. Kreditstramningen kom för sent. Hade den satt in tidigare, hade säkert inte engångsinflationen behövt ha en så våldsamt förödande effekt som den haft här i vårt land, där den berövat spararna, särskilt småsparare med fasta placeringar, ett belopp på fem, sex miljarder.

Jag skall inte gå in på det försvar som herr Lange i övrigt lämnade för regeringens ekonomiska politik, men jag vill erinra honom om att när investeringskatten först genomfördes och sedan investeringsavgiften, mötte dessa skatteformer i princip inget motstånd från vår

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

sida. Här har tydligen herr Lange ingenting lärt, men — i motsats till bourbonerna — nästan allting glömt.

Han talade också om konjunkturskatten. Ja, jag skall inte nu ta upp frågan om konjunkturskatten, ty det är ju en ganska bedrövlig historia. Jag vill bara påminna herr Lange om att den konjunkturskatt, som vi pläderade för hösten 1951, siktade framåt, och vad vi motsatte oss i regeringens förslag var en konjunkturskatt som skulle få retroaktiv verkan. Men, sade talesmannen för finansdepartementet, det är viktigare att tala om framtiden än om det förflutna, och det vill jag hålla med honom om.

Det är viktigare att tala om framtiden, och framtiden ter sig verkligen inte så vidare ljus för vårt land i ekonomiskt avseende. Visserligen är det sant att konjunkturinstitutet har kunnat räkna fram, att valutautströmningen, som vid riksdagens början beräknats bli 425 miljoner kronor, nu bara skulle uppgå till 300 miljoner. Men detta är ju en högst avsevärd avtappning av den relativt ringa valutareserv som vi har.

I det sammanhanget skulle jag vilja uttala mina tvivel om finansministerns och även statssekreterare Langes energiska framhävande av att valutareservens fluktuationer uteslutande skulle bero på fluktuationerna i våra terms of trade ute på världsmarknaden. Så enkel är nog inte saken. Ty om man ser på vår valutareservs öden alltifrån slutet av år 1945, då den uppnådde sitt maximum, så finner man att det skedde en uttömning av den även i en situation, då våra handelsförbindelser utåt var gynnsamma. Vi har nog här att räkna med en kombination av terms of trade och det kostnadsläge som råder inom industrien. Och i det sammanhanget kommer jag in på frågan om de skattepålager, som speciellt belastar industrien: elskatten och investeringsavgiften. När vi nu, såsom alla våra exportörer vittnar om, har svårt att hävda oss på världsmarknaden på grund av vårt höga kostnadsläge och då en sänkning av lönerna inte är tänkbar, borde man väl befria industrien ifrån alla de extra be-

lastningar, varmed den för närvarande betungas. Talaren sade att vårt lands ekonomiska utveckling efter Koreakrigets utbrott inte varit sämre än andra länders. Jag vill med anledning av det ställa den frågan: Hur många länder är det som sedan år 1948 har fått en prisstegring, inklusive skatt, på omkring 40 procent såsom vi här hemma? Det torde endast vara sådana länder som Frankrike och Finland, som har varit i färd med att fullkomligt ödelägga sin valuta. Inga andra länder, som hållit sig något så när flytande, har nått den kostnadsstegring som vi har råkat ut för.

Nu säges det från regeringshåll att det är lättsinnigt att kräva borttagande av regleringarna — byggnadsregleringen, investeringsavgiften, begränsningen i den fria avskrivningsrätten, priskontrollen med mera sådant. Men samtidigt hoppas finansministern att vår internationella handel skall få arbeta under så fria förhållanden som möjligt. Jag efterlyser konsekvensen i dessa båda uttalanden.

Det har sagts gång på gång här i dag, att det enda alternativ, som vi från folkpartiets sida har att komma med, är högre ränta. Vi har icke yrkat på högre ränta utan på en *rörlig* ränta, anpassad efter det varierande läget. Alla vet, hur förhållandena gesaltat sig på den svenska lånemarknaden i år. De kommunallån, som har emitterats till 3,5 procents förräntning, har varit mycket svåra att placera på marknaden och har endast kunnat placeras efter påtryckningar från statens sida. Samtidigt har lån, som emitterats till 3 3/4 procent, alltså till en kvarts procent högre ränta, men med svagare säkerheter, ögonblickligen funnit sin placering. Erfarenheten från lånemarknaden i år har visat, att det bara behövs en räntestegring på en kvarts procent för att man skall få utslag i riktig riktning. I andra länder, där man har gått in för en rörlig räntepolitik, har man fått en så gynnsam effekt gentemot spararna, att man där redan kunnat återgå till en lägre räntesats.

Varför skall man bara tala om en hel procents stegring? RLF beräknar att en räntestegring med en procent skulle be-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

tyda en prisökning på jordbrukets produkter med 100 miljoner kronor, men det innebär ju att en räntehöjning med en kvarts procent bara skulle betyda en prisökning med 25 miljoner kronor.

En variabel ränta, säger statssekreterare Lange, skulle torpedera stabiliteten i vårt ekonomiska liv. Varför har inte denna olycka inträffat i andra länder, som arbetat med rörlig ränta? Tvärtom har man där ernått en fastare stabilitet än vad vi gjort här hemma.

Av finansministerns anförande — eller det kanske var något annat inlägg, jag minns inte riktigt — framgick att lånemarknaden i år vållar vederbörande bekymmer. Det gäller att placera för statens räkning lån på ett par miljarder och bortåt lika mycket för den privata marknaden och för kommunernas räkning. Jag tror, att om man kunde inge den svenska allmänheten, de svenska spararna, en säker förvisning om att några fler inflationer, vare sig engångsinflationer eller vad de må kallas, icke skall uppstå, skulle det inte vara svårt att placera dessa lån på marknaden. Men man är tydligen nu bland spararna osäker inför regeringens hållning gentemot dem. Det är för övrigt inte att undra på sedan de berövats omkring 15 miljarder på grund av inflationen, räknat i nuvarande penningvärde.

Jag har här en redogörelse för hur sparverksamheten har utvecklats i år. Det har visat sig, att för den sista månaden, för vilken statistik föreligger, nämligen för mars månad, har sparkasseinlåningen hos affärsbankerna sjunkit i jämförelse med förra året. Samma tendens till mindre insättningar än i fjol kan spåras även i fråga om inlåningen hos sparbankerna. Hos postsparbanken uppgick insättningsöverskottet för mars endast till 7 miljoner kronor i år mot nära 25 miljoner för ett år sedan. Hos de 84 största enskilda sparbankerna i landet blev insättningsöverskottet inte större än 6 miljoner kronor i år mot 13 miljoner i mars förra året. Utvecklingen under mars skiljer sig alltså från den som kunde konstateras i fjol.

Det är av värde, när man går att be-

handla den ekonomiska politiken, att man beaktar inte bara de rent tekniska faktorerna utan även tar hänsyn till de psykologiska faktorerna, d. v. s. att man inger folket säkerhet, så att folket tror på framtiden, tror på statsmakternas vilja och förmåga att hävda ett fast penningvärde.

Herr LANGE (s) kort genmäle: Herr talman! Jag vill inte för ett ögonblick bestrida det ovedersägliga faktum, att jag är nyare här i kammaren än herr Ohlon, men jag tillåter mig tvivla på att mitt minne är så mycket svagare än herr Ohlons.

När herr Ohlon säger, att folkpartiet egentligen inte reste något motstånd mot investeringsavgiften, vill jag påminna herr Ohlon om att det förelåg förslag om flera uppmjukningar och att riksdagsmajoriteten stannade inför en tolvprocentig investeringsavgift, under det att folkpartiet och — om jag minns rätt — även högern ansåg att tio procent var den riktiga avvägningen. Det var också ursprungligen regeringens förslag.

Även beträffande kreditåtstramningen tror jag att minnet en smula sviker herr Ohlon. Vi har i själva verket haft den som ett led i den ekonomiska politiken långt före det senaste året.

Vad sedan gäller anmärkningen att vi inte tidigare åstadkom en överenskommelse med kreditinstituten om att hålla en åtstramande linje, vill jag säga att det faktum, att vi inte lyckades särskilt väl med vår politik har sina mycket förklarliga orsaker. Att trots en viss räntehöjning överenskommelse inte kunde träffas 1950 med den effekt och verkan, som överenskommelserna i dag har, berodde bland annat på att man då inte hade bakom avtalen den möjligheten att som yttersta nödfallsutväg tillgripa en räntereglering.

Till slut vill jag bara säga, herr talman, att jag förstär så väl att herr Ohlon anser konjunkturskatten vara ett sorgligt kapitel. Den är icke ett sorgligt kapitel för socialdemokraterna, men jag vet att den är det för folkpartiet.

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

Herr OHLON (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Lange *tror*, och om tron heter det ju att det är en fast förvissning om det man hoppas och icke tveivel på det man icke ser.

Att regeringen till en början sprack på kreditöverenskommelserna, berodde nog inte på frånvaron av den bekanta revolvern i kreditinstitutionernas bröst, utan det berodde snarare på ett visst dåligt handlag från statsmaktens sida. Hade underhandlingarna från statens sida skötts på ett annorlunda sätt, hade säkerligen denna frivilliga kreditåstramning kunnat komma till stånd långt tidigare utan någon obehaglig räntereglering.

Herr ELIASSON (bf): Herr talman! Herr Nordenson berörde i sitt anförande ett spörsmål, som jag inte kan finna hör ihop med bankoutsrottens utlåtande, men jag skall, herr Nordenson, avstå från att bemöta anförandet, ty det låg inte på ett sådant plan att det förtjänar något bemötande.

Jag skulle i slutet av denna debatt vilja ställa en fråga till herr De Geer. Det tjänar knappast någonting till att man vid det här laget upprepar de ganska vältröskade argumenten för och emot en räntehöjning. I diskussionen har dock ingen från oppositionens sida förnekat, att en räntehöjning i varje fall på kort sikt måste medföra en kostnadsstegring. När det nu gällde hyrorna, ville tydligen herr De Geer att man skulle öka de statliga subventionerna. Jag måste då ställa frågan: Hur går det ihop med löftena från oppositionens sida i höstens valrörelse, att man skall sänka skatterna? På den punkten måste ett besked lämnas.

Herr De Geer betonade, att man av sociala skäl måste subventionera hyrorna. Men betydelsen av kompensationen till jordbruket ville herr De Geer tydligen förringa. Det skulle vara värdefullt att innan debatten slutar få ett klarare besked på den punkten, om nu herr De Geer finns kvar i kammaren. Jordbruket har, enligt 1947 års program, rätt

till kompensation för inträffade kostnadsstegringar; den saken borde vara bekant för alla i denna kammare. Om räntan höjes med en halv procent, har jordbruket alltså rätt att omedelbart påkalla förhandlingar om kompensation med ca 50 miljoner kronor, och om räntehöjningen är en procent, uppgår kompensationens belopp till ca 100 miljoner kronor. Om man med statliga subventioner skall kompensera jordbruket för sådana kostnadsstegringar, hur skall vi då kunna undgå en *skattehöjning*? Och om jordbruket skall få kompensationen via prishöjningar, hur går det då med stabiliteten på lönefronten?

Det är dessa frågor jag måste ställa. Jag har förutsatt, herr talman, att herr De Geer inte tillhör den grupp inom folkpartiet, som menar att jordbrukskalikylan skall följas endast under *en* förutsättning, nämligen att den visar överskott som skall föranleda prissänkning.

Herr NORDENSON (h): Herr talman! Finansministerns yttrande skulle kunna ge anledning till en hel del reflexioner, men eftersom han inte längre är närvarande skall jag fatta mig kort. Det är emellertid några punkter, där jag inte kan låta hans uttalanden stå oemotsagda.

Finansministern gör gällande, att vår konkurrenskraft kvarstår och att det endast är de andra ländernas importrestriktioner och valutabrist som gör att vi inte kan exportera. Jag tror inte att man kan se så enkelt på vårt kostnadsproblem. Den, som rör sig inom näringslivet, får titt och tätt höra att vår industri fått avslag på sina leveranserbjudanden till utlandet, därför att lägre anbud gjorts från annat håll. Läget ter sig därför ingalunda så ljusst som statsrådet här har målat det.

Vårt höga kostnadsläge återverkar även så, att vissa industrier här hemma, som tidigare kunnat leverera vårt inhemska behov av vissa varor, nu blir utslagna av konkurrensen från andra länder. Man kan inte sänka kostnader-

Ang. riksbankens valuta- och penningpolitik m. m.

na så mycket, att marknaden bevaras. Följden blir att vi får en import av varor, som förut tillverkats inom landet. Därmed utsättes vårt valutaläge för en ytterligare påfrestning. Det verkar precis på samma sätt som ett försvarande av exporten. Det är ingalunda så att vårt kostnadsläge skulle vara så gynnsamt, att vi inte haft några svårigheter.

Jag vill härefter beröra frågan om hur en upplåning av de medel, som behövs för investeringarna, kommer att verka. Finansministern var inne på denna fråga, och han medgav att en upplåning i riksbanken möjligen skulle verka ogynnsamt men att en upplåning skulle kunna ske i bankerna. Han gick dock inte närmare in på den kritik, som jag hade levererat, utan det enda som han egentligen kom med var att vi inom oppositionen skulle åläggas att säga vilka statliga investeringar vi ville skära ned.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att den kritik, som jag på denna punkt riktade mot finansministern, främst innebär att han tagit alltför lättvindigt på problemet. Jag har icke sagt, att det skulle vara enbart regeringspolitiken, som gått oförsiktigt fram, utan jag strök under att vi alla i riksdagen mer eller mindre har varit med om att besluta så höga utgifter, att, när vi nu skall täcka kostnaderna, vi står inför ett så bekymmersamt upplåningsproblem att vi har anledning fråga oss, om vi över huvud taget kan lösa det på önskvärt sätt. Problemet kvarstår, trots vad finansministern sagt. Vi har anledning fråga oss, om vi kan klara det utan en köpkraftspridning, som skulle spränga den stabilitet vi eftersträvat.

Jag vill således understryka, att det är frågan hur vi gemensamt skall lösa detta problem. Min anmärkning mot finansministern innebär att han tagit alldeles för lätt på detta problem, vilket jag beklagar. När svårigheterna visar sig, tror jag att det måste lösas med förenade krafter.

Beträffande mitt sista yttrande vill jag säga att det var ett försök att förklara varför vi inom oppositionen i vis-

sa fall ser oss nödsakade att framföra våra anmärkningar i mycket hovsamma ordalag. Av psykologiska skäl har oppositionen i detta land nämligen måst intaga en mycket egendomlig ställning. Det allvarliga bakom dessa ord, som jag yttrade, är en bestämd anmärkning mot den utveckling, som parlamentarismens förtroenderegler har fått i vårt politiska liv.

Herr OHLON (fp): Herr talman! Herr Eliasson ställde en fråga till herr De Geer, men då herr De Geer nu har rest och inte själv kan svara kanske jag får säga ett par ord.

Frågan gällde herr De Geer och jordbrukskalkylen. Det är ju inte den frågan vi diskuterar här i dag, men jag vill säga till herr Eliasson, att jordbrukskalkylen har visat sig besitta en så amöbaaktig konsistens, att även den nog skulle behöva undergå en stabilisering. Men den saken får vi väl tala om i ett annat sammanhang.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågasvarande punkten yrkats dels att densamma skulle läggas till handlingarna, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på punktens läggande till handlingarna vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ewerlöf* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att punkten 1 i bankoutskottets utlåtande nr 16 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Föredrogs ånyo bankoutslottets utlå-
tande nr 17, i anledning av dels Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till lag
om fortsatt tillämpning av lagen den 6
juni 1952 (nr 375) med särskilda bestä-
melser rörande riksbankens sedelutgiv-
ning, dels ock väckta motioner angående
riktlinjerna för den ekonomiska politi-
ken.

I en den 20 mars 1953 dagtecknad pro-
position, nr 181, som hänvisats till ban-
koutslottets förberedande handläggning,
hade Kungl. Maj:t, under åberopande av
propositionen bilagt utdrag av statsråds-
protokollet över finansärenden för sam-
ma dag, föreslagit riksdagen att antaga
vid propositionen fogat förslag till lag
om fortsatt tillämpning av lagen den 6
juni 1952 (nr 375) med särskilda bestä-
melser rörande riksbankens sedelutgiv-
ning.

I sammanhang med förevarande ären-
de hade utskottet ansett sig böra behand-
la två likalydande, till bankoutslottet
hänvisade motioner, väckta den ena
inom första kammaren under nr 300 av
herr *Ewerlöf* m. fl., och den andra inom
andra kammaren under nr 374 av herr
Hjalmarson m. fl. I dessa motioner hade
hemställts, att riksdagen vid behandling-
en av riktlinjerna för den ekonomiska
politiken måtte uttala, att utvecklingen
inom och utom vårt land nödvändiggjor-
de en omprövning av den hittills förda
ekonomiska politiken i riktning mot fria-

re linjer, vilket förutsatte avveckling av
kvarstående regleringar och extraskatter,
anlitande av mera generellt verkande
medel samt begränsning av statsutgif-
terna.

Utskottet, som ansett sig i anslutning
till handläggningen av den föreliggande
propositionen samt de likalydande mo-
tionerna I: 300 och II: 374 böra upptaga
frågan om riktlinjerna för den ekono-
miska politiken, särskilt i vad de avsågo
den fortsatta valuta- och penningpoliti-
ken, hade i det nu förevarande utlåtan-
det anfört bland annat:

»Bedömningen av föreliggande frågor
får ske mot bakgrunden av den målsätt-
ning, som uppsatts för den ekonomiska
politiken: full sysselsättning med beva-
rat penningvärde. De problem, som sam-
manhänger därmed, är fortfarande före-
mål för särskild offentlig utredning, men
utskottet anser sig liksom föregående år
böra särskilt understryka, att denna mål-
sättning måste ställa helt andra krav på
en aktiv ekonomisk politik från samhäl-
lets sida än som varit fallet under tidi-
gare skeden av den ekonomiska utveck-
lingen.

Med vad utskottet sålunda anfört torde
de föreliggande motionerna få anses be-
svarade. Utskottet är sålunda icke berett
att tillstyrka bifall till motionärernas
hemställan om avlåtelse av skrivelse till
Kungl. Maj:t i av motionärerna angivet
syfte.

Åberopande det anförda hemställer
utskottet, att riksdagen må 1) bifalla
Kungl. Maj:ts förevarande proposition,
nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t
giva till känna vad utskottet ovan anfört
i fråga om riktlinjerna för den ekono-
miska politiken; 3) anse de likalydande
motionerna I: 300 och II: 374 besvarade
genom vad utskottet ovan anfört och un-
der punkt 2 hemställt.»

Enligt en vid utlåtan-
det avgiven reservation hade herrar *Ewerlöf*,
De Geer, *Nordenson*, *Schmidt*, *Gustafson* i Göte-
borg och *Nordqvist* i Karlskoga ansett,
att utskottets utlåtande bort hava den
ändrade lydelse, som i reservationen an-
givits. I det av reservanterna förordade

Om främjande av det personliga sparandet.

utlåtandet hade bland annat anförts och hemställts följande:

»Därest den statliga utgiftspolitiken på sätt som utskottet i det föregående förordat kommer att bedrivas så, att en ny köpkraftsexpansion undviks, underlättas i hög grad riksbankens uppgift att föra en balansskapande penning- och kreditpolitik. Det bör då bli möjligt att med en inom relativt små marginaler rörlig ränta åstadkomma jämvikt över hela fältet utan diskrimineringar mellan skilda låneändamål. Genomföres en sådan penning- och kreditpolitik, samordnad med en sund och till konjunkturutsikterna anpassad statlig investeringspolitik, bör avgörande steg kunna tagas att successivt avveckla nu bestående regleringar.

Äberopande det anförda hemställer utskottet, att riksdagen må 1) bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 181; 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anført i fråga om riktlinjerna för den ekonomiska politiken; 3) anse de likalydande motionerna I: 300 och II: 374 besvarade genom vad utskottet ovan under punkt 2 hemställt.»

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr SUNDVIK (s): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen; efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övernående ja besvarad.

Herr Ewerlöf begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ewerlöf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om främjande av det personliga sparandet.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av dels väckta motioner om rätt för sparbankerna att bedriva premiesparrörelse, dels ock väckt motion om åtgärder för främjande av det enskilda personliga sparandet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 297 i första kammaren av herr Weiland m. fl. samt nr 375 i andra kammaren av herr Gustafsson i Borås m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, om möjligt till innevarande års riksdag, framlägga förslag till bestämmelser, enligt vilka landets sparbanker skulle äga rätt att bedriva premiesparrörelse i huvudsak efter de principer, som gällde för det tyska premiesparandet.

Till bankoutskottet hade även hänvisats en inom riksdagens andra kammare av herrar Nilsson i Göingegården och Håstad väckt motion, nr 376, i vilken hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning om och förslag till konkreta åtgärder att främja det enskilda personliga sparandet.

Om främjande av det personliga sparandet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 297 och II: 375 samt motionen II: 376 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Ewerlöf, Mogård, Nordenson, Schmidt, Gustafson* i Göteborg och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **EWERLÖF** (h): Herr talman! Jag har jämte några andra av utskottets ledamöter avgivit en blank reservation. Den är åtminstone för min del närmast föranledd av att man i utskottsutlåtandet hänvisat till vad utskottet givit uttryck åt i sitt nyss behandlade utlåtande nr 17. För egen del vill jag i stället hänvisa till den vid nämnda utlåtande fogade reservationen.

Herr **WEILAND** (fp): Herr talman! Då man läser utskottets yttrande rörande de här ifrågavarande motionerna, får man närmast den uppfattningen att principen att anordna lotteri i syfte att befrämja sparandet skulle vara helt ny här i landet. Så är dock ingalunda fallet. Vi har ju sedan flera år premieobligationerna och den utlottning som där förekommer. Vidare har vi lönsparandet, som dock icke fått den anslutning, som man kunnat vänta. I en sparbank, som icke är bland de mindre i landet, hade man endast 12 lönsparare med ett i förhållande till bankens hela omslutning synnerligen blygsamt belopp insatt. Detta sparande har i år kostat staten sammanlagt 163 250 kronor, som fördelade på 2 300 vinster utlottades den 9 mars.

Det tyska premiesparandet, som är förbundet med lotteri, har såvitt jag kunnat finna inte belastat den västtyska staten med några utgifter, och ändå synes resultatet av denna sparform vara synnerligen gott. Sparbanksväsendet i Västtyskland har under efterkrigstiden uppvisat en mängd intressanta företeelser, sågs det, och därför har Svens-

ka sparbanksföreningen ansett det vara önskvärt, att sparbanksförhållandena i detta land närmare studerades. Två representanter för sparbankerna, nämligen kamreraren i Uppsala Sparbank och kamreraren i Jönköpings stads och läns sparbank skickades därför som Svenska sparbanksföreningens stipendiater under förra året till Tyskland för att studera vissa aktuella problem inom sparbanksväsendet där, bland annat premiesparandet. De fann, att premiesparandet hade varit mycket gynnsamt. Kamreraren Erik Björkholm i Jönköping har i sin stipendieberättelse bland annat framhållit, att lusten att deltaga i lotteri av olika slag har varit och är synnerligen stor. För att leda detta intresse i rätt riktning har de tyska sparbankerna skapat premiesparandet. Det förbinder med varandra sparandet och spelandet och sammankopplar på så sätt två mänskliga böjelser, som ju egentligen är varandras motsatser. Av denna anledning hyste man också i Tyskland stora befänkligheter mot införandet av premiesparandet. Sedan man nu prövat systemet, kan man konstatera att det finns åtskilliga människor, hos vilka det finns vilja att spara men som behöver en särskild anledning för att låta denna vilja ta sig uttryck i handling. Det har också visat sig, att just vinstmöjligheterna i premiesparandet har kunna ge dem denna stöt i rätt riktning. Många har blivit premiesparare i sparbankerna, om vilka man med säkerhet har kunnat säga, att de tidigare icke varit sparare över huvud taget. I och med att sparandet har vuxit har också dessa sparare fått känna glädjen av att äga någonting, och enligt tysk uppfattning har härigenom en avsevärd del av premiespararna vunnits för premiesparandets idé, sedan de sålunda kunnat se, att deltagandet ger resultat även för dem som inte har tur att vinna. Ehuru denna sparform inte har praktiserats så länge, anser man sig dock redan nu med säkerhet kunna fastställa, att premiesparandet åter har gjort sparandet populärt bland dem, som på grund av valutareformen 1948 hade upphört att spara, och att tack vare pre-

Om främjande av det personliga sparandet.

miesparandet även sådana har vunnits för sparidén, vilka inte tidigare varit sparare. Ja, så resonerar man, och det lär inte finnas någon där, som reflekterar på att lägga ned denna form av sparverksamhet.

Det påstås av någon av de hörda instanserna, att förhållandena här i landet när det gäller intresse för lotterier inte är likartade med förhållandena i Tyskland. Man har nog anledning att fråga sig om detta påstående är riktigt. Här beviljas, tycker jag, lotteritillstånd på löpande band, och det synes inte vara några större betänkligheter för att fortsätta i den riktningen. Ett stort antal, för att inte säga snart sagt alla, ideella föreningar har slagit in på samma väg för att härigenom söka bättra på sin ofta hårt ansträngda ekonomi. Att det sålunda finns ett stort intresse för lotteri även här i Sverige går inte att förneka. Vore det därför inte riktigt att även vi sökte leda in detta intresse på rätt spår och på samma sätt som man gjort i Västtyskland?

Herr talman! Jag har intet yrkande att ställa. Jag har bara velat framföra dessa synpunkter för att man må ta hänsyn till dem i den mån det anses lämpligt.

Herr MOGÅRD (s): Herr talman! Såsom en av medlemmarna i gruppen av reservanter ber jag bara att få tillkännagiva, att min reservation ingalunda åsyftar att stödja den motion, vari påyrkas att vi här i landet skulle tillämpa det tyska premiesparandet. Jag tror att vi redan har tillräckligt med lotterier för att man skulle förena den mycket hedervärda sparsamhetsdygden med den bekväma vinningslystnaden. I det stycket delar jag således fullständigt den uppfattning utskottet här framfört.

Att jag här antecknat en reservation beror uteslutande på att jag tycker att hela utlåtandet egentligen borde föranleda ett yrkande om bifall till den motion, som understryker vikten av att frågan om de enskilda spararnas insatser just tas upp till utredning. Det har

dock under remissbehandlingen av dessa motioner påvisats att man i varje fall har anledning att övertänka några andra metoder för att främja det enskilda sparandet än de hittills här försökta. Svenska bankföreningen har sålunda framhållit, att avbetalning på lån är en av de mera betydelsefulla sparformerna. Landsorganisationen har också för sin del understrukit detta, och Kooperativa förbundet, som ju varit ställt inför stora svårigheter när det har gällt för detta att skaffa rörelsekapital för dess utvidgade verksamhet, har sökt finna en form av värdebestedighet i sin sparkasseverksamhet och rekommenderat den till utvidgad användning. I vad mån det är möjligt att tillämpa dessa förslag till ökat sparande hos de enskilda, är ju inte lätt att säga, men man tycker dock att de borde bli föremål för en särskild utredning.

Detta har varit min inställning till denna fråga, och därför har jag reserverat mig blankt på detta sätt. Jag har intet yrkande att framställa.

Herr BJÖRNBERG (h): Herr talman! Det har under den ekonomiska debatten i dag med skärpa framhållits, att det enskilda sparandet är alldeles otillräckligt i förhållande till det stora investeringsbehovet på såväl den offentliga som den enskilda sektorn. Av bankoutskottets utlåtande nr 17 förefaller det emellertid som om man inom utskottet, åtminstone dess majoritet, hade en tämligen optimistisk uppfattning beträffande utvecklingen av sparandet. Man gör nämligen gällande, att det enskilda sparandet under år 1953 sannolikt inte bara skall komma upp i 1952 års nivå utan även överskrida denna. Låt mig med anledning därav säga att sparandet hittills i år ingalunda ger anledning till en sådan optimistisk prognos. Om vi ser på sparinstitutens siffror för detta år, kan vi konstatera att takten i sparandet i år minskat ganska väsentligt. Herr Ohlon berörde nyss denna sak och lämnade en del siffror för mars månad. Jag har färskare siffror för den hittills gångna delen av året, alltså fyra månader.

Ang. fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.

Jag skall inte trötta kammaren med dessa siffror, utan vill bara konstatera att i alla slag av bankinstitut har sparandet hittills i år minskat i jämförelse med i fjol. Det är alltså en klar och tydlig tendens i vikande riktning.

I denna sena timme skall jag inte fördjupa mig i någon analys beträffande anledningarna till denna utveckling. Jag vill bara konstatera faktum: sparandet är otillräckligt och det är i avtagande. Men, herr talman, jag ställer mig likväl tämligen skeptisk emot att införa det tyska systemet med en kombination av lotteri och sparande, som herr Weiland talade så varmt för här. Det är ett intressant uppslag, det erkänner jag, men som sparbanksman är jag för min personliga del inte vidare tilltalad av detta förslag. När detta system infördes i Tyskland, rådde där helt andra förhållanden än dem vi har här. Valutan hade rutschat ned betydligt mera där än den gjort i vårt land, och detta resulterade för några år sedan i en valutareform innebärande en konvertering av gamla Reichsmark till Deutschmark i förhållandet 10:1. Det är alldeles uppenbart att tyskarna, som var hårt prövade av valutaförstörelse efter två världskrig, inte var benägna att spara sina pengar; de hade förlorat förtroendet för valutan. I detta läge måste man i Tyskland söka sig nya vägar för att få folk att spara, och man införde då detta lotterisystem med vinster som lockbete. Detta sätt att förmå folk att spara synes mig vara tämligen osympatiskt. Det är väl ändå riktigare — därom är vi nog alla överens — att alla sparare får sådana villkor att det lönar sig att spara och stimulerar till ökat sparande.

Nu säger herr Weiland, att vi i viss mån redan introducerat lotterisystemet genom den statliga upplåningen mot premieobligationer och genom införandet av lönesparande. Jag vill säga att lönesparandet givit ganska svaga resultat, i varje fall sämre än man väntat, medan däremot premieobligationerna givit ett ganska vackert resultat. Men det beror sannolikt på de höga vinsterna där. Möjligheten att om man har tur vin-

na en förmögenhet på ett par hundra tusen kronor lockar. Vinsterna i det tyska systemet är däremot mycket mindre; de rör sig om högst 5 000 mark.

Helt avvisa förslaget vill jag ändå inte vara med om. Det är intressant och det bör övervägas, dock i ett större sammanhang. Jag tycker att motionen nr 376 i andra kammaren, som syftar till en allsidig utredning av möjligheterna att främja sparandet borde ha kunnat bifallas. Den tar upp hela frågekomplexet, och det är värt att utredas. Det har förekommit utredningar härom tidigare, det vet jag, men ingen möjlighet bör lämnas oförsökt, när det gäller att komma till rätta med problemet om ökat sparande.

Jag har emellertid, herr talman, inte något yrkande i denna fråga, eftersom nyssnämnda motion redan avslagits i andra kammaren.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 8 april 1953 dagtecknad proposition, nr 219, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, jämlikt 87 § regeringsformen, föreslagit riksdagen att antaga följande

F ö r s l a g

till

Lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 7 december 1951 om räntereglering m. m., vilken gäller till och med den 30

Ang. fortsatt giltighet av lagen om räntereglering m. m.

juni 1953, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1954.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 458 av herr *Ohlon* m. fl. och nr 459 av herr *Ewerlöf* m. fl. samt motionerna i andra kammaren nr 581 av herr *Ohlin* m. fl. och nr 582 av herr *Hjalmarson* m. fl. Motionerna I: 458 och II: 581 voro likalydande, liksom motionerna I: 459 och II: 582. I motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med avslag å motionerna I: 458, I: 459, II: 581 och II: 582, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Ewerlöf*, *Nordenson* och *Nordqvist* i Karlskoga, vilka ansett, att utskottet, med bifall till motionerna I: 459 och II: 582, bort hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionen;

2) av herrar *De Geer*, *Schmidt* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottet, med bifall till motionerna I: 458 och II: 581, bort hemställa, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! Det gäller i detta ärende en förlängning av den fullmaktslag angående räntereglering som genomfördes i december 1951. Jag skall inte vid denna sena timma upprepa den förkrossande och nästan över hela linjen enhälliga kritik som riktades mot detta förslag, när det ursprungligen lades fram. Det har som bekant inte kommit i fråga att sätta lagen i kraft, och man kan ju förstå av motiveringen i sammanhang med förlängningen, att man inte heller nu väntar sig att lagen skall behöva sättas i kraft. Jag föreställer mig att ingen egentligen skulle kunna tänka sig möjligheten att skänka liv åt detta foster. Men finansministern vill ha lagen förlängd. Han har ut-

talat sitt »*Sic volo, sic jubeo*», jag vill och jag befäller. Han behöver denna lag, det har han själv förklarat, såsom en revolver att rikta mot de olika grupper som han vill tvinga till s. k. frivilliga överenskommelser. Vi har ju här på senare tid blivit vana vid det ena lagstiftningshotet efter det andra, för att man på den vägen skall kunna framtvunga »frivilliga» överenskommelser. Det leder till en allvarlig sänkning av respekten för lagstiftningsmakten, när den missbrukas på detta sätt.

Det nu föreliggande förslaget angående förlängning av ränteregleringslagen är avstyrkt av bank- och fondinspektionen och av ett enhälligt lagråd. Förra gången var tre lagrådsledamöter emot lagen, under det att en ledamot ansåg sig om ock med stor tvekan icke böra helt avstyrka men fann vissa ändringar nödvändiga i rättssäkerhetens intresse. Ingen av dessa ändringar kom emellertid till stånd, och denna gång är alla fyra ledamöterna av lagrådet eniga om att avstyrka.

Självfallet kan det från vårt håll inte bli fråga om annat än att framställa ett avslagsyrkande, och det har skett i form av anmälda reservationer. Jag ber då, herr talman, att få fästa uppmärksamheten på att det genom ett rent misstag har blivit två reservationer. Till beslutet har anmälts en gemensam reservation av alla de här antecknade reservanterna, som var beredda att gemensamt åberopa de fyra motioner i ärendet som finns antecknade här. Innehållet i dessa motioner är inte sådant, att det på något sätt har motiverat en uppdelning av reservanterna i två grupper.

Jag ber således att få framställa följande yrkande: att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 458 och I: 459 samt II: 581 och II: 582, avslå Kungl. Maj:ts proposition i ärendet.

Herr SUNDVIK (s): Herr talman! I den tidigare debatten om den framtida ekonomiska politiken har man pekat på vikten av att föra en stram penningpolitik i fortsättningen. Då härtill kommer,

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

att utskottet inte kan finna någon anledning till att man just nu skulle behöva avstå från denna lag, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖDAHL (s): Herr talman! Jag vill bara säga en enda sak. Herr Ewerlöf tillät sig citera ett latinskt ordstav, vars innebörd är »så vill jag och så befaller jag». Att herr Ewerlöf kommit med detta citat i detta sammanhang hoppas jag beror på den sena timmen, men det är en förolämpning mot de två partier, som stöder den sittande regeringen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Ewerlöf, att kammaren skulle med bifall till de i ämnet väckta motionerna avslå Kungl. Maj:ts ifrågakvarande proposition.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 4 §§ lagen den 10 maj 1901 (nr 26 s. 1) om in-teckning i fartyg m. m.; samt

nr 36, i anledning av väckta motioner angående viss lagstiftning rörande pensionsstiftelser.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om vidgad användning av epidemivårdsanstalter och truppförbands sjukhus, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna för budgetåret 1953/54 m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till statens hingstdepåer och stuteri jämte i ämnet väckt motion.

Kungl. Maj:ts hade föreslagit riksdagen att dels fastställa ändrad avlöningsstat för statens hingstdepåer och stuteri, dels till Statens hingstdepåer och stuteri: Avlöningar och Omkostnader anvisa förslagsanslag å respektive 663 100 och 370 000 kronor, dels ock till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten anvisa ett reservationsanslag av 180 000 kronor.

Sistnämnda anslag avsåg uppförande av en tvätt- och badinrättning vid Flyinge hingstdepå.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 408, av herr Rimås m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående dels omfattningen av den varmblodiga hästaveln och dels den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer samt

2. i avbidan på resultatet av denna utredning och de åtgärder densamma kunde föranleda avslå Kungl. Maj:ts förslag om uppförande av en tvätt- och badinrättning vid Flyinge.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

Anslag till statens hingstdepåer och stuteri.

A. att riksdagen måtte

1) fastställa i utlåtandet införd avlösningsstat för statens hingstdepåer och stuteri, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1953/54;

2) å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Statens hingstdepåer och stuteri: Avlöningar ett förslagsanslag av 663 100 kronor;

b) till Statens hingstdepåer och stuteri: Omkostnader ett förslagsanslag av 370 000 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II:408, såvitt nu vore i fråga, till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180 000 kronor;

B. att motionen II:408, såvitt anginge yrkandet om utredning rörande dels omfattningen av den varmblodiga hästaveln och dels den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Antby* och *Widén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — 370 000 kronor;

B. att riksdagen måtte med bifall till motionen II:408, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts framställning i vad avsåge anslag till Statens hingstdepåer och stuteri: Byggnadsarbeten;

C. att riksdagen måtte med bifall till motionen II:408 i förevarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels låta företaga en utredning angående omfattningen av den varmblodiga hästaveln och den framtida utformningen av verksamheten vid statens hingstdepåer, dels ock förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningens kunde föranleda.

Herr **SPETZ** (fp): Herr talman! Det är ju i kväll inte fråga om zigenare, varom det häromdagen fördes en roande debatt, men det är fråga om hästar.

De yrkanden, som jag kommer att framställa i fråga om det föreliggande utlåtandet och det därefter följande, innebär en besparing på över en halv miljon kronor. Då det just i kväll har talats så mycket om sparande, så hoppas jag att kammaren kommer att bifalla de yrkanden jag skall framställa.

Vid jordbruksutskottets utlåtande nr 26 har fogats en reservation, där det föreslås att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning huruvida den verksamhet, som här avses, måste bedrivas på två anstalter. Det förhåller sig ju på det sättet att man har lagt ned en lång rad olika företag som riksdagen haft att ta ställning till: det har varit fråga om hampberedningsverk, om sockerfabriker och annat sådant. Det torde kunna ifrågasättas, om det inte skulle vara möjligt att göra en förenkling och en besparing också när det gäller statens hingstdepåer och stuteri.

I avvaktan på den utredning, som begärs i reservationen, skulle man kunna spara in 180 000 kronor genom att underlåta att bygga en tvätt- och badinrättning vid Flyinge.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **TJÄLLGREN** (bf): Herr talman! Vid denna sena timme skall jag inte gå in på något längre bemötande av vad herr Spetz nu anfört och vad som anförts i den motion som han åberopade. Jag ber endast att helt kort med hänvisning till utskottets motivering och till vad lantbruksstyrelsen har yttrat i saken få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna re-

servationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda stödåtgärder för hästaveln m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 20 februari 1953 avlåten, till utskottet hänvisad proposition, nr 121, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen, dels till Hästavels befrämjande för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 402 av herr *Spetz* och II: 494, likalydande, av herr *Svensson* i Ljungskile, vari hemställts, att riksdagen med anmälan om att förevarande proposition ej kunnat oförändrad bifallas måtte besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till nästa års riksdag om avveckling av alla statliga åtgärder beträffande hästaveln;

2. att bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera samma belopp som föregående år, i den mån dessa vore nödvändiga för att under året upprätthålla redan tidigare beslutade åtgärder;

3. att till Hästavels befrämjande för budgetåret 1953/54 anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor;

b) II: 495 av herr *Lindström*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta

1. att sänka det till Svenska ridsporens centralförbund föreslagna beloppet

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln. 100 000 kronor till 60 000 kronor, d. v. s. samma belopp som föreslagits till Travsporens centralförbund;

2. att avslå förslaget om ett anslag till Jockeyklubben å 50 000 kronor;

3. att anslaget till de lantliga ryttaföreningarna skulle sänkas från föreslagna 30 000 kronor till samma belopp som under innevarande budgetår eller 20 000 kronor.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 402 och II: 494 i förevarande del bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i propositionen;

2) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna II: 495 samt I: 402 och II: 494, de båda sistnämnda såvitt nu vore i fråga, till Hästavels befrämjande å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 260 000 kronor;

B. att motionerna I: 402 och II: 494, såvitt avsåge yrkandet om utredning rörande avveckling av alla statliga åtgärder beträffande hästaveln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Nord*, *Antby* och *Widén* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

1) med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 402 och II: 494 i förevarande del bemyndiga Kungl. Maj:t att ur statens hästavelsfond disponera erforderliga medel till särskilda åtgärder för stödjande av hästaveln i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i reservationen;

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

2) med anledning — — — (lika med utskottet) — — — av 1 260 000 kronor;

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels låta företaga den utredning, som i reservationen förordats, dels ock förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.»

I det av reservanterna föreslagna yttrandet hade bland annat anförts:

»Utskottet, som icke kan instämma i motionärernas uppfattning att stödet till hästavelns främjande helt kan avskaffas, anser emellertid att starka skäl föreligger för en omprövning av de anslag, som utgår för detta ändamål. Till de spörsmål, som speciellt bör omprövas, hör hästpremieringarna. Den minskade hästaveln bör nämligen kunna medföra ett förenklat premieringsförfarande. Utskottet får därför förordas, att dessa frågor göres till föremål för en utredning.»

Reservation hade vidare avgivits av herrar *Tjällgren, Näslund, Eskilsson, Bertil Andersson, Bror Nilsson, Gustafsson* i Dädesjö, *Hæggbom, Svensson* i Vä och *Mårtensson* i Smedstorp, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall — — — (lika med utskottet) — — — i propositionen;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 402 och II: 494, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionen II: 495 till Hästavelns befrämjande å riksstaten för budgetåret 1953/54 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 330 000 kronor;

B. att motionerna — — — (lika med utskottet) — — — riksdagens åtgärd.

Herr **TJÄLLGREN** (bf): Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jag jämte åtta andra ledamöter av utskottet tillåtit mig att an-

teckna mig som reservant mot utskottets förslag.

Jag vill erinra om att i samband med behandlingen av den till grund för utskottets utlåtande liggande kungl. propositionen har utskottet jämväl haft att taga ställning till vissa i anslutning till propositionen väckta motioner vilka finns redovisade å s. 1 i utskottets utlåtande. Jag skall nu endast uppehålla mig vid yrkandet i motion nr 495 i andra kammaren.

I denna motion hemställes att riksdagen måtte besluta 1) att sänka det till Svenska ridsportens centralförbund föreslagna beloppet 100 000 kronor till 60 000 kronor, d. v. s. samma belopp som föreslagits till Travsportens centralförbund; 2) att avslå förslaget om ett anslag till Jockeyklubben å 50 000 kronor och 3) att anslaget till de lantliga ryttarföreningarna sänkes från föreslagna 30 000 kronor till samma belopp som under innevarande budgetår eller 20 000 kronor.

Utskottet har så till vida tillstyrkt motionen att det av Kungl. Maj:t äskade anslaget minskats med inte mindre än 70 000 kronor. Detta betyder bland annat att det sedan en lång följd av år utgående anslaget till Jockeyklubben å 50 000 kronor inte vidare skulle utgå.

Jag skall här inte närmare gå in på de skäl, som motionären anför till stöd för sin motion. Jag tror emellertid, att motionären i någon mån missuppfattat meningen med de anslag som det här är fråga om. Så torde särskilt vara fallet med anslaget till Jockeyklubben. De medel, som eventuellt kommer att anslås under nämnda rubrik, går helt oavkortade till hästavelns befrämjande. För att få full klarhet i det avseendet har jag vänt mig till lantbruksstyrelsens stuteri-byrå. Det må kanske tillåtas mig att här läsa några rader ur det yttrande som chefen för nämnda byrå överlämnat till utskottet: »Vid anvisandet av det anslag, 50 000 kronor, som Jockeyklubben varje år alltsedan budgetåret 1947/48 åtnjutit, har Kungl. Maj:t föreskrivit, att ett belopp av 40 000 kronor skall enligt av lantbruksstyrelsen godkända grunder

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

användas till uppfödarpris, vilka i samband med offentliga, under klubbens överinseende anordnade kapplöpningar utdelas till svenska uppfödare av pris-tagande hästar samt återstoden användas dels för utgivande av Svensk stuteribok för fullblod, dels ock såsom bidrag till klubbens med kapplöpningsväsendet förenade administrationskostnader. Anslaget kommer sålunda helt den svenska fullblodsaveln tillgodo, och av detsamma går 80 procent direkt till de uppfödare som bedriver detta slags avel. Fullblodsaveln har under senare år gått kvalitativt starkt framåt, och för de jordbrukare, som syssla därmed, har den blivit av allt större ekonomisk betydelse. För vår remontavel är fullblodsuppfödningen inom landet av stor betydelse. För produktion av remonter erfordras alltid ett mindre antal fullblodshingstar, och för detta ändamål lämpliga hingstar uppfödas numera inom landet och kunna av staten förvärfvas till väsentligt lägre pris än vad jämförbara hingstar skulle betinga, om de måste importeras.» Slutligen anföres: »Statens andel i totalisatoromsättningen från galoppbanorna under år 1952 utgjorde 1 864 000 kronor». Det är av dessa medel som anslag skall utgå.

Jag skall inte trötta längre med att läsa upp vad chefen för stuteristyrelsen sagt, och jag tror inte heller det är nödvändigt att motivera reservanternas ståndpunkt i föreliggande ärende. Jag vill endast tillägga, att för mig var resultatet av omröstningen inom utskottet i detta ärende en fullkomlig överraskning. Jag tror, uppriktigt sagt, att det också varit en överraskning på många håll ute i landet.

Med dessa få ord, herr talman, ber jag få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade med 2) betecknade reservationen.

Herr SPETZ (fp): Herr talman! Jag tillåter mig att påpeka, att dessa båda utlåtanden innebär en utgift för nästkommande budgetår på 3 343 100 kronor, en summa som jag anser vara full-

komligt orimligt sett mot bakgrunden av den betydligt minskade användningen numera av hästar och hästavelns minskade omfattning.

Jag har tillåtit mig att väcka en motion, som innebär en besparing av 800 000 kronor. Men jag skall inte rida hårt på den i natt! Jag inskränker mig till att yrka bifall till den reservation som innebär den största sparsamheten, nämligen reservation 1) av herrar Nord, Antby och Widén.

Herr SVEDBERG, LAGE (s): Herr talman! I den fråga, som här redovisas från jordbruksutskottet, har enighet inte kunnat nås. Utskottets ärade ordförande har redogjort för den reservation, kring vilken minoriteten samlat sig. Han sade bl. a. att det var med överraskning han mottog resultatet av omröstningen i utskottet.

Det är klart att utskottsmajoritetens förslag innebär en besparing. Denna besparing grundar sig egentligen på ett förslag från 1950 års besparingsutredning, vilket herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet redovisade redan i 1951 års statsverksproposition. Det besparingsförslag, som där förelåg, var dock väsentligt längre gående än den besparing som utskottsmajoriteten har hemställt om. Här rör det sig om 70 000 kronor, varav 50 000 kronor skulle sparas på anslaget till Jockeyklubben.

Om man närmare granskar de totalisatormedel, som inflyter från å ena sidan travsporten och å andra sidan galoppporten, finner man att det är en väsentlig skillnad i beloppen. Travsporten har under 1952 till statsverket inlevererat 11 780 000 kronor, medan galoppporten, såsom jordbruksutskottets ärade ordförande nyss nämnde, bidragit med 1 864 000 kronor. Av det stora belopp, som influtit från travsporten, återgår blott en mycket blygsam del till travsportens företrädare genom de statsbidrag, som det här är fråga om. Att staten får in så mycket pengar från travsporten beror på, att travsporten har lyckats samla ett mer allmänt intres-

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

se ute i bygderna. Man ställer då frågan: Vad beror det på att galoppsporten inte har kunnat tillvinna sig samma allmänna intresse som travsporten?

Jo, om man granskar ledningen inom å ena sidan travsporten och å andra sidan galoppsporten, skall man finna att ledningen inom galoppsporten nog kan inordnas under den rubrik, som en in-sändare i gårdagens eftermiddagstidning Expressen gjorde gällande var den rätta, nämligen »hippologiskt klickvälde». Tar man del av stadgarna för Jockeyklubben finner man att den utgör en kvarleva från fåtalsväldets odemokratiska tid. Det framgår bland annat av stadgarna för denna exklusiva klubb med sammanlagt omkring 160 medlemmar, att det vid inval i klubben inte behövs mer än tre röster emot för att en person, som är intresserad av klubbens verksamhet och söker inträde, inte skall få bli medlem. Jag frågar om det kan vara riktigt att man på sätt jordbruksutskottets ärade ordförande redogjort för överlämnar utdelandet av premier och priser till en klubb, som på detta sätt är inkapslad för insyn. Man tycker nog att statsmakterna i stället borde ge pengarna till en verksamhet, där det finns möjlighet till en mera allmän insyn.

Det är visserligen sant, att hästbeståndet sjunker när det gäller draghästar. Det reduceras även när det gäller antalet fullblodshästar, icke minst på grund av den mekanisering som sker inom jordbruket och försvarsväsendet och på andra håll, där man tidigare begagnat hästar men nu övergått till användning av traktorer. Avelsutredningen har visat att antalet draghästar i landet har sjunkit till en nivå av 350 000. För ett tiotal år sedan rörde det sig om det dubbla antalet hästar. Det är klart att det innebär en beredskapsåtgärd att hästbeståndet bibehålles, men jag tror inte att det är möjligt att stimulera till hästavvel på det sätt som förordas i reservation 1).

Herr talman! Jag skall inte uppehålla kammarrens tid längre utan vill endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSLUND (fp): Herr talman! Utskottets ärade ordförande har ju motiverat de skäl, som reservanterna under 2) har för sin ståndpunkt, så att det är ganska överflödigt att ytterligare orda därom. Men med anledning av dels herr Spetz' anförande för en stund sedan och dels herr Svedbergs anförande nu senast kan jag inte underlåta att säga ett par ord.

Jag vill då först påminna om att det klart och bestämt sades ifrån, när 1923 års riksdag beslöt att tillåta totalisatorn i detta land, att inkomsterna oavkortat skulle tillföras hästavveln. Totalisatorn fick emellertid så stor omfattning, att ett betydande överskott uppstod under tiden fram till år 1946; dessa medel redovisades då i en särskild totalisatorfond. År 1947 föreslog dåvarande departementschefen, nuvarande finansministern herr Sköld, på grundval av en utredning, som visade att medelstilletningen för hästavveln inte var tillfredsställande, att totalisatormedlen inte längre skulle redovisas i en specialbudget utan införas i den allmänna budgeten. Samtidigt framlades ett program för bidrag till hästavveln, som tillstyrktes av jordbruksutskottet. Inte heller riksdagen hade någon erinran att göra mot detta program, och det är i huvudsak detta 1947 års bidragsprogram som fortfarande — med någon ökning på vissa punkter — ligger till grund för stödet åt hästavveln.

Då totalisatorfonden år 1947 överfördes till den allmänna budgeten, fanns där ett överskott på 7 miljoner kronor. Sedan 5 miljoner kronor avsatts till den nuvarande hästavvelsfonden, tillfördes statskassan återstoden. Det är de nämnda 5 miljonerna som nu skall fördelas. Då kommer man så högröstat som till exempel min vän herr Spetz på bohusbänken och talar om att stora besparingar bör göras. Här gäller det ju pengar som hästarna själva har tjänat in! Rid sedan på vad som helst, men kom inte med sådana befängda bluffmetoder för att försöka övertyga kammarren om att stora besparingar kan göras. Det är hästarnas pengar, och får in-

te hästarna det anslag som vi här begär så skall de fem miljonerna finnas kvar ograverade, min vän herr Spetz!

Jag skall också rikta några ord till herr Svedberg. Han gjorde skillnad mellan trav- och galoppsporten och sade, att galoppsporten inte tjänat in mer än 1 864 000 kronor. Lantbruksstyrelsen redovisar emellertid, enligt ett papper som jag här håller i handen, statens andel från galoppbanorna till just det belopp herr Svedberg nämnde. Det är väl skillnad på intjänta medel och det netto, som galoppsporten levererar in till statskassan. Man har tydligen här grundat sitt ståndpunktstagande på ganska ofullständiga premisser. Jag är tämligen övertygad om det, herr talman, och jag vågar därför säga det.

Med hänvisning till vad utskottets ärade ordförande redan har sagt och till vad jag här framhållit finner jag, att det finns goda skäl för kammarens ledamöter att rösta för den reservation till utskottets utlåtande, som betecknas med 2).

Jag vill emellertid, herr talman, göra ännu en kommentar. Jag har dels under utskottets överläggningar i hithörande spörsmål och dels efter samtal med olika personer funnit, att man har reagerat inför att en organisation som Jockeyklubben skall få vara med och förvalta 50 000 kronor av dessa medel. Nu är det emellertid på det sättet, att Kungl. Maj:t föreskriver hur pengarna, åtminstone till en viss del, skall användas, och det sker enligt av lantbruksstyrelsen godkända grunder. Någon risk för att klubben skall överträda de föreskrifter, som har lämnats av lantbruksstyrelsen och Kungl. Maj:t tror jag inte föreligger, även om den inte precis till alla delar motsvarar organisationsformerna i dagens Sverige.

Om man nu går på utskottets förslag, är det att märka, att man därigenom avhänder Jockeyklubben de 50 000 kronor, som den alltsedan år 1947 har vant sig vid att få och som den har förvaltats och fördelat enligt Kungl. Maj:ts brev och lantbruksstyrelsens föreskrifter.

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

För oss reservanter är det någonting fullständigt främmande, att man beter sig på det sättet mot en organisation, att man stryper det anslag, som den har förvaltats utan klander. Det är inte riksdagen värdigt att gå till väga på det sättet. Om inte Jockeyklubben till äventyrs hade följt de givna anvisningarna, hade det funnits anledning att fara fram på detta hårdhänta sätt, men såvitt jag har kunnat finna är anledningen härtill huvudsakligen den omständigheten, att klubben är en sammanslutning av den beskaffenheten, att den inte anses vara lämplig att handha förvaltningen och fördelningen av det anslagsbelopp, varom nu är fråga. Det är ju inte herrarna i Jockeyklubben, som lider någon skada, om riksdagen följer utskottsmajoritetens förslag, utan det är den varmblodiga hästaveln som förlorar dessa pengar.

Jag vill, herr talman, sluta mitt anförande med att säga, att jag tror det skulle vara förståndigt om Jockeyklubben efter detta — jag hoppas ju att den får pengarna i år — överlät förvaltningen av dessa 50 000 kronor till en organisation, som har bättre anklång hos herr Svedberg med flera.

Det förefaller mig, som om exempelvis Avelsföreningen för svenska varmblodiga hästen skulle vara synnerligen lämpad att handha denna organisation, och jag vill, herr talman, med denna sista kommentar bara skicka min hälsning till departementet och till Jockeyklubben för övervägande, med den verkan det hava kan. Slutligen vill jag säga att bakom detta mitt djärva uttalande ligger uteslutande känslan för den svenska hästaveln, jämväl för den varmblodiga hästaveln.

Herr talman! Vi skulle ju inte ha behövt fortsätta denna debatt så länge — vi är ju redan inne på Kristi himmelfärdsdag — men jag har inte kunnat underlåta att lämna ett litet bidrag till klarläggande av det dunkel, som på denna punkt rått. Jag slutar med att instämma i det yrkande, som herr Tjällgren här har ställt.

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

Herr TJÄLLGREN (bf): Herr talman! Efter det anförande, som herr Näslund hållit, skulle jag kunna avstå från att göra några vidare uttalanden. Jag begärde emellertid ordet för att rätta till ett misstag, som herr Svedberg gjorde sig skyldig till. Han nämnde att det inte är riktigt — eller hur orden nu föll — att man till en enskild klubb skulle utlämna stora penningbelopp, som sedan av klubben skulle utdelas efter gottfinnande. Det förhåller sig inte på det sättet, herr Svedberg — herr Näslund har ju i viss mån rättat till denna missuppfattning — utan fördelningen av förevarande anslag skall ske efter av lantbruksstyrelsen fastställda grunder, och det är dock litet annorlunda än att lättvindigt utlämna bidrag till Jokeyklubben för att av denna sedan utdelas.

Vidare skulle jag vilja rätta till ett misstag, som kanske motionären har gjort sig skyldig till. Jag vill säga — eftersom motionären är här närvarande i kammaren — att detta anslag inte alls går till medlemmarna i Jockeyklubben utan användes till hästavelns befrämjande.

I anledning av herr Spetz' yttrande vill jag hänvisa till s. 3 i utskottets utlåtande, där det finnes intagen en redogörelse för hästavelsutredningens betänkande. Därav framgår det framtida sannolika behovet av hästar här i landet, och jag hoppas att herr Spetz skall studera vad som där står.

Jag skall inte säga mer nu, herr talman, utan vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen nr 2), vilket är detsamma som ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Herr statsrådet NORUP: Herr talman! Även om det av denna diskussion framgår, att det föreligger intresse för den varmblodiga hästaveln, har utskottsmajoriteten stannat för att man skulle minska anslaget till hästavelns befrämjande.

Jag tror att det är ganska nödvändigt att göra en historisk återblick på detta område. En del talare här har re-

dan sagt, att före 1947 års riksdagsbeslut användes totalisatormedlen till understöd av hästaveln. Vid 1947 års riksdag beslöts den ordningen, att de pengar, som kom in genom totalisatorspel, skulle få användas till att understödja hästaveln.

Emellertid har det visat sig, att dessa totalisatormedel gått till sådana belopp att de ingalunda går åt för att stödja hästaveln. De är av den storleksordningen, att de årligen går upp till miljoner kronor. Det har numera blivit ett stort intresse för staten, att tävlingar med totalisatorspel får fortgå. Från galoppporten kom till staten 1952 1 864 000 kronor och från travsporten inte mindre än 11 780 689 kronor. När det kommer in så stora belopp till statskassan — skall man då minska möjligheterna för den varmblodiga hästaveln genom att skära ner de stora belopp, som — vilket herr Näslund mycket riktigt sade — hästarna själva springer in? Jag tror att det skulle vara en mycket missriktad sparsamhet.

När det gäller klandret mot fördelningen av de medel som går till Jockeyklubben vill jag säga, att det ingalunda är på det sättet att denna förening fördelar beloppet som den själv anser lämpligt, utan det sker efter grunder som fastställts av lantbruksstyrelsen. Av de medel som lämnas till Jockeyklubben, 50 000 kronor per år, går 40 000 kronor till uppfödarpriiser och 10 000 till administration. Av de 100 000 kronor som därutöver anslås går 45 000 kronor ut i form av uppfödarpremier i syfte att uppmuntra uppfödarna, och 45 000 kronor går till ryttarpriiser. Även dessa belopp fördelas efter grunder som är fastställda av lantbruksstyrelsen. Det är sålunda här inte fråga om någon utdelning som sker godtyckligt, utan det sker efter av statsmakterna fastställda grunder.

Jag skulle tro, att den som aldrig så litet känner till de möjligheter som i dag finns för en jordbrukare att ägna sig åt den varmblodiga hästaveln, också förstår att det på detta område inte är mycket pengar att förtjäna. Om det inte

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

fanns ett levande intresse för den varmblodiga hästen, så skulle snart den delen av vår husdjursavel försvinna.

Ja, då säger kanske någon: Låt den försvinna! Man kanske kan säga på det sättet, men jag tror att den varmblodiga hästen fortfarande fyller ett mycket stort behov, inte minst för armén. Här gäller det att åstadkomma den häst som behövs vid armén. Även om hästens betydelse i och med den utveckling, som skett på motorområdet, har minskat, tror jag dock att vi fortfarande har ett mycket stort behov av hästar, inte minst de varmblodiga. Det vore önskvärt, om man kunde få fram en häst, som lämpligen kunde användas såväl i armén som i jordbruket. Då ju numera traktorn har övertagit mycket av de tyngre körsolorna, bör en varmblodig häst kunna komma mera till sin rätt inom jordbruket.

Jag tycker att kravet på att anslaget till Jockeyklubben skall minskas är ganska obefogat. Denna organisation inlevererar dock inte mindre än 1 864 000 kronor om året till staten, och här begärs att det skall gå 100 000 kronor till ridsporten och 50 000 kronor till Jockeyklubben. Dessa organisationer har dock under de år som gått fyllt en mycket stor uppgift.

Jag är även ganska förvånad över att man begär att det anslag, som nu går ut till de lantliga ryttarföreningar, skall skäras ned. Alla som har sett på sådana tävlingar, där lantbruksungdomen samlats till lantbruksmöten eller sommarfester och där tävlingar till häst mellan jordbrukarsöner och jordbrukardöttrar förekommer, får väl erkänna att de utgör ett inslag i dessa festligheter, som höjer stämningen. Därtill gagnar de ett gott ändamål, den varmblodiga hästens bevarande.

Enligt min mening innebär det förslag, som reservanterna här framlägger, just vad de, som ägnat intresse åt den varmblodiga hästens bevarande, har rätt att begära. Och jag tycker nog att det skulle vara egendomligt om man nu efter 1947 års beslut, efter vilket hästporten har gett betydligt mer till staten än man

då räknade med, skulle skära ned detta anslag med några futtiga tiotusental kronor. Den reservation, som har som första namn herr Tjällgren, sammanfaller med det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt och överensstämmer med de beslut, som riksdagen på denna punkt har fattat under de senare åren. Jag kan aldrig tänka mig att man med hänsyn till de penningmedel, som dessa varmblodiga hästar skaffar åt staten, skulle från riksdagens sida vilja så att säga skära av den gren, som man själv sitter på. Det skulle emellertid bli resultatet, om utskottsmajoritetens förslag här skulle segra.

Herr SVEDBERG, LAGE (s): Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för en replik till herr Näslund, som här reklamerade för sin långvariga och varma känsla för dessa frågor. Tyvärr måste jag säga att långvarigheten inte har sträckt sig längre än till det tillfälle, då vi justerade utskottsutlåtandet, ty när vi röstade i frågan i utskottet var herr Näslund på utskottsmajoritetens sida. Jag säger det därför att det är riktigt.

Sedan hade tydligen herr Näslund hört fel, ty jag använde uttrycket »till statsverket inlevererade totalisatormedel». Jag omnämnde även den klubb, som herr Näslund särskilt varmhjärtat slog vakt om och »demokratien» i dess stadgar. Jag skall nu läsa upp paragraf 7 i stadgarna, som lyder som följer.

»Aktiv medlem inväljes vid ordinarie sammanträde, efter av styrelsen framställt förslag. Förslag till inval av medlem skall skriftligen, undertecknat av tvenne medlemmar, tillställas sekreteraren minst sju dagar före det sammanträde, vid vilket inval skall ske. Uppgift å till inval föreslagna personer skall fr. o. m. samma tid för klubbens medlemmar finnas tillgänglig å sekretariatet. Inval sker medelst slutna omröstning, och kräves för bifall tre fjärdedels majoritet av de i röstningen deltagande. Den föreslagne är dock ej invald om mot honom avgivits mer än tre nejroster.»

Det är således en klubb med särdeles demokratisk utformning. Jag framställer

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

denna kritik därför att jag tror, att om det hade varit en annan ledning för galoppsporten här i landet, skulle den ha fått en större popularitet ute i de svenska bygderna. Detta torde bäst visas av skillnaden i de inlevererade totalisatormedel, som det här är fråga om.

Herr Näslund ansåg det självklart att dessa medel borde återgå till avelns befrämjande. Kan man inte ställa samma fråga när det gäller tipsmedlen, att dessa medel borde återgå till idrotten för att befrämja den ute i landet? Stora bidrag inflyter ju till statsverket från Tipstjänst.

Jag tycker nog, att om man tar del av tidningsreferaten av galopptävlingarna, får man närmast det intrycket, att det är referat ifrån mannekänguppvisningar, där publikens klädsel spelar den största rollen och där de franska modehusen får demonstrera sina klädnyheter.

Herr talman! Jag har ingen anledning att här ändra uppfattning. Herr Näslund borde erinra sig den ståndpunkt han intog, när utskottet realbehandlade frågan. Att han ändrade uppfattning vid justeringen, det är en annan sak, men i varje fall kan omtanken om denna del av statsbidraget inte ha funnits så långt tillbaka i tiden.

Herr NÄSLUND (fp): Herr talman! Jag hade trott att det skulle vara överflödigt att förlänga denna debatt genom att blanda in saker, som jag med avsikt sökt hålla utanför diskussionen här i kammaren.

Jag skall ärligt och uppriktigt erkänna, att jag vid första voteringen i utskottet röstade för utskottsmajoriteten. Men det skedde efter det att en av utskottets ledamöter hade givit en fullkomligt vilseledande beskrivning av Jockeyklubben och dess verksamhet. Sedan har jag bemödat mig att ta reda på sakförhållandet. Jag medger att det är genant att ändra åsikt, men jag tycker det är mera klädsamt att säga till i tid, att man blivit vilseledd och inte vill fortsätta på den linjen längre, och det gjorde jag, herr Svedberg, i utskottet. Jag tillkännagav där med angivande av det skäl jag nu nämnt, att jag inte längre ville vara med och bilda majoritet.

Om nu herr Svedberg har behov av att beteckna detta som något särskilt kortvarigt intresse för hästaveln, så tycker jag att utskottslokalen hade varit den lämpliga platsen för att hålla räkning med mitt vankelmod.

Det är, herr talman, inte mitt fel, att man behöver dra ner debatten på detta plan, men jag har velat lämna den förklaring som jag ansett nödvändig.

Jag måste ha uttryckt mig mycket illa i mitt första anförande, då herr Svedberg av detta kunde dra den slutsatsen, att jag hade »slagit vakt» om Jockeyklubben. Jag har ingalunda slagit vakt om Jockeyklubben, utan jag var till och med djärv nog att rekommendera Jockeyklubben att inte befatta sig med detta förvaltningsuppdrag. Och detta berodde just på en argumentering, liknande den som herr Svedberg kommit med i sitt sista anförande och som har stärkt min egen uppfattning, att min förmodan var riktig och att min hälsning till både departementet och Jockeyklubben var mycket befogad. Jag hoppas att utvecklingen kommer att leda dithän.

Nu sade herr Svedberg, att om det hade varit en annan organisation, som skulle ha förvaltat dessa 50 000 kronor, så skulle det ha varit något annat — han nämnde inte beloppet 50 000 kronor, men han sade »en annan organisation än Jockeyklubben», vilket ju inte kan betyda någonting annat än att om det hade varit en annan organisation, som inte hade haft det där skenet emot sig som Jockeyklubben nu har börjat få, så skulle det ha varit frid och fröjd. Och då kanske vi i kväll måhända utan vidare hade kunnat klubba igenom ett enhälligt utskottsutlåtande.

Jag vill uttala den förhoppningen, att denna debatt har varit vägledande för den framtida utvecklingen och att den skall lända den svenska hästaveln till fromma.

Jag skall icke alls inlåta mig på någon närmare diskussion om herr Svedbergs förmodan, att mitt intresse för hästaveln hänför sig från den dag när vi justerade detta utskottsutlåtande. Jag vill bara förklara att jag, långt innan vare sig herr Svedberg eller jag tillhör-

de denna församling, var positivt engagerad i en hästavelsförening. Jag har ådagalagt intresse, men jag har också lärt mig, hur tungt det är att vara med i ledningen för hästavelsarbetet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt angående punkterna A 1 och B samt särskilt angående punkten A 2 av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkterna A 1 och B, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande delar av den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkterna A 1 och B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande delar av den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som förekommit rörande punkten A 2, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i

Ang. särskilda stödåtgärder för hästaveln.

motsvarande del av den av herr *Tjällgren* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tjällgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27 punkten A 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande del av den av herr *Tjällgren* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Svedberg, Lage*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 53.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av de återstående ärendena på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.17 på natten.

In fidem

G. H. Berggren.